

ปัญหาผลทางกฎหมายของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อผิดนัด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ ไม่สังกัดภาควิชา/เทียบเท่า

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Legal Consequences of Penalty upon Default

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws
Common Course
FACULTY OF LAW
Chulalongkorn University
Academic Year 2020
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาผลทางกฎหมายของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อผิดนัด
โดย	น.ส.สุทธิดา พันธุ์ผึ้ง
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)

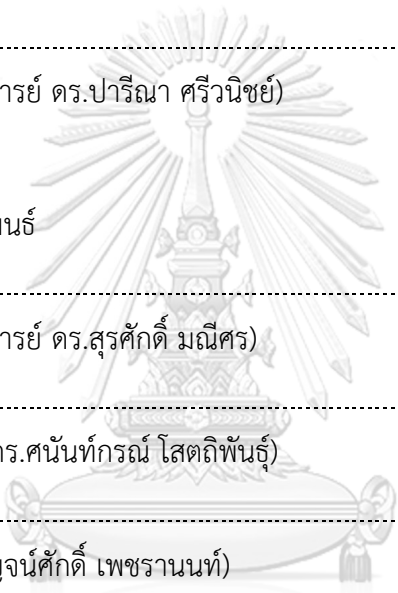
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ มณีศรี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กัญจน์ศักดิ์ เพชรานนท์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.มนินทร์ พงศาปาน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สุทธิธา พันธุ์ผึ้ง : ปัญหาผลทางกฎหมายของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อผิดนัด. (Legal Consequences of Penalty upon Default) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ศ. ดร.ศนันท์ภรณ์ โสทธิพันธุ์

เนื่องจากมาตรา 379 ได้แบ่งประเภทของเบี้ยปรับออกเป็นสองประเภทคือ เบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้และเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง โดยกำหนดเหตุของการเรียกหรือเรียกเบี้ยปรับคือการผิดนัดของลูกหนี้แต่มีได้อธิบายถึงความหมายหรือหลักเกณฑ์ว่ามีลักษณะที่แตกต่างจากหลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 ที่เป็นบททั่วไปในบรรพ 2 อย่างไร ซึ่งตามเหตุผลทางนิติวิธีแล้วต้องนำเอาหลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 มาปรับใช้ แต่พบว่ามีการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางกรณีที่ไม่มีความทับซ้อนกับการผิดนัดส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่อาจเรียกหรือเรียกเบี้ยปรับในกรณีนั้นได้ จึงเกิดประเด็นปัญหาว่า แท้จริงแล้วการผิดนัดของลูกหนี้ในมาตรา 379 มีความหมายตามความในมาตรา 204 หรือไม่ นอกจากนี้มีประเด็นปัญหาต่อไปว่าคู่สัญญาจะสามารถตกลงกันกำหนดเหตุในการเรียกหรือเรียกเบี้ยปรับให้แตกต่างออกไปจากมาตรา 379 เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถเรียกหรือเรียกเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้ครอบคลุมยิ่งขึ้นได้หรือไม่

เมื่อได้ศึกษากฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมัน กฎหมายแพ่งฝรั่งเศส รวมถึงกฎหมายอังกฤษ พบว่าแนวคิดพื้นฐานของเบี้ยปรับคือการลงโทษลูกหนี้ โดยกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมัน กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถกำหนดเบี้ยปรับต่อกันได้และมีเหตุในการเรียกหรือเรียกเบี้ยปรับคือการผิดนัดของลูกหนี้ ซึ่งเมื่อได้ศึกษาถึงเหตุของการเรียกหรือเรียกเบี้ยปรับก็พบว่า กฎหมายโรมันและกฎหมายแพ่งเยอรมันต่างเห็นว่าการผิดนัดของลูกหนี้ในกรณีดังกล่าวคือการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า โดยไม่ได้อธิบายขยายให้การผิดนัดของลูกหนี้ที่มีความหมายที่กว้างออกไปจากหลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัดอันเป็นบททั่วไปในเรื่องหนี้และเมื่อได้พิจารณาประกอบกับแนวความคิดพื้นฐานที่เบี้ยปรับคือการลงโทษลูกหนี้ จึงสมควรที่กฎหมายจะต้องกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการลงโทษลูกหนี้ให้ชัดเจนซึ่งการผิดนัดของลูกหนี้คือเรื่องของเวลาที่เป็นหลักเกณฑ์ที่มีความชัดเจน ทั้งแนวความคิดพื้นฐานของการผิดนัดก็มีความสอดคล้องกับเบี้ยปรับเพราะคือการลงโทษลูกหนี้เช่นกัน ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าเหตุในการเรียกหรือเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหน้าที่ซึ่งคือการผิดนัดของลูกหนี้เป็นหลักเดียวกับการผิดนัดของลูกหนี้ตามบททั่วไปในเรื่องหนี้ ประกอบกับกฎหมายเบี้ยปรับของไทยได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันผ่านกฎหมายแพ่งเยอรมันจึงสมควรตีความและปรับใช้อย่างเดียวกัน

ผู้เขียนจึงเสนอแนะในประการแรกว่า จะต้องตีความการผิดนัดของลูกหนี้ในมาตรา 379 ให้เคร่งครัด ส่วนในประการสองนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องในกรณีต่อไปนี้ คือ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีชำระหนี้เพียงบางส่วน กรณีชำระหนี้ผิดจุดแห่งหนี้หรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่น กรณีส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องที่เห็นประจักษ์ กรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสถานที่ และกรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวิธีที่กำหนด เพื่อทำให้ไม่มีการชำระหนี้ของลูกหนี้ตามเวลาและส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถเรียกหรือเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา นิติศาสตร์
ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5986027434 : MAJOR LAWS

KEYWORD: penalty, default

Suthida Phunpung : Legal Consequences of Penalty upon Default. Advisor: Prof. Sanunkorn Sotthibandhu, Dr.Jur

According to Section 379 of the Thai Civil and Commercial Code (CCC), penalty can be categorized as penalty for non-performance and penalty for improper performance. The legal ground for imposing a penalty under Section 379 arises when the debtor is in default. Section 379, however, does not define or lay down any principles regarding default of a debtor as to how it is different from the general default under Section 204 in Book III of the CCC. Therefore, it is unclear whether the default in Section 379 is the same as that in Section 204. This ambiguity will cause a legal effect when a penalty is imposed on the ground of improper performance that does not involve time stipulation. To cover all possibilities of non-performance and improper performance, it is also argued whether the parties are allowed to customize their own legal grounds for imposing a penalty instead of referring to the ones provided in Section 379.

After a thorough study on Roman, German, French, and English laws, it is found that the basic concept of penalty is to punish the debtor. According to Roman, German, and French civil laws, the parties are allowed to impose a penalty on each other on the legal ground of the debtor's default. Concerning the legal ground for imposing a penalty, it is found that, under Roman and German civil laws, default refers to delay in performance. Roman and German laws of default do not extend beyond the scope of general default in the law of obligations. Considering the fact that the basic concept of penalty is to punish the debtor, a clear legal principle should be laid down as a threshold for punishing the debtor and one clear legal principle is that a failure to perform within a period of time can constitute an event of default. Because default and penalty share the same basic concept: to punish the debtor and the penalty provision in the Thailand's CCC is influenced by Roman law through German civil law, as a result, the Author concludes that default as a legal ground for penalty is the same as the general default in the law of obligations which, therefore, should be interpreted and applied in the same manner.

The Author would like to make some suggestions. First, the provision of default in Section 379 should be interpreted strictly. Second, the creditor must refuse improper performance in the following cases: partial performance; performance of wrong subject of obligation or substitute performance; delivery of obviously defective property; performance at a wrong place; and performance by a wrong method. For the second suggestion, non-performance will be constituted and accordingly the debtor will be in default under Section 204, allowing the creditor to impose a penalty on the debtor under Section 379.

CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Laws

Student's Signature

Academic Year: 2020

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงมาได้ เนื่องจากได้รับความกรุณาจากท่านศาสตราจารย์ ดร. ศันนัทภรณ์ โสทธิพันธุ์ ซึ่งได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เล่มนี้ โดยท่านได้ผลักดัน ชี้แนะและให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด จนวิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสิ้นลงได้ ผู้เขียนจึงกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรศักดิ์ มณีศรี ประธานกรรมการสอบเล่มวิทยานิพนธ์ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.มุนินทร์ พงศาปาน และท่านอาจารย์ ดร.กัญจน์ศักดิ์ เพชรานนท์ กรรมการสอบเล่มวิทยานิพนธ์ที่ได้ชี้แนะแนวทางและให้คำแนะนำจนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงมาได้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.มานิตย์ วงศ์เสรี ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการสืบค้นข้อมูลกฎหมายแพ่งเยอรมัน รวมถึงเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา บรรณารักษ์ของห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการค้นหาข้อมูลทางกฎหมาย นอกจากนี้ยังขอขอบคุณความช่วยเหลือจาก พี่ ๆ เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต เพื่อน ๆ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชนและธุรกิจ รุ่น 59 เพื่อน ๆ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รุ่น 53 เพื่อน ๆ จากเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ รวมถึงทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงมาได้ซึ่งผู้เขียนอาจเอยนามได้ไม่ครบถ้วน

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และคุณป้า รวมถึงสมาชิกในครอบครัวที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนและเป็นกำลังใจแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด ผู้เขียนหวังว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่วงการนิติศาสตร์ในประเทศไทยต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการตีความและการปรับใช้กฎหมาย หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ปรากฏข้อผิดพลาดประการ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สุทธิดา พันธุ์ผึ้ง

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 สมมติฐานของการศึกษา.....	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	5
1.7 ทบทวนวรรณกรรม.....	6
บทที่ 2 ข้อความคิดพื้นฐานเรื่องการเรียกเบี้ยปรับในระบบกฎหมายไทย	12
2.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของเบี้ยปรับในกฎหมายไทย.....	12
2.1.1 ก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	12
2.1.2 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	14
2.1.2.1 ระยะก่อนประกาศราชกิจจานุเบกษาในปีพ.ศ. 2466	14
2.1.2.2 ระยะหลังจากประกาศราชกิจจานุเบกษาในปีพ.ศ. 2466	25

2.1.2.3	เปรียบเทียบร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 และร่าง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2468	31
2.2	หลักกฎหมายเบี่ยงปรับในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	32
2.2.1	ความหมายของเบี่ยงปรับ	32
2.2.2	ฐานความคิดของเบี่ยงปรับ	35
2.2.3	ประเภทของเบี่ยงปรับ	40
2.2.3.1	การกำหนดเบี่ยงปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้	41
2.2.3.2	การกำหนดเบี่ยงปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง	50
2.2.3.3	การกำหนดเบี่ยงปรับสำหรับการฝ่าฝืนมูลหนึ่งดเว้นการกระทำ	98
2.2.4	ผลของการกำหนดเบี่ยงปรับ	99
2.2.4.1	ผลของการกำหนดเบี่ยงปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้	99
2.2.4.2	ผลของการกำหนดเบี่ยงปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง	106
2.2.4.3	ผลของการกำหนดเบี่ยงปรับกับเหตุในการเรียกเบี่ยงปรับ	121
บทที่ 3	ข้อความคิดพื้นฐานเรื่องการผิดนัดในเบี่ยงปรับในระบบกฎหมายต่างประเทศ	139
3.1	ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของเบี่ยงปรับในกฎหมายต่างประเทศ	139
3.1.1	กฎหมายโรมัน	139
3.1.2	กฎหมายแพ่งเยอรมัน	140
3.1.3	กฎหมายแพ่งฝรั่งเศส	143
3.1.4	กฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ	146
3.2	หลักกฎหมายเรื่องเบี่ยงปรับในกฎหมายต่างประเทศ	150
3.2.1	กฎหมายแพ่งโรมัน	150
3.2.1.1	ลักษณะของเบี่ยงปรับในกฎหมายแพ่งโรมัน	151
3.2.1.2	วัตถุประสงค์ของเบี่ยงปรับในกฎหมายแพ่งโรมัน	154
3.2.1.3	การเรียกเบี่ยงปรับของกฎหมายแพ่งโรมัน	154

3.1.2.4	ข้อกำหนดเบี่ยงปรับกับข้อตกลงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน	159
3.2.2	กฎหมายแพ่งเยอรมัน.....	160
3.2.2.1	ลักษณะของเบี่ยงปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมัน	160
3.2.2.2	วัตถุประสงค์ของเบี่ยงปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมัน	163
3.2.2.3	การเรียกเบี่ยงปรับของกฎหมายแพ่งเยอรมัน	163
3.2.2.3.1	การผิดนัดของลูกหนี้.....	164
3.2.2.4	ข้อกำหนดเบี่ยงปรับกับข้อตกลงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน	178
3.2.3	กฎหมายแพ่งฝรั่งเศส.....	178
3.2.3.1	ลักษณะของเบี่ยงปรับในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส	179
3.2.3.2	วัตถุประสงค์ของเบี่ยงปรับในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส	184
3.2.3.3	การเรียกเบี่ยงปรับของกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส	185
3.2.3.4	ข้อกำหนดเบี่ยงปรับกับข้อตกลงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน	188
3.2.4	กฎหมายคอมมอนลอว์ประเทศอังกฤษ.....	188
3.2.4.1	ลักษณะของเบี่ยงปรับในกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ	189
3.2.4.2	วัตถุประสงค์ของเบี่ยงปรับในกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ	192
3.2.4.3	การเรียกเบี่ยงปรับของกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ.....	193
3.2.4.4	ข้อกำหนดเบี่ยงปรับกับข้อตกลงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน	194
บพที่ 4	บทวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาผลทางกฎหมายของการเรียกเบี่ยงปรับเมื่อผิดนัดของกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ	203
4.1	ผลของการเรียกเบี่ยงปรับเมื่อลูกหนี้ผิดสัญญา.....	204
4.2	ผลของการเรียกเบี่ยงปรับเมื่อลูกหนี้ผิดนัด	215
4.2.1	กรณีการไม่ชำระหนี้.....	219
4.2.2	กรณีการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง	220
4.3	การตกลงแตกต่างจากเหตุของการเรียกหรือริบเบี่ยงปรับตามมาตรา 379.....	237

บทที่ 5 บทสรุปและเสนอแนะ.....	247
5.1 บทสรุป.....	247
5.2 เสนอแนะ.....	254
บรรณานุกรม.....	2
ประวัติผู้เขียน.....	9

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	Draft Civil and Commercial Code: Obligation October 1910	15
ตารางที่ 2	Draft Civil and Commercial Code: Obligation October 1910 ในเรื่องเบี้ยปรับ	16
ตารางที่ 3	ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ภาษาอังกฤษ ฉบับเดือน ตุลาคม พ.ศ.2453	17
ตารางที่ 4	ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ภาษาอังกฤษ พ.ศ.2453	17
ตารางที่ 5	ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าขายลักษณะนี้ สำหรับพระราชอาณาจักรสยาม.....	19
ตารางที่ 6	ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพว่าด้วยพันธะ วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ถึงวันที่ 3 พฤษภาคม 2463.....	20
ตารางที่ 7	ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพว่าด้วยพันธะธรรม กันยายน 2464.....	21
ตารางที่ 8	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2466	22
ตารางที่ 9	ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ1-บรรพ2 พ.ศ. 2468 หมวดมัดจำและเบี้ยปรับ	26
ตารางที่ 10	เปรียบเทียบหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับของไทยและต่างประเทศ	197

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บุคคลสามารถแสดงเจตนาเข้าทำสัญญาต่อกันและมียอมผลผูกพันกันตามสัญญาที่ทำขึ้นอันเป็นไปตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญาและหลักอิสระในทางแพ่งซึ่งรัฐจะต้องรับรองและคุ้มครองหลักดังกล่าวให้ แม้ว่าการตกลงนั้นจะเป็นการตกลงที่แตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนดก็ตามตราบ-ไตที่กฎหมายนั้นมีใช้กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้นสัญญาที่บุคคลได้ทำขึ้นระหว่างกันจึงเสมือนเป็นกฎหมายที่ทั้งสองฝ่ายต้องการให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องทุกคนปฏิบัติตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วย่อมมีฝ่ายที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญาและก่อให้เกิดความเสียหายแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งวิธีในการบังคับหรือแก้ไขบรรเทาความเสียหายนั้นก็คือ การฟ้องร้องคดี-ทางศาล แต่การฟ้องร้องคดีต่อศาลนั้นก่อให้เกิดความไม่สะดวกหลายประการ กล่าวคือ กระบวนการ-ทางศาลอาจใช้ระยะเวลาที่ยาวนานและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีก็อาจมีจำนวนมาก นอกจากนี้ ภาระการพิสูจน์ก็ตกอยู่ที่ฝ่ายโจทก์ผู้ฟ้องคดี ดังนั้นเบี้ยปรับจึงได้ถูกพัฒนาและนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้

การตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับของคู่สัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 379¹ มีสองประเภท คือ เบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้และเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ซึ่งผลทาง-กฎหมายของการกำหนดเบี้ยปรับทั้งสองประเภทนี้จะก่อให้เกิดสิทธิของเจ้าหนี้ที่แตกต่างกันทั้งนี้ตาม มาตรา 380 และมาตรา 381 อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าเบี้ยปรับแต่ละประเภทจะก่อผลทางกฎหมายต่อ-เจ้าหนี้ในการเรียกร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้พร้อมทั้งเรียกเบี้ยปรับได้หรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งที่สำคัญ และเป็นจุดเริ่มต้นของการที่เจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกเบี้ยปรับได้ก็คือ “การผิดนัดของลูกหนี้” โดยหลัก-

¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 379

“ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้-ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อันจะพึงทำนั้นได้แก่งวดวันการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น”

กฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดที่นำมาใช้กับมูลหนี้สัญญาปรากฏอยู่ในมาตรา 204² อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับเวลา กล่าวคือ เป็นเรื่องที่ว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตรงตามกำหนดเวลาที่มีต่อกัน

ดังนั้น เมื่อเจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้สำหรับเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้หรือเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เจ้าหนี้จะต้องพิจารณาเสียก่อนว่ามีการผิดนัดของลูกหนี้เกิดขึ้นแล้วหรือไม่ เช่นนี้จึงพบปัญหากับกรณีของเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เนื่องจากการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมิได้หลายประการและบางประการก็ไม่มี ความทับซ้อนกับเรื่องลูกหนี้ผิดนัดซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเวลา ฉะนั้นเจ้าหนี้จึงไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับสำหรับเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในบางกรณีได้ เช่น การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีชำระหนี้เพียงบางส่วน การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีทรัพย์สินที่ส่งมอบชำระคบกพร่องไม่เห็นประจักษ์ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีทรัพย์สินที่ส่งมอบมีการรอนสิทธิ เป็นต้น

จากปัญหาดังกล่าวจึงเกิดประเด็นว่าการผิดนัดของลูกหนี้ซึ่งเป็นเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับของเจ้าหนี้ตามมาตรา 379 นั้น คือหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามความในมาตรา 204 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเวลาหรือแท้จริงแล้วมีความหมายถึงการผิดสัญญาซึ่งเป็นเรื่องกว้างกว่าการผิดนัดตามมาตรา 204 แต่หากเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับนั้นมีความหมายตามความในมาตรา 204 คู่สัญญาจะสามารถตกลงกันกำหนดเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับที่แตกต่างออกไปเพื่อให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้ทุกกรณีได้หรือไม่ ประเด็นปัญหาในเรื่องนี้ส่งผลให้มีแนวความคิดเห็นของนักกฎหมายแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มความคิดเห็นแรกเห็นว่า³ การผิดนัดในมาตรา 379 นั้นไม่ได้มีความหมายที่เคร่งครัดตามมาตรา 204 เนื่องจากเห็นว่า เมื่อมาตรา 381 เปิดโอกาสให้คู่สัญญาสามารถที่จะกำหนดเบียปรับเพื่อ

² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 204

"ถ้าหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว และภายหลังแต่นั้นเจ้าหนี้ได้ให้คำเตือนลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ไซ้ ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดเพราะเขาเตือนแล้ว"

ถ้าได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทิน และลูกหนี้มิได้ชำระหนี้ตามกำหนดไซ้ ท่านว่าลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดโดยมีพักต้องเตือนเลย วิธีเดียวกันนี้ท่านให้ใช้บังคับแก่กรณีที่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนการชำระหนี้ซึ่งได้กำหนดเวลาลงไว้อาจคำนวณนับได้โดยปฏิทินนับแต่วันที่ได้บอกกล่าว"

³ จิตติ ดิงศักดิ์ทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วย มูลแห่งหนี้, (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2526), หน้า 77-78 ; ศักดิ์ สอนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้ ซึ่งการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมีหลากหลายกรณีมากกว่าการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาอันเป็นเรื่องลูกหนี้ผิดนัด ซึ่งเป็นศัพท์ที่ปรากฏเป็นเหตุของการเรียกเบี้ยปรับตามมาตรา 379 ฉะนั้นเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้แล้วแต่ชำระหนี้ไม่ถูกต้องนอกเหนือจากเรื่องเวลาซึ่งเป็นเพราะความผิดของลูกหนี้เอง เจ้าหนี้ก็สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้

กลุ่มความคิดเห็นที่สองเห็นว่า⁴ การผิดนัดในมาตรา 379 เป็นการผิดนัดตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 204 เท่านั้น เนื่องจากเห็นว่า เมื่อมาตรา 379 กำหนดถึงการผิดนัดของลูกหนี้ให้เป็นเหตุของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับโดยมิได้อธิบายขยายต่อไปว่าการผิดนัดดังกล่าวนี้มีความหมายและหลักเกณฑ์อย่างไร ดังนั้นจะต้องกลับไปใช้บทบัญญัติเรื่องลูกหนี้ผิดนัดซึ่งมาตรา 204 เป็นบทที่อยู่ในบทเบ็ดเสร็จทั่วไปของบรรพนี้ จึงนำมาใช้กับกรณีเบี้ยปรับอันเป็นมูลหนี้สัญญาได้

นอกจากนี้ ยังพบคำพิพากษาฎีกา⁵ ที่สะท้อนให้เห็นว่าการผิดนัดตามมาตรา 379 เป็นการผิดนัดตามมาตรา 204 ซึ่งถึงแม้ว่าศาลฎีกาจะไม่ได้วินิจฉัยอย่างชัดเจนในประเด็นของการผิดนัดตามมาตรา 379 ว่าจะต้องเป็นการผิดนัดตามมาตรา 204 เท่านั้นหรือไม่ แต่ผู้เขียนเห็นว่าคำพิพากษาในกลุ่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าการผิดนัดตามมาตรา 379 อาจจะต้องเป็นเรื่องของการผิดนัดตามมาตรา 204 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาคำพิพากษาฎีกาที่ 1606/2527 และ คำพิพากษาฎีกาที่

นิติกรรมและสัญญา (พร้อมทั้งระยะเวลาและอายุความ) ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540) และธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์) พ.ศ.2544, (กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ, 2557), หน้า 478 ; อนุมัติ ไจสมุท, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญา (มาตรา 354 ถึง 394), (พระนคร : แพรวพิทยา, 2514.), หน้า 241. ; ชลภา สีนะเปสนันท์, “ผลบังคับตามกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531,) หน้า 59.

⁴ เพิ่ง เพิ่งนิติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมัดจำและเบี้ยปรับ และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง, หน้า 132. ; ศนันท์ภรณ์ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 23 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563), หน้า 463-464.; อรรยา สิงห์สงบ, กฎหมายว่าด้วยสัญญา, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2550), หน้า 178.

⁵ โปรดดู คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1606/2527 , คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 647/2534 , คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5327/2534 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3012/2552.

3012/2552 อันเป็นเรื่องที่เพียงแต่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้นแต่ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ส่งผลให้เจ้าหนี้จึงไม่อาจเรียกเบี้ยปรับได้

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยังพบว่ามีความพิพาทบางเรื่อง⁶ที่พิพาทขยายหลักกฎหมายเรื่องการเรียกเบี้ยปรับตามมาตรา 379 โดยไม่อาศัยความผิดของลูกหนี้ โดยคำพิพากษาในกลุ่มนี้เป็นกรณีศาลฎีกาไม่เพียงแต่วินิจฉัยให้การเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ไม่ต้องอาศัยการผิดนัดของลูกหนี้โดยไม่ว่าจะเป็นการผิดนัดที่เคร่งครัดตามมาตรา 204 หรือไม่เคร่งครัดตามมาตรา 204 ตามความเห็นของนักกฎหมายข้างต้น แต่ยังได้วินิจฉัยขยายให้การเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ไม่ต้องอาศัยความผิดของลูกหนี้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าขัดกับหลักในเรื่องความรับผิดชอบที่ลูกหนี้จะต้องมีความผิด

ดังนั้น จึงเกิดประเด็นปัญหาถึงความไม่ชัดเจนว่าการผิดนัดของลูกหนี้ในมาตรา 379 นั้นจะมีความหมายตามความในมาตรา 204 เท่านั้นหรือไม่ ประเด็นในเรื่องนี้จะส่งผลทางกฎหมายต่อการเรียกหรือริบเบี้ยปรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องที่นอกเหนือไปจากการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในเวลา นอกจากนี้ยังมีประเด็นปัญหาต่อไปว่าคู่สัญญาจะสามารถตกลงกันเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับให้แตกต่างออกไปจากบทบัญญัติมาตรา 379 เพื่อให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับสำหรับเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้ครอบคลุมยิ่งขึ้นได้หรือไม่

1.2 สมมติฐานของการศึกษา

เหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 379 ไม่ครอบคลุมถึงเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องประการอื่น ๆ นอกจากการผิดนัด ส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ในกรณีดังกล่าวได้

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพื้นฐาน แนวคิดและเจตนารมณ์เรื่องการเรียกเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ผิดนัด โดยศึกษาตั้งแต่ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์สมัยยุคโรมันจนกระทั่งยุคสมัยปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบถึงแนวคิดและเจตนารมณ์ของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ผิดนัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยและหลักกฎหมายของต่างประเทศ

⁶ โปรดดู คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2669/2519 , คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535 , คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 948/2535 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2352/2536.

3. เพื่อแก้ไขปัญหาคำถามที่ไม่ชัดเจนของผลทางกฎหมายเรื่องการเรียกเบี้ยปรับในกรณี-
เบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรที่อาศัยการผัดนัดของลูกหนี้เป็นเหตุในการเรียกเบี้ยปรับ

4. เพื่อแก้ไขปัญหาคำถามที่ไม่ชัดเจนของผลทางกฎหมายเรื่องการเรียกเบี้ยปรับที่อาศัย-
เหตุอื่นนอกจากการผัดนัดตามความในมาตรา 204 เป็นเหตุในการเรียกเบี้ยปรับ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาหลักกฎหมายเรื่องเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับและหลักกฎหมาย-
เรื่องลูกหนี้ผัดนัดกับหลักกฎหมายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการผัดนัดในประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ของไทย แนวคิดของนักกฎหมายไทยและคำพิพากษาของศาลฎีกาเป็นหลัก นอกจากนี้ยัง-
ศึกษาเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายของต่างประเทศได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศ-
สาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสหราชอาณาจักร

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยทางเอกสาร
(documentary research) โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากตัวบทกฎหมาย ตำรา วารสารและ
บทความทางกฎหมาย หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วารสารและบทความออนไลน์ทั้งของไทยและ
ต่างประเทศ รวมถึงคำพิพากษาของศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และ
เปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องการ-
เรียกเบี้ยปรับ อันจะนำไปสู่ข้อสรุปและข้อเสนอแนะและก่อให้เกิดแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุง
ปัญหากฎหมายของไทยในเรื่องดังกล่าว

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงหลักพื้นฐาน แนวคิดและเจตนารมณ์เรื่องการเรียกเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้-
ผัดนัดโดยศึกษาตั้งแต่ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์สมัยยุคโรมันจนกระทั่งยุคสมัยปัจจุบัน

2. ทำให้ทราบถึงความเหมือนและความต่างของแนวคิดและเจตนารมณ์ของการเรียก-
เบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ผัดนัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยและตามหลักกฎหมายของ
ต่างประเทศ

3. ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาค่าความไม่ชัดเจนของผลทางกฎหมายเรื่องการเรียกเบี้ยปรับ ในกรณีเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องที่อาศัยการผัดนัดของลูกหนี้เป็นเหตุในการเรียกเบี้ยปรับ

4. ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาค่าความไม่ชัดเจนของผลทางกฎหมายเรื่องการเรียกเบี้ยปรับ- ที่อาศัยเหตุอื่นนอกจากการผัดนัดตามความในมาตรา 204 เป็นเหตุในการเรียกเบี้ยปรับ

1.7 ทบทวนวรรณกรรม

1. วิทยานิพนธ์เรื่อง ผลบังคับตามกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับ ของคุณชลฎา อมรสังข์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นที่คุณชลฎา อมรสังข์ ได้ศึกษาในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีดังนี้

1.1 ศึกษาถึงการเรียกเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้และพิจารณาถึงสิทธิของเจ้าหนี้ในการ- เลือกลงให้ลูกหนี้ชำระหนี้หรือเรียกเบี้ยปรับตามมาตรา 380 และพิจารณาว่าเจ้าหนี้สามารถ เรียกค่าเสียหายพร้อมกับเบี้ยปรับตามสัญญาทั้งสองอย่างได้หรือไม่

1.2 ศึกษาถึงการเรียกเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรและสิทธิของเจ้าหนี้ใน- การเรียกให้ชำระหนี้และเรียกเอาเบี้ยปรับ ตามมาตรา 381

1.3 ศึกษาถึงการปรับลดเบี้ยปรับของศาลในกรณีการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนอกจากหนี้เงินและ- ดุลพินิจในการกำหนดเบี้ยปรับ ตามมาตรา 383 โดยพิจารณาเกี่ยวกับการเลิกสัญญา เช่น การ- เลิกสัญญาเช่าซื้อโดยมีข้อตกลงให้เรียกเงินค่าค้างชำระและค่าเสียหายจากการเลิกสัญญา ว่ามีลักษณะเป็นเบี้ยปรับศาลจึงปรับลดได้

1.4 ศึกษาการเรียกดอกเบี้ยในหนี้เบี้ยปรับและการเรียกเบี้ยปรับตามกฎหมายลักษณะอื่น ๆ- กล่าวคือ การเรียกเบี้ยปรับเมื่อผิดสัญญาหมั้น การเรียกเบี้ยปรับตามประมวลรัษฎากร การเรียกเบี้ยปรับกรณีผิดสัญญาเรียนการสอน การเรียกเบี้ยปรับตามสัญญาประกันตัว- ผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาญา

1.5 ศึกษาการฟ้องคดีเพื่อบังคับตามข้อตกลงในเบี้ยปรับ

ทั้งนี้คุณชลฎา อมรสังข์ ได้เปรียบเทียบความหมายของเบี้ยปรับ ทฤษฎีของค่าเสียหาย ดุลพินิจ ของศาลต่อการปรับลดเบี้ยปรับรวมถึงอำนาจและขอบเขตของศาลในการวินิจฉัยข้อตกลงในสัญญา- เบี้ยปรับกับประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส แต่ไม่ได้ศึกษาถึงเหตุในการเรียกเบี้ยปรับตามมาตรา 379 โดยตรง

2. วิทยานิพนธ์เรื่อง เบี้ยปรับในหนี้เงิน ของคุณ ทวีศักดิ์ อังประภากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศึกษากรณีการกำหนดดอกเบี้ยเมื่อผิดนัดในหนี้เงินกับกรณีคู่สัญญากำหนดข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับว่าอย่างใดมีลักษณะเป็นดอกเบี้ยผิดนัดหรือเบี้ยปรับ อันส่งผลต่ออำนาจในการปรับลดของศาล นอกจากนี้ยังได้ศึกษาแนวคำพิพากษาของศาลที่ใช้ในการปรับลดอัตราดอกเบี้ยโดยพิจารณาหลักเกณฑ์ที่ศาลนำมาใช้ปรับลดดอกเบี้ยดังกล่าว แนวคิดของกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับและเรื่องลูกหนี้ผิดนัดในหนี้เงิน ทั้งนี้ได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสเปน ฝรั่งเศส สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

3. วิทยานิพนธ์เรื่อง การเรียกเบี้ยปรับในกรณีบอกเลิกสัญญา ของคุณ กรองทอง หงษ์นิกร มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ศึกษาเบี้ยปรับในหนี้เงินหรือมิใช่หนี้เงิน โดยมุ่งศึกษาถึงเบี้ยปรับกับค่าเสียหายว่าเป็นอย่างเดียวกันหรือไม่ การเรียกเบี้ยปรับเมื่อมีการเลิกสัญญาและศึกษาเกี่ยวกับการปรับลดเบี้ยปรับโดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของ ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสเปน ฝรั่งเศส สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

4. วิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหากฎหมายและผลกระทบจากการที่ศาลวินิจฉัยว่าดอกเบี้ยผิดนัดเป็นเบี้ยปรับ ของคุณสมคิด งามเหลว มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ศึกษาถึงดุลพินิจของศาลในการปรับลดอัตราดอกเบี้ยโดยศึกษาเชื่อมโยงกับเรื่องเบี้ยปรับและอำนาจของศาลในการปรับลดเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างดอกเบี้ยกับเบี้ยปรับ และผู้เขียนยังได้ศึกษากฎหมายนอกขอบเขตของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือศึกษา พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 พระราชบัญญัติข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ประกาศกระทรวงการคลัง และประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายเรื่องดอกเบี้ยและเบี้ยปรับกับกฎหมายของประเทศสเปน ฝรั่งเศส สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสหรัฐอเมริกา

5. วิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหาการปรับบทกฎหมายในคดีผิดสัญญาชำระหนี้เงิน : ศึกษากรณี ดอกเบี้ยผิดนัดและเบี้ยปรับ ของคุณ สุภษฎ์ กลั่นสุภา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ศึกษาถึงหลักการของการใช้ดุลพินิจของศาลเกี่ยวกับการกำหนดอัตราดอกเบี้ยหลังจากเกิดการผิดสัญญาชำระหนี้เงินในลักษณะของเบี้ยปรับ ศึกษาการปรับใช้กฎหมายกับการผิดสัญญาในหนี้เงินที่มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยผิดนัดในลักษณะของเบี้ยปรับและการปรับลดเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 383 โดยพิจารณาประกอบหลักการการปรับลดอัตราดอกเบี้ยที่สูงเกินส่วน ทั้งนี้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของ ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

6. วิทยานิพนธ์เรื่อง หลักการใช้ดุลพินิจของศาลในการปรับลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วน ของ คุณวาสนา เครือสา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ศึกษาการทำสัญญาสำเร็จรูปที่มีข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับกับหลักการใช้ดุลพินิจของศาลในการปรับลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 ประกอบกับกฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม โดยศึกษาเปรียบเทียบกับหลักการในการใช้ดุลพินิจของศาลเกี่ยวกับการปรับลดเบี้ยปรับของประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

7. วิทยานิพนธ์เรื่อง เบี้ยปรับและการหักเงินค่าจ้างในกฎหมายแรงงาน ของคุณจรรยา ร่มสน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศึกษาถึงกรณีที่ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับในสัญญาจ้างแรงงานโดยพิจารณาถึงผลบังคับใช้เรื่องเบี้ยปรับเมื่อมีการผิดสัญญาจ้างแรงงาน หลักในการหักจากเงินประกันการทำงาน หลักในการหักจากค่าจ้าง หลักเกณฑ์ในการยึดหน่วง ในขอบเขตของสัญญาจ้างแรงงานภาคเอกชนตามกฎหมายแรงงาน และพระราชบัญญัติข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 โดยศึกษาเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับของ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสหรัฐอเมริกา และหลักกฎหมายเรื่องการหักเงินค่าจ้างของประเทศญี่ปุ่น ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสาธารณรัฐไอร์แลนด์ ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ประเทศสหพันธ์รัฐมาเลเซีย

8. วิทยานิพนธ์เรื่อง เบี้ยปรับและเงินเพิ่มตามประมวลรัษฎากร ของคุณเสาวลักษณ์ กาญจนะ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศึกษาการเรียกเบี้ยปรับและเงินเพิ่ม มาตรา 27 ทวิ มาตรา 67 ตริ มาตรา 89/2 และมาตรา 117 ของประมวลรัษฎากร นอกจากนี้ยังศึกษาถึงการกำหนดเบี้ยปรับ ดอกเบี้ย เงินเพิ่ม และค่าปรับ

ในขอบเขตของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา กฎหมายปกครอง ประกอบด้วย โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายเรื่องการเรียกเบี้ยปรับและเงินเพิ่มของ ประเทศสหรัฐอเมริกา

9. วิทยานิพนธ์เรื่อง รายจ่ายต้องห้ามที่เป็นเบี้ยปรับ เงินเพิ่มและค่าปรับทางอาญา ของ คุณดารีกา สมชนะกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศึกษาหลักเกณฑ์และลักษณะของเบี้ยปรับ ดอกเบี้ย เงินเพิ่ม และค่าปรับทางอาญา ในขอบเขตของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา และกฎหมายปกครอง การคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเบี้ยปรับ เงินเพิ่ม และค่าปรับทางอาญาที่เป็นรายจ่ายต้องห้ามตามประมวลกฎหมายรัษฎากรและตามพระราชบัญญัติภาษีเงินได้ปีโตรเลียม พ.ศ.2514 โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์

10. วิทยานิพนธ์เรื่อง การกำหนดค่าเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ตามสัญญา ของคุณ วิริทธิ์พล วินิตวัฒนคุณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศึกษาถึงการกำหนดค่าเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ตามสัญญาโดยมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับความเสียหายที่ลูกหนี้จะต้องชดใช้ตามสัญญาในกรณีที่ลูกหนี้มีความผิดในการไม่ชำระหนี้ตามสัญญาว่าความเสียหายนั้นมีความหมายที่จริงว่าอย่างไร และศึกษาถึงกรณีความไม่ชัดเจนของกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องความเสียหายในพฤติการณ์พิเศษตามมาตรา 222 วรรคสอง โดยศึกษาเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหราชอาณาจักร และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งสำหรับในเรื่องเบี้ยปรับนั้น คุณวิริทธิ์พลเพียงแต่ศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างค่าเสียหาย เบี้ยปรับและดอกเบี้ยเท่านั้น

11. วิทยานิพนธ์เรื่อง หลักการใช้ดุลพินิจของศาลในการปรับลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่วน ของคุณวาสนา เครือสา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ศึกษาถึงหลักการใช้ดุลพินิจของศาลในการปรับลดเบี้ยปรับที่สูงเกินส่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 383 โดยศึกษาประกอบกับหลักความยุติธรรม หลักสุจริต หลักการตีความสัญญา และหลักการตีความในทางที่เป็นคุณ โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดเบี้ยปรับในสัญญาสำเร็จรูป ทั้งยังได้ศึกษาเปรียบเทียบกับระบบคอมมอนลอว์และระบบซีวิลลอว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

12. วิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหาสถานะทางกฎหมายของเบียปรับ ของคุณ กมลศิริ ประทายนอก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเบียปรับ ในประเด็นสถานะเรื่องเบียปรับเป็นค่าเสียหาย สัญญาอุปกรรมและค้ำประกันหรือไม่ โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กฎหมายร่วมยุโรป DCFR รวมไปถึงกฎหมายของประเทศสหราชอาณาจักร

13. วิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหากฎหมายของการเรียกค่าเสียหายหลังการเลิกสัญญา ของคุณ สิริินภา ไทรนนทรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศึกษาถึงการเรียกค่าเสียหายหลังจากที่มีการเลิกสัญญาต่อกันรวมถึงการเรียกเบียปรับจากสัญญาที่ถูกบอกเลิกและผลของการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าที่ไม่ถูกระทบด้วยผลของการเลิกสัญญา โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหราชอาณาจักรและประเทศสาธารณรัฐอิตาลี อย่างไรก็ตาม สำหรับในประเด็นของการเรียกเบียปรับนั้น คุณศิริินภา ไม่ได้ศึกษาถึงเหตุของการเรียกหรือรับเบียปรับซึ่งเป็นประเด็นในการศึกษาในเล่มวิทยานิพนธ์เล่มนี้แต่อย่างใด

14. วิทยานิพนธ์เรื่อง ลูกหนี้ผิดนัด ของคุณ นิลวรรณ งามนิล ประดิษฐ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศึกษาถึงความหมายและลักษณะของการผิดนัดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผลทางกฎหมายของการผิดนัด โดยมุ่งศึกษาไปในประเด็นเรื่องดอกเบี้ยปรับในหนี้เงินระหว่างผิดนัดตามมาตรา 224 การตีความการคิดดอกเบี้ยในค่าสินไหมทดแทนราคาทรัพย์สินตามมาตรา 225 ความรับผิดของลูกหนี้ในความเสียหายจากการชำระหนี้เป็นพันวิสัยภายหลังการผิดนัดตามมาตรา 217 โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของโรมัน กฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศสหราชอาณาจักร สำหรับในประเด็นของเรื่องเบียปรับนั้น คุณนิลวรรณ ได้ศึกษาถึงประเด็นเรื่องประเภทของเบียปรับและผลของการกำหนดเบียปรับโดยมิได้ศึกษาถึงเหตุของการเรียกเบียปรับแต่อย่างใด

15. วิทยานิพนธ์เรื่อง ผลทางกฎหมายของการที่ลูกหนี้ผิดนัด ของคุณชาติ ชัยเดชสุริยะ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศึกษาถึงหลักเกณฑ์ของการกำหนดให้ลูกหนี้ผิดนัดและผลทางกฎหมายจากการที่ลูกหนี้ผิดนัด โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายโรมัน กฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสและประเทศสหราชอาณาจักร

บทที่ 2

ข้อความคิดพื้นฐานเรื่องการเรียกเบี้ยปรับในระบบกฎหมายไทย

เมื่อบุคคลเข้าทำสัญญาผูกนิติสัมพันธ์ตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญา คู่สัญญาย่อมต้องปฏิบัติตามข้อสัญญาที่ตนได้เข้าทำเพราะสัญญาดังกล่าวเกิดจากเจตนาที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายนั้นตั้งใจให้ผูกพันยอมก่อนหน้าให้ต้องปฏิบัติตาม แม้ว่าในตอนแรกคู่สัญญาจะได้เข้าทำสัญญาผูกพันต่อกันเพื่อให้เกิดผลเป็นไปตามสัญญาก็ตาม แต่ในความเป็นจริงทั้งฝ่ายลูกหนี้และฝ่ายเจ้าหนี้ก็อาจหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามสัญญา ก่อให้เกิดความเสียหายต่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ส่งผลให้คู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายต้องฟ้องร้องบังคับให้ชำระหนี้และเรียกค่าสินไหมทดแทน ซึ่งการฟ้องร้องบังคับคดีต่อศาลนั้น มีขั้นตอนมากมายและมีค่าใช้จ่ายมาก เป็นการทำให้คู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายได้รับความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาของลูกหนี้เพิ่มขึ้นไปอีก ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดในเรื่องเบี้ยปรับอันเป็นไปตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญาและหลักอิสระในทางแพ่งโดยคู่สัญญาจะต้องไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐ ซึ่งการที่คู่สัญญาได้ทำความตกลงกำหนดเบี้ยปรับขึ้นนั้น ก็เพื่อต้องการที่จะหลีกเลี่ยงและขจัดความยุ่งยากในการฟ้องร้องบังคับคดีนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะศึกษาเรื่องการผิดนัดในเบี้ยปรับของไทยก็จำเป็นต้องศึกษาถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และรากฐานความคิดในเรื่องเบี้ยปรับเสียก่อน ดังนี้

2.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของเบี้ยปรับในกฎหมายไทย

2.1.1 ก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ก่อนที่จะได้อธิบายถึงแนวคิดในเรื่องเบี้ยปรับของกฎหมายไทย ก่อนอื่นผู้เขียนจะต้องอธิบายถึงเรื่อง หนี้ในบทกฎหมายเก่าอันจะเป็นที่มาของการมีเบี้ยปรับเสียก่อน เนื่องจากว่าคำว่าหนี้ในสมัยก่อนนั้นใช้เฉพาะกับสัญญาคู่เท่านั้น กล่าวคือในกฎหมายเก่าจะไม่มีคำว่าหนี้หรือเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ ในความสัมพันธ์ที่เกิดจากสัญญาอื่น ๆ นอกจากสัญญาคู่⁷ โดยในสัญญาคู่เงินผู้กู้ไม่เพียงแต่มีหน้าที่ต้องชดใช้เงินจำนวนที่ตนกู้ไปเท่านั้นยังจะต้องตกอยู่ภายในอำนาจบังคับบัญชาของผู้ให้กู้ด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าการกู้เงิน เป็นการก่อความสัมพันธ์ในเชิงการมีอำนาจเหนือกว่าของฝ่ายผู้ให้กู้ว่า

⁷ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 19 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2555), หน้า 167.

เป็นผู้มีพระคุณกับผู้อยู่ใต้อำนาจคือผู้กู้ อันเป็นความสัมพันธ์ที่มุ่งหมายถึงบุคคลมากกว่าความสัมพันธ์ในลักษณะทรัพย์สิน ดังนั้น จึงมีการส่งลูกหรือบริวารของผู้กู้ให้แก่ผู้ให้กู้ใช้งานเพื่อเป็นการชดเชย

เมื่อเป็นเช่นนั้น สัญญากู้และการตกเป็นทาสค่อนข้างมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันและมีมูลฐานมาจากแหล่งเดียวกัน โดยเห็นได้ชัดในยุคปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือการขายทาสอาจจะเกิดจากสัญญากู้ โดยผู้กู้ได้นำตนเองหรือนำสมาชิกในครอบครัวมาเป็นมัดจำ บุคคลเหล่านี้จะตกอยู่ในอำนาจของผู้ให้กู้เพื่อเป็นหลักประกันการชำระหนี้และให้ประกันดอกเบี้ยโดยการทำงานให้ แต่ภายหลังได้มีการออกกฎหมายพระอัยการลักษณะกู้หนี้ สำหรับกรณีที่ถูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาโดยกำหนดห้ามเจ้าหนี้อิตทรัพย์ของลูกหนี้และบุตรเอาลูกหนี้มาจองจำโดยพลการ นอกจากนั้น ยังได้กำหนดวิธีการบังคับชำระหนี้ตามสัญญาไว้ไว้ในพระอัยการลักษณะกู้หนี้บทที่ 50 โดยบัญญัติเอาไว้ว่า หากลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ต้องถูกขายเป็นทาส⁸

ดังนั้น สัญญากู้จึงเป็นความผูกพันที่รวมเอาตัวของลูกหนี้และกองทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้ภายใต้อำนาจของเจ้าหนี้ตลอดไป เพื่อเจ้าหนี้อาจเรียกร้องให้ตอบแทนบุญคุณได้ทุกเมื่อ อาจเรียกได้ว่าการกู้เงิน หมายถึงการกู้ชีวิต เพราะผู้กู้จะต้องเสียสละอิสรภาพในร่างกายยอมอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าหนี้⁹

แต่ต่อมาแนวความคิดในเรื่องความผูกพันของลูกหนี้ได้ถูกกำหนดชัดเจนขึ้นและมีขอบเขตอยู่ที่การชดใช้หนี้สินซึ่งแนวคิดนี้มาจากทรัพย์สินสัญญา ในทรัพย์สินสัญญาผู้มีสิทธิเรียกเอาทรัพย์สินไม่มีสิทธิเหนือเนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้แต่อย่างใด คือ มิได้มีสิทธิอยู่เหนือตัวบุคคลและกองทรัพย์สินทั้งหมด ตัวอย่างของทรัพย์สินสัญญาก็คือ สัญญาจำพวก สัญญายืม ฝาก เช่า จำนำ เป็นสัญญาที่จะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อ ฝ่ายหนึ่งได้มอบสิ่งของให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง หากขาดการส่งมอบนี้แล้วอีกฝ่ายย่อมไม่ผูกพันแต่อย่างใดและหากมีกรณีที่ได้รับสิ่งของนั้นไม่มีสิทธิในสิ่งของ แต่เอาไปแล้วไม่ยอมคืนยอมเป็นการลักทรัพย์และจะถูกปรับไหม¹⁰

ต่อมา ไทยได้รับเอาขนบธรรมเนียมของตะวันตกเข้ามา จึงมีการรับเอาแนวความคิดเรื่องของการเลิกนำตัวลูกหนี้มาเป็นทาส โดยเปลี่ยนแนวความคิดจากการแก้แค้นลงโทษลูกหนี้

⁸ ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 174. .

⁹ แสงว บัญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า 98.

¹⁰ ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1, หน้า 171.

มาเป็นการเสียค่าปรับตามอัตราที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ล่วงหน้า อย่างเดียวกับการปรับในคดีอาญา ดังนั้นเมื่อ มีการผิดสัญญาโดยลูกหนี้ไม่ปฏิบัติชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็มีสิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทน ในอัตราสินไหมตามรูปคดี¹¹

สรุป หลักเรื่องเบี้ยปรับในกฎหมายไทยก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังไม่ปรากฏชัดเจนอย่างในปัจจุบัน มีแต่แนวความคิดของเรื่องหนี้ในสัญญากู้ ในลักษณะที่เป็นการลงโทษ ลูกหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชดใช้เงินที่ตนได้กู้ไป โดยให้ลูกหนี้มาเป็นทาสทำงานให้แก่เจ้าหนี้ แต่ต่อมา ได้พัฒนาไปสู่การชดใช้เยียวยาโดยค่าสินไหมทดแทน แต่ก็มีใช้เรื่องของการที่คู่สัญญาตกลงกัน กำหนดถึงค่าสินไหมทดแทนเอาไว้ล่วงหน้าอย่างเรื่องเบี้ยปรับในปัจจุบัน

2.1.2 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประเทศไทยได้รับเอากฎหมายสมัยใหม่มาจากประเทศตะวันตก โดยระยะแรกได้รับเอา กฎหมายจากประเทศอังกฤษมาใช้เพื่อแก้ปัญหาเป็นเรื่อยๆ เป็นกรณีไป ต่อมาได้ตัดสินใจจัดทำ ประมวลกฎหมายตามแบบอย่างประเทศในภาคพื้นยุโรป ปรากฏชัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้นมิได้นำเอา หลักเกณฑ์ใหม่ทั้งหมดมาใช้ แต่หลักกฎหมายที่สำคัญเหล่านั้นมีรากฐานทางศีลธรรมที่สามารถเข้าใจ ได้โดยใช้สามัญสำนึกและขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติกัน¹² เช่น ในบรรพ 1 ซึ่งเป็นบรรพทั่วไป บรรพ 2 ซึ่งเป็นบรรพในเรื่องหนี้ ซึ่งรวมไปถึงหลักกฎหมายในเรื่องเบี้ยปรับด้วย¹³ เนื่องจากกฎหมายไทยแต่ เดิมนั้นมีบทบัญญัติในเรื่องกฎหมายแพ่งและกฎหมายพาณิชย์น้อยมาก โดยบรรพที่ 1 และบรรพที่ 2 อาศัยแบบของกฎหมายตะวันตกโดยเฉพาะกฎหมายแพ่งเยอรมันโดยได้เลียนแบบมาจากกฎหมาย แพ่งญี่ปุ่น ซึ่งได้แปลเป็นภาษาอังกฤษไว้แล้ว¹⁴

2.1.2.1 ระยะเวลาประกาศราชกิจจานุเบกษาในปีพ.ศ. 2466

การร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2451 โดย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายขึ้น โดยแบ่งหน้าที่

¹¹ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า 165-66.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 258.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 259.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 263-264.

การทำงานออกเป็น 6 กองทำหน้าที่ต่าง ๆ แตกต่างกันไป หนึ่งในนั้นมีคณะกรรมการร่างตัวบทกฎหมายประกอบไปด้วย นายยอร์ช ปาดู (Georges Padoux) เป็นประธาน นายมองซาร์วิลล์ (Moncharville) นายเรอเน่ กียอง (René Guyon) และนายริวีแอร์ (Rivière) คณะกรรมการชุดนี้เป็นชาวฝรั่งเศสทั้งหมดเนื่องจากเหตุผลทางการเมืองที่รัฐบาลฝรั่งเศสได้ยื่นข้อเสนอว่าจะช่วยร่างประมวลกฎหมายแพ่งให้กับประเทศไทย¹⁵

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้หม่อมเจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร ทำหน้าที่ตรวจร่างกฎหมายกับนายปาดูซ์ คณะกรรมการเริ่มทำเรื่องหนังสือและสัญญา ก่อนเนื่องจากเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับสยาม และเรื่องอื่น ๆ ก่อนข้างสอดคล้องกับวิถีชีวิตประเพณีของคนในสยามอยู่แล้วจึงสามารถใช้บทกฎหมายที่มีอยู่เดิมไปก่อนได้ การร่างนี้ได้เลือกให้เป็นการร่างแบบ Practical Code (เน้นไปในทางปฏิบัติ) มากกว่า Theoretical Code (เน้นไปทางทฤษฎี) ดังนั้นจึงได้หลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่เข้าใจยาก แต่ยังคงดำเนินการไม่แล้วเสร็จก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน ต่อมาจึงมีการดำเนินการต่อในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว¹⁶ โดยคณะกรรมการได้กำหนดโครงสร้างของร่างของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ออกเป็น ดังนี้

ตารางที่ 1 Draft Civil and Commercial Code: Obligation October 1910

Preliminary	General provisions
Division I	General principle and application of codification of law
Division II	General of Right
Division III	Period of Time
Division IV	Prescription
Book I	Person and Family

¹⁵ ชาญชัย แสงศักดิ์, อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2558), หน้า 50.

¹⁶ "Draft Civil and Commercial Code: Obligation October 1910."

Book II	Real right or Things
Book III	Obligations
Book IV	Inheritance wills
Book V	Provisions of Private International Law

ตารางที่ 2 Draft Civil and Commercial Code: Obligation October 1910 ในเรื่องเบี้ยปรับ

Article 385	The parties to an obligation may fix beforehand the amount of compensation for non performance of the obligation. Such agreement is called “penal clause”
Article 388	In case of non performance of an obligation with a penal clause, the creditor has the option to claim either for compulsory performance or for enforcement of the penal clause.
Article 390	The penal clause shall be enforced even in case the creditor has suffered no injury or damage.
Article 391	The penalty is due from the time when the debtor is in mora

ต่อมาได้พบร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ภาษาอังกฤษ ฉบับเดือนตุลาคม พ.ศ.2453¹⁷ ดังนี้

¹⁷ "Draft Civil and Commercial Code for the Kingdom of Siam: Obligation October 1910."

ตารางที่ 3 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ภาษาอังกฤษ ฉบับเดือน ตุลาคม พ.ศ.
2453

Article 302	The parties to an obligation can fix beforehand the amount of compensation for non-performance of the obligation Such agreement is called "penal clause"
Article 304	In case of non-performance of an obligation subject to a penalty clause the creditor can claim either performance or enforcement of the penal clause.

และได้พบร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ภาษาอังกฤษอีกฉบับหนึ่งมีเนื้อหา
ดังนี้¹⁸

ตารางที่ 4 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ภาษาอังกฤษ พ.ศ.2453

มาตรา	เนื้อหา	อุทาหรณ์
Article 348	The parties to an obligation can fix beforehand the amount of compensation for non performance of the obligation. Such agreement is called penalty clause.	A contracts to build for B a house to be delivered at a fixed date. It's provided in the contract that if the house is not delivered in due time, A shall pay 10 bath to B each day. This is a penalty clause.
Article 349	If the obligation is void or	A, a rice miller in Bangkok,

¹⁸ "Draft Book on Obligation: Xxi Revision Book lii."

	voidable, the penalty clause is void or voidable.	contracts to send every month a cargo of rice to B in Hong Kong. The contract provides that if A fail to send a cargo he shall pay to B 500 bath damages. If the export of rice is prohibited by the Siamese Government. The contract become void. The penalty clause cannot be enforced.
Article 350	In case of non-performance of an obligation subject to penalty clause the creditor can claim either specific performance or enforcement of the penalty clause.	A contract to sell B the land and A will deliver the land to B after 1 month of buying. It's agreed that if A does not deliver the land, he shall pay 100 bath to B. If A does not deliver the land B may claim specific performance that is to say delivery against payment of price or he can claim the compensation provided by the penalty clause, that is to say 100 bath.

หลังจากคณะกรรมการได้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 เป็นร่างภาษาอังกฤษ ฉบับร่าง พ.ศ. 2457 เสร็จแล้วก็ได้นำส่งให้กับเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมโดยได้มีการมอบหมายให้กรมหมื่นวิจิตรวราณปรีชาทรงแปลร่างภาษาอังกฤษดังกล่าวเป็นภาษาไทยโดยตรง-

แปลโดยใช้ชื่อว่า "ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าขายลักษณะฉ้อ สำหรับพระราชอาณาจักรสยาม" ซึ่งแต่ละมาตราก็ได้มีการกำหนดโทษเอาไว้ด้วย ในเรื่องเบี้ยปรับนั้นได้ถูกแปลเอาไว้ในหมวดที่สอง เรื่องข้อปรับในสัญญา ตั้งแต่มาตรา 348 ถึงมาตรา 355 ดังนี้¹⁹

ตารางที่ 5 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าขายลักษณะฉ้อ สำหรับพระราชอาณาจักรสยาม

มาตรา 348	คู่สัญญาสามารถตกลงกันเพื่อกำหนดจำนวนเงินค่าทำขวัญล่วงหน้าไว้สำหรับกรณีที่เกิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้ก็ได้
มาตรา 349	ถ้าหนี้เป็นโมฆะหรือโมฆียะขอปรับ(เบี้ยปรับ)นั้นก็เป็นโมค้ำ(โมฆะ)หรือโมฆียะด้วยเหมือนกัน
มาตรา 350	ถ้าการผิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้อันเป็นความผิดของลูกหนี้ เจ้าหนี้จะขอให้บังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามที่กำหนดไว้ก็ได้หรือขอให้ศาลบังคับตามข้อปรับในสัญญาก็ได้
มาตรา 351	ถ้าการผิดสัญญาหรือการไม่ชำระหนี้เป็นเพราะอุบัติเหตุ (เหตุสุดวิสัย) ห้ามมิให้เจ้าหนี้บังคับตามข้อปรับในสัญญานั้น
มาตรา 352	ถ้าเจ้าหนี้ไม่ได้รับความเสียหายอันใดหรือจากการผิดสัญญาหรือการไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็สามารถบังคับตามข้อปรับในสัญญาได้
มาตรา 353	ถ้าศาลเห็นว่าจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในข้อปรับในสัญญามากเกินไปศาลจะลดจำนวนเงินให้น้อยลงก็ได้
มาตรา 354	ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้เรียกค่าทำขวัญเพิ่มเติม(ค่าสินไหมทดแทน) เข้าใน

¹⁹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิจิตรวราณปริชา, "ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าลักษณะฉ้อ สำหรับพระราชอาณาจักรสยามมาตรา1-1395," (กรุงเทพฯพ.ศ. 2457).

จำนวนเงินที่ได้กำหนดไว้แล้วตามข้อปรับในสัญญาอีกเป็นอันขาด

ต่อมาได้มีการตั้งคณะกรรมการแปลใหม่เนื่องจากเห็นว่าการแปลร่างกฎหมายดังกล่าวยังมีข้อบกพร่อง กรรมการชุดใหม่ที่ประกอบไปด้วยกรรมการฝ่ายไทยและฝ่ายต่างประเทศฝ่ายละ 4 คน โดยมีเจ้าพระยาอภัยราชาฯ ดำรงตำแหน่งเป็นประธาน²⁰ นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงแต่งตั้งคณะกรรมการที่มาจากฝ่ายปกครอง การพาณิชย์ การต่างประเทศ เข้ามาเป็นกรรมการร่างกฎหมายด้วย เนื่องจากคณะกรรมการชุดเดิมประกอบไปด้วยบุคคลในวงการกระทรวงยุติธรรมแต่เพียงฝ่ายเดียวอาจทำให้ข้าราชการในกระทรวงอื่นโต้แย้งได้และเพื่อให้ประมวลกฎหมายสอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศ เศรษฐกิจ และการบริหารประเทศด้วย²¹

โดยในหมวดสองเรื่องการกำหนดเบี้ยปรับ มีพระยามานวราชเสวีและหลวงนนท-ประกาศ รัับหน้าที่ในการแปล แต่หลังจากมีการแปลร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพหนึ่งและบรรพสองเสร็จแล้ว ก็ได้มีการตรวจและแก้ร่างอีกหลายครั้งโดยคณะกรรมการชำระประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และคณะกรรมการตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ตกลงแปลร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใหม่ โดยใช้ชื่อว่า บรรพว่าด้วยพันธะ โดยเรื่องเบี้ยปรับถูกกำหนดไว้ในส่วนที่ 6 เรื่องบทกำหนดโทษและเงินประจำ โดยได้แก้ไข ดังนี้²²

ตารางที่ 6 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพว่าด้วยพันธะ วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ถึงวันที่ 3 พฤษภาคม 2463

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาตรา 279	ผู้มีฝ่ายในพันธะอาจกำหนดจำนวนค่าทดแทนสำหรับการไม่ปฏิบัติพันธะไว้ล่วงหน้าก่อนได้ ข้อตกลงเช่นนี้เรียกว่า บทกำหนดโทษ
-----------	--

²⁰ ชาญชัย แสงศักดิ์, อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย, หน้า 54.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57.

²² "ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพว่าด้วยพันธะ ฉบับ วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ถึงวันที่ 3 พฤษภาคม 2463."

มาตรา 280	ถ้าพันธะใดตกเป็นโมฆะฤโฆษียะ ท่านว่าบทกำหนดโทษในพันธะนั้นย่อมตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะด้วย
มาตรา 281	ถ้าไม่ปฏิบัติพันธะ ซึ่งมีบทกำหนดโทษด้วยนั้น เจ้าหนี้อาจเรียกให้ลูกหนี้ปฏิบัติเฉพาะหรือขอให้บังคับตามบทกำหนดโทษก็ได้
มาตรา 282	ถ้าการไม่ปฏิบัติพันธะเป็นพลาดิตัย (เหตุสุดวิสัย) บทกำหนดโทษ ในพันธะนั้นก็ใช้บังคับไม่ได้
มาตรา 283	แม้เจ้าหนี้จะมีได้รับประโยชน์อย่างใด ก็ขอให้บังคับลูกหนี้ตามบทกำหนดโทษได้
มาตรา 284	ถ้าศาลเห็นว่า จำนวนที่กำหนดไว้ในบทกำหนดโทษสูงเกินไป ศาลอาจลดจำนวนลงก็ได้
มาตรา 285	เมื่อได้กำหนดจำนวนลงไว้ในบทกำหนดโทษแล้ว ห้ามมิให้คิดค่าทดแทนเพิ่มให้อีก

ต่อมาได้มีการแก้ไขร่างดังกล่าวในบรรพพาดด้วยพันธะ จึงเกิดร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพพาดด้วยพันธะธรรม กันยายน 2464 ขึ้น ซึ่งมีการแก้ไขจากร่างเดิม ดังนี้²³

ตารางที่ 7 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพพาดด้วยพันธะธรรม กันยายน 2464

มาตรา 279	ผู้เป็นฝ่ายในพันธะธรรมอาจกำหนดจำนวนค่าทดแทนสำหรับการไม่ปฏิบัติตามพันธะธรรมไว้ล่วงหน้าได้
มาตรา 280	ถ้าพันธะธรรมเป็นโมฆะฤโฆษียะ ทักทบบทย่อมเป็นโมฆะหรือโมฆียะด้วย
มาตรา 281	ถ้ามีการไม่ปฏิบัติพันธะธรรมซึ่งมีทักทบบทบังคับอยู่ไซ้ เจ้าหนี้อาจเรียกร้องประิเษทะปฏิบัติ ฤเรียกร้องให้บังคับตามทักทบบทได้
มาตรา 282	ถ้าการไม่ปฏิบัติเป็นด้วยพลาดิตัย(เหตุสุดวิสัย) มิให้บังคับตาม ทักทบบท
มาตรา 283	แม้เจ้าหนี้มิได้รับประโยชน์ ก็ให้บังคับตามทักทบบท
มาตรา 284	ถ้าศาลเห็นว่าจำนวนที่กำหนดไว้ในทักทบบทมากเหลือเกิน ศาลอาจลดจำนวนนั้น

²³ "คำแปลร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพพาดด้วยพันธะธรรม กันยายน 2464 ". กรุงเทพฯ.

	ลงได้
มาตรา 285	ห้ามมิให้คิดค่าทดแทนเพิ่มให้อีกนอกจากจำนวนที่กำหนดไว้ในทัณฑบท

ต่อมาได้มีการแก้ไขร่างฯ โดยคณะกรรมการตรวจร่างโดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับส่วนที่ 6 เรื่องบทกำหนดโทษและเงินประจำ มีการแก้ไขอีกหลายครั้ง จนเกิดเป็น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2466 โดยมีการแก้ไขดังนี้

1. แก้ไขคำแปลของคำว่า Penalty จากทัณฑบท เป็นคำว่า เบี้ยปรับ²⁴
2. แก้ไขถ้อยคำในร่างมาตรา 279 มาตรา 281 มาตรา 285 และ มาตรา 286²⁵
3. แก้ไขเลขมาตราในเรื่องหมวดที่ 6 ข้อเบี้ยปรับและมัดจำ โดยแก้ไขจากมาตรา 279 ถึง มาตรา 287 เป็นมาตรา 345 ถึงมาตรา 353 แต่ยังคงหลักการเดิม ดังนี้²⁶

ตารางที่ 8 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2466

มาตรา	เนื้อหา
มาตรา 345	<p>คู่กรณีแห่งหนึ่งอาจกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้าได้</p> <p>การตกลงกันเช่นนี้เรียกว่าข้อเบี้ยปรับ</p> <p>อุทธรณ์</p> <p>ก สัญญาจะปลูกเรือนให้ ข หลังหนึ่ง ต้องส่งมอบแก่กันตามวันที่กำหนดไว้ มีแต่ในสัญญาว่าถ้าไม่ส่งมอบเรือนภายในกำหนดเวลา ก ต้องใช้เงินให้ ข วันละ 10 บาททุก ๆ วันที่เข้าไป นี้เรียกว่าข้อเบี้ยปรับ</p>
มาตรา 346	ถ้าหนี้นั้นเป็นโมฆะฤโมฆียะ ข้อเบี้ยปรับย่อมเป็นโมฆะฤโมฆียะด้วย

²⁴ "รายงานการประชุมคณะกรรมการตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2465."

²⁵ "รายงานการประชุมคณะกรรมการตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2466."

²⁶ "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระพุทธศักราช 2466 บรรพ 1 และ 2 กับอุทธรณ์ ฉบับ ตุลาคม 2467." กรุงเทพฯ.

	<p>อุทธรณ์</p> <p>ก เจ้าของโรงสีในกรุงเทพฯ ทำสัญญาจะส่งข้าวไปให้ ข พ่อค้าที่เมืองฮ่องกง เดือนละครั้ง ในสัญญามีบทว่าถ้า ก ไม่ส่งสินค้าข้าวออกไปจะต้องใช้ค่าเสียหาย ให้ ข 5000 บาท ถ้ารัฐบาลสยามห้ามการส่งออกข้าวนอกประเทศ สัญญานั้นเป็นโมฆะ ข้อเบี่ยงปรับนั้นใช้บังคับไม่ได้</p>
<p>มาตรา 347</p>	<p>ถ้าการไม่ชำระหนี้มีข้อเบี่ยงปรับบังคับไซ้ เจ้าหนี้อาจจะเรียกให้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง ฎเรียกให้บังคับตามข้อเบี่ยงปรับก็ได้</p> <p>อุทธรณ์</p> <p>ก ขายที่ดินให้ ข กำหนดส่งมอบให้ในเดือนหนึ่ง นับแต่วันซื้อขาย ได้ตกลงกันไว้ว่าถ้า ก ไม่ส่งมอบที่ดิน ก จะให้เงิน ข 100 บาท ก ไม่ส่งมอบที่ดิน ข อาจเรียกร้องการชำระหนี้เฉพาะเจาะจง กล่าวคือให้ ก ส่งมอบที่ดินแล้ว ข หาราคาให้ ฎอาจเรียกค่าสินไหมทดแทนตามที่กล่าวไว้ในข้อเบี่ยงปรับ คือเงิน 100 บาทก็ได้</p>
<p>มาตรา 348</p>	<p>ถ้าการไม่ชำระหนี้เป็นไปด้วยเหตุสุดวิสัย ท่านมิให้ยกข้อเบี่ยงปรับขึ้นบังคับเลย</p> <p>อุทธรณ์</p> <p>ก สัญญาจะปลูกเรือนให้ ข หลังหนึ่ง ซึ่งจะต้องส่งมอบตามวันที่กำหนดไว้ มีบทในสัญญาว่าถ้ามิได้ส่งมอบบ้านให้ ภายในกำหนดเวลานั้นแล้ว ก จะต้องให้เงิน ข วันละ 10 บาท ทุก ๆ วันที่เนิ่นช้า ก่อนส่งมอบเพลิงไหม้บ้านไปส่วนหนึ่งโดยเหตุสุดวิสัย จึงทำให้การส่งมอบต้องช้าไป 10 วัน ดังนั้นจะยกข้อเบี่ยงปรับขึ้นบังคับไม่ได้เลย</p>
<p>มาตรา 349</p>	<p>ถึงแม้ว่าเจ้าหนี้ไม่ได้เสียหายอันใด ก็ให้บังคับตามข้อเบี่ยงปรับด้วย</p> <p>อุทธรณ์</p> <p>ก สัญญาจะปลูกเรือนให้ ข หลังหนึ่ง ซึ่งต้องส่งมอบ ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2467 มีบทในสัญญาว่า ถ้ามิได้ส่งมอบเรือนภายในกำหนดเวลานั้นแล้ว ก จะต้องให้เงิน ข วันละ 10 บาท ทุก ๆ วันที่เนิ่นช้า ก ได้ส่งมอบเรือนให้ ในวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2467 ดังนี้ ก ต้องใช้เงินให้ ข 610 บาท แม้จะพิสูจน์ได้ว่า ข ไม่ได้รับความเสียหายอย่างไร เช่น ข อาศัยอยู่ในบ้านของบิดาและไม่ต้องเสีย</p>

	ค่าเช่าเลย
มาตรา 350	<p>ถ้าศาลเห็นว่าจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในข้อเบี่ยงปรับมากเกินการ ศาลจะลดจำนวนลงก็ได้</p> <p>อุทธรณ์</p> <p>ก สัญญาจะปลูกเรือนให้ ข หลังหนึ่ง ซึ่งต้องส่งมอบให้ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2467 มีบทในสัญญาว่า ถ้ามิได้ส่งมอบเรือนภายในกำหนดเวลาแล้ว ก จะต้องใช้เงินให้ ข วันละ 100 บาท ทุก ๆ วันที่เนิ่นช้า ถ้าศาลเห็นว่าตามจารีตประเพณีในเรื่องเช่นนี้และพฤติการณ์แห่งคดี จำนวนที่กำหนดไว้ในข้อเบี่ยงปรับมากเกินการ ศาลจะลดจำนวนนั้นลงก็ได้ เป็นต้นว่าลดลง คงเป็นวันละ 30 บาท</p>
มาตรา 351	<p>ท่านห้ามมิให้คิดค่าสินไหมทดแทนเพิ่มให้อีก นอกจากจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในข้อเบี่ยงปรับนั้น</p> <p>อุทธรณ์</p> <p>ก ทำสัญญาจะปลูกเรือนให้ ข หลังหนึ่ง ซึ่งต้องส่งมอบกันในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2467 มีบทในสัญญาว่า ถ้ามิได้ส่งมอบเรือนภายในกำหนดเวลาแล้ว ก จะต้องใช้เงินให้ ข วันละ 10 บาท ทุก ๆ วันที่เนิ่นช้า บ้านนั้นได้ส่งมอบแก่กัน ในวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2467 ข จึงเรียกเงิน 610 บาท จาก ก ตามข้อเบี่ยงปรับและค่าใช้จ่ายอีก 1000 บาท ที่ต้องเสียไปในการที่ไปเช่าบ้านอยู่กับครอบครัว 2 เดือน เงิน 1000 บาทนี้ ข จะคิดเอามิได้ เพราะตนมีสิทธิที่จะได้เพียงตามจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อเบี่ยงปรับ อันเป็นค่าเสียหายที่สืบได้และมีบัญชีอันแน่นอน แม้ถึงว่าข้อนี้จะมีได้กล่าวลงไว้โดยชัดเจนในสัญญา</p>

จากการศึกษาร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าขายลักษณะนี้ สำหรับพระราชอาณาจักรสยาม ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพว่าด้วยพันธะ วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ถึงวันที่ 3 พฤษภาคม 2463 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพว่าด้วยพันธะ-ธรรม กันยายน 2464 และร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 ทำให้เห็นถึงหลักกฎหมายของเบี่ยงปรับ ดังนี้

1. เบี้ยปรับเกิดขึ้นได้จากการที่คู่สัญญาตกลงกัน
2. การกำหนดเบี้ยปรับต้องเป็นการกำหนดเอาไว้ล่วงหน้า
3. ประเภทของเบี้ยปรับที่สามารถตกลงได้คือ การไม่ชำระหนี้
4. การบังคับเบี้ยปรับ เจ้าหนี้สามารถเลือกให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้หรือเรียกเบี้ยปรับได้
5. มีหลักในเรื่องความรับผิดของลูกหนี้ กล่าวคือ หากการชำระหนี้ของลูกหนี้ไม่สามารถทำได้ เพราะมีเหตุสุดวิสัย เจ้าหนี้ไม่อาจบังคับเบี้ยปรับได้
6. แม้เจ้าหนี้ไม่ได้รับความเสียหายจากการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ เจ้าหนี้ก็สามารถบังคับเบี้ยปรับได้
7. เปิดโอกาสให้ศาลสามารถปรับลดเบี้ยปรับได้
8. กำหนดห้ามมิให้เจ้าหนี้เรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมจากเบี้ยปรับ

หลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับในร่างฯต่าง ๆ ข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าเบี้ยปรับจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อคู่สัญญาตกลงกันและมีแนวความคิดเป็นการลงโทษลูกหนี้ เห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 349 ที่แม้เจ้าหนี้จะไม่ได้เสียหายจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ก็ตาม เจ้าหนี้ก็เรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะให้ลูกหนี้รับผิดก็เป็นไปตามหลักความรับผิดทางสัญญาที่จะต้องปรากฏว่าลูกหนี้มีความผิดด้วย ดังที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 348 ซึ่งกำหนดว่า หากการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้เกิดจากเหตุสุดวิสัย เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกเบี้ยปรับได้ นอกจากนี้ ในมาตรา 351 ที่กำหนดห้ามมิให้เจ้าหนี้เรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมจากข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับ และมาตรา 350 ที่กำหนดให้ศาลสามารถปรับลดเบี้ยปรับที่มากเกินไปได้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงการคุ้มครองลูกหนี้ มิให้เจ้าหนี้ใช้โอกาสในการได้ประโยชน์จากลูกหนี้มากเกินไป

2.1.2.2 ระยะเวลาประกาศราชกิจจานุเบกษาในปีพ.ศ. 2466

ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2466 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการให้ประกาศบรรพ 1 บรรพ 2 โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2467 เป็นต้นไป แต่เมื่อได้ประกาศออกไปแล้ว บรรดาผู้พิพากษาและทนายความต่างก็อ่านไม่เข้าใจและเห็นว่าเขียนไม่สอดคล้องกัน จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายชุดใหม่ หนึ่งในคณะกรรมการคือ พระยามานวราชเสวี ได้เสนอให้ใช้โครงสร้างแบบประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมัน โดยให้นำมา

จากประมวลกฎหมายแพ่งของญี่ปุ่นเป็นหลัก แต่เพื่อมิให้ต้องเสียไมตรีกับประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส จึงได้เอาบทบัญญัติบางตอนมาจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและบางตอนได้เอามาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย บรรพ 1 และ 2 ฉบับที่ประกาศใน พ.ศ. 2466 ซึ่งเป็นฉบับที่ชาวฝรั่งเศสได้ร่างไว้ นอกจากนี้ยังได้เอาบทบัญญัติบางตอนมาจากประมวลกฎหมายของสวิสด้วย²⁷ โดยได้ตรวกร่างใหม่ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2468

โดยมีการร่างมาตราเพิ่มเติมในหมวดว่าด้วยเงินมัดจำและเบี้ยปรับโดยได้แก้ไขเลขมาตราและเนื้อหาโดยมีต้นแบบมาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน²⁸ กล่าวคือ มาตรา 379 ได้ร่างขึ้นตามทำนองมาตรา 339 ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ดังนี้²⁹

ตารางที่ 9 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ1-บรรพ2 พ.ศ. 2468 หมวดมัดจำและเบี้ยปรับ

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 339 ³⁰	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย มาตรา 379
If the debtor promises the creditor the payment of a sum of money as penalty in case he does not perform his obligation or does not perform it in the proper manner, the penalty is forfeited if he is in default. If the performance due consists in a forbearance, the penalty is forfeited as	If the debtor promises the creditor the payment of a sum of money [a penalty], in case he does not perform his obligation or does not perform it in the proper manner, the penalty is forfeited if he is in default. If performance due consists in a

²⁷ เรอเนอ กียอง, การร่างประมวลกฎหมายในประเทศไทย, แปลโดย. สุรพล ไตรเวทย์ (กรุงเทพฯ วิทยุชน, 2550), หน้า 96.

²⁸ "รายงานการประชุมคณะกรรมการตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2468," (กรุงเทพฯ2468).

²⁹ "การตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ1-บรรพ 2 พ.ศ. 2468," (กรุงเทพฯ).

³⁰ Chung Hui Wang, The German Civil Code : Translated and Annotated with an Historical Introduction and Appendices, (London: Stevens and Sons, Ltd, 1907), p. 76.

<p>soon as any act in contravention of the obligation is committed.</p>	<p>forbearance, the penalty is forfeited as soon as any act in contravention of the obligation is committed.</p> <p>คำแปล³¹</p> <p>ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี ฤไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัด ก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อื่นจะพึงได้แก่งวดเว้นการอันใดอันหนึ่ง หากทำการนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น</p>
<p>ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 340³²</p>	<p>ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย มาตรา 380</p>
<p>If the debtor has promised the penalty for the case of his not fulfilling his obligation, the creditor may demand the forfeited penalty in lieu of fulfillment. If the creditor declares to the debtor that he demands the penalty, the claim for fulfillment is barred.</p> <p>If the creditor has a claim for compensation for non-performance, he may demand the forfeited penalty as</p>	<p>If the debtor has promised the penalty for the case of his not performing his obligation, the creditor may demand the forfeited penalty in lieu of performance. If the creditor declares to the debtor that he demands the penalty, the claim for performances is barred.</p> <p>If the creditor has a claim for compensation for non performance, he may demand the forfeited penalty as the minimum amount of the damage.</p>

³¹ "การตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ1-บรรพ 2 พ.ศ. 2468."

³² Chung Hui Wang, The German Civil Code : Translated and Annotated with an Historical Introduction and Appendices, p. 76.

<p>the minimum amount of the damage. Proof of further damage is admissible.</p>	<p>Proof of further damage is admissible.</p> <p>คำแปล³³</p> <p>ถ้าลูกหนี้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้อาจเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นแทนการชำระหนี้ก็ได้ แต่ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อลูกหนี้ว่าจะเรียกเอาเบี้ยปรับแล้ว ก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้อีกต่อไป</p> <p>ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายก็ได้ การพิสูจน์ค่าเสียหายยิ่งกว่านั้นท่านก็อนุญาตให้พิสูจน์ได้</p>
---	--

<p>ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 341³⁴</p>	<p>ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย มาตรา 381</p>
<p>If the debtor has promised the penalty for the case of his not fulfilling the obligation in a proper manner, e.g. not at the fixed time, the creditor may demand the forfeited penalty in addition to the fulfillment.</p> <p>if the creditor has a claim for</p>	<p>If the debtor has promised the penalty for the case of his not performing the obligation in the proper manner, such as, not at the fixed time, the creditor may demand the forfeited penalty in addition to the perform.</p> <p>If the creditor has claim for</p>

³³ "ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 ปี 2468 ฉบับราชเลขาธิการ."

³⁴ Chung Hui Wang, The German Civil Code : Translated and Annotated with an Historical Introduction and Appendices, p. 76.

<p>compensation on account of improper fulfillment, provisions of 304, par 2, apply</p> <p>If the creditor accepts the fulfillment, he may demand the penalty only if on acceptance he reverses the right to do so.</p>	<p>compensation on account of improper performance, the provisions of section 380, paragraph 2, apply.</p> <p>If the creditor accepts the performance he may demand the penalty only if on acceptance he reserves the right to do so.</p> <p>คำแปล³⁵</p> <p>ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เช่นว่าไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดเป็นต้น นอกจากเรียกให้ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นก็ได้</p> <p>ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในมูลชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 380 วรรค 2</p> <p>ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้แล้ว จะเรียกเอาเบี้ยปรับต้องได้ต่อเมื่อบอกสงวนสิทธิไว้เช่นนั้นในเวลาชำระหนี้</p>
---	---

ข้อสังเกต คณะกรรมการร่างฯ ได้ใช้ คำว่า such as แทนคำว่า e.g. และคำว่า performance แทนคำว่า fulfillment

หลังจากได้มีการแก้ไขร่างฯ ดังกล่าว กรรมการร่างกฎหมายก็ได้ส่งร่างฯ ให้กับกรรมการตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตรวจ มีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ทรงเป็นประธาน ได้ทำการตรวจร่างฯ ดังกล่าวแต่มิได้แก้ไขในเรื่องของการ-

³⁵ "ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 ปี 2468 ฉบับราชเลขาธิการ."

กำหนด เบี้ยปรับแต่อย่างใดและ หลังจากนั้นเป็นต้นมาบทบัญญัติเรื่องมัดจำและเบี้ยปรับไม่เคยถูก-
แก้ไขจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 สามารถสรุปหลัก
เบี้ยปรับออกได้ ดังนี้

1. เบี้ยปรับเกิดขึ้นได้จากการที่คู่สัญญาตกลงกัน
2. การกำหนดเบี้ยปรับต้องเป็นการกำหนดเอาไว้ล่วงหน้า
3. ประเภทของเบี้ยปรับที่สามารถตกลงได้ คือ การไม่ชำระหนี้ การไม่ชำระหนี้
ให้ถูกต้องสมควร และการฝ่าฝืนมูลหนึ่งดเว้นการกระทำ
4. เจ้าหนี้จะบังคับหรือเรียกเบี้ยปรับ สำหรับการไม่ชำระหนี้ การไม่ชำระหนี้-
ให้ถูกต้องสมควรได้ เมื่อลูกหนี้ผิดนัด
5. เจ้าหนี้จะบังคับหรือเรียกเบี้ยปรับสำหรับการฝ่าฝืนมูลหนึ่งดเว้นการกระทำ
เมื่อมีการฝ่าฝืนมูลหนึ่งนั้น
6. สำหรับเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเลือกให้ลูกหนี้ชำระหนี้
หรือเรียกเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง
7. สำหรับเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้-
ลูกหนี้ชำระหนี้และยังเรียกเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรได้ แต่หากเจ้าหนี้นยอมรับ
ชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องสมควรเอาไว้ เจ้าหนี้จะต้องบอกสงวนสิทธิเรียกเบี้ยปรับในเวลาที่ได้รับชำระหนี้ไว้
ด้วย
8. เปิดโอกาสให้เจ้าหนี้สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมจากเบี้ยปรับได้
9. เปิดโอกาสให้ศาลสามารถปรับลดเบี้ยปรับได้

จากหลักเรื่องเบี้ยปรับของร่างฯ พ.ศ. 2468 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เบี้ยปรับต้อง
เกิดจากการตกลงกันของลูกหนี้ เพื่อเป็นการลงโทษลูกหนี้สำหรับการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือไม่-
ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร หรือฝ่าฝืนมูลหนึ่งดเว้นการกระทำ ซึ่งก็เป็นแนวคิดที่ได้มาจากเรื่องเบี้ย-
ปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมัน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการเยียวยาเจ้าหนี้ด้วย โดยพิจารณาจาก มาตรา

380 วรรคสอง ที่อนุญาตให้เจ้าหน้าที่สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมได้ ในกรณีที่เบี้ยปรับที่-
กำหนดนั้นต่ำกว่าความเสียหายที่ได้รับ

2.1.2.3 เปรียบเทียบร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 และร่าง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2468

จากที่ผู้เขียนได้ศึกษาถึงร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 กับร่าง-
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 พบถึงความเหมือนและความแตกต่างของหลักเรื่องเบี้ย-
ปรับ ดังนี้

1. สาระสำคัญของร่างฯ พ.ศ. 2466 กับ ร่างฯ พ.ศ. 2468 ที่เหมือนกันมีดังนี้
 - 1.1 มีแนวคิดที่เบี้ยปรับเป็นการลงโทษลูกหนี้
 - 1.2 เบี้ยปรับต้องเกิดจากตกลงกันไว้ล่วงหน้าของคู่สัญญา
 - 1.3 ศาลมีอำนาจปรับลดเบี้ยปรับลงได้หากมีจำนวนที่สูงเกินไป
 - 1.4 เงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับในกรณีเพื่อการไม่ชำระหนี้ นั่นคือการ
ผิดนัดของลูกหนี้ ถึงแม้ว่า ร่างฯ พ.ศ. 2466 จะมีได้บัญญัติเอาไว้ชัดเจนก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึง
มาตรา 348 ที่กำหนดไว้ว่า การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ต้องเกิดจากความผิดของลูกหนี้เจ้าหนี้จึงจะเรียก
เบี้ยปรับได้ซึ่งแท้จริงก็ต้องมีการผิดนัดของลูกหนี้นั่นเอง
2. สาระสำคัญของร่างฯ พ.ศ. 2466 กับ ร่างฯ พ.ศ. 2468 ที่แตกต่างกัน มี
ดังนี้
 - 2.1 ประเภทของเบี้ยปรับในร่างฯ พ.ศ. 2468 มีหลายประเภท
มากกว่า กล่าวคือ เบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ เบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรและ
เบี้ยปรับเพื่อการฝ่าฝืนมูลหนึ่งดเว้นการกระทำ
 - 2.2 ในร่างฯ พ.ศ. 2468 เงื่อนไขของการเรียกเบี้ยปรับได้ถูกบัญญัติ
เอาไว้ชัดเจน คือการผิดนัดของลูกหนี้
 - 2.3 สำหรับเบี้ยปรับคู่สัญญาสามารถตกลงกำหนดให้เป็นอย่างอื่น-
นอกจากเงินได้ในร่างฯ พ.ศ. 2468

2.4 ร่างฯ พ.ศ. 2468 บัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าหนี้สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้เพิ่มเติมจากเบี้ยปรับได้

2.2 หลักกฎหมายเบี้ยปรับในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เนื่องจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพสอง ลักษณะสอง ในหมวดสาม เรื่องกำหนดเบี้ยปรับ มิได้นิยามความหมายของเบี้ยปรับเอาไว้โดยตรง ซึ่งมาตรา 379³⁶ ได้บัญญัติถึงแต่ผลของเบี้ยปรับเอาไว้เท่านั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องเบี้ยปรับมากขึ้น จึงควรเข้าใจความหมายของเบี้ยปรับเสียก่อน ดังนั้นผู้เขียนจึงจะได้อธิบายถึง ความหมายของเบี้ยปรับโดยจะแยกออกเป็นความหมายของเบี้ยปรับตามความคิดเห็นของนักกฎหมาย และความหมายของเบี้ยปรับของศาลฎีกาไทย

2.2.1 ความหมายของเบี้ยปรับ

1. ความหมายของเบี้ยปรับตามความคิดเห็นของนักกฎหมายไทย มีดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร อธิบายว่า³⁷ “กำหนดเบี้ยปรับนั้น ได้แก่ ความตกลงระหว่างคู่สัญญาว่าหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ลูกหนี้รับจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งหรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่นเป็นค่าทดแทนความเสียหายนั้น”

อาจารย์เพ็ง เพ็งนิตติ อธิบายว่า³⁸ “ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่คู่สัญญาได้ตกลงกันไว้ล่วงหน้าว่า หากลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ลูกหนี้จะต้องชดใช้ให้แก่เจ้าหนี้ นอกเหนือจากค่าเสียหายที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเมื่อผิดนัดไม่ชำระหนี้ตามปกติในกฎหมายลักษณะหนี้อยู่แล้ว”

³⁶ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 1, หน้า 1.

³⁷ จิต เศรษฐบุตร, *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้*, แก้ไขเพิ่มเติมโดย จิตติ ติงศภัทย์. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 293.

³⁸ เพ็ง เพ็งนิตติ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมัดจำและเบี้ยปรับ และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง*, (กรุงเทพฯ [ม.ป.ท.], 2555), หน้า 70.

ศาสตราจารย์ ดร. ศันันท์กรณ โสติพันธ์ อธิบายว่า³⁹ “ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายซึ่งคู่สัญญากำหนดไว้ล่วงหน้าเมื่อมีการไม่ชำระหนี้ เมื่อมีการชำระหนี้แต่ไม่ถูกต้องสมควรหรือเมื่อมีการกระทำอันฝ่าฝืนมูลหนี้สำหรับหนึ่งดวันกระทำการ”

อาจารย์มานิช จรมาศ อธิบายว่า⁴⁰ “เบี้ยปรับเป็นข้อสัญญาซึ่งลูกหนี้ตกลงไว้ล่วงหน้าแก่เจ้าหนี้ว่า จะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าเสียหายในเมื่อตนไม่ชำระหนี้ หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่า คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเสียหายไปมากน้อยเท่าใด ที่ว่าชำระหนี้ไม่ถูกต้องนั้น เช่น กรณีที่ชำระหนี้ไม่ตรงตามเวลาเป็นต้น”

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. วารีนาสกุล⁴¹ อธิบายว่า “เบี้ยปรับ คือ สิ่งใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเงิน สิ่งของหรือการกระทำก็ได้ ที่ลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เป็นค่าเสียหายเมื่อตนไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสัญญา เป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้า”

จากความคิดเห็นของนักกฎหมายข้างต้นต่อความหมายของเบี้ยปรับ แสดงให้เห็นว่า

- ก. เบี้ยปรับเกิดจากการตกลงกันของคู่สัญญา
- ข. เบี้ยปรับเป็นการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้า
- ค. เบี้ยปรับกำหนดได้ในกรณีของการไม่ชำระหนี้ ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง และการฝ่าฝืนมูลหนี้หนึ่งวันกระทำการ

2. ความหมายของเบี้ยปรับของศาลฎีกาไทย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1078/2496

ข้อตกลงที่เรียกกันว่า"ค่าปรับ"เมื่อผิดสัญญานั้น ก็คือค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้านั่นเอง ข้อความในสัญญาที่มีความว่า “ ฯลฯหากปรากฏว่าผู้ขายไม่ส่งมอบไม้ให้กับผู้ซื้อให้ครบภายในเวลาดังกล่าวข้างต้นผู้ซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาทันที ฯลฯ” นั้นหมายความว่า เป็นความตกลงให้ผู้ซื้อมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเท่านั้น หากใช่เป็นบทบังคับว่าผู้ซื้อจะต้องใช้สิทธิ ทันทีจึงจะได้ค่าปรับไม่

³⁹ ศันันท์กรณ โสติพันธ์, คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 23 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563), หน้า 411.

⁴⁰ มานิช จรมาศ, "เบี้ยปรับ," ตุลพาท 13 (มกราคม 2509): 27.

⁴¹ วารีนาสกุล, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 177.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3553/2539

“เบี้ยปรับคือสัญญาซึ่งลูกหนี้ให้ไว้แก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร แต่ตามสัญญากู้เงินหรือสัญญาจ้างนอกร่างกำหนดให้โจทก์ผู้เป็นเจ้าของหนี้มีสิทธิขึ้นอัตราดอกเบี้ยได้แม้จำเลยผู้เป็นลูกหนี้จะมีได้ผิณฑชำระหนี้ดังนี้ข้อสัญญาที่กำหนดในเรื่องดอกเบี้ยดังกล่าวจึงมิใช่เบี้ยปรับ”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3310/2542

“เบี้ยปรับคือสัญญาที่ลูกหนี้ให้ไว้แก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร แต่สัญญากู้เงินมีใจความชัดเจนว่าผู้กู้ยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 19 ต่อปี สัญญาจ้างนอกร่างที่ติดและข้อตกลงต่อท้ายสัญญาจ้างนอกร่างมีใจความว่าผู้จ้างตกลงให้ดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 19 ต่อปีเช่นกัน ดังนั้นไม่ว่าจำเลยทั้งสองจะผิณฑชำระหนี้หรือไม่ก็ตาม โจทก์ย่อมมีสิทธิคิดดอกเบี้ยเองจากจำเลยทั้งสองอัตราร้อยละ 19 ต่อปีได้อยู่แล้ว ข้อตกลงเรื่องอัตราดอกเบี้ยที่ระบุไว้ในสัญญา กู้เงินจึงมิใช่เบี้ยปรับ”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1888/2551

“สัญญากู้เงินกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้แน่นอนแล้วจำนวนหนึ่งมีระยะเวลาที่แน่นอนชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ยั้งให้สิทธิผู้ให้กู้ปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นได้ใหม่เมื่อใดก็ได้เมื่อผู้กู้ผิณฑไม่ลักษณะเป็นค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายกำหนดกันไว้ล่วงหน้าเมื่อลูกหนี้ผิณฑไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร จึงเป็นเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 379 เมื่อศาลเห็นว่าสูงเกินส่วนยอมมีอำนาจลดลงได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4208/2552

“เบี้ยปรับที่ศาลลดได้ตามมาตรา 383 วรรคหนึ่งต้องเป็นเบี้ยปรับอันเกิดจากการที่คู่สัญญาที่เป็นเจ้าหนี้ทำสัญญาไว้ต่อกันว่าลูกหนี้จะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 379 ถึงมาตรา 381 แต่เป็นกรณีที่จำเลยที่ 1 เป็นผู้ได้รับอนุญาตใช้น้ำบาดาลจากโจทก์ต้องรับผิณฑชำระค่าใช้น้ำบาดาลเพิ่มขึ้นเพราะฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงฉบับที่ 6 และที่ 7 ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติใช้น้ำบาดาล พ.ศ. 2520 มิใช่เป็นเรื่องที่โจทก์กับจำเลยที่ 1 ตกลงกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าในลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ศาลจึงไม่อาจปรับลดได้”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งหมดข้างต้น พบว่าความหมายของเบี้ยปรับก็คือ การที่คู่สัญญาตกลงกันไว้ล่วงหน้าถึงค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทน สำหรับกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ซึ่งหากมิใช่การตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อกรณีเหล่านี้ ข้อตกลงดังกล่าวมิใช่เบี้ยปรับ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งศาลและนักกฎหมายไทยให้ความหมายของเบี้ยปรับไว้อย่างเดียวกัน

2.2.2 ฐานความคิดของเบี้ยปรับ

เนื่องจากประเทศไทยได้รับเอาแนวความคิดในเรื่องเบี้ยปรับมาจากกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อ 2.1.2 ว่ากฎหมายแพ่งเยอรมันไม่ยอมรับการแยกระหว่าง liquidated damages กับ Penalty (เบี้ยปรับ) ออกจากกัน ดังนั้นร่างภาษาอังกฤษของบทบัญญัติไทยในเรื่องเบี้ยปรับจึงใช้คำว่า Penalty ตามแบบกฎหมายแพ่งเยอรมัน อย่างไรก็ตาม แม้หลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับของไทยจะได้รับความคิดมาจากกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับข้อตกลงเบี้ยปรับว่าเป็นการลงโทษ⁴² อันเป็นความคิดในระบบซีวิลลอว์ แต่ในขณะเดียวกันศาลไทยกลับใช้ความคิดแบบระบบคอมมอนลอว์มาปรับ ใช้กับเรื่องเบี้ยปรับของไทย⁴³ ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับข้อตกลงเบี้ยปรับว่าเป็นการเยียวยาชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย⁴⁴ ทำให้มีการปรับใช้แนวความคิดเรื่องการลงโทษและการเยียวยาเกี่ยวกับเรื่องเบี้ยปรับที่ปะปนกัน ดังนั้นในเรื่องความคิดที่มีต่อเรื่องเบี้ยปรับนั้น ผู้เขียนจึงขอแยกอธิบายออกเป็นตามความคิดเห็นของนักกฎหมายไทยและตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาไทย

1. ความคิดของนักกฎหมายไทยที่มีต่อเบี้ยปรับ มีดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴² P. Benjamin, "Penalties, Liquidated Damages and Penal Clauses in Commercial Contracts: A Comparative Study of English and Continental Law," *International and Comparative Law Quarterly* 9, 600,627 (1960): 617-18.

⁴³ ศนันทกรรณ์ โสคติพันธ์, *คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา*, หน้า 414.

⁴⁴ M Pressman, "The Two-Contract Approach to Liquidated Damages: A New Framework for Exploring the Penalty Clause Debate," *Virginia Law & Business Review* 7, 651 (2013): 656.

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย เห็นว่า⁴⁵ “เบี้ยปรับ คือ จำนวนเงินซึ่งมีลักษณะเป็นโทษในทางแพ่งซึ่งคู่สัญญาตกลงจะให้อีกฝ่ายหนึ่งชำระในกรณีไม่ชำระหนี้ หรือชำระหนี้ไม่ครบถ้วน”

ศาสตราจารย์ ดร. จิต เศรษฐบุตตร เห็นว่า⁴⁶ “การกำหนดเบี้ยปรับเปลี่ยนแปลง บทบัญญัติ ผลบังคับตามนั้นนั้นให้หนักขึ้นแก่ลูกหนี้ เพราะถือว่า เมื่อลูกหนี้ไม่ได้ปฏิบัติตามหนี้ ลูกหนี้ จะถูกบังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเท่าจำนวนเบี้ยปรับที่กำหนดไว้โดยฝ่ายเจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องสืบว่า การไม่ปฏิบัติหนี้ทำให้ตนเสียหายแต่อย่างใด”

ศาสตราจารย์ ดร. ศนันทกรรณ์ โสติพิพันธุ์ เห็นว่า⁴⁷ “สัญญาที่ให้เบี้ยปรับ คือสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ ทั้งในการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าและในลักษณะที่เป็นการลงโทษผู้ที่ไม่ชำระหนี้เลยหรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร”

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เห็นว่า⁴⁸ “การกำหนดเบี้ยปรับมุ่งคิดถึงการผิดสัญญาโดยตรง เบี้ยปรับตั้งใจจะให้ เป็นค่าเสียหายชดใช้การผิดสัญญา ไม่มุ่งหมายจะให้ เป็นหลักฐานพยานหรือประกัน ซึ่งถ้ามีการผิดสัญญาก็อาจมีการปรับเบี้ยปรับได้ เบี้ยปรับนั้น โดยปกติย่อม กำหนดกันไว้ในเมื่อได้ทำสัญญากันสำเร็จเด็ดขาดแล้ว เพราะลักษณะมุ่งหมายถึงการผิดสัญญาจะต้อง เสียหายคิดเป็นเบี้ยปรับชดใช้ให้กัน เบี้ยปรับไม่จำเป็นต้องได้ส่งมอบกันไว้โดยทั่วไป เป็นแต่สัญญาว่าจะ ใช้เงินหรือทำการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นให้เป็นเบี้ยปรับ และไม่จำกัดว่าต้องได้ทำสัญญากำหนดเบี้ยปรับ ในขณะที่เข้าทำสัญญาประธาน แม้จะได้ทำขึ้นภายหลังก็ยังใช้บังคับได้ แต่จำนวนเงินอันกำหนดให้ เป็นเบี้ยปรับจะส่งมอบวางไว้ต่อกันหรือไม่ก็ได้”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴⁵ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง เล่ม 1, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 245.

⁴⁶ จิต เศรษฐบุตตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, หน้า 293.

⁴⁷ ศนันทกรรณ์ โสติพิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา, หน้า 399.

⁴⁸ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสวงสุทธิการพิมพ์, 2506-2520), หน้า 406.

ศาสตราจารย์ ไชยยศ เหมะรัชตะ เห็นว่า⁴⁹ “เบี้ยปรับ คือ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ย่อมหมายถึงค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่คู่สัญญาได้ตกลงกันไว้ล่วงหน้าเพื่อชดใช้ให้แก่กัน หากอีกฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ ซึ่งอาจเป็นเงินหรือการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นได้ และต้องเป็นค่าเสียหายที่เสียไปจริงไม่ใช่ค่ากำไร”

จากความคิดเห็นของนักกฎหมายข้างต้นที่ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างมานั้น พบว่าแนวความคิดพื้นฐานเรื่องเบี้ยปรับแบ่งออกได้ดังนี้ คือ เบี้ยปรับเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อลงโทษลูกหนี้ซึ่งผู้ที่มีความเห็นเช่นนี้ ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร และ ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์ภรณ์ โสทธิพันธ์

ส่วนแนวความคิดพื้นฐานของเบี้ยปรับอีกแนวหนึ่ง คือ เบี้ยปรับเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อเยียวยาแก่เจ้าหนี้ ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจาก เมื่อเป็นค่าเสียหายที่กำหนดเอาไว้ล่วงหน้าแล้ว เจ้าหนี้อาจไม่ควรกำหนดเกินไปกว่าค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริงได้ ซึ่งผู้ที่มีความเห็นเช่นนี้ก็ คือ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช และศาสตราจารย์ ไชยยศ เหมะรัชตะ

2. คำพิพากษาฎีกาของศาลต่อแนวคิดเรื่องเบี้ยปรับ มีดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8942/2554

“เงินที่โจทก์ชำระให้จำเลยที่ 1 ในวันทำสัญญาจะซื้อจะขายนั้นเป็นการให้เพื่อเป็นพยานหลักฐานว่าสัญญาจะซื้อจะขายได้ทำขึ้นแล้ว และเป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญา โดยคู่สัญญา มีเจตนาจัดเอาเป็นการใช้เงินบางส่วนเมื่อชำระหนี้หรือหากโจทก์ละเลยไม่ชำระหนี้ ก็ให้รับเงินนั้นได้ตามสัญญา เงินจำนวนนี้จึงเป็นมัดจำมิใช่เบี้ยปรับ เพราะเบี้ยปรับเป็นกรณีที่ลูกหนี้สัญญาจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเมื่อตนไม่ชำระหนี้อันเป็นการกำหนดค่าเสียหายเอาไว้ล่วงหน้าเท่านั้น คู่สัญญาไม่ได้มีเจตนาให้เอาเบี้ยปรับเป็นการใช้เงินบางส่วนเมื่อชำระหนี้ แม้ตาม ป.พ.พ. มิได้ให้อำนาจศาลที่จะลดมัดจำดังเช่นเบี้ยปรับ แต่ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 มาตรา 7 บัญญัติว่า ในสัญญาที่มีการให้สิ่งใดไว้เป็นมัดจำ หากมีกรณีที่จะต้องรับมัดจำ ถ้ามัดจำนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงให้รับได้เพียงเท่าความเสียหายที่แท้จริงก็ได้ โดยบทกฎหมายดังกล่าวเกี่ยวกับความสงบ

⁴⁹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 4 ปรับปรุงและแก้ไข (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 430.

เรียบริ้อยของประชาชนซึ่งให้ศาล พิจารณาตามที่เห็นสมควรหากมัดจำสูงเกินส่วน ศาลจึงมีอำนาจลดมัดจำได้”

คำพิพากษาฎีกาที่ 1663/2548

“ค่าปรับหรือเบี้ยปรับเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ถ้าสูงเกินส่วนศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ ข้อเท็จจริงได้ความว่า เมื่อครบกำหนดตามสัญญาแล้วแต่จำเลยขอผ่อนผันการทำงานอีกหลายครั้ง จำเลยก็ยังทำงานไม่แล้วเสร็จ พฤติการณ์ของจำเลยอยู่ในความรู้เห็นของโจทก์ โจทก์ยอมเล็งเห็นได้ว่าจำเลยไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จได้ น่าจะต้องละทิ้งงานและเกิดความเสียหาย โจทก์จึงควรใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาภายในเวลาอันสมควร แต่โจทก์กลับละเลยปล่อยให้เวลาล่วงเลยไปเกือบ 1 ปี จึงบอกเลิกสัญญา ความเสียหายจึงเกิดจากความล่าช้าของโจทก์ที่ไม่บอกเลิกสัญญาในเวลาอันสมควรอยู่ด้วยส่วนหนึ่งและเมื่อพิเคราะห์ทางได้เสียของโจทก์ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมายแล้ว ที่ศาลอุทธรณ์กำหนดให้ปรับจำเลยวันละ 5,000 บาท จึงนับว่าเป็นจำนวนที่เหมาะสมดีแล้ว”

คำพิพากษาฎีกาที่ 2026/2537

“ค่าปรับที่โจทก์และจำเลยตกลงกำหนดกันไว้ นั้น ถือได้ว่า เป็นเบี้ยปรับเพื่อการที่จะชดใช้หรือบรรเทาความเสียหายอันอาจจะมีหรือเกิดขึ้นไว้ล่วงหน้า ถ้าเบี้ยปรับสูงเกินส่วนศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 และ ข้อตกลงให้โจทก์ริบเอาผลงานที่จำเลยได้ทำไปแล้วโดยจำเลยจะเรียกร้องค่าตอบแทน และค่าเสียหายใด ๆ ไม่ได้ ก็เป็นข้อตกลงที่มีลักษณะเป็นการที่จำเลยให้สัญญาว่าจะทำการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นที่มีใช้จำนวนเงินให้เป็นเบี้ยปรับแก่โจทก์ตาม มาตรา 382 ถ้าเบี้ยปรับนี้สูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจลดลงให้เหลือเป็นจำนวนพอสมควรได้เช่นกัน แม้สิทธิริบผลงานที่จำเลยทำไปแล้วเป็นสิทธิของโจทก์หลังจากโจทก์บอกเลิกสัญญา แต่เมื่อถือเป็นเบี้ยปรับเช่นเดียวกับค่าปรับ ศาลจึงนำมาเป็นข้อวินิจฉัยลดค่าปรับได้หากเห็นว่าโจทก์จะได้ รับเบี้ยปรับสูงเกินส่วน”

คำพิพากษาฎีกาที่ 2385/2523

“แม้บริษัทจำเลยที่ 1 จะเป็นฝ่ายผิดสัญญาซื้อขายไม่ส่งเครื่องทำความชื้นจำนวน 8 เครื่องให้กับบริษัทโจทก์ตามข้อกำหนดในสัญญาเอกสารหมายเลข 2 ที่ทำกันข้อเท็จจริงก็รับฟังต่อไปได้ว่าบริษัทโจทก์ได้บอกเลิกสัญญาฉบับดังกล่าวกับบริษัทจำเลยที่ 1 ตามเอกสารหมายเลข 9 และเอกสารหมายเลข 5 แล้ว หลังจากบริษัทโจทก์บอกเลิกสัญญาซื้อขายกับบริษัทจำเลยแล้ว บริษัทโจทก์ได้

จัดซื้อเครื่องทำความชื้นจากผู้อื่นตามจำนวนและในราคาซึ่งถูกกว่าที่บริษัทโจทก์ตกลงซื้อจากบริษัทจำเลยจึงถือไม่ได้ว่าบริษัทโจทก์ได้รับความเสียหายและไม่อาจจะเรียกเบี้ยปรับจากบริษัทจำเลยได้ แม้ตามสัญญาจะตกลงกันไว้ว่าถ้าบริษัทจำเลยผิดสัญญาจะยอมใช้ค่าเสียหายและยอมให้ปรับอีกด้วยก็ตาม”

จากตัวอย่างของคำพิพากษาฎีกาที่ผู้เขียนยกมานั้น แสดงให้เห็นว่า แนวคำพิพากษาของศาลฎีกาต่างมีความเห็นต่อแนวคิดพื้นฐานของเบี้ยปรับว่า เป็นการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้า อันเป็นการชดเชยเยียวยาแก่เจ้าหนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำพิพากษาฎีกาที่ 2385/2523 ที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เนื่องจากโจทก์ไปซื้อสินค้าจากผู้ซื้อมรายอื่นที่ได้ราคาถูกกว่าจำเลย ดังนั้น โจทก์มิได้เสียหาย โจทก์ไม่อาจเรียกเบี้ยปรับได้ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าเบี้ยปรับเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อเยียวยาเจ้าหนี้ แต่ด้วยความเคารพ ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อจำเลยไม่ชำระหนี้ ส่งเครื่องทำความชื้นให้กับโจทก์ในกำหนดเวลา จำเลยย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดเสียแล้ว ดังนั้นจึงเข้าเหตุในการเรียกเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ ตามมาตรา 380 แล้ว

ซึ่งนอกจากความคิดของนักกฎหมายและศาลฎีกาที่มีต่อเบี้ยปรับตามผู้เขียนได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้ว ยังพบว่า ในหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1558-1559/2517 ของท่านศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ ได้อธิบายไว้ว่า เบี้ยปรับตาม มาตรา 379 และ มาตรา 383 กำหนดไว้เพื่อความประสงค์ที่อาจเป็นไปได้ 3 ประการคือ

1. เพื่อเป็นการขู่บังคับ (in terrorem) ไว้ล่วงหน้าว่า ถ้าไม่ชำระหนี้จะถูกปรับเป็นจำนวนที่สูงกว่าความเสียหายจริงเป็นอันมาก ซึ่งศาลไม่ต้องถือตามและลดจำนวนลงได้ ตามมาตรา 383
2. เพื่อเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าตามที่คาดหมายว่าจะเป็นการจริงเช่นนั้นเพื่อไม่ต้องพิสูจน์โดยวิธีธรรมดาซึ่งอาจทำได้ยาก คือค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้าโดยแท้จริง (Liquidated Damages)
3. เพื่อมิให้เรียกค่าเสียหายเกินจำนวนที่กำหนด ในข้อนี้เป็นปัญหาว่าตามมาตรา 380 วรรคสอง และ มาตรา 381 วรรคสอง ที่ให้เจ้าหนี้พิสูจน์ความเสียหายที่สูงกว่าเบี้ยปรับที่กำหนดไว้ล่วงหน้าได้นั้น คงไม่ได้หมายความว่าถึงกรณีที่คู่สัญญามีเจตนากำหนดจำนวนเงินสูงสุดของค่าเสียหายและ มิให้เรียกสูงกว่าที่กำหนดไว้ซึ่งเป็นการแสดงเจตนาที่บังคับใช้ได้ ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแต่อย่างใด

จากความเห็นของท่านศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศรัทีย์ เกี่ยวกับเรื่องเบี้ยปรับข้างต้นจะเห็นได้ว่าเบี้ยปรับ นอกจากจะมีขึ้นเพื่อเยียวยาความเสียหายแก่เจ้าหนี้แล้ว ยังมีเจตนารมณ์เพื่อเป็นการขู่ ใ้ลูกหนี้ปฏิบัติตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาอีกด้วย

ดังนั้นจากความเห็นของนักกฎหมายไทยและคำพิพากษาของศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องหลังของเบี้ยปรับข้างต้น จะเห็นว่ามิตั้งความคิดเห็นที่เห็นว่าเบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อเยียวยาเจ้าหนี้เป็นค่าเสียหายที่กำหนดเอาไว้ล่วงหน้าและเป็นการลงโทษลูกหนี้ ซึ่งแนวคิดที่เบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อเยียวยาเจ้าหนี้เป็นแนวคิดที่มาจากทางคอมมอนลอว์ ส่วนแนวคิดที่เบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อลงโทษลูกหนี้นั้นเป็นแนวคิดที่มาจากระบบซีวิลลอว์ ฉะนั้นจึงเห็นได้แนวความคิดของทั้งสองระบบในเรื่องเบี้ยปรับมีอิทธิพลต่อการใช้และความคิดที่มีต่อเบี้ยปรับของไทย

2.2.3 ประเภทของเบี้ยปรับ

เนื่องจากลักษณะของข้อตกลงเบี้ยปรับ คือข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าอันมีจำนวนแน่นอนหรืออาจเป็นการกำหนดวิธีในการคำนวณเบี้ยปรับเอาไว้หรืออาจกำหนดเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นก็ได้ ทั้งนี้ตาม มาตรา 382 บัญญัติไว้⁵⁰ ซึ่งคู่กรณีสามารถตกลงกันเรียกเบี้ยปรับได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเสียหายอันแท้จริง แต่จำนวนเบี้ยปรับนั้นอาจถูกศาลปรับลดลงได้ตามมาตรา 383 วรรคหนึ่ง⁵¹ ดังนั้น คู่สัญญาจะต้องตกลงไว้ล่วงหน้าก่อนหรือขณะที่ทำสัญญาหลักหรืออย่างน้อยก็ต้องทำก่อนมีการผิดสัญญาหลักเกิดขึ้น ซึ่งเบี้ยปรับที่คู่สัญญาสามารถตกลงกันได้ มาตรา 379 ได้กำหนดเอาไว้ สามอย่าง คือ

1. เบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้
2. เบี้ยปรับสำหรับการชำระหนี้ไม่ถูกต้อง
3. เบี้ยปรับเพื่อการฝ่าฝืนมูลหนี้งดเว้นการกระทำ

⁵⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 382

“ถ้าสัญญาว่าจะทำการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นให้เป็นเบี้ยปรับ...”

⁵¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 วรรคหนึ่ง

“ถ้าเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้...”

โดยหากข้อตกลงนั้นมีได้กำหนดให้ลูกหนี้ต้องจ่ายเงินเพราะตามกรณีสามประการข้างต้น ข้อตกลงดังกล่าวมิใช่เบี้ยปรับจึงไม่อาจนำทบทวนในเรื่องเบี้ยปรับมาใช้ได้

ในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายการกำหนดเบี้ยปรับเอาไว้ว่า เจ้าหนี้จะขอริบหรือฟ้องขอริบเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 204 หรือมาตรา 206 โดยมีมาตรา 379 และมาตรา 382⁵² เป็นแม่บทในการริบเบี้ยปรับที่เป็นเงินและสำหรับกรณีที่กำหนดเบี้ยปรับเป็นอย่างอื่นตามลำดับ โดยรายละเอียดของในการได้รับเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ นั้นเป็นไปตามมาตรา 380 ถึงมาตรา 383 ซึ่งจะปรับเข้ากับบทบัญญัติมาตราใดนั้นก็ต้องพิจารณาว่า ข้อตกลงเบี้ยปรับนั้นเป็นการตกลงเบี้ยปรับประเภทใดเสียก่อน เพราะเบี้ยปรับแต่ละประเภทส่งต่อริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้เขียนจึงขออธิบายเบี้ยปรับแต่ละประเภท คือ เบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ เบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องและเบี้ยปรับเพื่อการฝ่าฝืนมูลหนี้จนงดเว้นการกระทำโดยละเอียด ดังนี้

2.2.3.1 การกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้

การกำหนดเบี้ยปรับสำหรับกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ นั้น เป็นกรณีที่มักจะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เนื่องจากเจ้าหนี้มักจะกำหนดขึ้นเพื่อชดเชยให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ตนทั้งยังเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทน จากความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เอาไว้ล่วงหน้าแทนการที่เจ้าหนี้จะต้องไปเรียกร้องโดยใช้สิทธิทางศาลตามที่บัญญัติมาตรา 213 วรรคแรก กำหนดไว้ว่า

“ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้”

บทบัญญัติมาตรา 213 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงสำหรับกรณีที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ นอกจากมาตรา 213 ได้บัญญัติถึงการไม่ชำระหนี้เอาไว้แล้ว ในเรื่องของการไม่ชำระหนี้ ยังปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 หนี้ หมวด 2 ผลแห่งหนี้ ส่วนที่ 1 ตั้งแต่มาตรา 203 จนกระทั่งมาตรา 225 ซึ่งได้บัญญัติถึงเรื่องดังต่อไปนี้

ก. กำหนดเวลาชำระหนี้ ตามมาตรา 203

⁵² เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), ปรับปรุงแก้ไขโดย มุนินทร์ พงศาปาน. พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2561), หน้า 382.

- ข. การผิदनัดของลูกหนี้ ตามมาตรา 204
- ค. การขอปฏิบัติชำระหนี้ของลูกหนี้ ตามมาตรา 207 และมาตรา 208
- ง. การเรียกค่าสินไหมทดแทนกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์แท้จริงแห่งมูลหนี้ ตามมาตรา 215
- จ. การเรียกบอกปิดและการเรียกค่าเสียหายในกรณีที่หนี้กลายเป็นอันไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ ตามมาตรา 216
- ฉ. ความรับผิดของลูกหนี้ในระหว่างที่ตนผิदनัด ตามมาตรา 217
- ช. ความรับผิดในกรณีที่ชำระหนี้เป็นพันวิสัย ตามมาตรา 218 และมาตรา 219
- ซ. หนี้เงินและการเรียกดอกเบี้ยผิदनัด ตามมาตรา 224

อย่างไรก็ตาม แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะบัญญัติรับรองถึงเรื่องการไม่ชำระหนี้เอาไว้ แต่ก็ไม่ได้มีตัวบทบัญญัติกฎหมายใดให้ความหมายของคำว่า การไม่ชำระหนี้เอาไว้ โดยเฉพาะ ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาถึงความหมายของการไม่ชำระหนี้จากคำอธิบายของนักกฎหมายและคำพิพากษาของศาล ดังนี้

คำอธิบายของนักกฎหมาย

ศาสตราจารย์กำธร พันธุลาภ อธิบายไว้ว่า⁵³ “การไม่ชำระหนี้ หมายถึงการไม่ชำระหนี้เลย ชำระหนี้ขาดตกบกพร่องไม่ถูกต้องตามสัญญาที่ทำไว้หรือการไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์แท้จริงของมูลหนี้ และชำระล่าช้าผิดเวลาไป”

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อธิบายไว้ว่า⁵⁴ “การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ นั้น อาจจะเป็นเพราะหนี้ยังไม่ถึงกำหนดลูกหนี้ยังได้ประโยชน์แห่งเวลาหรือกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า หรือในการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ทันกำหนดเวลาแล้วแต่ชำระหนี้ไม่ตรงความประสงค์อันแท้จริงหรือการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เสียเลยโดยลูกหนี้ไม่มีข้อแก้ตัวหรือการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เป็นเพราะการชำระหนี้เป็นพันวิสัย”

⁵³ กำธร พันธุลาภ, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), หน้า 43.

⁵⁴ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคบริบูรณ์), ปรับปรุงแก้ไขโดย มุรินทร์ พงศاپาน. พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2562), หน้า 514.

ศาสตราจารย์พิเศษ โสภณ รัตนากร อธิบายไว้ว่า⁵⁵ “การไม่ชำระหนี้หมายรวมถึง การชำระหนี้ไม่ถูกต้องด้วย อาจเป็นการไม่ชำระหนี้โดยสิ้นเชิงหรือไม่ชำระหนี้เพียงบางส่วนก็ได้ซึ่ง เกี่ยวโยงไปถึงวัตถุประสงค์แห่งหนี้ว่ามีลักษณะแบ่งได้หรือไม่ด้วย การไม่ชำระหนี้บางส่วนอาจถือได้ว่าเป็น การไม่ชำระหนี้ทั้งหมดก็ได้ หากโดยสภาพของหนี้ ผลประโยชน์ของคู่สัญญาหรือความมุ่งหมายของ สัญญา ต้องถือว่าหนี้ไม่อาจแบ่งแยกชำระได้”

ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธ์ อธิบายการโดยแบ่งประเภทของการไม่-ชำระหนี้⁵⁶ ดังนี้ การไม่ชำระหนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น การละเลยไม่ชำระหนี้ การชำระหนี้ล่าช้าซึ่ง อาจมีกรณีที่ถูกหนี้ผิดนัดด้วยหรือไม่ก็ได้ และการไม่ชำระหนี้ให้ต้องตรงตามความประสงค์แท้จริงแห่ง มูลหนี้ประการอื่น

สรุปจากความเห็นของนักกฎหมายข้างต้นต่อความหมายของการไม่ชำระหนี้จะเห็น ได้ว่านักกฎหมายต่างให้ความหมายของการไม่ชำระหนี้ที่มีความหมายที่กว้างกว่าการที่ลูกหนี้ละเลย ไม่ชำระหนี้เสียเลย โดยแยกออกเป็นกรณีดังนี้

1. การไม่ชำระหนี้เสียเลย⁵⁷ หมายถึง การที่ลูกหนี้ยังไม่ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เสียเลยอาจเกิดขึ้นเมื่อการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยในภายหลังหรือเพราะกำหนดเวลาชำระหนี้ได้ ล่วงเลยไปแล้ว หรือเพราะการชำระหนี้ของลูกหนี้ไม่ก่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้อีกต่อไป นอกจากนี้ เนื่องจากวัตถุประสงค์แห่งหนี้มีหลายอย่าง เช่น การส่งมอบหรือโอนทรัพย์สิน การละเว้นการกระทำ และการ-กระทำการ สำหรับวัตถุประสงค์แห่งหนี้ที่เป็นการกระทำนั้น การไม่ชำระหนี้กระทำการ สามารถแบ่งออกเป็น สองประเภท⁵⁸ ดังนี้

⁵⁵ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2556), หน้า 94.

⁵⁶ ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้). พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2563), หน้า 268.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 268.

⁵⁸ จิต เศรษฐบุตุร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, แก้ไขเพิ่มเติมโดย ดาราพร ธีระวัฒน์. พิมพ์ครั้งที่ 21 แก้ไข เพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), หน้า 68-69.

ประเภทแรก คือ หนี้ที่ให้กระทำจนเกิดผลสำเร็จ (obligations de résultat) เช่น สัญญารับขนของ ก รับจะขนส่งสิ่งของให้แก่ ข จากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง ดังนั้นเมื่อลูกหนี้ไม่สามารถกระทำจนเกิดผลสำเร็จได้ ในกรณีตัวอย่างคือ ก ไม่สามารถส่งสิ่งของไปยังสถานที่ที่ตกลงกันได้ การกระทำของ ก คือการไม่ชำระหนี้ ซึ่ง ก อาจจะหลุดพ้นจากความรับผิดได้หากการไม่ชำระหนี้ของ ก ไม่ได้เกิดจากความผิดของ ก หรือเป็นกรณีที่มีการส่งมอบสิ่งของนั้นเป็นพันธวิสัยในภายหลัง ทั้งนี้ตามมาตรา 219 วรรคหนึ่ง⁵⁹

ประเภทที่สอง คือ หนี้ที่ให้กระทำโดยใช้ความระมัดระวังและเอาใส่ใจในกิจการใดกิจการหนึ่ง โดยหนี้ดังกล่าวเป็นหนี้ที่ต้องการให้ลูกหนี้ใช้ความระมัดระวังและใช้ความเอาใจใส่ในระดับสมควรแก่วิชาชีพของตน เช่น ก จ้าง ข เป็นทนายความว่าความให้กับตน กรณีเช่นนี้ ข ว่าความทำให้ ก แพ้คดี เพียงเท่านั้นยังไม่ถือว่าเกิดการไม่ชำระหนี้ขึ้น การจะเกิดการไม่ชำระหนี้ในกรณีนี้ได้ก็ต่อเมื่อ ข ทนายความไม่ได้ใช้ความระมัดระวังหรือเอาใจใส่อันควรเสียก่อน

2. การชำระหนี้ขาดตกบกพร่องไม่ถูกต้องตามสัญญา หรือที่ตามมาตรา 215⁶⁰ บัญญัติ โดยใช้คำว่า ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ ซึ่งเป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แต่การชำระหนี้นั้นไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจเป็นการชำระหนี้ที่ไม่ตรงต่อเวลาหรือทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้มีความชำรุดบกพร่อง หรือส่งมอบทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งหนี้ไม่ครบถ้วนหรือมีการส่งมอบทรัพย์สินนั้นไม่ตรงตามสถานที่ที่ตกลงกันได้ เนื่องจากการปฏิบัติการชำระหนี้ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้อย่างถูกต้องแก่เจ้าหนี้ กล่าวคือลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุแห่งหนี้แก่เจ้าหนี้หรือผู้มีอำนาจรับชำระหนี้ โดยจะชำระหนี้เพียงบางส่วนหรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่ตกลงกันได้ ซึ่งหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้อย่างถูกต้อง เจ้าหนี้อาจมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระค่าสินไหม

⁵⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219

“ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อหนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบนั้นไซ้ ท่านว่าลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ นั้น ถ้าภายหลังที่ได้ก่อหนี้ขึ้นแล้วนั้น ลูกหนี้กลายเป็นคนไม่สามารถจะชำระหนี้ได้ไซ้ ท่านให้ถือเสมือนว่าเป็นพฤติการณ์ที่ทำให้การชำระหนี้ตกเป็นอันพันธวิสัย ฉะนั้น”

⁶⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215

“เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซ้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้”

ทดแทนความเสียหายได้และการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เจ้าหนี้ยังมีสิทธิปฏิเสธไม่ยอมรับชำระหนี้ได้ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 320⁶¹ นอกจากนี้สำหรับสิทธิในการบอกเลิกสัญญา หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้โดยเป็นการชำระหนี้ที่ผิดไปในสาระสำคัญ จะถือเสมือนว่าไม่ได้มีการชำระหนี้เสียเลยและเป็นเหตุให้เจ้าหนี้บอกเลิกสัญญาได้⁶²

3. การชำระหนี้ไม่ตรงตามเวลาหรือการชำระหนี้ล่าช้า อาจมีทั้งกรณีที่ถูกหนี้ผิดนัดและลูกหนี้ไม่ผิดนัดก็ได้ กล่าวคือเป็นการที่ลูกหนี้ยังไม่ได้ชำระหนี้และการชำระหนี้ที่ค้างยังเป็นไปได้ อยู่เพียงแต่ล่วงเลยกำหนดเวลาชำระหนี้ไปแล้ว กรณีนี้ลูกหนี้ยังคงต้องชำระหนี้และอาจจะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากการชำระหนี้ล่าช้าด้วย⁶³

ตัวอย่างของคำพิพากษาของศาลฎีกาในเรื่องนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2910/2526

“จำเลยแต่งตั้งให้โจทก์เป็นตัวแทนจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำมันหล่อลื่นของจำเลย โจทก์ได้ทำใบสั่งซื้อน้ำมันชนิดต่าง ๆ จากจำเลย ใบสั่งซื้อจึงเป็นคำเสนอของโจทก์ เมื่อจำเลยมีหนังสือตอบโจทก์ว่าสินค้าที่โจทก์สั่งซื้อและยังขนไปไม่หมดนั้น จำเลยยินดีให้ราคาเท่ากับสินค้าเดือนกุมภาพันธ์ 2522 ทั้งต่อมายังได้มีหนังสือถึงโจทก์อีกว่า จำเลยพร้อมจะให้โจทก์รับสินค้าไปได้ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2522 แม้จะมีอุปสรรคเกี่ยวกับภาชนะบรรจุอยู่บ้าง จำเลยก็จะผลิตน้ำมันส่วนที่โจทก์ต้องการให้ถึงที่สุดดังนี้ สัญญาซื้อขายน้ำมันระหว่างโจทก์จำเลยได้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อสัญญาซื้อขายน้ำมันเกิดขึ้นแล้ว ผู้ขายจำต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 461 จำเลยจะอ้างประเพณีการค้าว่า บริษัทผู้ขายน้ำมันไม่จำต้องผูกพันว่าจะต้องขายน้ำมันให้แก่ผู้ซื้อโดยผู้ขายมีสิทธิคืนเงินราคาที่ชำระแล้วแก่ผู้ซื้อหรือเพราะเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันขึ้นทั่วโลก มาเป็นข้อบอกปิดไม่ขายน้ำมันให้แก่โจทก์หาได้ไม่ เมื่อจำเลยไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายตามสัญญา ถือ

⁶¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 320

“อันจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนหรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่จะต้องชำระแก่เจ้าหนี้ นั้น ท่านว่าหาอาจจะบังคับได้ไม่”

⁶² โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 160 - 61.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

ได้ว่าจำเลยละเลยไม่ชำระหนี้ โจทก์ยอมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ส่งมอบนั้นได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 ประกอบมาตรา 222”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6239/2551

“จำเลยเช่าพื้นที่ชั้นล่างของอาคารจากโจทก์มีกำหนด 3 ปี โดยสัญญาเช่ามิได้มีข้อความระบุว่าจำเลยจะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาแก่โจทก์เมื่อไรก็ได้ การที่จำเลยจะบอกเลิกสัญญาก่อนครบกำหนดระยะเวลาการเช่าจึงต้องบังคับตาม ป.พ.พ. มาตรา 387 ถึง 389 จำเลยเพิกเฉยไม่ชำระค่าเช่าให้แก่โจทก์ภายในเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา จำเลยจึงตกเป็นผิดนัดโดยมิพักต้องเตือนตาม ป.พ.พ. มาตรา 204 วรรคสอง โจทก์ยอมมีอำนาจฟ้องขอให้บังคับจำเลยชำระค่าเช่าตามสัญญาเช่าแก่โจทก์ตามมาตรา 213 วรรคหนึ่ง โดยไม่ต้องใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระค่าเช่าที่ค้างชำระก่อนสัญญาเช่าครบกำหนดโดยมิได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ทั้งการที่โจทก์ฟ้องจำเลยก็ไม่เป็นการบอกเลิกสัญญา โจทก์จึงมีสิทธิได้รับชดเชยค่าเสียหายเท่ากับค่าเช่าที่ค้างชำระ แม้จำเลยได้ขนย้ายทรัพย์สินออกจากพื้นที่เช่าไปก่อนครบกำหนดระยะเวลาการเช่าก็ตาม”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5904/2538

“ตามสัญญาจ้างเหมาก่อสร้างข้อหนึ่ง ถ้าจำเลยที่ 1 ผู้รับจ้างมิได้ลงมือทำงานภายในกำหนดเวลา โจทก์ผู้ว่าจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและจ้างผู้อื่นทำงานจ้างเหมาก่อสร้างต่อจากจำเลยได้ และอีกข้อหนึ่งแห่งสัญญาดังกล่าวกำหนดว่า ถ้าโจทก์ผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญา จำเลยผู้รับจ้างยอมให้โจทก์เรียกเอาค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นเพราะจ้างบุคคลอื่นทำการต่อไปจนงานจ้างเหมาก่อสร้างแล้วเสร็จบริบูรณ์ ดังนี้ เมื่อจำเลยไม่ลงมือก่อสร้างแต่อย่างใด โจทก์ได้มีหนังสือเตือนหลายครั้ง จำเลยก็เพิกเฉย จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญา ค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวเป็นค่าเสียหายที่เกิดจากการที่จำเลยที่ 1 ปฏิบัติผิดสัญญาและโจทก์ใช้สิทธิเลิกสัญญา แม้จะมีใช้เบี้ยปรับที่จำเลยที่ 1 สัญญาแก่โจทก์ว่าจะใช้ให้เมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ตามแต่โจทก์จะมีสิทธิเรียกค่าเสียหายดังกล่าวต่อเมื่อโจทก์ได้รับความเสียหายที่แท้จริงเท่านั้น ศาลจึงมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายส่วนนี้ไปตามความเสียหายที่แท้จริงได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 11151/2555

“จำเลยเป็นผู้มีอาชีพในการรับจ้างออกแบบและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินธุรกิจของโจทก์ ย่อมทราบดีเกี่ยวกับธุรกิจการค้าขายข้าวของโจทก์ โดยรูปประดิษฐ์รวงข้าวที่จำเลยออกแบบเพื่อใช้กับเครื่องเขียนสำนักงาน ชุดเครื่องแบบ หัวจดหมาย ของจดหมาย นามบัตร อันเป็นการนำไปใช้ในการประกอบกิจการการค้าขายข้าวของโจทก์ซึ่งควรเป็นสิ่งที่มิเอกลักษณ์เพื่อให้โจทก์ใช้

โดยเฉพาะและไม่เหมือนหรือคล้ายกับของผู้อื่นที่มีแต่ก่อให้เกิดความสับสนได้ ทั้งนี้ไม่ว่าโจทก์จะใช้ เป็นเพียงสัญลักษณ์ธรรมดาที่ไม่ถึงขนาดประสงค์จะใช้เป็นเครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายบริการ ก็ตาม สัญญาที่โจทก์ว่าจ้างให้จำเลยออกแบบรูปประดิษฐ์ให้โจทก์ เป็นสัญญาการออกแบบเพื่อใช้ในทางการค้าขายข้าวรูปประดิษฐ์รวงข้าวที่จำเลยออกแบบให้แก่โจทก์ตามสัญญาจึงต้องเป็นรูป ประดิษฐ์ที่จำเลยสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ที่น่าไปใช้เป็นสัญลักษณ์ในการประกอบการค้าของโจทก์ได้ตาม วัตถุประสงค์ของสัญญา จึงต้องไม่เป็นการลอกเลียนงานหรือทำซ้ำงานของบุคคลอื่น ในอันที่จะทำให้ โจทก์ถูกผู้อื่นฟ้องหรือเสียหายในทางการค้าการที่จำเลยไม่ได้ออกแบบรูปประดิษฐ์รวงข้าวพิพาทด้วย ตนเองแต่กลับเพียงดัดแปลงแบบของบุคคลอื่นมาจากเว็บไซต์ซึ่งเหมือนกับรูปประดิษฐ์รวงข้าวใน เว็บไซต์ของบุคคลอื่นซึ่งใช้รูปประดิษฐ์กับสินค้าข้าวสารเช่นเดียวกับโจทก์ อันอาจทำให้โจทก์ถูก บุคคลฟ้องร้องว่าละเมิดลิขสิทธิ์ในรูปประดิษฐ์รวงข้าวหรือละเมิดเครื่องหมายการค้ารูปประดิษฐ์รวง ข้าวอันจะทำให้โจทก์เสียหายทางการค้าได้ จึงเป็นการที่จำเลยไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์อัน- แท้จริงแห่งมูลหนี้ จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญาในส่วนนี้ต่อโจทก์”

คำพิพากษา 2452/2555

“โจทก์ว่าจ้างจำเลยให้ขนส่งลำไยอบแห้งจากจังหวัดเชียงใหม่ไปส่งให้แก่บริษัท ซี ที- ทำเรือเชียงใหม่ จากท่าเรือแหลมฉบังไปส่งที่ท่าเทียบเรือหมายเลข 9 และ 14 ปรากฏว่าจำเลยจัดส่ง สินค้าดังกล่าวไปที่ท่าเทียบเรือหมายเลข 4 ท่าเรือหัวเกาะเขียว เมืองเชียงใหม่ ซึ่งพยานจำเลยก็ยอมรับ ว่าที่เมืองเชียงใหม่มีท่าเรือขนาดใหญ่อยู่ 3 ท่าเรือ คือ ท่าเรือหัวเกาะเขียว ท่าเรือวอชองและท่าเรือหยาน ชางและข้อเท็จจริงตามที่โจทก์นำสืบโดยจำเลยมิได้นำสืบหักล้างได้ความว่าท่าเรือหัวเกาะเขียวไม่มี ท่าเรือหมายเลข 9 และ 14 ดังนั้น จึงรับฟังได้ว่า หากกล่าวถึงท่าเรือหมายเลข 9 และ 14 ที่เมือง เชียงใหม่ย่อมหมายถึงท่าเรือวอชองหมายเลข 9 และ 14 ดังที่โจทก์นำสืบ ข้อเท็จจริงจึงฟังได้ว่า จำเลย ปฏิบัติผิดสัญญารับขนของทางทะเลไม่ขนส่งสินค้าของโจทก์ไปยังท่าเรือปลายทางที่ตกลงไว้ การที่ บริษัท ซี. ซึ่งเป็นผู้รับตราส่งมารับสินค้าไปจากจำเลยที่ท่าเรือปลายทาง ซึ่งมีใช้ท่าเรือที่ตกลงกันได้ ภายในกำหนดเวลาและสินค้าอยู่ในสภาพปกติไม่มีความเสียหาย ก็ถือได้ว่าการปฏิบัติชำระหนี้ ของจำเลยเป็นกรณีไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ตามที่ได้ตกลงไว้กับ โจทก์ หากโจทก์ได้รับความเสียหายย่อมมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่ การนั้นได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 215”

สรุปจากตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งหมดข้างต้น เป็นกรณีศาลฎีกาพิพากษาดัง การไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้โดยมีทั้งกรณีที่ถูกหนี้เพิกเฉยละเลยไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เสียเลย กรณีที่

ลูกหนี้ชำระหนี้แต่ไม่ได้ชำระให้ถูกต้องตามกำหนดเวลาและกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องอย่างอื่นซึ่งต่างก็เป็นเหตุให้เจ้าหนี้เกิดสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนหรือทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดได้แล้วแต่กรณี

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความหมายของการไม่ชำระหนี้จากคำอธิบายของนักกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกานั้น มีความหมายที่กว้างกว่าการที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้เสียเลย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าสามารถแยกการไม่ชำระหนี้ออกได้เป็นสองกรณีใหญ่ๆ ดังนี้

1. การไม่ชำระหนี้กรณีที่หนี้ยังอยู่ในวิสัย คือเป็นการกรณีที่ลูกหนี้ยังสามารถที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้แต่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้แล้วแต่ไม่ถูกต้องในเรื่องของกำหนดเวลาหรือ เรื่องอื่น ๆตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญา ซึ่งการไม่ชำระหนี้ทั้งที่หนี้ยังอยู่ในวิสัยนั้นอาจก่อให้เกิดหนี้ต้องมีความรับผิดต่าง ๆตามมา เช่น รับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 215 หรือลูกหนี้อาจตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้

2. การไม่ชำระหนี้ในกรณีที่หนี้ไม่อยู่ในวิสัย คือกรณีที่หนี้ระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ไม่อาจชำระหนี้ต่อกันได้อีกต่อไปแล้วหรือเรียกอีกอย่างว่าการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยซึ่งเป็นกรณีที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่ทำสัญญาต่อกันแล้ว การชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้อีกต่อไป ดังนั้นลูกหนี้จึงหลุดพ้นจากการชำระหนี้ อย่างไรก็ตาม ผลของการไม่ชำระหนี้เนื่องจากพ้นวิสัยนี้ลูกหนี้ก็ยังต้องรับผิดบางอย่างต่อเจ้าหนี้หากว่าการชำระหนี้ที่เป็นพ้นวิสัยนั้นเกิดจากการกระทำของลูกหนี้หรือเป็นความผิดของลูกหนี้นั้นเอง ทั้งนี้ตามมาตรา 218⁶⁴ และมาตรา 219⁶⁵ แต่การไม่ชำระหนี้เพราะพ้นวิสัยของลูกหนี้ไม่อาจทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้อีก เนื่องจากหนี้ที่จำต้องชำระต่อกันไม่อาจกระทำได้อีกต่อไปแล้ว

⁶⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 218

“ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยจะทำได้เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ต้องรับผิดชอบไซ้ ท่านว่าลูกหนี้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้เพื่อค่าเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้นั้น

ในกรณีที่การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยแต่เพียงบางส่วน ถ้าหากว่าส่วนที่ยังเป็นวิสัยจะทำได้นั้นจะเป็นอันไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว เจ้าหนี้จะไม่ยอมรับชำระหนี้ส่วนที่ยังเป็นวิสัยจะทำได้นั้นแล้วและเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้เสียทั้งหมดที่เดียวก็ได้”

⁶⁵ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 64, หน้า 44.

จากความหมายของการไม่ชำระหนี้ข้างต้นรวมไปถึงการแบ่งประเภทของการไม่ชำระหนี้ออกเป็นกรณีต่าง ๆ ข้างต้น เมื่อนำมาพิเคราะห์กับบทบัญญัติของการกำหนดเบี้ยปรับประเภทไม่ชำระหนี้และผลของการกำหนดเบี้ยปรับดังกล่าวใน มาตรา 380 ที่บัญญัติว่า

“ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นแทนการชำระหนี้ก็ได้ แต่ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อลูกหนี้ว่าจะเรียกเอาเบี้ยปรับนั้นแล้ว ก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้อีกต่อไป

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายก็ได้ การพิสูจน์ค่าเสียหายยิ่งกว่านั้น ท่านก็อนุญาติ ให้พิสูจน์ได้”

และประกอบมาตรา 381 บัญญัติเอาไว้ว่า

“ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เช่นว่าไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้เป็นต้น นอกจากเรียกให้ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นอีกด้วยก็ได้

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในมูลชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 380 วรรค 2

ถ้าเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้แล้ว จะเรียกเอาเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อได้บอกสงวนสิทธิไว้เช่นนั้น ในเวลารับชำระหนี้”

ผู้เขียนเห็นว่าความหมายของการไม่ชำระหนี้ในมาตรา 380 นั้นหมายถึงการไม่ชำระหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เสียเลย เนื่องจากมีบทบัญญัติมาตรา 381 ได้กำหนดเกี่ยวกับกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องเอาไว้แล้ว ส่วนในกรณีที่การไม่ชำระหนี้ นั้นจะมีความหมาย รวมไปถึงกรณีการไม่ชำระหนี้โดยที่หนี้ไม่อยู่ในวิสัยหรือการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยหรือไม่นั้น ผู้เขียนจะได้อธิบายและวิเคราะห์ต่อไปในหัวข้อถัดไป

ดังนั้น สำหรับกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เสียเลยและเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้แล้วหรือเจ้าหนี้ได้เตือนลูกหนี้ให้ชำระแล้วแต่ลูกหนี้ยังคงไม่ชำระ ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดตาม มาตรา 204 นับแต่นั้นและเจ้าหนี้สามารถริบหรือเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ โดยในรายละเอียดของผลทางกฎหมายจากการกำหนดเบี้ยปรับกรณีไม่ชำระหนี้นี้ผู้เขียนจะได้อธิบายในหัวข้อถัดไป

2.2.3.2 การกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง

การกำหนดเบี้ยปรับของคู่สัญญานอกเหนือจากการกำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้แล้วยังพบว่าคู่สัญญามักตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องด้วย เนื่องจากแม้ลูกหนี้จะได้มาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้แต่การชำระหนี้ของลูกหนี้นั้นไม่ถูกต้องโดยอาจไม่ถูกต้องเนื่องจากชำระหนี้ล่าช้าเลยกำหนดเวลาหรือส่งมอบวัตถุแห่งหนี้ที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้เจ้าหนี้ก็ย่อมได้รับความเสียหายจากการทำดังกล่าวของลูกหนี้ ดังนั้นการกำหนดเบี้ยปรับในกรณีนี้จึงเป็นการลดความเสียหายของเจ้าหนี้ที่เกิดขึ้นทั้งยังเป็นการบังคับลูกหนี้ให้ปฏิบัติชำระหนี้ให้ถูกต้องทางอ้อมอีกด้วย

โดยหลักเมื่อมีหนี้ต่อกันลูกหนี้ไม่เพียงจะต้องชำระหนี้แต่ยังต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องหรือกล่าวอีกอย่างว่าลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์แท้จริงของมูลหนี้ถึงจะส่งผลให้หนี้ที่มีต่อกันนั้นระงับสิ้นไปและไม่ต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเจ้าหนี้ หรืออาจกล่าวได้ว่าลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุแห่งหนี้คือ การโอนทรัพย์สิน การกระทำการ หรือการงดเว้น-กระทำการ รวมไปถึงลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลา สถานที่ และวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้ อย่างอื่นด้วย ซึ่งเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ลูกหนี้ก็อาจตกเป็นผู้ผิดนัดได้หากหนี้นั้นถึงกำหนดเวลาชำระแล้วหรืออาจจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อเจ้าหนี้ได้

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องของไทยนั้นปรากฏอยู่ในมาตรา 215 โดยใช้คำว่าไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ ดังนั้น เพื่อความเข้าใจว่าอย่างไรคือการชำระหนี้ไม่ถูกต้องของลูกหนี้อันเป็นหนึ่งในเรื่องที่น่ามาตกลงกำหนดเบี้ยปรับ ผู้เขียนจึงจะอธิบายถึงที่มาและความหมายของการไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ตามมาตรา 215 ดังนี้

บทบัญญัติมาตรา 215 การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ได้แนวคิดมาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ค.ศ. 1900 มาตรา 415 ซึ่งได้บัญญัติไว้เป็นภาษาอังกฤษว่า⁶⁶

“When the debtor does not perform the obligation in accordance with the true intent and purpose of the same (in forma specifica), the creditor

⁶⁶ J. E. De Becker, *Annotated Civil Code of Japan*, (London: Butterworth, 1909), p. 25.

may demand compensation for accruing damage. The same applies when performance has become impossible owing to a cause attributable to the debtor”

แปลได้ว่า⁶⁷ ถ้าลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เพื่อความช้อนนี้ให้ใช้บังคับแก่กรณีชำระหนี้ที่ตกเป็นพันวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ

จากตัวบทข้างต้น มาตรานี้เป็นสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากความเสียหาย โดยการเรียกร้องนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นในกรณีต่อไปนี้⁶⁸

1. เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติให้ตรงตามข้อกำหนดที่แท้จริงของข้อผูกพันซึ่งก็คือตามความประสงค์และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของข้อผูกพัน ประกอบไปด้วยการกระทำตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ที่ตกลงกันในเวลา หรือในสถานที่ที่กำหนด ดังนั้น เมื่อการปฏิบัติชำระหนี้เกิดขึ้นภายหลังกำหนดเวลาหรือเกิดขึ้นในสถานที่ที่แตกต่างออกไปจากที่ตกลงกันหรือสิ่งของที่ส่งมอบมีความชำรุดบกพร่อง ถือว่าเป็นการปฏิบัติชำระหนี้ไม่เป็นไปตามความประสงค์และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของข้อผูกพัน ในกรณีเช่นนี้หากมีความเสียหายเกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้อง เจ้าหนี้สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้

2. เมื่อการปฏิบัติชำระหนี้ได้กลายเป็นพันวิสัยอันมาจากพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ เจ้าหนี้สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ในกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นอันเป็นต้นร่างของมาตรา 215 ของไทยนั้น หมายถึงการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ว่าสอดคล้องกับเจตนาและความมุ่งหมายของหนี้ สถานที่ วัตถุประสงค์ กำหนดเวลาซึ่งรวมไปถึงการชำระหนี้ที่ผิดเวลาทั้งกรณีล่าช้าและกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดด้วย

สำหรับการชำระหนี้ไม่ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ของกฎหมายไทยนั้น มาตรา 215 ไม่ได้บัญญัติถึงความหมายเอาไว้โดยชัดเจน แต่ปรากฏความหมายในทางตำราตามความเห็นของนักกฎหมายไทยและปรากฏอยู่ในคำพิพากษาศาลฎีกา ดังนั้นผู้เขียนจึงจะได้อธิบายโดย

⁶⁷ จุฑา กุลบุศย์, คำแปลประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น บรรพ 2 หนี้, (กรุงเทพฯ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 4.

⁶⁸ De Becker, Annotated Civil Code of Japan, p.25-26.

แยกความหมายของการชำระหนี้ไม่ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ ออกเป็นตามความคิดเห็นของนักกฎหมายและคำพิพากษาของศาลฎีกา ดังนี้

ความคิดเห็นของนักกฎหมายไทย

ศาสตราจารย์พิเศษ โสภณ รัตนกร อธิบายว่า⁶⁹ “เป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้หากแต่ชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วน ไม่ตรงต่อเวลา ส่งมอบไม่ตรงตามสถานที่หรือทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ชำระดอกเบี้ยซึ่งตามบทบัญญัติในเรื่องการชำระหนี้ นั้น ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้หรือผู้มีอำนาจรับชำระหนี้และลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้ตรงตามเวลา ทั้งลูกหนี้ยังจะต้องชำระหนี้ให้ตรงตามสถานที่ที่ตกลงกันไว้หรือตามที่กฎหมายกำหนด หากลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องครบถ้วน เจ้าหนี้น่าจะมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระค่าสินไหมทดแทนความเสียหายได้”

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อธิบายว่า⁷⁰ “การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ มีมาตรา 215 เป็นแม่บทโดยบทบัญญัตินี้เป็นทางแก่ของเจ้าหนี้สำหรับกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ผิดวัตถุแห่งหนี้ (subject) ผิดเวลา (date) ผิดสถานที่ (place) เพราะการชำระหนี้ที่ผิดเหล่านี้ล้วนแต่เป็นเรื่องที่อาจเป็นไปได้โดยไม่ต้องตามความประสงค์แห่งหนี้เป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียหายได้ทั้งนั้น”

พระยาเทพวิฑูร อธิบายว่า⁷¹ “มาตรา 215 เป็นแม่บทที่ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในอันที่จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนจากลูกหนี้เพื่อความเสียหายอันเนื่องแต่การที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้ ตามมูลหนี้แห่งตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามสัญญาเจ้าหนี้ก็มีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหาย นอกจากการที่ลูกหนี้เพิกเฉยงดเว้นไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้เสียเลย บางกรณีลูกหนี้ก็ได้ชำระหนี้เพียงแต่การชำระหนี้ที่นั้นไม่ถูกต้องครบถ้วนตามหน้าที่ที่จะต้องทำ เช่น ส่งมอบสิ่งของที่ชำระดอกเบี้ย หรือ กระทำการล่าช้าเกินเวลาที่กำหนด หรือกระทำการผิด-

⁶⁹ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 157.

⁷⁰ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505, หน้า 721-27

⁷¹ พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1-2 มาตรา 1-240, (กรุงเทพฯ: ไทยพิทยา, 2509), หน้า 778-81.

ตำแหน่งผิดตำบลที่ตกลงไว้ เหล่านี้ได้ชื่อว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่ง มูลหนี้ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายตามมาตรานี้ได้”

จากการพิจารณาถึงบทบัญญัติที่เป็นที่มาและการอธิบายความหมายของนักกฎหมายข้างต้น เห็นได้ว่า การชำระหนี้ไม่ถูกต้องหรือการไม่ชำระหนี้ให้ต้องตรงตามความประสงค์แท้จริงแห่งมูลหนี้อันเป็นคำที่ปรากฏใน มาตรา 215 นั้นมีความหมายที่กว้างถึงการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องหลายประการ คือ การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ที่วัตถุประสงค์ในการส่งมอบชำระครบพร้อมชำระหนี้ไม่ครบถ้วน ชำระหนี้ไม่ตรงตามกำหนดเวลา ชำระหนี้ไม่ตรงตามสถานที่ที่กำหนดไว้ต่อกัน

คำพิพากษาของศาลฎีกา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 19385/2556

“โจทก์ทำใบสั่งซื้อรถรวม 26 คัน จากจำเลยที่ 2 ต่อมาจำเลยที่ 2 ส่งมอบรถให้โจทก์ 2 งวด งวดแรก 16 คัน งวดที่ 2 อีก 5 คัน รวมเป็น 21 คัน จากนั้นจำเลยที่ 2 ผิดสัญญาไม่ส่งมอบรถอีก 5 คัน ให้แก่โจทก์อันเป็นกรณีที่จำเลยที่ 2 ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ โจทก์ชอบที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 215”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1265/2551

“จำเลยทำสัญญาขายอุปกรณ์ตรวจจับความร้อนให้แก่ว. โจทก์ จำเลยจะมอบสินค้าให้แก่ว. ก็ทำได้ แม้สินค้านั้นจะมีคุณสมบัติการใช้งานเหมือนกันก็ตาม เมื่อจำเลยส่งมอบอุปกรณ์ตรวจจับความร้อนให้แก่ว. จึงเป็นการชำระหนี้ที่ไม่ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งหนี้ โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นได้ แต่ ว. พนักงานของโจทก์ซึ่งเป็นผู้ตรวจรับมอบสินค้า มิได้ตรวจสอบสินค้าให้รอบคอบก่อนว่าเป็นยี่ห้อตรงตามสัญญาหรือไม่ ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่อของ ว. ตัวแทนของโจทก์ โจทก์จึงต้องรับผิดชอบในความประมาทเลินเล่อของ ว. ด้วยตาม ป.พ.พ. มาตรา 223 วรรคสอง ประกอบมาตรา 220”

คำพิพากษา 7563/2540

“โจทก์ตกลงว่าจ้างจำเลยให้ซุบทองคำขาวเครื่องประดับจำนวน 13,285 ชิ้น เพื่อให้โจทก์จะได้ส่งสินค้าทั้งหมดไปจำหน่ายในประเทศฝรั่งเศส ต่อมาปรากฏว่าจำเลยปฏิบัติผิดสัญญาไม่ได้ ซุบทองคำขาวให้เป็นไปตามขั้นตอนที่ตกลงกัน บริษัทที่จำหน่ายสินค้าในประเทศฝรั่งเศสได้ส่งสินค้าคืนมาให้โจทก์จำนวน 9,844 ชิ้น ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายสำหรับสินค้าที่ส่งกลับคืนมาทั้งหมด กรณีเป็นเรื่องที่จำเลยซึ่งเป็นลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ชอบที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การที่จำเลยตกเป็นฝ่ายผิดสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215”

สรุปจากตัวอย่างของคำพิพากษาข้างต้น พบว่าแม้ศาลฎีกาจะมีได้อธิบายให้ความหมายของการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้เอาไว้โดยชัดแจ้ง แต่เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาแล้วเห็นได้ว่า การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ นั้นมีความหมายถึงการไม่ชำระหนี้ใดๆ ก็ตามที่ผิดไม่ถูกต้องตามที่คู่สัญญากำหนดต่อกันไว้ เช่น ชำระหนี้ไม่ถูกต้องโดยชำระหนี้เพียงบางส่วน⁷² ชำระหนี้ไม่ถูกต้องโดยส่งมอบสินค้าผิดชนิดจากที่ตกลงกัน⁷³ หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดในสัญญา⁷⁴

เมื่อศึกษาถึงความคิดเห็นของนักกฎหมายไทยและคำพิพากษาของศาลฎีกาต่อความหมายของการชำระหนี้ไม่ถูกต้องหรือการไม่ชำระหนี้ให้ต้องตรงตามความประสงค์แท้จริงแห่งมูลหนี้ พบว่าการชำระหนี้ไม่ถูกต้องนั้นมีความหมายที่กว้างรวมไปถึงการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในหลายประการดังต่อไปนี้

1. ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลา

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาปรากฏเป็นตัวอย่างอยู่ในการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในมาตรา 381 และคู่สัญญามักตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในเรื่องเวลาบ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นกรณีที่มีมักจะเกิดขึ้นโดยการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาเป็นกรณีที่มีการชำระหนี้เพียงแต่ว่าการชำระหนี้ นั้นไม่ถูกต้องเวลา กล่าวคือ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ผิดไปจากกำหนดเวลาที่ตกลงกันหรือตามที่กฎหมายกำหนดหรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การ

⁷²โปรดดู คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 19385/2556

⁷³โปรดดู คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1265/2551

⁷⁴ โปรดดู คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7563/2540

ชำระหนี้ล่าช้านั่นเอง ซึ่งความหมาย หลักเกณฑ์รวมไปถึงประเภทของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลานั้น ผู้เขียนขออธิบายดังนี้

ก คำอธิบายของนักกฎหมาย

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อธิบายว่า⁷⁵ “เรื่องถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ กับเรื่องผิดนัดเป็นคนละเรื่อง เรื่องหนึ่งถึงกำหนดโดยทั่วไปหมายถึงเวลาที่เจ้าหนี้พึงเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ ส่วนเรื่องผิดนัดของลูกหนี้ โดยทั่วไปเป็นข้อกำหนดที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ ยิ่งกว่าหน้าที่ความรับผิดชอบในการชำระหนี้ เมื่อหนี้ถึงกำหนดแล้วลูกหนี้ละเลย เจ้าหนี้ฟ้องร้องให้ชำระหนี้ได้แล้ว เจ้าหนี้ก็ได้แต่ฟ้องให้ชำระหนี้เท่านั้นจะให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบยิ่งไปกว่านั้นตามบทบัญญัติว่าด้วยการผิดนัดหาได้ไม่”

ศาสตราจารย์พิเศษ โสภณ รัตนากร อธิบายว่า⁷⁶ “การที่ลูกหนี้ผิดนัดย่อมถือได้ว่าเป็นการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามความประสงค์แท้จริงแห่งมูลหนี้ ตามมาตรา 215 เช่นกัน แต่เป็นการที่ลูกหนี้ผิดหน้าที่ในระยะเวลาชำระหนี้อันกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษจากเรื่องอื่น ๆ ความเสียหายที่เจ้าหนี้จะเรียกได้ย่อมเกิดจากความล่าช้าของลูกหนี้นั่นเอง และเนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติเอาไว้โดยตรงว่า เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าเสียหายในกรณีลูกหนี้ผิดนัด แต่น่าจะถือว่า การชำระหนี้ล่าช้าก็เป็นการชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้หรือเป็นการผิดสัญญาชนิดหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้ของมาตรา 215 เช่นกัน เจ้าหนี้จึงมีสิทธิเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการผิดนัดได้”

ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์ อธิบายว่า⁷⁷ การที่ลูกชำระหนี้ล่าช้าซึ่งอาจมีกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดหรือไม่ก็ได้ เมื่อลูกหนี้ยังไม่ได้ปฏิบัติตามการชำระหนี้ตามที่ของตน แต่การปฏิบัติตามการชำระหนี้ยังคงเป็นไปได้อยู่แต่ล่าช้ากว่ากำหนดเดิมที่ได้กำหนดไว้ ในกรณีนี้หนี้ที่ลูกหนี้ต้องปฏิบัติตามการชำระถูกเสริมด้วยหนี้ที่ลูกหนี้จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพราะการชำระหนี้ล่าช้า

⁷⁵ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505, หน้า 527.

⁷⁶ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 157,223.

⁷⁷ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 312.

จากคำอธิบายของนักกฎหมายพบว่า การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาซึ่งคือการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตรงตามความประสงค์แท้จริงแห่งมูลหนี้เป็นอย่างหนึ่ง ประกอบไปด้วย การชำระหนี้ล่าช้าและการที่ลูกหนี้ผิดนัด

ข. คำพิพากษาศาลฎีกา

คำพิพากษา 147/2544

“สัญญาซื้อขายระหว่างโจทก์ที่ 1 กับจำเลยได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทินคือภายในวันที่ 3 กรกฎาคม 2528 เมื่อโจทก์ที่ 1 ผิดสัญญาไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องภายในกำหนดเวลา จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตั้งแต่วันถัดจากวันครบกำหนดเวลาตามสัญญา ตาม ป.พ.พ. มาตรา 204 วรรคสอง จำเลยจึงมีสิทธิที่จะเรียกให้โจทก์ที่ 2 ผู้ค้ำประกันโจทก์ที่ 1 ชำระหนี้ได้แต่นั้น ตามมาตรา 686 อันเป็นวันที่จำเลยอาจบังคับสิทธิเรียกร้องเอาแก่โจทก์ที่ 2 ได้ อายุความจึงเริ่มนับแต่วันดังกล่าว มิใช่เริ่มนับตั้งแต่วันที่ทำสัญญาค้ำประกันและสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาค้ำประกันไม่มีกฎหมายบัญญัติกำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงมีอายุความ 10 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/30”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 808/2533

“การซื้อขายได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ 60 วัน นับแต่วันที่ส่งมอบสินค้า เมื่อจำเลยไม่ชำระหนี้ตามกำหนดย่อมได้ชื่อว่าผิดนัดแล้ว โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าโจทก์จะต้องทวงถามก่อนหรือไม่”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 997/2551

“ตามสัญญาโฆษณากำหนดวันชำระหนี้ไว้ว่า ชำระเงินหลังวันโฆษณาภายใน 30 วัน ส่วนวันโฆษณาคือวันที่ 4 และ 9 ธันวาคม 2540 ดังนั้น วันครบกำหนดชำระเงินคือภายในวันที่ 3 และ 8 มกราคม 2541 จึงถือได้ว่ามีกำหนดวันชำระหนี้ไว้แน่นอนตามปฏิทิน แต่เมื่อพนักงานของโจทก์ไปส่งใบแจ้งหนี้และใบวางบิลให้แก่จำเลยแล้ว จำเลยระบุใบรับวางบิลว่า โปรดมารับเงินวันที่ 13 มีนาคม 2541 โจทก์มิได้ทักท้วง แสดงว่าโจทก์และจำเลยมิได้ถือเอาวันที่ครบกำหนดชำระเงินตามสัญญาโฆษณาเป็นสาระสำคัญอีกต่อไป จำเลยจะผิดนัดต่อเมื่อโจทก์ได้เตือนให้ชำระหนี้แล้วจำเลยไม่ชำระตาม ป.พ.พ. มาตรา 204 วรรคหนึ่ง จึงจะคิดดอกเบี้ยตามมาตรา 224 ได้”

ข้อสังเกตจากฎีกานี้ เป็นเรื่องที่ศาลฎีกาเห็นว่า เดิมมีกำหนดระยะเวลาที่ตามวันแห่งปฏิทินแต่เมื่อเจ้าหนี้ไม่ถือเอาเวลาดังกล่าวเป็นสำคัญโดยมีการผ่อนผันให้ลูกหนี้ ดังนั้นกำหนดเวลาชำระหนี้จึงเปลี่ยนเป็นไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอนตามวันแห่งปฏิทิน ดังนั้นลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้ากว่ากำหนดเวลาชำระหนี้เดิม แต่ก็ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดจนกว่าเจ้าหนี้จะได้เตือนให้ชำระหนี้เสียก่อนตามมาตรา 204 วรรคแรก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2189/2523

“อะไหล่ตามฟ้องไม่มีจำหน่ายในประเทศไทยต้องสั่งจากต่างประเทศ โจทก์ได้สั่งซื้อจากต่างประเทศขนส่งมายังประเทศไทยแล้ว โดยเรือบังกามาเลอร์ การที่ของสูญหายในระหว่างเดินทางจึงเป็นเรื่องพันวิสัยที่โจทก์จะป้องกันได้ ถือว่าเป็นพฤติการณ์อันโจทก์ไม่ต้องรับผิดชอบ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 205 โจทก์ยังไม่ได้ชื่อว่าผิดนัด จำเลยต้องใช้เวลาแก่โจทก์ปฏิบัติตามสัญญาเพราะเวลาที่กำหนดไว้เดิมล่วงพ้นไปแล้ว ศาลล่างทั้งสองขยายระยะเวลาให้ 180 วัน เท่ากับเวลาที่กำหนดไว้เดิมนับว่าเป็นเวลาพอสมควร แต่เมื่อขยายระยะเวลาให้แล้ว โจทก์ยังส่งมอบอะไหล่ให้จำเลยล่าช้ากว่าเวลาที่ขยายให้ถึง 308 วัน โจทก์ต้องรับผิดชอบในการส่งมอบที่ล่าช้านี้”

ข้อสังเกตจากฎีกานี้ เป็นเรื่องที่มีการกำหนดเวลาชำระหนี้ที่แน่นอนตามวันแห่งปฏิทินแล้วแต่เนื่องจากมีพฤติการณ์ที่ทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตาม มาตรา 205 ทำให้การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลานั้นลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด แต่เมื่อพฤติการณ์ดังกล่าวหมดไปแล้วและได้มีการขยายระยะเวลาให้ใหม่ เป็นการตกลงกันกำหนดระยะเวลาชำระหนี้ใหม่แต่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้ากว่ากำหนดอีกจึงตกเป็นผู้ผิดนัด

จากตัวอย่างของคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น พบว่าการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาไม่ได้มีแต่กรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดเท่านั้น ยังมีกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ตรงตามกำหนดเวลาหรือชำระหนี้ล่าช้าแต่ลูกหนี้ก็ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดด้วย ดังเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 997/2551 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2189/2523

เมื่อวิเคราะห์จากคำอธิบายของนักกฎหมายและจากคำพิพากษาของศาลฎีกา พบว่าการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลานั้นประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- ก. หนี้ถึงกำหนดเวลาแล้ว
- ข. ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ล่วงหน้าก่อนกำหนดเวลานั้น

อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ทั้งสองประการข้างต้นของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาหรือการชำระหนี้ล่าช้านั้นก็ยังเป็นส่วนหนึ่งในหลักเกณฑ์ของเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 ด้วย เพียงแต่เรื่องลูกหนี้ผิดนัดมีหลักเกณฑ์เพิ่มเติมในเรื่องของการที่เจ้าหนี้ต้องส่งคำเตือนแก่ลูกหนี้ด้วย ดังนั้น การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาจึงสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท ดังนี้

1.1 การชำระหนี้ล่าช้า

การชำระหนี้ล่าช้าเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดแต่ลูกหนี้ก็ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดเพราะมีเหตุดังต่อไปนี้

ก. ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้หรือมีกำหนดเวลาชำระหนี้ที่มีใช้กำหนดเวลาที่แน่นอนและเจ้าหนี้ยังมิได้เตือน กล่าวคือ เป็นกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงถึงกำหนดเวลาชำระหนี้เอาไว้เลยทั้งมีอายุอนุมาณได้จากพฤติการณ์อื่น ๆ แวดล้อมได้หรือเป็นกรณีที่คู่สัญญาได้ตกลงกันกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้แต่มิใช่กำหนดเวลาชำระหนี้ที่ได้กำหนดไว้ตามวันแห่งปฏิทินหรือมีการกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้แต่เป็นกรณีที่เป็นที่สงสัยหรือมีการกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้โดยถือเอาเหตุการณที่เกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งพอจะมีความแน่นอนระหว่างคู่กรณีมากำหนด ทั้งปรากฏว่าเจ้าหนี้ยังมิได้ให้คำเตือนแก่ลูกหนี้

ข. มีเหตุที่ทำให้ลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด กล่าวคือ เป็นกรณีที่มีเหตุการณบางอย่างเกิดขึ้นภายหลังที่มีหนี้ต่อกันโดยเป็นผลให้ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้โดยเหตุการณนั้นยังคงมีอยู่จนกระทั่งถึงกำหนดชำระหนี้แล้วหรือเจ้าหนี้ได้เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว เช่น กรณีที่มีพฤติการณ์มาขัดขวางไว้มิให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยจะโทษลูกหนี้ไม่ได้ตาม มาตรา 205

1.2 ลูกหนี้ผิดนัด

ลูกหนี้ผิดนัดเป็นประเภทหนึ่งของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลา ดังนั้นจึงเป็นกรณีที่หนี้ถึงกำหนดชำระหนี้แล้วและลูกหนี้มิได้ชำระหนี้เช่นเดียวกับการชำระหนี้ล่าช้าเพียงแต่ว่ากรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดจะต้องปรากฏว่าเจ้าหนี้มีการเตือนให้ชำระหนี้ก่อนสำหรับกรณีที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้อย่างแน่นอนหรือต้องไม่ปรากฏเหตุที่มาขัดขวางมิให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายอย่างละเอียดดังนี้

สำหรับในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติเอาไว้เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องการไม่ชำระหนี้ กล่าวคือบัญญัติอยู่ในบรรพ 2 หนี้ยหมวด 2 ผลแห่งหนี้ ส่วนที่ 1 การไม่ชำระหนี้ โดยปรากฏเรื่องลูกหนี้ผิดนัดอยู่ในสองมาตรา คือ

มาตรา 204 และมาตรา 206 ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายโดยแบ่งการผิดนัดของลูกหนี้ ออกตามสองมาตราข้างต้น ดังนี้

1.2.1 การผิดนัดของลูกหนี้ตาม มาตรา 204

หลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดนั้นได้ถูกบัญญัติขึ้นโดยมีประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 284⁷⁸ เป็นต้นแบบซึ่งคณะกรรมการร่างได้นำมาร่างเป็นภาษาอังกฤษเอาไว้ ดังนี้

⁷⁸ หลังจากมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันในปี ค.ศ. 2002 หลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดได้ถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงและปัจจุบันปรากฏอยู่ในมาตรา 286 ดังนี้

(1) If the obligor, following a warning notice from the obligee that is made after performance is due, fails to perform, he is in default as a result of the warning notice. Bringing an action for performance and serving a demand for payment in summary debt proceedings for recovery of debt have the same effect as a warning notice.

(2) There is no need for a warning notice if

1. A period of time according to the calendar has been specified,
2. performance must be preceded by an event and a reasonable period of time for performance has been specified in such a way that it can be calculated, starting from the event, according to the calendar,
3. the obligor seriously and definitively refuses performance,
4. for special reasons, weighing the interests of both parties, the immediate commencement of default is justified.

(3) The obligor of a claim for payment is in default at the latest if he does not perform within thirty days after the due date and receipt of an invoice or equivalent statement of payment; this applies to an obligor who is a consumer only if these consequences are specifically referred to in the invoice or statement of payment. If the time at which the invoice or payment statement is received by the obligor is uncertain, an obligor who is not a consumer is in default at the latest thirty days after the due date and receipt of the consideration.

(4) The obligor is not in default for as long as performance is not made as the result of a circumstance for which he is not responsible.

“If the debtor does not perform after warning given by the creditor after maturity, he is in default through the warning.

If a time by calendar is fixed for the performance, the debtor is in default without warning if he does not perform at the fixed time. The same rule applies if a notice is required to precede the performance, and the time is fixed in such manner that it may be reckoned by the calendar from the time of notice.”

เมื่อพิจารณาจากร่างภาษาอังกฤษข้างต้นพบว่า มีการเลือกใช้คำว่า “Default” เป็นต้นร่างของคำว่า “ลูกหนี้ผิดนัด” ในมาตรา 204 ซึ่งเมื่อพิจารณาจากพจนานุกรม Black’s Law คำว่า Default หมายถึง การละเลยหรือล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ตามกฎหมายหรือตามสัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการล้มเหลวในการชำระหนี้เมื่อถึงกำหนด⁷⁹ จึงเห็นได้ว่าความหมายของคำว่า Default ตามพจนานุกรม Black’s Law นั้นเป็นการให้ความหมายที่กว้างโดยหมายถึง การล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ซึ่งรวมถึงการละเลยไม่ชำระหนี้เสียเลยหรือชำระหนี้แต่ไม่ถูกต้องหรือชำระหนี้แต่ไม่ถูกต้องตามกำหนดเวลา

อย่างไรก็ตาม การค้นหาความหมายของคำว่าลูกหนี้ผิดนัดไม่ควรค้นหาจากพจนานุกรมเท่านั้น ผู้เขียนจึงได้ย้อนไปกลับศึกษาถึงความหมายของลูกหนี้ผิดนัดจากกฎหมายโรมันซึ่งเป็นที่มาของหลักกฎหมายดังกล่าวซึ่งประเทศในระบบซีวิลลอว์ได้รับอิทธิพลต่อมารวมไปถึงประเทศไทยด้วย ดังนี้

คำว่า “Default” ในความหมายตามแนวคิดของกฎหมายโรมันนั้นหมายถึงการชำระหนี้ที่ล่าช้า โดยคำภาษาอังกฤษว่า Default นั้นแท้จริงแล้วเป็นศัพท์ที่มาจากคำว่า “Demeure” ในภาษาฝรั่งเศส โดยได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดในเรื่องการชำระหนี้ล่าช้าของกฎหมายโรมัน (Mora)⁸⁰นั่นเอง ซึ่งเดิมก่อนที่จะมีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468

⁷⁹ Black’s Law Dictionary ฉบับ 10th ปี พ.ศ. 2015 ให้ความหมายว่า “The omission or failure to perform a legal or contractual duty; esp., the failure to pay a debt when due.”

⁸⁰ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 216.

หลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยปรากฏอยู่ในมาตรา 296 โดยคำว่า “ลูกหนี้ผิดนัด” ได้ถูกแปลมาจากร่างภาษาอังกฤษที่ใช้คำว่า “in mora” อันเป็นคำในภาษาละตินที่ใช้อยู่ในกฎหมายโรมันด้วย⁸¹

สำหรับการผิดนัดในมาตรา 286 ของกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นต้นร่างของเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยนั้น ในตัวบทภาษาเยอรมันได้ใช้คำว่า Verzug ซึ่งแปลว่าล่าช้า เนื่องจากแนวคิดของการผิดนัดของลูกหนี้ในกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นเป็นเรื่องที่ลูกหนี้ล่าช้าในการปฏิบัติชำระหนี้อันเนื่องมาจากความผิดของตน โดยเป็นบทบัญญัติทั่วไปที่ปรับใช้กับเรื่องความผูกพันทางหนี้ไม่ว่าจะเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นโดยกฎหมายหรือเป็นตามมูลหนี้สัญญา⁸² โดยหลักในเรื่องนี้คือการที่ลูกหนี้ล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้เมื่อถึงกำหนดเวลาชำระ ซึ่งหนี้จะถึงกำหนดชำระเมื่อใดนั้น โดยหลักแล้วย่อมเป็นไปตามที่คู่สัญญากำหนดไว้ในสัญญา แต่หากว่าคู่สัญญากำหนดเวลาในการชำระหนี้เอาไว้ไม่ชัดเจน หรือคู่สัญญาไม่ได้กำหนดเวลาในการชำระหนี้กันไว้เสียเลย กำหนดเวลาชำระหนี้ก็ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดซึ่งในเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในมาตรา 271

อย่างไรก็ตาม ลูกหนี้จะยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตราบดีที่การไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ที่นั้นเกิดจากพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบและลูกหนี้จะไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดเมื่อการไม่ชำระหนี้ของเขาได้ตกเป็นพ้นวิสัยไปแล้ว ซึ่งผลทางกฎหมายในกรณีนี้ก็จะเป็นไปตามมาตรา 275 (1)-(3)⁸³

ผลทางกฎหมายที่ตามมาจะสนใจอยู่เพียงแต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้น โดยจะเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 280 (1) (2) และมาตรา 286 ซึ่งลูกหนี้จะต้องจ่ายค่าชดเชยความเสียหายให้แก่เจ้าหนี้อันเนื่องมาจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความล่าช้าของตนรวมไปถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีด้วย นอกจากนี้ยังอาจมีความรับผิดชอบเพิ่มเติมตามบทบัญญัติมาตรา 287 288 อีกด้วย⁸⁴

⁸¹ Article 296 “The creditor can enter his action as soon as the debtor is in mora.”

⁸² G. Dannemann and R. Schulze, *German Civil Code = Bürgerliches Gesetzbuch (Bgb) : Article-by-Article Commentary. Volume 1, Books 1-3: 1-1296*, (Munich, Germany : Baden Baden, Germany C.H.Beck ; Nomos, 2020), p. 425.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid., p. 426.

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ในหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยนั้นได้รับแนวคิดมาจากกฎหมายโรมันโดยอาศัยผ่านกฎหมายแพ่งเยอรมันอันเป็นเรื่องของการปฏิบัติชำระหนี้ที่ล่าช้า ซึ่งรายละเอียดของหลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัดในกฎหมายโรมันและกฎหมายแพ่งเยอรมัน ผู้เขียนจะได้อธิบายอย่างละเอียดต่อไปในบทที่สาม

1. ความหมายของลูกหนี้ผิดนัด

ความหมายของลูกหนี้ผิดนัด ตามคำอธิบายของนักกฎหมายไทยมีดังนี้ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อธิบายความหมายของลูกหนี้ผิดนัดว่า⁸⁵ “การที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าผิดเวลา (mora)” และ

“กรณีที่จะถือว่าลูกหนี้ผิดนัดโดยนัยมาตรา 215 นั้น คือ เมื่อใดลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ทันเวลาอันเป็นความประสงค์แท้จริงแห่งหนี้ เมื่อนั้นลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดอีกนัยหนึ่ง ถ้าตามความประสงค์แท้จริงแห่งหนี้ ควรที่ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้เมื่อใด เมื่อลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้จนทันเวลานั้นไป เมื่อนั้นลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด แม้บทแห่งกรณีที่จะถือได้ว่าลูกหนี้ผิดนัดมีอยู่ในมาตรา 204, 206 โดยมีมาตรา 205 เป็นบทยกเว้นเกี่ยวข้องอยู่ด้วย พิจารณาตามบวบทเหล่านี้จะเห็นได้ว่า การผิดนัดของลูกหนี้มีได้ 3 ประการ คือ ผิดนัดเพราะเขาเตือนประการหนึ่ง ผิดนัดเพราะถึงกำหนดเวลาประการหนึ่ง ผิดนัดเพราะทำละเมิดอีกประการหนึ่ง”

ศาสตราจารย์พิเศษ โสภณ รัตนกร อธิบายความหมายของลูกหนี้ผิดนัด ว่า⁸⁶ “การที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดและเป็นหนี้ที่อาจบังคับได้ โดยปกติเจ้าหนี้จะต้องเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนจึงจะถือว่าลูกหนี้ผิดนัด แต่ในบางกรณีลูกหนี้อาจผิดนัดโดยเจ้าหนี้ไม่ต้องเตือนก่อน ทั้งต้องเป็นกรณีที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ด้วย ถ้าการที่ลูกหนี้ยังไม่ได้ชำระหนี้เกิดขึ้นเพราะเหตุซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบยังไม่ถือว่าลูกหนี้ผิดนัด ทั้งนี้ก็เป็นไปตามหลักเรื่องความรับผิดชอบของลูกหนี้”

⁸⁵ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคบริบูรณ์), หน้า 525-26.

⁸⁶ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 206-07.

ศาสตราจารย์พิเศษ ไพโรจน์ วายุภาพ อธิบายความหมายของลูกหนี้-
 ผิดนัดว่า⁸⁷ “การที่ลูกหนี้ผิดนัดจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว เป็นหลักเกณฑ์ประการแรก
 แต่หนี้ที่ถึงกำหนดชำระแล้วไม่จำเป็นว่าลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดเสมอไป การจะตกเป็นผู้ผิดนัดต้องมี
 เหตุอีกระดับหนึ่งหรือหลักเกณฑ์อีกประการหนึ่งคือเจ้าหนี้ต้องเตือนแล้วลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือเป็น
 หนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระแน่นอนตามวันแห่งปฏิทินก็ไม่ต้องเตือน การเป็นผู้ผิดนัดจึงอยู่ในฐานะยิ่งกว่า
 เป็นผู้ที่ไม่ชำระหนี้ การที่ลูกหนี้ผิดนัดเป็นกรณีหนี้ถึงกำหนดเวลาแล้วลูกหนี้ไม่ชำระหนี้และ
 เจ้าหนี้ได้เตือนแล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือไม่ต้องเตือนถ้าเป็นหนี้ที่ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ตามวัน
 ปฏิทิน”

อาจารย์เสริม วินิจฉัยกุล อธิบายความหมายของลูกหนี้ผิดนัดว่า⁸⁸
 “การผิดนัด คือการล่าช้าของลูกหนี้ซึ่งกฎหมายถือเป็นเหตุให้เกิดผลบางอย่างตามกฎหมาย ซึ่งมี-
 หลักอยู่ว่าการผิดนัดนั้นเกิดขึ้นเพราะการกระทำของเจ้าหนี้คือ คำเตือน”

ศาสตราจารย์ ดร.ดารารพร ธีระวัฒน์ อธิบายความหมายของลูกหนี้ผิด-
 นัดว่า⁸⁹ “เมื่อมีกรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามเวลาที่กำหนด เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าลูกหนี้รู้แล้วว่าถึง-
 กำหนดเวลาที่ต้องชำระหนี้แล้ว และเพื่อไม่ให้มีการโต้แย้งจากลูกหนี้ที่จะโต้แย้งว่าหนี้ยังไม่ถึง-
 กำหนดเวลาชำระหนี้ เนื่องจากกำหนดเวลาชำระหนี้ในบางกรณีอาจเป็นกำหนดเวลาชำระหนี้ที่ไม่-
 ชัดเจนว่าหนี้ถึงกำหนดในวันแห่งปฏิทินใด เช่น กำหนดเวลาชำระหนี้ที่ต้องอนุมานจากพฤติการณ์
 หรือกรณีหนี้ที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ หรือกรณีหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระหนี้แต่กรณีเป็นที่สงสัยว่า-
 กำหนดเวลาชำระหนี้ที่กำหนดนั้นจะถึงกำหนดเมื่อไร ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดหลักขึ้นมาโดยเฉพาะ
 เพื่อให้เห็นชัดเจนว่าลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเลยเวลาที่กำหนดแล้ว (delayed performance) คือ การ-
 เป็นลูกหนี้ผิดนัด กรณีการชำระหนี้ล่าช้าจนตกเป็นลูกหนี้ผิดนัดนี้ กฎหมายจะกำหนดความรับผิดให้
 ลูกหนี้ต้องรับผิดเพิ่มขึ้นหรือหนักขึ้นกว่าความรับผิดในการไม่ชำระหนี้ลูกหนี้ยังไม่ผิดนัด”

⁸⁷ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพฯ สำนัก
 อบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา, 2561), หน้า 113.

⁸⁸ เสริม วินิจฉัยกุล, คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2515), หน้า 147.

⁸⁹ ดารารพร ธีระวัฒน์, กฎหมายหนี้ : หลักทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษาแห่งเนติบัณฑิตยสภา,
 2563), หน้า 51-52.

ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์ ไม่ได้อธิบายความหมายของ ลูกหนี้ผิดนัดเอาไว้โดยตรง แต่ได้อธิบายเกี่ยวกับการผิดนัดของลูกหนี้เอาไว้ว่า⁹⁰ “หากมูลหนี้มาจาก สัญญาการที่ลูกหนี้จะผิดนัดมิได้เกิดขึ้นทันทีที่หนี้ถึงกำหนดชำระในทุกกรณี เพราะมาตรา 204 กำหนดวิธีการในการผิดนัดของลูกหนี้ไว้โดยตามมาตรา 204 บัญญัติว่า...ดังนั้นการผิดนัดของลูกหนี้ จึงเกิดขึ้นได้ 2 ทางคือ”

“(1) ทันทีโดยอัตโนมัติเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ตามข้อ 4.1 ข้อ (ก) (ข) และ (ค) ดังที่บัญญัติในมาตรา 204 วรรคสอง โดยเจ้าหนี้ไม่ต้องทำอะไร หากเป็นกรณีที่มี กำหนดเวลาชำระหนี้ตามวันแห่งปฏิทิน ตามเวลาที่คำนวณตามวันแห่งปฏิทินได้หรือตามที่ได้บอก กล่าวตามวันปฏิทินก่อน ซึ่งหมายความว่ากำหนดเวลาในการชำระหนี้ นั้นมีกำหนดแน่นอนว่าต้อง ชำระเมื่อใด ดังนั้นหากลูกหนี้ไม่ชำระตามกำหนด ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดทันทีโดยอัตโนมัติหรือโดย เจ้าหนี้ไม่ต้องเตือนเลย ตัวอย่าง...”

“(2) เมื่อมีการเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้วลูกหนี้ไม่ชำระ ตามมาตรา 204 วรรคหนึ่ง เรียกว่าลูกหนี้ผิดนัดต่อเมื่อเจ้าหนี้ได้เตือนแล้ว ซึ่งกรณีนี้จะใช้กับกรณีที่กำหนดเวลา ชำระหนี้ไม่ได้กำหนดไว้เลย แต่ก็อาจอนุมานได้ว่าหนี้กำหนดชำระเมื่อไร ตามข้อ 4.1 ข้อ (ง) หรือ หนี้ที่ไม่ได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ซึ่งตามมาตรา 203 ย่อมถึงกำหนดทันทีเพราะไม่มีเงื่อนไขเวลาให้- ลูกหนี้อ้างได้ ตามข้อ 4.1 ข้อ (จ) แต่เนื่องจากในกรณีนี้กำหนดเวลาไม่ชัดเจนแน่นอนเช่นในกรณีข้อ (ก) ดังนั้น หากจะให้ลูกหนี้ผิดนัดคือต้องรับผิดเพิ่มขึ้นก็ต้องให้ความเป็นธรรมกับลูกหนี้ด้วยการเตือน ลูกหนี้ให้ชำระหนี้ก่อน เพื่อลูกหนี้จะได้ทราบว่าถึงกำหนดชำระหนี้แล้ว หากลูกหนี้ยังไม่ชำระจึงจะ- ถือว่าลูกหนี้ผิดนัดและต้องรับผิดเพิ่มกว่าปกติ”

สรุปจากตัวอย่างคำอธิบายของนักกฎหมายข้างต้น พบว่าการผิดนัด ของลูกหนี้ คือการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ตรงตามกำหนดเวลาซึ่งหนี้ถึงกำหนดแล้วไม่ว่าจะถึงกำหนด ชำระเนื่องมาจากได้กำหนดไว้ตามวันแห่งปฏิทินหรือเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนแล้วโดยหนี้ยังคงอาจ- บังคับต่อกันได้

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่น่าสงสัยต่อไปว่า การผิดนัดของลูกหนี้ นั้นมี- ความหมายที่มากกว่าเรื่องการไม่ชำระหนี้ตรงตามกำหนดเวลาหรือไม่ นั้น ผู้เขียนยังไม่พบว่ามันัก-

⁹⁰ ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 289-93.

กฎหมายไทยท่านใดให้ความคิดเห็นว่าการผิดนัดในมาตรา 204 นั้น เป็นเรื่องที่กว้างกว่าการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาเอาไว้โดยชัดแจ้ง อย่างไรก็ตาม มีนักกฎหมายไทยให้ความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวข้องเอาไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อธิบายเรื่องการผิดนัดกับผิดสัญญาไว้ว่า⁹¹ “ในเบื้องต้นควรสังเกตว่า ที่กล่าวรวมไปว่าผิดนัดและผิดสัญญานั้นหากความหมายว่าเป็นเรื่องเดียวกัน โดยนัยที่ว่า ถ้าผิดนัดจะต้องเป็นการผิดสัญญาหรือถ้าผิดสัญญาจะต้องเป็นผิดนัดแล้ว ความเข้าใจเช่นนั้นบางทีจะไม่ถูกต้อง เช่น ก. ทำสัญญาจะสร้างบ้านไม้สักให้ ข. ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 31 มีนาคม ก. ทำบ้านเสร็จส่งมอบให้ ข. ภายในวันที่ 31 มีนาคม แต่หากใช้ไม้ยาง ไม่ได้ใช้ไม้สัก ดังนี้ได้ชื่อว่า ก. ผิดสัญญา แต่เมื่อได้ชำระหนี้ส่งมอบบ้านให้ทันกำหนดเวลาไม่ต้องด้วยมาตรา 204 วรรค 2 ก็หาได้ชื่อว่าผิดนัดไม่ ตัวอย่างเช่นนี้เห็นได้แล้วว่า การผิดสัญญาไม่จำเป็นต้องเป็นการผิดนัดไปด้วย เรื่องที่ ก. ไม่ได้ใช้ไม้สัก ก็ตกอยู่ในความหมายและผลบังคับเรื่องชำระหนี้ไม่ตรงความประสงค์อันแท้จริงแห่งหนี้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 215 เป็นอีกเรื่องหนึ่ง หรือกลับกันตรงกันข้าม ก. ให้ ข. กู้ยืมเงินไป ไม่มีข้อสัญญาให้ใช้กันเมื่อใด อาศัยมาตรา 203 วรรค 1, 204 วรรค 1 ก. จึงให้ค่าเตือนเพื่อให้ ข. ผิดนัด หาก ข. ยังไม่ใช้ล่าช้าไป แม้ ข. จะตกเป็นผู้ผิดนัด ก็จะมี ข. ได้ผิดสัญญาด้วยไม่ได้ เพราะในสัญญาไม่มีเวลากำหนดไว้ให้ใช้กันเมื่อใด สิทธิที่จะเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลันเกิดแต่อำนาจแห่งตัวบทในมาตรา 203 วรรค 1 นั้นต่างหาก แต่ถ้าเป็นเรื่องไปตรงกันเข้า เช่น กู้เงินไปมีกำหนดเวลาให้ใช้ในวันที่ 31 มีนาคม ถึงกำหนดลูกหนี้ไม่ใช้ก็เป็นการผิดสัญญาที่กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ ทั้งตกเป็นผู้ผิดนัดไปด้วยตามมาตรา 204 วรรค 2 นอกจากนั้น กรณีละเมิดตามมาตรา 206 ก็อาจมีการผิดนัดได้โดยไม่มีการผิดสัญญา โดยรับที่ว่ามานี้ การผิดนัดกับการผิดสัญญาจึงไม่ใช่เรื่องเดียวกัน อาจมีการผิดสัญญาโดยไม่ผิดนัด หรือมีการผิดนัดโดยไม่ผิดสัญญาก็ได้”

ศาสตราจารย์ ดร. กำชัย จงจักรพันธ์ อธิบายเรื่องการผิดนัดกับผิดสัญญาไว้ว่า⁹² “ผิดสัญญาหมายถึงการไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือฝ่าฝืนข้อตกลงข้อใดข้อหนึ่งหรือ หลายข้อในสัญญา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผิดสัญญาก็คือการผิดหน้าที่ในการชำระหนี้ ไม่ว่าจะวัตถุประสงค์แห่งจะเป็นการกระทำการ งดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สิน และไม่ว่าจะโดยการไม่ชำระหนี้เลยหรือไม่

⁹¹ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคบริบูรณ์), หน้า 545-46.

⁹² กำชัย จงจักรพันธ์, “ผิดนัด กับ ผิดสัญญา เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร,” วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์ ปีที่ 8, ฉบับที่ 2 (ธันวาคม 2562): 12-13.

ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ แต่การผิดสัญญาหรือการไม่ชำระหนี้จะเป็นการผิดนัดไปในขณะเดียวกันด้วยเลยหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าเป็นการผิดสัญญาที่มีกำหนดชำระหนี้ตามวันแห่งปฏิทินหรือไม่ หรือต้องเตือนก่อนจึงจะผิดนัด ตัวอย่าง ก. มีหน้าที่ต้องไปทำสวนและตัดแต่งต้นไม้ให้แก่ ข. ในวันที่ 1 กันยายนและเมื่อถึงกำหนด ก. ไม่ไปทำสวนและตัดแต่งต้นไม้ให้แก่ ข. เช่นนี้หนี้ตามสัญญานี้เป็นหนี้ที่กำหนดไว้ตามวันแห่งปฏิทิน การที่ ก. ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา นอกจาก ก. ได้ชื่อว่าผิดสัญญาแล้ว ก. ยังตกเป็นผู้ผิดนัดไปพร้อมกันด้วยโดยมีพิกัดเตือน ตามมาตรา 204 อย่างไรก็ตาม หากสัญญาที่กำหนดให้ ก. ต้องไปทำสวนและตัดแต่งต้นไม้ให้แก่ ข. นั้น มิได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ และ ข. ได้เรียกหรือบอกกล่าวให้ ก. มาทำสวนและตัดแต่งต้นไม้ให้แก่ตนในวันที่ 1 กันยายน ซึ่งหาก ก. ไม่ไปทำสวนและตัดแต่งต้นไม้ในวันที่ 1 กันยายน ก. ย่อมได้ชื่อว่าผิดสัญญาและถือว่าผิดนัดเพราะเจ้าหนี้เตือนแล้ว ซึ่งในประเด็นการเตือนนี้มี 2 ความเห็นดังได้กล่าวมาแล้ว สรุป ผิดนัดหมายถึงผิดสัญญา แต่การผิดสัญญาไม่ทุกกรณีที่จะเป็นผิดนัด การผิดสัญญาอาจยังไม่เป็นการผิดนัดก็ได้ ถ้าหากเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ต้องเตือนก่อน ตามมาตรา 204 วรรคแรก”

สรุป หลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 กับเรื่องการผิดสัญญานั้นเป็นคนละเรื่องกัน โดยการผิดนัดของลูกหนี้ในมูลสัญญาเป็นหนึ่งในของการผิดสัญญาเท่านั้น ฉะนั้นการผิดสัญญาบางกรณีจึงมิใช่การผิดนัดของลูกหนี้เสมอไป และเนื่องจากการรับเอากฎหมายทั้งสองเรื่องมาจากกฎหมายที่แตกต่างกัน โดยหลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัดนั้นไทยได้รับมาจากกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ในขณะที่เรื่องการผิดสัญญานั้นเป็นเรื่องที่ได้รับอิทธิพลมาจากระบบคอมมอนลอว์ ทำให้เกิดความสับสนในการใช้เรื่องดังกล่าวปะปนเหมือนเป็นเรื่องเดียวกันสำหรับรายละเอียดของเรื่องผิดนัดในกฎหมายแพ่งเยอรมันและหลักในเรื่องผิดสัญญาของระบบคอมมอนลอว์นั้น ผู้เขียนจะได้อธิบายไว้ในบทที่สามต่อไป ส่วนประเด็นในเรื่องนี้จะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเบี้ยปรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุในการเรียกหรือรับเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ตามมาตรา 379 อย่างไรก็ตาม หรือไม่นั้น ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 4

ความหมายของลูกหนี้ผิดนัดจากคำพิพากษาของศาลฎีกา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2740/2532

“โจทก์กับจำเลยที่ 1 เพียงแต่ตกลงกันว่า จำเลยที่ 1 ต้องจ่ายเงินให้แก่โจทก์ เมื่อรับเงินค่างวดจากการรถไฟแห่งประเทศไทยตามจำนวนที่ตกลงกันได้โดยทันที ถือว่า

มิใช่กรณีที่มีการกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทิน จำเลยที่ 1 จะตกเป็นผู้ผิดนัดก็ต่อเมื่อโจทก์ได้ให้คำเตือนแล้ว เมื่อไม่ปรากฏว่าโจทก์ได้ให้คำเตือนจำเลยที่ 1 หลังจากจำเลยที่ 1 ได้รับเงินจากการรถไฟแห่งประเทศไทยแต่ละงวด จำเลยที่ 1 จึงไม่ต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่โจทก์ตั้งแต่วันดังกล่าว”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 599/2535

“จำเลยยืมปุ๋ยและของอื่นไปจากโจทก์เพื่อใช้ในการทำไถยาสูบจำเลยจะทำไถยาสูบเองหรือไม่ไม่ใช่ข้อสำคัญ แม้สัญญายืมสิ่งของดังกล่าวจะไม่ได้กำหนดเวลาคืนสิ่งของไว้ แต่ตามพฤติการณ์การให้ยืมสิ่งของดังกล่าวเพื่อใช้ในฤดูกาลทำไถยาสูบ เมื่อสิ้นฤดูกาลแล้วก็ต้องส่งคืนหากใช้ไม่หมด ส่วนที่ใช้ไปแล้วไม่อาจส่งคืนได้ ก็ต้องใช้ราคา ดังนี้เป็นกรณีที่ไม่ได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทิน เป็นเพียงอนุมาณจากพฤติการณ์ การที่จำเลยไม่ส่งคืนของที่ยืมเมื่อสิ้นระยะเวลาที่อนุมาณ จากพฤติการณ์ได้นั้น ก็ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด แต่ต่อมาเมื่อโจทก์มีหนังสือบอกกล่าวให้จำเลยคืนของที่ยืมภายในวันที่กำหนด จำเลยไม่คืน จึงตกเป็นผู้ผิดนัดนับแต่วันถัดจากวันที่กำหนดนั้น”

พิพากษาศาลฎีกาที่ 1776/2541

“หลักฐานการกู้ยืมเงินไม่ได้กำหนดวันชำระหนี้ แม้จะมีข้อความส่วนที่เขียนด้วยดินสอว่า “ผู้ยืมมารับใบนี้ไปเมื่อ 12 มีนาคม 2537” จะถือเป็นวันที่จำเลยผิดนัดไม่ได้ เพียงแต่เป็นวันที่อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้เท่านั้น จะเป็นการผิดนัดต่อเมื่อโจทก์ได้เตือนให้ชำระหนี้แล้วจำเลยไม่ชำระ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 204 วรรคหนึ่ง จึงจะคิดดอกเบี้ยตามมาตรา 224 เมื่อโจทก์นำสืบว่าได้มีหนังสือทวงถามให้ชำระหนี้ซึ่งให้เวลาชำระหนี้ภายใน 7 วัน นับแต่วันได้รับหนังสือซึ่งใบตอบรับระบุว่าจำเลยได้รับหนังสือทวงถามในวันที่ 20 กรกฎาคม 2537 จำเลยจึงผิดนัดตั้งแต่วันที่ 28 กรกฎาคม 2537 ต้องชำระดอกเบี้ยตั้งแต่วันที่ผิดนัดในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6239/2551

“จำเลยเพิกเฉยไม่ชำระค่าเช่าให้แก่โจทก์ภายในเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา จำเลยจึงตกเป็นผู้ผิดนัดโดยมิพักต้องเตือนตาม ป.พ.พ. มาตรา 204 วรรคสอง โจทก์ย่อมมีอำนาจฟ้องขอให้บังคับจำเลยชำระค่าเช่าตามสัญญาเช่าแก่โจทก์ตามมาตรา 213 วรรคหนึ่ง โดยไม่ต้องใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระค่าเช่าที่ค้างชำระก่อนสัญญาเช่าครบกำหนดโดยมิได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ทั้งการที่โจทก์ฟ้องจำเลยก็ไม่เป็นการบอกเลิกสัญญา โจทก์จึงมีสิทธิ

ได้รับชดใช้ค่าเสียหายเท่ากับค่าเช่าที่ค้างชำระ แม้จำเลยได้ขอย้ายทรัพย์สินออกจากพื้นที่เช่าไปก่อนครบกำหนดเวลาเช่าก็ตาม”

สรุปจากตัวอย่างคำพิพากษาข้างต้น แม้ว่าศาลฎีกาจะไม่ได้อธิบายถึง-
ความหมายของลูกหนี้ผิดนัดเอาไว้โดยชัดแจ้งก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาแล้วพบว่าลูกหนี้-
ผิดนัด คือการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระหนี้ไม่ว่าจะเป็นการถึงกำหนดชำระตามวัน-
แห่งปฏิทินหรือเพราะเจ้าหนี้ได้ให้คำเตือนก็ตาม โดยสาระสำคัญที่จะทำให้ลูกหนี้ผิดนัด คือหนี้-
จะต้องถึงกำหนดเวลาเสียก่อนเป็นสำคัญ โดยผู้เขียนยังไม่พบว่ามีคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ตีความ
ขยายให้การผิดนัดตามมาตรานี้เป็นเรื่องที่กว้างกว่าการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาแต่อย่างใด

ดังนั้น พิจารณาจากการให้ความหมายของการผิดนัดของนักกฎหมาย
และคำพิพากษาของศาลฎีกา พบว่า การผิดนัดของลูกหนี้ตามมาตรา 204 นั้น มีสองประเภท คือ
การผิดนัดเพราะถึงกำหนดตามวันเวลาแห่งปฏิทิน กับการผิดนัดเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนแล้ว

2. หลักเกณฑ์เรื่องลูกหนี้ผิดนัด

จากที่ผู้เขียนได้กล่าวไปแล้วว่าลูกหนี้ผิดนัดเป็นส่วนหนึ่งของการไม่-
ชำระหนี้แต่มีหลักเกณฑ์ที่มากกว่าการละเลยไม่ชำระหนี้ กล่าวคือเพียงแต่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ยัง-
ไม่อาจทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด การที่ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดจะต้องมีเหตุดังต่อไปนี้

ก. ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้แล้ว กำหนดเวลาชำระหนี้จะเป็นเวลาใด-
นั้นย่อมขึ้นอยู่กับข้อตกลงกันระหว่างคู่สัญญาหรือเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายใน มาตรา
203⁹³ และมาตรา 204 ดังนี้

กำหนดเวลาชำระหนี้ตามมาตรา 203 วรรคแรก คือ กำหนดเวลา-
ชำระหนี้ที่ถึงโดยพลัน กล่าวคือ เป็นกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้กำหนดเวลาชำระหนี้เอาไว้รวมถึงไม่อาจ-

⁹³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 203

“ถ้าเวลาอันจะพึงชำระหนี้นั้นมีกำหนดลงไว้ หรือจะอนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ไซ้ ท่านว่า
เจ้าหนี้อาจเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลัน และฝ่ายลูกหนี้ก็ย่อมจะชำระหนี้ของตนได้โดยพลันดุจกัน

ถ้าได้กำหนดเวลาไว้ แต่หากกรณีเป็นที่สงสัย ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ก่อนถึง
เวลานั้นหาได้ไม่ แต่ฝ่ายลูกหนี้จะชำระหนี้ก่อนกำหนดนั้นก็ได้อีก”

อนุมาณจากพฤติการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วย ดังนั้นมาตรา 203 วรรคแรก จึงบัญญัติให้หนี้ถึงกำหนดชำระโดยพลันส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ทันที

กำหนดเวลาชำระหนี้ตามมาตรา 203 วรรคสอง คือ กำหนดเวลาชำระหนี้ที่ระบุเอาไว้ไม่ชัดเจนซึ่งสามารถตีความเป็นอย่างอื่นได้หรือเป็นที่สงสัยว่าจะถึงกำหนดชำระหนี้เมื่อใด มาตรา 203 วรรคสอง ได้กำหนดให้ถือกำหนดเวลาชำระหนี้ตามที่ระบุกันเอาไว้โดยมิให้เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนจะถึงกำหนดเวลาที่เป็นที่สงสัยนั้น แต่สำหรับลูกหนี้แล้วลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้ก่อนถึงกำหนดเวลาที่เป็นที่สงสัยนั้น⁹⁴

กำหนดเวลาชำระหนี้ตามมาตรา 204 วรรคสองตอนต้น คือ กำหนดเวลาชำระหนี้ที่ได้กำหนดไว้ตามวันแห่งปฏิทิน คือเป็นการกำหนดเวลาชำระหนี้เป็น วัน เดือน ปี ตามปฏิทินโดยคู่สัญญาสามารถรู้ได้แน่นอนว่ากำหนดเวลาดังกล่าวคือเมื่อใดโดยไม่ต้องคำนวณอีก

กำหนดเวลาชำระหนี้ตามมาตรา 204 วรรคสองตอนท้าย คือ กำหนดเวลาชำระหนี้ที่อาจคำนวณนับได้ตามวันแห่งปฏิทิน เป็นกำหนดเวลาชำระหนี้ที่คู่สัญญาไม่อาจรู้ได้ทันทีโดยไม่ต้องคำนวณ กล่าวคือคู่สัญญาต้องมีการคำนวณเสียก่อนจึงจะทราบถึงกำหนดเวลาดังกล่าวได้ เช่น คู่สัญญาตกลงกันว่าเมื่อครบ 1 ปีนับแต่วันที่กู้ยืมเงินคือวันที่ 27 ตุลาคม 2563 เป็นกำหนดเวลาชำระหนี้ ดังนี้แล้วคู่สัญญาต้องมีการคำนวณเสียก่อนว่า 1 ปีนับแต่วันดังกล่าวคือเมื่อใด

กำหนดเวลาชำระหนี้กรณีอื่น ๆ⁹⁵ คือ กำหนดเวลาชำระหนี้เมื่อเกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งขึ้นซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่พอจะมีความแน่นอนมากำหนดเป็นเวลาชำระหนี้ กำหนดเวลาชำระหนี้ที่สามารถอนุมานได้จากพฤติการณ์บางอย่าง และกำหนดเวลาชำระหนี้ที่จะต้องบอกกล่าวล่วงหน้าระยะเวลาหนึ่งก่อนและเมื่อพ้นระยะเวลานั้นไปแล้วจึงจะถึงกำหนดเวลาชำระหนี้

ข. หนี้นั้นยังคงบังคับต่อกันได้ กล่าวคือ หนี้ที่ลูกหนี้จะต้องปฏิบัติชำระหนี้จะต้องยังคงอยู่ในวิสัยที่ลูกหนี้จะปฏิบัติชำระให้แก่เจ้าหนี้ได้ ดังนั้น หากหนี้นั้นได้กลายเป็นพ้นวิสัยซึ่งหมายถึงการชำระหนี้ไม่สามารถกระทำได้โดยสิ้นเชิงภายหลังจากที่ได้ทำสัญญา⁹⁶ โดยไม่ว่า

⁹⁴ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, หน้า 52.

⁹⁵ อรรถพรณ พนัสพัฒนา, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 9 ฉบับปรับปรุง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562), หน้า 37.

⁹⁶ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, หน้า 264.

จะพ้นวิสัยเนื่องมาจากความผิดของลูกหนี้หรือไม่ก็ตาม ก็เป็นกรณีที่ลูกหนี้ก็ไม่อาจปฏิบัติชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้อีกต่อไป มิใช่การที่ลูกหนี้ตั้งใจที่จะไม่ชำระหนี้เพราะหนี้ที่จะชำระต่อกันนั้นไม่อาจกระทำได้อีกแล้ว ดังนั้นลูกหนี้ย่อมไม่อาจตกเป็นผู้ผิดนัดได้ ในทางกลับกัน หากเป็นกรณีที่หนี้นั้นยังอยู่ในวิสัยที่ลูกหนี้สามารถปฏิบัติชำระหนี้ได้แต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ลูกหนี้ก็อาจตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้

ตัวอย่าง ก. สั่งซื้อผ้าจาก ข. โดยเป็นพันธุ์ที่ฟาร์มของ ข. เพาะพันธุ์ขึ้นมาเองเป็นพันธุ์ที่ไม่ได้มีการจำหน่ายโดยทั่วไป ต่อมา ข. ไม่สามารถนำมาพันธุ์ดังกล่าวมาส่งมอบให้ ก. ได้ เนื่องจากผ้าทั้งหมดในฟาร์มของ ข. ตัดเชื้อและตายไปทั้งหมด เช่นนี้เป็นกรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัย ซึ่ง ข. ไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่ ก. ได้อีกแล้วเนื่องจากไม่มีผ้าเหลืออยู่ในส่งมอบ เมื่อการชำระหนี้ของ ข. ตกเป็นพ้นวิสัยแล้วย่อมต้องบังคับไปตามบทบัญญัติเรื่องการชำระหนี้พ้นวิสัย ข. ไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204

ตัวอย่าง ก. สั่งซื้อผ้าจาก ข. ซึ่งเป็นพันธุ์ที่มีอยู่ทั่วไปทั้งในและนอกประเทศซึ่งเป็นผ้าที่ใช้สำหรับขนของ ต่อมา ข. ไม่สามารถส่งมอบผ้าได้ เนื่องจากผ้าทั้งหมดในฟาร์มของ ข. ตัดเชื้อและตายไปทั้งหมด แต่เนื่องจากหนี้ในการส่งมอบนี้เป็นการส่งมอบทรัพย์สินทั่วไป ดังนั้นจึงยังอยู่ในวิสัยของ ข. ที่จะหาผ้ามาส่งมอบให้แก่ ก. เมื่อ ข. ไม่ส่งมอบผ้าตามกำหนดชำระหนี้ ข. ย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204

ดังนั้น เมื่อการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยย่อมไม่อาจเป็นกรณีที่ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้ หากการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยไม่ว่าจะเกิดมาจากความผิดของลูกหนี้หรือมิได้เกิดจากความผิดของลูกหนี้ ผลทางกฎหมายก็จะต้องบังคับไปตามบทบัญญัติมาตรา 218 หรือมาตรา 219 แล้วแต่กรณี

ค. เจ้าหนี้เตือนลูกหนี้ให้ชำระหนี้แล้ว สำหรับกรณีไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้หรือมีกำหนดเวลาชำระหนี้แต่ไม่ได้กำหนดตามวันแห่งปฏิทินหรือมีอาจคำนวณนับได้โดยปฏิทินตามที่บัญญัติมาตรา 203 และมาตรา 204 วรรคแรก ได้บัญญัติไว้

ง. ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ ผู้เขียนได้อธิบายถึงความหมายของการไม่ชำระหนี้เอาไว้แล้วในหัวข้อที่ 2.2.3.1 โดยการไม่ชำระหนี้ที่มีความหมายที่กว้างกว่าการที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้เสียเลย ซึ่งมีความหมายรวมไปถึงการชำระหนี้ที่ไม่ถูกเวลาและการชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องในเรื่องอื่น ๆ ด้วย แต่เมื่อพิจารณาจากร่างตัวบทภาษาอังกฤษ มาตรา 204 ประกอบกับ

คำอธิบายของนักกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องความหมายของลูกหนี้ผิดนัดที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วข้างต้น พบว่า การผิดนัดของลูกหนี้เป็นเรื่องที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ตรงกำหนดเวลาชำระหนี้ ดังนั้น การไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้จึงหมายถึง กรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เสียเปรียบกับกรณีที่ลูกหนี้มีชำระหนี้แต่ล่วงเลยกำหนดชำระไปแล้วเท่านั้น มิได้รวมไปถึงการชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องอย่างอื่น ๆ ด้วย

จ. ลูกหนี้มีความผิด กล่าวคือ การไม่ชำระหนี้ในกำหนดเวลาจะต้องเกิดจากความผิดของลูกหนี้ด้วย หากมีพฤติการณ์ภายนอกที่ทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้โดยมิได้เกิดจากตัวลูกหนี้เอง แม้หนี้จะถึงกำหนดชำระแล้วและลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ลูกหนี้ก็ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด ทั้งนี้เป็นไปตามที่ มาตรา 205 บัญญัติไว้⁹⁷

สรุป หลักเกณฑ์ของลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 โดยแบ่งออกตามประเภทของการผิดนัด ดังนี้

กรณีผิดนัดเพราะถึงกำหนดตามวันเวลาแห่งปฏิทิน ลูกหนี้จะผิดนัดได้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระหนี้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินแล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ทั้งที่หนี้ยังอยู่ในวิสัยที่จะชำระได้ ซึ่งการไม่ชำระหนี้้นเกิดจากความผิดของลูกหนี้เอง

กรณีผิดนัดเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนแล้ว ลูกหนี้จะผิดนัดได้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระหนี้แล้วและภายหลังจากนั้นเจ้าหนี้ได้เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ทั้งที่หนี้ยังอยู่ในวิสัยที่จะชำระได้ซึ่งการไม่ชำระหนี้้นเกิดจากความผิดของลูกหนี้เอง

3. ผลทางกฎหมาย

เมื่อลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดแล้ว ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น นอกเหนือจากการที่เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้มีการชำระหนี้ เช่น

1. ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายจากการไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ล่าช้าซึ่งเป็นการไม่ชำระหนี้ให้ต้องตรงความประสงค์อันแท้จริงของมูลหนี้ตามมาตรา 215
2. ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย เมื่อการชำระหนี้้นกลายเป็นอันไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้และเจ้าหนี้ออกปิดไม่รับชำระหนี้ ตามมาตรา 216

⁹⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 205

“ตราบไต่การชำระหนี้้นยังมีได้กระทำลงเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ตราบนั้นลูกหนี้ยังหาได้ชื่อว่าผิดนัดไม่”

3. ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย หากมีความเสียหายเกิดขึ้นในระหว่างที่ลูกหนี้ผิดนัดโดยความประมาทเลินเล่อของลูกหนี้ ตามมาตรา 217

4. ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย หากการชำระหนี้เป็นพ้นวิสัย ในระหว่างที่ตนผิดนัดแม้เกิดขึ้นเพราะอุบัติเหตุตามมาตรา 217 เว้นเสียแต่ว่าความเสียหายนั้นถึงแม้ว่าลูกหนี้จะได้ชำระหนี้ทันกำหนดเวลาก็ยังคงจะเกิดขึ้นอยู่ดี

5. ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยระหว่างเวลาที่ตนผิดนัดสำหรับหนี้เงิน ตาม มาตรา 224

6. ลูกหนี้อาจถูกบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 387 หรือตามมาตรา 388

7. ลูกหนี้อาจจะต้องรับผิดชอบตามบทบัญญัติเฉพาะของกฎหมาย เช่น กรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดและผู้ขายได้ยึดทรัพย์ไว้จนกว่าจะได้ใช้ราคา อาจนำทรัพย์นั้นออกขายทอดตลาดได้ ทั้งนี้ตามมาตรา 470 หรือกรณีที่ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้ของห้างมีสิทธิเรียกให้ผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งชำระหนี้ได้ตาม มาตรา 1070 หรือกรณีที่ลูกหนี้อาจถูกเรียกเบี้ยปรับได้ตาม มาตรา 379

สรุป จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาถึงแนวความคิดและที่มาของมาตรา 204 ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันโดยได้รับผ่านกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น พบว่าแนวความคิดของเรื่องลูกหนี้ผิดนัดนั้นเป็นเรื่องของการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า รวมถึงการศึกษาถึงความหมายของลูกหนี้ผิดนัดจากคำอธิบายของนักกฎหมายในทางตำราและคำพิพากษาของศาลฎีกา เห็นได้ว่าการผิดนัดของลูกหนี้ตามมาตรา 204 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาซึ่งลูกหนี้อาจจะตกเป็นผู้ผิดนัดเมื่อมีการเตือนจากเจ้าหนี้หรือไม่ต้องมีการเตือนก็ได้ขึ้นอยู่กับว่ากำหนดเวลาชำระหนี้ได้ถูกกำหนดเอาไว้โดยอ้างอิงตามปฏิทินได้หรือไม่ นอกจากนี้หนี้ที่ลูกหนี้ไม่ชำระในกำหนดนั้นจะต้องปรากฏว่ายังคงสามารถบังคับต่อกันได้ด้วยแต่ลูกหนี้ไม่ชำระอันเกิดมาจากความผิดของลูกหนี้เอง

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า สาระสำคัญในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตาม มาตรา 204 นั้น คือการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ในกำหนดเวลาหรือชำระหนี้ล่าช้าจากกำหนดเวลาชำระหนี้และเมื่อประกอบกับหลักเกณฑ์อื่น ๆ แล้ว จึงส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดและนับแต่เวลานั้นจะก่อให้เกิดลูกหนี้มีความรับผิดชอบอย่างเพิ่มเติมขึ้นจากข้อตกลงในสัญญา

1.2.2 การผัดนัตของลูกหนี้ตาม มาตรา 206

หลักเรื่องลูกหนี้ผัดนัตในมูลละเมิดนั้นถูกนำมาร่างไว้ในร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. 2466 โดยได้รับความคิดมาจากกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและกฎหมายแพ่งสวิส โดยปรากฏอยู่ในมาตรา 327⁹⁸ และต่อมาในร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 ได้มีการร่างเรื่องลูกหนี้ผัดนัตในมูลละเมิดเอาไว้ใน มาตรา 206 โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1.หลักเกณฑ์ของลูกหนี้ผัดนัตตามมาตรา 206

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 206 บัญญัติเอาไว้ว่า “ในกรณีหนี้อันเกิดแต่มูลละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผัดนัตมาแต่เวลาที่ทำละเมิด”

หลักเกณฑ์เรื่องลูกหนี้ผัดนัตในมูลละเมิดจากบทบัญญัติข้างต้น คือ

1. ลูกหนี้ได้กระทำละเมิด คือ ลูกหนี้จงใจหรือประมาทเลินเล่อ กระทำต่อบุคคลอื่นโดยมิชอบกฎหมายก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลนั้นในทาง ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง⁹⁹ และจะก่อให้เกิดหนี้ที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดนั้นขึ้น
2. ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้แล้ว สำหรับในกรณีหนี้ที่เกิดจากการละเมิดเนื่องจากการกระทำที่มีชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้นบุคคลผู้ถูกกระทำละเมิดหรือเจ้านี้ย่อมได้รับความเสียหายตั้งแต่ขณะที่มีการทำละเมิดเกิดขึ้น จึงมิใช่กรณีที่จะต้องมีการกำหนดเวลาชำระหนี้เพื่อประโยชน์แห่งเวลาแก่ลูกหนี้¹⁰⁰ และลูกหนี้ก็ไม่อาจอ้างว่าตนมีพฤติการณ์ที่ไม่ทำให้ตนตกเป็นผู้ผัดนัตได้อย่างในมาตรา 205 ดังนั้น กำหนดเวลาชำระหนี้ย่อมถึงกำหนดทันทีและไม่มีกรณีที่เจ้านี้ย่อมจะต้องมีการเตือนให้ลูกหนี้ชำระเสียก่อนอย่างในมาตรา 204

⁹⁸ ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 มาตรา 327

“กรณีบุคคลเป็นหนี้อันเกิดแต่มูลละเมิด ได้ชื่อว่าผัดนัตแต่เวลากระทำละเมิดเสียแล้ว ไม่พักต้องทวงถาม”

⁹⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

“ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

¹⁰⁰ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคบริบูรณ์), หน้า 534.

นอกจากหลักเกณฑ์ที่ได้จากบทบัญญัติมาตรา 206 แล้ว สำหรับเรื่อง-
ลูกหนี้ผิดนัดในมูลละเมิดมีนัยกฎหมายก็ได้ให้คำอธิบายและศาลฎีกาได้พิพากษาเอาไว้ ดังนี้

คำอธิบายของนักกฎหมาย

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายไว้ว่า¹⁰¹ “ในกรณีนี้อันเกิดแต่มูล
ละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดมาตั้งแต่วันที่ทำการละเมิด เช่น ทำละเมิดตีหัวเขา 1 ที เป็นหนี้ต้องใช้ค่า
สินไหมทดแทนให้เขาตามมาตรา 420 ขึ้นในขณะนั้น...”

อาจารย์เพ็ง เพ็งนิตติ ได้อธิบายไว้ว่า¹⁰² “กรณีละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิด
นัดนับแต่วันทำการละเมิด...”

ศาสตราจารย์ ดร.ดารารพร ธีระวัฒน์ ได้อธิบายไว้ว่า¹⁰³ “มูลหนี้ละเมิด
เป็นมูลหนี้ที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย ผลแห่งหนี้จะเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดคือ การชดใช้ค่าเสียหาย
เพราะมูลหนี้ละเมิดเกิดจากกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของบุคคล ดังนั้นกำหนดเวลาชำระหนี้และ
การผิดนัดจึงเป็นกำหนดเวลาเดียวกันกับเวลาที่เกิดการละเมิดขึ้น”

ศาสตราจารย์พิเศษ ไพโรจน์ วายุภาพ ได้อธิบายไว้ว่า¹⁰⁴ “สำหรับหนี้-
ละเมิดนั้น มาตรา 206 บัญญัติไว้ต่างหากว่า...เป็นการผิดนัดทันทีโดยไม่ต้องเตือน เพราะหนี้ละเมิด
เกิดขึ้นจากการกระทำที่ผิดกฎหมาย สำหรับลูกหนี้ที่ทำผิดกฎหมายเป็นละเมิดย่อมไม่มีเหตุผลจะให้
เวลาเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ แต่กลับจะต้องชำระให้เจ้าหนี้ทันทีและถือว่าเวลานั้นเป็นสาระสำคัญ”

คำพิพากษาของศาลฎีกา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3968/2542

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 534.

¹⁰² เพ็ง เพ็งนิตติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมัดจำและเบี้ยปรับ และพระราชบัญญัติว่าด้วย
ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง,
หน้า 414.

¹⁰³ ดารารพร ธีระวัฒน์, กฎหมายหนี้: หลักทั่วไป, หน้า 59.

¹⁰⁴ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, หน้า 133.

“ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า วันที่ 22 กรกฎาคม 2538 จำเลยขับรถยนต์ โดยประมาทชนเสาไฟฟ้าและโคม่ไฟของโจทก์เสียหาย ต่อมาวันที่ 30 กันยายน 2539 โจทก์ชำระค่าซ่อมแซมทรัพย์สินดังกล่าวเป็นเงิน 121,494.82 บาท มีปัญหาวินิจฉัยตามอุทธรณ์ของโจทก์ว่า จำเลยต้องรับผิดชอบค่าดอกเบี้ยแก่โจทก์นับแต่วันกระทำละเมิดหรือไม่ เห็นว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 206 บัญญัติว่าในกรณีหนี้อันเกิดแต่มูลละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดมาแต่เวลาที่ทำการละเมิด เมื่อจำเลยทำการละเมิดต่อโจทก์ จึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์การที่ศาลกำหนดจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนให้จำเลยชดใช้นั้น มิใช่ว่าโจทก์ได้รับความเสียหายตั้งแต่วันพิพาทหรือวันที่โจทก์ได้ชำระเงินค่าซ่อมแซมทรัพย์สินที่ถูกจำเลยทำการละเมิด ศาลเป็นแต่กำหนดค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับความเสียหายมาแล้วตั้งแต่วันทำการละเมิด และกฎหมายก็บัญญัติไว้ให้ถือว่าจำเลยผิดนัดตั้งแต่วันทำการละเมิด ดังนั้นจำเลยจึงต้องเสียดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะต้องชดใช้ตั้งแต่วันทำการละเมิด ที่ศาลชั้นต้นให้จำเลยชำระดอกเบี้ยในเงินค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์นับแต่วันที่โจทก์ชำระเงินค่าซ่อมเสาไฟฟ้าและเปลี่ยนโคม่ไฟแก่การไฟฟ้านครหลวง ไม่ต้องด้วยความเห็นของศาลฎีกา อุทธรณ์ของโจทก์ฟังขึ้น”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5156/2542

“หนี้อันเกิดแต่มูลละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดมาตั้งแต่วันที่ทำการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 206 เจ้าหนี้หาจำต้องเตือนหรือทวงถามก่อนไม่ เจ้าของรถผู้ถูกระทำการละเมิดย่อมเป็นเจ้าหนี้ ชอบที่จะฟ้องผู้ขับรถที่ทำการละเมิดนั้นได้เลยโดยไม่ต้องทวงถามให้ใช้ค่าเสียหายก่อน ผู้รับประกันภัยซึ่งได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เอาประกันภัยไปแล้วชอบที่จะเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยผู้เป็นเจ้าหนี้ได้ และชอบที่จะใช้สิทธิทั้งหลายบรรดาที่เจ้าหนี้มีอยู่โดยมูลหนี้รวม ทั้งประกันแห่งหนี้นั้นได้ในนามตนเองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 226 และ 880”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1104/2551

“หนี้ค่าสินไหมทดแทนที่จำเลยผู้ทำการละเมิดจะต้องชดใช้ให้แก่โจทก์เพื่อทดแทนความเสียหายของโจทก์ เป็นหนี้เงินที่จำเลยจะต้องชำระให้โจทก์ทั้งหมดทันทีนับจากวันผิดนัด คือวันที่เกิดการทำการละเมิดเป็นต้นไป ดอกเบี้ยของค่าเสียหายดังกล่าวจึงมิใช่ดอกเบี้ยค้างชำระที่มีกำหนดอายุความ 5 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/33 (1) และกรณีไม่มีกฎหมายบัญญัติอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงมีอายุความ 10 ปี ตามมาตรา 193/30”

จากการศึกษาคำอธิบายของนักกฎหมายและจากคำพิพากษาของศาลฎีกา พบว่า หลักเกณฑ์ในการผิदनัดของลูกหนี้ตามมาตรา 206 นั้นต้องปรากฏว่าลูกหนี้ได้กระทำละเมิดและเมื่อมีการกระทำละเมิดก็จะก่อให้เกิดหนี้ในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดและหนี้ดังกล่าวจะถึงกำหนดทันทีนับแต่เวลาที่มีการทำละเมิดโดยมิต้องมีการเตือนจากเจ้าหนี้เสียก่อน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าสิ่งที่จะทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิदनัดตามมาตรา 206 นี้ก็คือ ลูกหนี้ได้กระทำละเมิดนั่นเอง

2. ผลทางกฎหมาย

เมื่อลูกหนี้กระทำละเมิดผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นก็คือ ลูกหนี้จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดนั้นให้แก่ผู้ถูกละเมิดหรือเจ้าหนี้ โดยกำหนดเวลาที่จะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนเป็นไปตามมาตรา 206 คือ ถึงกำหนดชำระหนี้ทันทีที่มีการทำละเมิด

ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ทำละเมิดนับแต่เวลานั้นลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิदनัดในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน โดยสำหรับค่าสินไหมทดแทนในเพื่อการละเมิดนั้นมาตรา 438 วรรคสอง¹⁰⁵ ได้กำหนดเอาไว้สามประเภท คือ การคืนทรัพย์สิน การใช้ราคาทรัพย์สินและการใช้ค่าเสียหาย ซึ่งลูกหนี้จะรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนประเภทใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับว่าลูกหนี้ได้ทำละเมิดต่อสิทธิประเภทใดในบทบัญญัติ มาตรา 420

สำหรับในเรื่องการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดในประเภทการคืนทรัพย์สิน มีผลทางกฎหมายมีดังนี้

1. ลูกหนี้ต้องคืนทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ต้องเสียไปเพราะการละเมิด
2. ลูกหนี้ยังต้องรับผิดชอบแม้ว่าทรัพย์สินนั้นได้ถูกทำลายลงโดยอุบัติเหตุหรือการคืนทรัพย์สินได้ตกเป็นพันวิสัยโดยอุบัติเหตุหรือทรัพย์สินนั้นเสื่อมเสียลงโดยอุบัติเหตุ เว้นแต่แม้มิได้มีการทำละเมิดทรัพย์สินก็จะถูกทำลายหรือเสื่อมเสียลงอยู่ดี

สำหรับในเรื่องการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดในประเภทใช้ราคาและใช้ค่าเสียหาย มีผลทางกฎหมายมีดังนี้

¹⁰⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438

“อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่ การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความสะดวกเสียหายอย่างใด ๆ อันได้เกิดขึ้นนั้นด้วย”

1. กรณีที่ต้องใช้ราคาทรัพย์สินเนื่องจากเอาทรัพย์สินเขาไปหรือเนื่องจากทรัพย์สินเขาบุบสลาย ลูกหนี้จะต้องเสียดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะต้องจ่ายโดยคิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันอันเป็นฐานแห่งที่ตั้งประมาณราคานั้น

2. กรณีที่ต้องใช้ราคาหรือค่าสินไหมทดแทนซึ่งเป็นตัวเงิน เมื่อลูกหนี้ผิดนัดตั้งแต่วันทำละเมิดแล้ว ลูกหนี้จะต้องเสียดอกเบี้ยผิดนัดให้แก่เจ้าหนี้ตาม มาตรา 224

สำหรับในเรื่องนี้มีนักกฎหมายได้ให้คำอธิบายและศาลฎีกาได้พิพากษาเอาไว้ดังนี้

คำอธิบายของนักกฎหมาย

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายไว้ว่า¹⁰⁶ “ในกรณีนี้อันเกิดแต่มูลละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดมาตั้งแต่วันที่ทำการละเมิด เช่น ทำละเมิดตีหัวเขา 1 ที เป็นหนี้ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้เขาตามมาตรา 420 ขึ้นในขณะนั้น และลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตั้งแต่วันนั้น เมื่อผลที่สุดศาลกำหนดให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนเท่าใด ลูกหนี้ผู้ทำละเมิดก็ต้องใช้ดอกเบี้ยในเงินจำนวนนั้นตามมาตรา 224 คิดตั้งแต่วันที่ทำการละเมิดผิดนัดนั้นเป็นต้นมา มิใช่คิดแต่วันฟ้องหรือวันที่ศาลพิพากษา”

อาจารย์เพ็ง เพ็งนิต ได้อธิบายไว้ว่า¹⁰⁷ “กรณีละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดนับแต่วันทำละเมิด เมื่อเป็นหนี้เงินก็ต้องใช้ดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่เวลาผิดนัดก็คือวันละเมิดไม่ใช่วันฟ้องและไม่ใช่วันพิพากษา”

ศาสตราจารย์สุขุม ศุภนิตย์ ได้อธิบายไว้ว่า¹⁰⁸ “เมื่อมีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงินเรียบร้อยแล้ว โจทก์ย่อมมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยในจำนวนเงินค่าสินไหม

¹⁰⁶ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคบริบูรณ์), หน้า 534.

¹⁰⁷ เพ็ง เพ็งนิต, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมัดจำและเบี้ยปรับ และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง, หน้า 414.

¹⁰⁸ สุขุม ศุภนิตย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด. พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2555), หน้า 225-26.

ทดแทน นั้นได้ ในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันที่จำเลยกระทำละเมิดตามหลักที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 206 และมาตรา 224”

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2361/2515 (ประชุมใหญ่)

“การที่ศาลกำหนดจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนให้จำเลยชดใช้นั้นมิใช่ ว่าโจทก์ได้รับความเสียหายตั้งแต่วันพิพากษา ศาลเป็นแต่กำหนดค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับความเสียหายมาแล้วตั้งแต่วันทำละเมิดและกฎหมายก็บัญญัติให้ถือว่า จำเลยผิดนัดตั้งแต่วันทำละเมิดจึง ต้องเสียดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะต้องชดใช้ตั้งแต่วันทำละเมิด การที่โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายเป็น เงินก่อนแม้จะขอค่าเสียหายที่คำนวณในอนาคตเข้ามาด้วย จำเลยก็ต้องเสียดอกเบี้ยนับแต่วัน ละเมิด”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5128/2546

“เงินที่โจทก์ได้รับจากสำนักงานประกันสังคมเป็นค่าทดแทนที่โจทก์พึง มีสิทธิได้รับตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ของพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. 2537 มาตรา 18 ไม่ใช่ ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด โจทก์จึงมีสิทธิเรียกร้องค่าขาดไร้อุปการะได้ตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 443 วรรคสาม จำเลยไม่อาจเอาค่าทดแทนที่โจทก์พึงมีสิทธิได้รับดังกล่าวมาขอ ลดหย่อนค่าขาดไร้อุปการะได้ ค่าขาดไร้อุปการะเป็นหนี้อันเกิดจากมูลละเมิดที่ได้เกิดขึ้นแล้วนับแต่ เวลาทำละเมิดมิใช่เป็นการชดเชยหนี้ในอนาคตและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 206 ให้ถือว่าลูกหนี้ผิดนัดมาแต่เวลาทำละเมิด โจทก์ย่อมมีสิทธิคิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีของค่า ขาดไร้อุปการะซึ่งเป็นหนี้เงินอย่างหนึ่งได้ในระหว่างผิดนัดตามมาตรา 224 วรรคหนึ่ง”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4757/2549

“จำเลยยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของโจทก์อ้างว่า จำเลยเป็นผู้มี สิทธิได้รับเงินชดเชยค่าภาษีอากรสำหรับสินค้าส่งออกซึ่งเป็นเท็จ ความจริงจำเลยไม่มีสิทธิได้รับเงิน ชดเชยค่าภาษีอากรตามกฎหมาย พนักงานเจ้าหน้าที่ของโจทก์หลงเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้มีสิทธิได้รับเงิน ชดเชยค่าภาษีอากร จึงออกบัตรภาษีให้แก่ธนาคารกรุงเทพฯ พาณิชยการ จำกัด (มหาชน) ตามคำขอ ของจำเลย ธนาคารกรุงเทพฯ พาณิชยการ จำกัด (มหาชน) ได้นำบัตรภาษีไปใช้ชำระค่าภาษีอากร แทนเงินสดและโจทก์ได้ใช้เงินตามมูลค่าบัตรภาษีเป็นค่าภาษีอากรแทนแล้ว โจทก์จึงนำคดีมาฟ้อง ขอให้จำเลยรับผิดชอบใช้เงินตามมูลค่าบัตรภาษีดังกล่าว การกระทำของจำเลยเช่นนี้เป็นการจงใจกระทำ

ต่อโจทก์โดยผิดกฎหมายให้โจทก์เสียหายแก่ทรัพย์สินอันเป็นการทำละเมิด ซึ่งจำเลยได้ชื่อว่าเป็นผู้ผิดนัดมาแต่เวลาที่ทำละเมิด จำเลยจึงต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยนับแต่วันที่ธนาคารดังกล่าวได้รับบัตรภาษีไปจากโจทก์ตาม ป.พ.พ. มาตรา 420, 206 และ 224 วรรคแรก”

สรุป ผลทางกฎหมายสำหรับกรณีลูกหนี้ผิดนัดตาม มาตรา 206 มีผลทางกฎหมายเป็นไปตามหลักเรื่องละเมิดซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 438 ถึงมาตรา 443 อย่างไรก็ตาม นอกจากผลทางกฎหมายที่กำหนดไว้ในหลักกฎหมายละเมิด ลูกหนี้ยังมีความรับผิดชอบตามหลักเรื่องหนี้ อย่างเดียวกับลูกหนี้ที่ผิดนัดตามมาตรา 204 ด้วย กล่าวคือ ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยผิดนัดตาม มาตรา 224 ด้วย และเมื่อถือว่าลูกหนี้ผิดนัดนับแต่ที่ทำละเมิด ดอกเบี้ยผิดนัดตามมาตรา 224 จึงเริ่มคิดตั้งแต่นั้น ซึ่งจากคำอธิบายของนักกฎหมายและคำพิพากษาของศาลฎีกาต่างก็มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน

จากที่ผู้เขียนได้ศึกษาถึงหลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัด ซึ่งปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 204 และมาตรา 206 พบว่าทั้งสองมาตรามีความแตกต่างกันในหลักเกณฑ์ที่จะทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด กล่าวคือ สำหรับกรณีมาตรา 204 เนื่องจากเป็นหนี้ที่มาจากมูลสัญญา ดังนั้น การที่จะทำให้ลูกหนี้ผิดนัดต้องปรากฏว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดโดยอาจมีหลักเกณฑ์เพิ่มเติมให้เจ้าหนี้ต้องให้คำเตือนแก่ลูกหนี้ด้วยหากเป็นกำหนดเวลาที่มีได้กำหนดไว้แน่นอนตามวันแห่งปฏิทิน แต่สำหรับการผิดนัดตามมาตรา 206 นั้นมีหลักเกณฑ์เพียงว่าลูกหนี้ได้กระทำละเมิดขึ้นลูกหนี้ก็จะผิดนัดทันทีนับแต่เวลานั้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าหลักเกณฑ์ของทั้งสองมาตราจะมีรายละเอียดที่ต่างกันแต่ต่างก็เป็นหลักกฎหมายที่เป็นจุดเวลาเริ่มต้นของความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของลูกหนี้เหมือนกัน ซึ่งทั้งสองมาตราเป็นหลักกฎหมายที่มุ่งเน้นถึงเรื่องกำหนดเวลาในการชำระหนี้เป็นสำคัญ กล่าวคือ ไม่ว่าจะกำหนดชำระหนี้ขึ้นนั้นจะเกิดขึ้นจากการตกลงกันหรือจากการที่กฎหมายกำหนด จะต้องปรากฏว่ามีการถึงกำหนดชำระของหนี้เสียก่อนจึงจะเป็นทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดแล้วจึงพิจารณาถึงหลักเกณฑ์อื่น ๆ ประกอบ

สรุป จากการศึกษารายละเอียดถึงการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาพบว่า ถึงแม้การชำระหนี้ล่าช้าและการผิดนัดของลูกหนี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาแต่ก็มีใช้เรื่องเดียวกัน เนื่องจากการผิดนัดของลูกหนี้ขึ้นนั้นยังต้องมีหลักเกณฑ์อื่น ๆ ประกอบด้วยนอกเหนือไปจากที่หนี้ถึงกำหนดชำระหนี้และลูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้ ซึ่งก็คือการชำระหนี้ล่าช้านั่นเอง แต่ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเวลาเช่นเดียวกันและเมื่อนำเรื่องการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในเรื่องเวลาพิจารณาประกอบกับมาตรา 381 อันเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการชำระ

หนี้ที่ไม่ถูกต้อง พบว่า การไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาซึ่งปรากฏเป็นตัวอย่างอยู่ในมาตรานี้ มีความหมายรวมถึงกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าและกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดด้วย ดังนั้นคู่สัญญาก็สามารถกำหนดเบี้ยปรับเพื่อกรณีเหล่านี้ได้โดยผลทางกฎหมายจะเป็นไปตามมาตรา 381

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณามาตรา 381 ประกอบมาตรา 379 อันเป็นบทบัญญัติแม่บทในเรื่องเบี้ยปรับ พบว่าการกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลานั้นเจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดแล้วเท่านั้นซึ่งเมื่อการชำระหนี้ล่าช้ากับการผิดนัดของลูกหนี้มีใช้เรื่องเดียวกัน กรณีลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเจ้าหนี้จึงยังไม่อาจเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ต้องรอให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดเสียก่อน¹⁰⁹

2. ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องอย่างอื่นนอกจากเรื่องเวลา

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามที่ผู้เขียนได้อธิบายถึงความหมายเอาไว้แล้วในหัวข้อที่ 2.2.3.2 นั้นมีความหมายที่กว้างโดยรวมถึงการที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ ชำระหนี้ล่าช้าไม่ตรงตามกำหนดเวลาไม่ว่าลูกหนี้จะผิดนัดหรือไม่ก็ตาม และการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการอื่น ๆ ด้วยซึ่งในหัวข้อก่อนหน้าผู้เขียนได้อธิบายถึงการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาไปแล้ว ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจึงจะได้อธิบายถึงการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในประการอื่น ๆ ดังนี้

2.1 การชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนี้

การปฏิบัติชำระหนี้ของลูกหนี้ที่จะส่งผลให้หนี้ระงับสิ้นไปนอกจากลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ตามกำหนดเวลาชำระหนี้แล้วลูกหนี้ยังจะต้องปฏิบัติชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ด้วยและการชำระหนี้ที่ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนี้นั้นมีได้หลายประการ ดังนี้

2.1.1 การชำระหนี้เพียงบางส่วน

โดยหลักเมื่อมีหนี้ต่อกันลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหมดตามที่เป็นหนี้กันอยู่ ลูกหนี้จะชำระหนี้เพียงบางส่วนและบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้บางส่วนนั้นเพื่อให้หนี้ที่มีต่อกันระงับสิ้นไปทั้งหมดมิได้ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 320¹¹⁰ ซึ่งเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้เพียง

¹⁰⁹ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505

¹¹⁰ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 66, หน้า 45.

บางส่วนผิดจากที่ตกลงกันไว้ในสัญญา เจ้าหนี้ยอมมีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้เพียงบางส่วนนั้นและถือเป็นกรณีที่ลูกหนี้ยังไม่ได้ชำระหนี้เสียเลยซึ่งจะส่งผลให้ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 เช่น หนี้กู้ยืมเงินจำนวน 1,000 บาท โดยมีได้กำหนดให้แบ่งชำระหนี้เป็นงวดได้ ลูกหนี้จะบังคับให้เจ้าหนี้ยอมรับชำระเงินเป็นงวด งวดละ 500 มิได้

อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้เพียงบางส่วนก็ย่อมกระทำ-
ได้ เนื่องจากมาตรา 320 มิได้กำหนดห้ามเอาไว้ ซึ่งผลของการที่เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้สามารถแยก
ออกเป็นกรณีดังนี้

ก. ทรัพย์ที่สามารถแบ่งชำระหนี้ได้

ทรัพย์ที่สามารถแบ่งชำระหนี้ได้คือทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้สามารถ
แบ่งออกจากกันเป็นส่วนๆและแต่ละส่วนได้รูปบริบูรณ์ลำพังตัว ทั้งนี้ตามมาตรา 141¹¹¹ เช่น เงิน
ข้าวสาร น้ำตาล ที่ดิน เป็นต้น ซึ่งผลจากการที่เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้เพียงบางส่วนของทรัพย์อันเป็น
วัตถุแห่งหนี้เหล่านี้ยอมทำให้การชำระหนี้บางส่วนนั้นระงับสิ้นไป¹¹²

สำหรับส่วนที่ยังไม่ได้ชำระหนี้ เมื่อพิจารณาประกอบกับมาตรา 321
วรรคแรก เห็นว่าเมื่อเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้เพียงบางส่วน หนี้ในส่วนที่รับชำระไปนั้นย่อมระงับไป
เฉพาะส่วนนี้¹¹³ เช่น หนี้กู้ยืมเงินจำนวน 1,000 บาท โดยมีได้กำหนดให้แบ่งชำระหนี้เป็นงวดได้ ถึง
กำหนดชำระหนี้ ลูกหนี้มาชำระ 500 บาท แต่เจ้าหนี้ก็รับชำระหนี้ไว้ ดังนั้น หนี้เงินจำนวน 500 บาท
ที่เจ้าหนี้รับชำระเอาไว้ย่อมระงับไป

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าสำหรับหนี้อีกส่วนที่ลูกหนี้ไม่ได้นำมา-
ชำระหนี้ในส่วนนั้นก็ยังไม่วางไปด้วย เนื่องจากการที่เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนนั้น
ไว้เป็นกรณีที่เจ้าหนี้เพียงแต่ต้องการหลีกเลี่ยงความเสียหายจากการที่ตนจะไม่ได้รับชำระหนี้ทั้งจำนวน
ไม่ได้หมายความว่าเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้แต่บางส่วนเอาไว้จะเป็นการที่เจ้าหนี้ยอมให้หนี้

¹¹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 141

“ทรัพย์แบ่งได้ หมายความว่า ทรัพย์อันอาจแยกออกจากกันเป็นส่วน ๆ ได้จริงณัดชัดแจ้ง แต่ละส่วนได้รูปบริบูรณ์ลำพังตัว”

¹¹² ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, หน้า 473.

¹¹³ ดาราพร ธีระวัฒน์, กฎหมายหนี้: หลักทั่วไป, หน้า 215.

ทั้งหมดระงับไป นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตรา 321 วรรคแรก ที่บัญญัติถึงว่า “หนี้เป็นอันระงับสิ้นไป” ก็น่าจะหมายถึงหนี้เฉพาะส่วนที่รับชำระเท่านั้น¹¹⁴ ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้ในส่วนนี้ให้ถูกต้องตามกำหนดเวลาจึงเข้าองค์ประกอบของการผิดนัดตามมาตรา 204 แล้ว ลูกหนี้จึงผิดนัดในหนี้ส่วนที่ยังไม่ได้ชำระ

ข. ทรัพย์ที่ไม่สามารถแบ่งชำระหนี้ได้

ทรัพย์ที่ไม่สามารถแบ่งชำระหนี้ได้คือกรณีที่วัตถุแห่งหนี้เป็นทรัพย์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันโดยยังคงสภาพความเป็นทรัพย์นั้นได้อีก รวมไปถึงกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติว่าแบ่งไม่ได้ด้วย ทั้งนี้ตามมาตรา 142¹¹⁵ เช่น สัตว์ที่ต้องส่งมอบกันแบบมีชีวิต รถยนต์ เครื่องจักรกล เป็นต้น ดังนั้น โดยสภาพของตัวทรัพย์ที่เป็นวัตถุแห่งหนี้แล้วย่อมไม่อาจมีการชำระหนี้บางส่วนได้ เนื่องจากตัวทรัพย์นั้นย่อมไม่คงสภาพเป็นวัตถุแห่งหนี้ที่ตกลงกันไว้ตามสัญญาอีกต่อไปและย่อมถือได้ว่าเป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้เป็นอย่างอื่น เช่น ทำสัญญาซื้อขายม้า 1 ตัว แต่ลูกหนี้กลับชำระหนี้โดยแบ่งม้าออกเป็นหลายๆท่อน¹¹⁶ ดังนั้นจึงเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้และจะส่งผลให้ลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204

2.1.2 การชำระหนี้ผิดไปจากที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้

เมื่อคู่สัญญาได้ก่อหนี้ขึ้นต่อกันแล้ว ลูกหนี้ไม่อาจบังคับให้เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแตกต่างไปจากที่ตกลงกันไว้ได้ซึ่งการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนั้นอาจหมายถึงกรณีที่วัตถุแห่งหนี้หรือทรัพย์ที่เป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นคนละอย่างกัน หรือกรณีที่วิธีการชำระหนี้ผิดไป หรือกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้บางส่วนก็ได้¹¹⁷ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนั้นมีความหมายที่กว้าง แต่สำหรับหัวข้อนี้ ผู้เขียนขออธิบายถึงแต่กรณีที่วัตถุแห่งหนี้หรือทรัพย์ที่เป็นวัตถุ

¹¹⁴ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, หลักกฎหมายหนี้ : Principle of Law Obligation. พิมพ์ครั้งที่ 11 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2554), หน้า 211.

¹¹⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 142

“ทรัพย์แบ่งไม่ได้ หมายความว่า ทรัพย์อันจะแยกออกจากกันไม่ได้เนื่องจากเปลี่ยนแปลงภาวะของทรัพย์ และหมายความรวมถึงทรัพย์ที่มีกฎหมายบัญญัติว่าแบ่งไม่ได้ด้วย”

¹¹⁶ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคบริบูรณ์), หน้า 1002.

¹¹⁷ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, หน้า 473.

แห่งนี้เป็นคนละอย่าง คนละประเภทรวมไปถึงคุณภาพแตกต่างจากที่ตกลงกัน เช่น สัญญากู้ยืมเงิน 20,000 บาท แต่ลูกหนี้นำเอาสร้อยคอทองคำมาชำระแทนเงิน หรือสัญญาซื้อขายสร้อยคอไข่มุกแต่ลูกหนี้กลับนำสร้อยข้อมือมุกมาชำระหนี้แทน หรือในสัญญาซื้อขายข้าวกำหนดให้ส่งมอบข้าวเหนียว แต่ลูกหนี้กลับส่งมอบข้าวหอมมะลิให้แทน หรือสัญญาซื้อขายรถยนต์ที่ขับเคลื่อนอัตโนมัติแต่ลูกหนี้กลับส่งมอบรถยนต์แบบธรรมดาให้ หรือสีของรถยนต์ที่นำมาส่งไม่ตรงกับที่ตกลงเอาไว้ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อลูกหนี้มาชำระหนี้แตกต่างจากที่ตกลงกันไว้เจ้าหนี้มีสิทธิไม่ยอมรับชำระหนี้และถือเป็นกรณีที่ลูกหนี้ยังมีได้ชำระหนี้เสียเลยซึ่งมีผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดได้ เพราะหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้องเอาไว้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3258/2533¹¹⁸ และคำพิพากษาฎีกาที่ 3553/2536¹¹⁹

อย่างไรก็ตาม มาตรา 320 เป็นเพียงการให้สิทธิในการปฏิเสธของเจ้าหนี้เท่านั้นไม่ได้เป็นบทบัญญัติที่บังคับให้เจ้าหนี้จะต้องปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ เจ้าหนี้อาจรับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแตกต่างจากที่ตกลงกันไว้ก็ได้และส่งผลให้หนี้ที่มีต่อกันระงับไปในส่วนที่มีการชำระหนี้

¹¹⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3258/2533

จำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญาไม่สามารถส่งมอบสิ่งของลวดห้ามที่มีคุณสมบัติตามข้อกำหนดในสัญญาให้แก่โจทก์ ทั้ง ๆ ที่โจทก์ให้โอกาสจำเลยส่งมอบสิ่งของที่มีคุณสมบัติถูกต้องแล้ว โจทก์จึงบอกเลิกสัญญา ดังนี้โจทก์คงมีสิทธิรับหลักประกันและเรียกราคาที่เพิ่มขึ้นได้ตามสัญญาข้อ 8 วรรคสองเท่านั้น หากโจทก์จะมีสิทธิรับเป็นรายวันในอัตราร้อยละ 0.2 นับแต่วันครบกำหนดจนถึงวันบอกเลิกสัญญาตามสัญญาข้อ 9 ไม่ ซึ่งโจทก์มีสิทธิที่จะรับหลักประกันและเรียกราคาที่เพิ่มขึ้นได้เท่านั้น แม้ก่อนที่โจทก์จะบอกเลิกสัญญา จำเลยได้ส่งมอบสิ่งของให้โจทก์ก็ตามแต่โจทก์ก็มิได้รับเอาไว้เนื่องจากเป็นการส่งมอบสิ่งของที่มีคุณสมบัติไม่ถูกต้องตามที่สัญญาที่กำหนดไว้ ย่อมถือได้ว่าจำเลยมิได้ส่งมอบสิ่งของตามสัญญาเลยจึงไม่ใช่เรื่องที่จำเลยส่งมอบสิ่งของให้โจทก์ไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องตามสัญญาและโจทก์ยอมรับไว้โดยจะใช้สิทธิปรับเป็นรายวันในอัตราร้อยละ 0.2 ตามที่ระบุไว้ในสัญญาข้อ 9 แต่อย่างไรก็ตามโจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าปรับเป็นรายวันจากจำเลย

¹¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3553/2536

จำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียวมีหนังสือยินยอมให้โจทก์ยึดโฉนดที่ดินเป็นการชำระหนี้เงินกู้ ไม่ปรากฏว่าโจทก์ยอมรับเอาที่ดินดังกล่าวเป็นการชำระหนี้เงินกู้ตามข้อเสนอของจำเลย การที่จำเลยส่งหนังสือมอบอำนาจที่ยังไม่ได้กรอกข้อความซึ่งลงชื่อจำเลยเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้นให้โจทก์ด้วยและพนักงานโจทก์รับไว้โดยโจทก์มิได้ดำเนินการใด ๆ เป็นเวลา 2 ปีเศษ จะถือว่าโจทก์ได้ตกลงตามที่จำเลยเสนอไปแล้วหาไม่ได้ ดังนั้น หนี้เงินกู้จึงยังไม่ระงับไป จำเลยยังคงต้องรับผิดชอบชำระหนี้เงินกู้พร้อมด้วยดอกเบี้ยแก่โจทก์

เป็นอย่างอื่นแทน ทั้งนี้ตามมาตรา 321 วรรคแรก¹²⁰ และเมื่อหนี้ได้ระงับสิ้นไปแล้วย่อมไม่อาจทำให้ ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดได้อีก แต่อย่างไรก็ตาม หากทรัพย์ที่เจ้ายอรับชำระหนี้ที่เป็นอย่างอื่นนั้น มีความชำรุดบกพร่องหรือมีการรอนสิทธิเกิดขึ้น ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธินั้นเช่นเดียวกับผู้ขาย ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 322

ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้องเอาไว้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1297/2523¹²¹ โดยคดีนี้ สัญญาว่าจ้างสร้างถนนคอนกรีต 20 เซนติเมตรแต่ปรากฏว่าถนนที่ทำหน้าไม่เสมอกันและเหล็กก็ไม่อยู่ตรงกลางตามแบบที่ตกลงกันไว้ ถนนรับน้ำหนัก-รถไม่ไหว ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าถือว่าเป็นการชำระหนี้ด้วยสิ่งอื่น เจ้าหนี้สามารถปฏิเสธไม่รับงานได้แต่ในคดีนี้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้เอาไว้เรียบร้อยแล้ว หนี้จึงเป็นระงับสิ้นไป นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1084/2511¹²² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5212/2533¹²³ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2646/2551¹²⁴

¹²⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321

“ถ้าเจ้าหนี้ยอรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป

ถ้าเพื่อที่จะทำให้พอแก่ใจเจ้าหนี้ ลูกหนี้รับภาระเป็นหนี้อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นใหม่ต่อเจ้าหนี้ไซ้ เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านมิให้สันนิษฐานว่าลูกหนี้ได้ก่อนั้นขึ้นแทนการชำระหนี้

ถ้าชำระหนี้ด้วยออก-ด้วยโอน-หรือด้วยสลักหลังตัวเงินหรือประทวนสินค้า ท่านว่าหนี้นั้นจะระงับสิ้นไปต่อเมื่อตัวเงินหรือประทวนสินค้านั้นได้ใช้เงินแล้ว”

¹²¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1297/2523

โจทก์ก่อสร้างถนนไม่ตรงตามสัญญา จำเลยไม่รับมอบงานได้ โจทก์อ้างว่ากรมการตรวจงานของจำเลยไม่-ทักท้วงไม่ได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะสั่งให้สุขาภิบาลจ่ายเงินแก่โจทก์แต่เมื่อสภาพของถนน แข็งแรงพอใช้ได้ จำเลยที่ 1 ผู้ว่าจ้างก็ยินยอมจะรับถนนไว้โดยการลดสินจ้างลง ทั้งโจทก์ก็ได้เปิดถนนให้ประชาชน-ใช้แล้วโดยจำเลยที่ 1 มิได้ทักท้วงแต่ประการใดถือได้ว่าถนนที่โจทก์ก่อสร้างตามสัญญาเป็นประโยชน์แก่จำเลยที่ 1 ผู้ว่าจ้างจำเลยที่ 1 จำต้องรับการก่อสร้างตามสัญญาไว้และใช้สินจ้างตามสมควร

¹²² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1084/2511

โจทก์ส่งมอบเครื่องสัญญาณเรียกผู้รับใช้ที่ตกลงซื้อขายให้จำเลยถูกต้อง แต่ส่งมอบสวิตซ์ไฟฟ้าผิดยี่ห้อไม่ตรงตามสัญญา เมื่อจำเลยได้รับชำระหนี้ตามสภาพดังกล่าวแล้วก็ต้องชำระราคาตอบแทนตามส่วน การที่โจทก์ติดตั้งเครื่องสัญญาณไม่เสร็จเรียบร้อยตามสัญญาเพราะจำเลยก็ยังไม่ยอมให้โจทก์ปฏิบัติงานนอกเหนือสัญญา ย่อมไม่ใช่ความผิด-

2.1.3 การชำระหนี้โดยส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่อง

การส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องเป็นกรณีที่ถูกหนี้ส่งมอบตัวทรัพย์สิน ถูกต้องตรงตามที่กำหนดในสัญญาเพียงแต่ตัวทรัพย์สินนั้นมีความชำระคบกพร่องบางอย่าง ซึ่งอย่างไรคือ- การชำระคบกพร่องนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ให้ความหมายเอาไว้โดยชัดเจนแต่ ในทางตำราได้มีนักกฎหมายให้ความหมายเอาไว้โดยสามารถแบ่งออกได้เป็นสองความหมาย ดังนี้

1. ความชำระคบกพร่อง คือ ตัวทรัพย์สินที่ส่งมอบนั้นมีความชำระค- บบกพร่องทางกายภาพ¹²⁵ เช่น การส่งมอบกระป๋องรั่วใช้การไม่ได้¹²⁶ หรือการส่งมอบบ้านที่คานผุ- กร่อน¹²⁷ หรือ การส่งมอบผ้าที่สีตก¹²⁸

ของโจทก์ แต่เป็นความผิดของจำเลย จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายตามส่วนทดแทนค่าแรงและอุปกรณ์ในการ- ติดตั้งที่โจทก์ได้กระทำไปแล้วตามสัญญา จำเลยจะต้องชำระราคาเครื่องสัญญาตามที่เมื่อจำเลยผิดนัดไม่ชำระ- ก็ต้องเสียดอกเบี้ยอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีนับแต่วันรับมอบของ ซึ่งจำเลยตกเป็นผู้ผิดนัด ค่าติดตั้งเครื่องสัญญา- ซึ่งโจทก์ทำไม่เสร็จเรียบร้อยตามสัญญาเพราะความผิดของจำเลย โจทก์ย่อมเรียกดอกเบี้ยได้ในจำนวนเงินค่า- สินไหมทดแทนการงานที่โจทก์ได้ทำไปแล้วเมื่อไม่ปรากฏว่าจำเลยผิดนัดแน่นอนเมื่อใด ศาลก็พิพากษาให้ดอกเบี้ย นับแต่วันฟ้อง

¹²³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5212/2533

เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า โจทก์ยอมให้จำเลยชำระหนี้เงินกู้ยืมที่ยังค้างชำระทั้งหมดให้แก่โจทก์แล้วด้วยใ- การที่โจทก์รับเอาใ้ของจำเลยไว้ยอมแปลความหมายได้ว่า โจทก์พอใจรับเอาใ้ของจำเลยชำระหนี้แทนเงินที่จำเลย กู้ยืมไป และคิดราคาใ้ตามราคาท้องตลาดการชำระหนี้ในลักษณะดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและ พหณิขย์มาตรา 656 วรรคสอง ทำให้หนี้เงินกู้ยืมเป็นอันระงับ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 วรรคแรก

¹²⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2646/2551

จำเลยทำสัญญากู้ยืมเงินจากโจทก์ โดยมอบบัตรเบิกถอนเงินอัตโนมัติของจำเลยให้โจทก์ยึดถือไว้ การที่โจทก์ ใช้บัตรดังกล่าวถอนเงินจากบัญชีเงินฝากของจำเลยถือได้ว่าโจทก์ผู้เป็นเจ้าของหนี้ยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการ- ชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 วรรคแรก

¹²⁵ วิษณุ เครื่องงาม, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วย ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ใ้, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2549), หน้า 221.

¹²⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1309/2522

โจทก์กับจำเลยติดต่อกันหลายปีโดยโจทก์รับซื้อกระป๋องบรรจุน้ำมันหล่อลื่นจากจำเลย มีข้อตกลงว่า ถ้ากระป๋องชำรุดรั่วใช้การไม่ได้ จำเลยยอมรับคืนและยอมใช้ค่ากระป๋องในราคาที่จำเลยขายให้โจทก์ โจทก์ได้ส่งกระป๋องที่ชำรุดจำนวนหนึ่งคืนจำเลยแต่จำเลยไม่ใช้ราคา โจทก์จึงฟ้องคดีนี้ ดังนี้เห็นว่าโจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพย์สินที่จำเลยขายให้โจทก์ชำรุดบกพร่องโดยตรง ตกอยู่ภายใต้อายุความ 1 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 474 ไม่ใช่เรื่องโจทก์ฟ้องเรียกราคาค่าขายกระป๋อง ชำรุดอันจะ ใช้อายุความ 2 ปี ตามมาตรา 165 (1)

¹²⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 17002/2555

การผูกมัดของเหล็กเส้นที่ถูกสนิมกัดกินคานบ้านเป็นความชำรุดบกพร่องที่เป็นเหตุเสื่อมราคาและเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติ เมื่อโจทก์ซื้อบ้านเพื่อจะใช้อาศัยและคู่สัญญาซื้อขายไม่ได้ตกลงกันว่าผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องตาม ป.พ.พ. มาตรา 483 ความชำรุดบกพร่องดังกล่าวจึงเป็นความชำรุดบกพร่องที่จำเลยทั้งสองต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าการชำรุดบกพร่องมีอยู่ตาม ป.พ.พ. มาตรา 472 แม้ก่อนจะมีการโอนกรรมสิทธิ์และส่งมอบบ้านให้แก่โจทก์นั้น โจทก์ได้เข้าไปตรวจดูบ้านถึง 4 ครั้ง กับใช้กล้องวิดีโอถ่ายสภาพบ้านนำไปให้ญาติของโจทก์ช่วยกันพิจารณาสภาพบ้านด้วยก็ตาม แต่ในส่วนโครงสร้างเหล็กของคานชั้น 2 อยู่บริเวณเหนือฝ้า การจะตรวจดูต้องทุบแล้วรื้อฝ้าออกจึงจะพบเห็น ไม่ใช่กรณีที่มีความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบและโจทก์ผู้ซื้อทรัพย์สินรับเอาบ้านไว้โดยมิได้อัดเอื้อน ส่วนการที่โจทก์ไม่ได้ขอเปิดฝ้าเพื่อตรวจดูคานนั้นก็เป็นเรื่องปกติของคนทั่วไปที่ไม่น่าจะคาดคิดว่าคานบ้านชั้น 2 ซึ่งไม่ได้อยู่ใกล้พื้นดินหรือความชื้นจะเกิดสนิมที่เหล็กเส้นจนผูกมัด จนต้องขอเปิดฝ้าเพื่อตรวจสอบ กรณีนี้จึงไม่อาจถือได้ว่าโจทก์ผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะได้รู้เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชนอันจะทำให้จำเลยทั้งสองผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องในกรณีดังกล่าวตาม ป.พ.พ. มาตรา 473 (1) และ (2)

¹²⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3086/2540

ขณะที่โจทก์ตกลงขายสินค้าให้จำเลยโจทก์ทราบถึงความประสงค์ของจำเลยอยู่แล้วว่าจำเลยซื้อสินค้าจากโจทก์เพื่อนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปส่งไปจำหน่ายในต่างประเทศเมื่อทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องเพราะสีของผ้าตกซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากการนำสีที่ไม่มีคุณภาพมาใช้ในการผลิตทำให้สินค้าชิ้นนั้นเสื่อมราคาผู้ซื้อในต่างประเทศปฏิเสธไม่ยอมรับซื้อสินค้านั้นจนจำเลยจำต้องลดราคาให้ผู้ซื้อจึงยอมรับซื้อโจทก์ซึ่งเป็นผู้ขายต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้านั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 472 วรรคแรก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 46 วรรคสามมิได้บัญญัติให้คู่ความที่อ้างอิงเอกสารที่ได้ทำขึ้นเป็นภาษาต่างประเทศส่งสำเนาแปลให้คู่ความฝ่ายอื่นเมื่อจำเลยได้ทำคำแปลภาษาต่างประเทศโดยมีคำรับรองมายื่นต่อศาลชั้นต้นเพื่อแนบไว้กับเอกสารเหล่านั้นแล้วศาลก็ชอบที่จะรับฟังเอกสารดังกล่าวได้ โจทก์ได้กล่าวไว้โดยแจ้งชัดในคำฟ้องว่าโจทก์ขอ

2. ความชำรุดบกพร่อง คือ การชำรุดบกพร่องที่ไม่เพียงแต่ตัวทรัพย์สิน- มีความชำรุดบกพร่องทางกายภาพเท่านั้นแต่รวมไปถึงทรัพย์สินนั้นมีสภาพที่ไม่อาจนำไปใช้ได้ตามความ- มุ่งหมายของสัญญา¹²⁹ เช่น การส่งมอบคอมพิวเตอร์ที่ทำงานไม่ได้ตามสัญญา¹³⁰ หรือการส่งมอบ สติกเกอร์ที่ไม่สามารถนำไปใช้งานตามวัตถุประสงค์ได้¹³¹ หรือการส่งมอบเครื่องสูบน้ำที่ขาดอุปกรณ์ ร่วมใช้งานบางชิ้นทำให้ใช้งานไม่ได้¹³²

คิดดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัดจากจำเลยในอัตราที่ตกลงกันไว้คือร้อยละ 15 ต่อปีจำเลยมิได้ให้การปฏิเสธในข้อนี้ ข้อเท็จจริงจึงฟังได้ว่าโจทก์และจำเลยมีข้อตกลงกันว่าจำเลยยอมให้โจทก์คิดดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัดร้อยละ 15 ต่อปี

¹²⁹ กิตติศักดิ์ ปรกติ. "ปัญหาการวิเคราะห์โครงสร้าง ความรับผิดชอบหนี้และสิทธิบอกเลิกสัญญา." 60 ปี อาจารย์ เงาะ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2558), หน้า 13-15.

¹³⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1614/2522

เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ขายทำงานได้ระบบเดียว อีก 6 ระบบทำงานไม่ได้ตามสัญญา ผู้ซื้อเลิกสัญญาได้ศาลให้ คืนเครื่องคอมพิวเตอร์ผู้ซื้อไม่ต้องใช้ราคา แต่ให้ใช้ค่าใช้ทรัพย์สินที่ใช้ได้ 1 ระบบ

¹³¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3175/2554

สติกเกอร์พีวีซีใสกาวพิเศษที่ซื้อจากโจทก์เมื่อจำเลยนำไปผลิตชิ้นงานแล้วปรากฏว่าลอกแผ่นสติกเกอร์ไม่- ออกเพราะเหตุกาวเหนียวเกินไป แม้โจทก์ใช้มือแกะสามารถลอกสติกเกอร์ออกได้แต่ในการใช้งานของบริษัท ด. ต้อง ใช้เครื่องจักรเป็นตัวลอกสติกเกอร์ให้ติดกับกล่องนม เมื่อเครื่องจักรไม่สามารถลอกสติกเกอร์ได้ตามวัตถุประสงค์โดย ไม่ปรากฏว่าจำเลยผลิตสติกเกอร์ไม่ดีหรือบริษัท ด. ติดตั้งเครื่องจักรไม่ได้มาตรฐาน จึงฟังได้ว่า สินค้าสติกเกอร์พีวีซี ใสกาวพิเศษของโจทก์ชำรุดบกพร่องในลักษณะกาวเหนียวเกินไป เป็นเหตุให้เมื่อจำเลยนำไปใช้แล้วไม่เหมาะสมแก่- ประโยชน์ อันมุ่งใช้เป็นปกติ โจทก์ในฐานะผู้ขายสินค้าต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าวตาม ป.พ.พ. มาตรา 472 วรรคแรก

ใบสั่งซื้อสินค้าที่จำเลยเป็นผู้สั่งซื้อทางโทรสารไปยังโจทก์ ปรากฏว่าจำเลยสั่งซื้อสติกเกอร์ 15 ม้วน โดยให้ ส่ง-ภายในวันที่ 15 ธันวาคม 2544 และยังมีคำสั่งว่า "อีก 67 ม้วนใหญ่ให้ส่งเดือนมกราคม 2545 แต่ยังไม่ต้องผลิต จะแจ้งอีกครั้งหนึ่ง" เห็นได้ว่าจำเลยสั่งซื้อสติกเกอร์จากโจทก์ 82 ม้วน โดยให้ส่งก่อน 15 ม้วน ส่วนที่เหลืออีก 67 ม้วน ให้โจทก์จัดเตรียมเพื่อที่จะส่งมอบให้ตามที่แจ้งต่อไป จำเลยสั่งซื้อสินค้าประเภทสติกเกอร์จากโจทก์มานาน หลายปีโดยไม่มีปัญหา ดังนั้น ตามวัตถุประสงค์แห่งสัญญาซื้อขายโดยสภาพหรือโดยเจตนาของคู่สัญญา ย่อมไม่- อาจระบุได้ว่าจะเป็นผลสำเร็จได้ก็แต่ด้วยการชำระหนี้ ณ เวลาที่กำหนดตาม ป.พ.พ. มาตรา 388 เนื่องจากใบสั่งซื้อ และพฤติการณ์ระหว่างโจทก์กับจำเลย มิได้กำหนดให้ชัดเจนและยืนยันให้เด็ดขาดว่า หากโจทก์ไม่ส่งสินค้าให้จำเลย ภายในกำหนดให้ถือว่าใบสั่งซื้อดังกล่าวเป็นอันยกเลิกทันที ฉะนั้นการที่จำเลยจะใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยบอกปิดไม่- ยอมรับสินค้าจึงต้องเป็นไปตาม ป.พ.พ. มาตรา 387 ซึ่งบัญญัติว่า ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะ-

จากคำอธิบายข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่อง คือการส่งมอบทรัพย์สินที่มีความชำรุดบกพร่องทางกายภาพและรวมไปถึงการส่งมอบทรัพย์สินที่ไม่สามารถใช้งานได้ตามปกติของทรัพย์สินนั้นหรือตามวัตถุประสงค์ของสัญญาด้วย

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องหนี้และสัญญา พบว่ามีการบัญญัติถึงการชำระหนี้ที่ชำรุดบกพร่องเอาไว้ เช่น มาตรา 322 เรื่องการส่งมอบทรัพย์สินแทนการชำระหนี้ มาตรา 472 เรื่องความรับผิดของผู้ขายในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ซื้อขาย และมาตรา 473 เรื่องข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ขายในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ซื้อขาย เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับคำอธิบายของนักกฎหมายถึงความหมายของความชำรุดบกพร่องข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าสามารถแบ่งประเภทของความชำรุดบกพร่องออกเป็น ความชำรุดบกพร่องที่เห็นประจักษ์และความชำรุดบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์ ซึ่งความชำรุดบกพร่องทั้งสองประเภทนี้จะส่งผลต่อการเรียกหรือรับเบี้ยปรับสำหรับเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องที่แตกต่างกันซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายต่อไปในหัวข้อถัดไป

กำหนดระยะเวลาพอสมควรแล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระแวงเวลานั้นก็ได้ ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ไซ้ร้ออีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้ เมื่อไม่ปรากฏว่าจำเลยได้ปฏิบัติเช่นนั้น จำเลยจึงไม่มีสิทธิที่จะยกเลิกสัญญาโดยบอกปิดไม่ยอมรับสินค้าและชำระราคาได้ กรณีหาใช่เป็นเรื่องสัญญาซื้อขายโดยมีเงื่อนไขบังคับไว้แต่อย่างใด

¹³² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1548/2529

ตามสัญญาซื้อขายโจทก์จะต้องส่งมอบเครื่องสูบน้ำให้จำเลยภายในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2521 โจทก์ส่งเครื่องสูบน้ำให้จำเลยตอนแรกในเดือนกุมภาพันธ์ 2521 แต่เครื่องสูบน้ำใช้การไม่ได้โจทก์ต้องรีบคืนไปแก้ไขและมาส่งให้จำเลยในวันที่ 16 ตุลาคม 2521 ดังนั้นการส่งมอบเครื่องสูบน้ำของโจทก์คือการชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายตามสัญญานั้นโจทก์จะต้องส่งมอบเครื่องสูบน้ำที่มีอุปกรณ์ครบถ้วนและต้องเป็นเครื่องสูบน้ำที่อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้เมื่อเครื่องสูบน้ำใช้งานไม่ได้โจทก์จะบังคับให้จำเลยรับไว้ไม่ได้การที่โจทก์ส่งเครื่องสูบน้ำมาให้จำเลยในตอนแรกยังถือไม่ได้ว่าเป็นการส่งมอบอันเป็นการชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายต้องถือว่าโจทก์ส่งมอบเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2522 เป็นการส่งมอบล่าช้าจำเลยเรียกเบี้ยปรับได้ เบี้ยปรับนั้นศาลมีอำนาจลดได้เองตามป.พ.มาตรา 383 เมื่อศาลชั้นต้นกำหนดให้ชำระดอกเบี้ยตั้งแต่วันใดแล้วจำเลยมิได้โต้แย้งศาลฎีกาก็ให้ดอกเบี้ยนับแต่วันดังกล่าวการแจ้งขอหักกลบลบหนี้นั้นไม่มีบทกฎหมายสนับสนุนว่าจะไม่ต้องชำระดอกเบี้ย ภาษีหัก ณ ที่จ่าย ตามป.รัชฎากร มาตรา 69 นั้นจำเลยซึ่งเป็นผู้จ่ายเงินมีอำนาจดำเนินการได้เองอยู่แล้วศาลไม่จำเป็นต้องพิพากษาให้

ดังนั้น เมื่อมีการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องซึ่งเป็นการชำระหนี้ไม่ถูกต้องอย่างหนึ่ง ส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ตาม มาตรา 215 และสามารถเรียกให้ลูกหนี้รับผิดชอบในบทบัญญัติเฉพาะซึ่งจะขึ้นอยู่กับสัญญาที่ทำไว้แก่กัน เช่น กรณีสัญญาซื้อขาย หากลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องส่งผลให้ตัวทรัพย์สินนั้นเสื่อมราคาลงหรือกระทบต่อการนำไปใช้งานตามปกติหรือกระทบต่อประโยชน์ที่จะนำไปใช้งาน ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ทั้งนี้ตามมาตรา 472¹³³ และถือเป็นการชำระหนี้ที่ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไม่ชอบด้วยบทบัญญัติในมาตรา 320 ถึง 323¹³⁴ ด้วย จึงส่งผลดังนี้

ก. สำหรับการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องที่เห็นประจักษ์

เจ้าหนี้มีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ได้และเมื่อเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ ย่อมเท่ากับว่ายังไม่มีชำระหนี้ ส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 หรือ

เจ้าหนี้อย่อมรับชำระหนี้ที่ชำระคบกพร่องนั้นเอาไว้ได้และจะส่งผลให้หนี้ในการส่งมอบนั้นระงับสิ้นไปและเมื่อหนี้ระงับไปแล้วย่อมไม่อาจทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้

ข. สำหรับการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์

เมื่อโดยสภาพของทรัพย์สินไม่สามารถมองเห็นความชำระคบกพร่องได้ชัดเจน ดังนั้น เจ้าหนี้อย่อมต้องรับชำระหนี้ไปแต่ต่อมาจึงพบว่าทรัพย์สินนั้นมีความชำระคบกพร่อง กรณีนี้จึงมิใช่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาอันจะเข้าองค์ประกอบของการผิดนัดตามมาตรา 204 ดังนั้นลูกหนี้จึงไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด แต่ถ้าเจ้าหนี้ได้รับความเสียหายจากความชำระคบกพร่องนั้นอย่างไร เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิเรียกให้รับผู้ขายรับผิดชอบตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่องได้ คือ มาตรา 472 และเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 215

¹³³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472

“ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำระคบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติก็ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้ย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าความชำระคบกพร่องมีอยู่”

¹³⁴ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505, หน้า 605.

เรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้องเอาไว้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 701/2500¹³⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 765/2506¹³⁶ และคำพิพากษาฎีกาที่ 1548/2529¹³⁷

2.1.4 การชำระหนี้โดยส่งมอบทรัพย์สินที่มีการรอนสิทธิ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีได้บัญญัตินิยามของการรอนสิทธิเอาไว้แต่ในทางดำราได้มีนัยกฎหมายอธิบายถึงความหมายของการรอนสิทธิเอาไว้ ดังนี้

อาจารย์ปรีชา สุมาวงศ์ อธิบายว่า¹³⁸ เมื่อผู้ขายได้ตกลงขายและส่งมอบทรัพย์สินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อแล้ว ผู้ขายมีหน้าที่ที่จะต้องให้ประกันแก่ผู้ซื้อในอันที่จะได้กรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินที่ขายนั้นอีกด้วย เหตุดังกล่าว หากผู้ขายเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาขายโดยที่ผู้ขายไม่มีอำนาจขายได้และผู้ซื้อต้องเสียกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ตนซื้อไป ผู้ขายก็ย่อมจะต้องรับผิดชอบ หรือในกรณีที่ผู้ขาย ขายทรัพย์สินของตนให้แก่ผู้ซื้อไปแล้วแต่ผู้ซื้อถูกผู้อื่นรบกวนขัดสิทธิไม่ให้ผู้ซื้อเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ซื้อโดยปกติสุขเพราะบุคคลนั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายกันนั้น อันถือได้ว่าผู้ซื้อถูกรอนสิทธิซึ่งการรอนสิทธิเช่นว่านี้อาจจะเป็นการรอนสิทธิโดยสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วนก็ได้

¹³⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 701/2500

ผู้รับจ้างทำการก่อสร้างบางอย่างผิดจากสัญญา แต่ผู้ว่าจ้างก็รับเอาผลงานนั้นและจ่ายค่าจ้างไปแล้วโดยไม่ทักท้วงผู้ว่าจ้างจะกลับกล่าวหาว่าผู้รับจ้างทำผิดสัญญาไม่ได้ โจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำสัญญาก่อสร้างอาคาร ตามสำเนาท้ายฟ้องจำเลยทำผิดสัญญาตามรายการในเอกสารหมาย ค. คำขอท้ายฟ้องข้อหนึ่งขอเรียกค่าเสียหายเพราะใช้ไม้ผิดประเภท 20,000 บาทแต่ในเอกสารหมาย ค. ไม่มีระบุถึงการใช้ไม้ผิดประเภทนี้ศาลไม่ให้ค่าเสียหายในฐานนี้

¹³⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 765/2506

เมื่อจำเลยซึ่งมีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินให้ตรงตามคำพรรณนา แม้จะส่งของทันเวลาแต่ไม่ตรงตามคำพรรณนาในสัญญาจะบังคับให้โจทก์ผู้ซื้อยอมรับชำระหนี้บางส่วนหาได้ไม่และกรณีอย่างนี้ถือได้ว่าจำเลยไม่ชำระหนี้ตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ และโจทก์เรียกค่าเสียหายได้

¹³⁷ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 122 , หน้า 76.

¹³⁸ ปรีชา สุมาวงศ์, คำบรรยายลักษณะวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้. พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2527), หน้า 452.

ศาสตราจารย์กิตติคุณ วิษณุ เครืองาม อธิบายว่า¹³⁹ การที่ผู้ซื้อทรัพย์สินถูกบุคคลภายนอกมาถือการครอบงำขัดสิทธิในอันที่จะครอบทรัพย์สินโดยปกติสุข

จากการให้ความหมายการรอนสิทธิของนักกฎหมายประกอบกับเมื่อพิจารณาเรื่องความรับผิดในการรอนสิทธิในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามมาตรา 475 ถึงมาตรา 482 พบว่าประเภทของการรอนสิทธิ มีดังนี้

1. การถูกรับการครอบครองโดยปกติสุข

การที่ผู้ซื้อเข้าทำสัญญาซื้อขายยอมเป็นธรรมดาที่ผู้ซื้อประสงค์ที่จะได้กรรมสิทธิ์จากทรัพย์สินที่ซื้อนั้น ดังนั้น หากมีบุคคลอื่นมารับการครอบครองทรัพย์สินนั้นโดยอาจจะเกิดจากการที่บุคคลอื่นนั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นอยู่ก่อนแล้วในขณะที่มีการซื้อขายหรือหลังจากการซื้อขายซึ่งเป็นเพราะความผิดของผู้ขายที่ทำให้มีบุคคลอื่นมารับการครอบงำขัดสิทธิผู้ซื้อได้ เช่นนี้ บทบัญญัติมาตรา 475¹⁴⁰ ได้กำหนดให้ผู้ขายจะต้องรับผิด เช่น บุคคลอื่นมีสิทธิยึดเหนี่ยว บุคคลอื่นมีสิทธิการเช่า

2. การทำให้ทรัพย์สินหลุดไป

การรอนสิทธิกรณีนี้เป็นการที่ผู้ซื้อไม่เพียงแต่ถูกรับการครอบงำขัดสิทธิเท่านั้น แต่เป็นกรณีที่ทรัพย์สินที่ตนได้ซื้อมานั้นหลุดไปจากการครอบครองของตนทั้งหมดหรือแต่บางส่วนเนื่องมาจากมีการรอนสิทธิเกิดขึ้น เช่น ทรัพย์สินที่ซื้อขายเป็นทรัพย์สินที่ถูกขโมยมาและต่อมาเจ้าของทรัพย์สินมาติดตามเอาคืน เช่นนี้บทบัญญัติมาตรา 479¹⁴¹ ได้กำหนดว่าหากผู้ซื้อไม่ได้รับรู้ในขณะเวลาซื้อขายก็สามารถเรียกให้ผู้ขายรับผิดได้

¹³⁹ วิษณุ เครืองาม, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วย ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, หน้า 229.

¹⁴⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 475

“หากว่ามีบุคคลผู้ใดมาถือการครอบงำขัดสิทธิของผู้ซื้อในอันจะครอบทรัพย์สินโดยปกติสุข เพราะบุคคลผู้นั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายกันนั้นอยู่ในเวลาซื้อขายก็ดี เพราะความผิดของผู้ขายก็ดี ท่านว่าผู้ขายจะต้องรับผิดในผลอันนั้น”

¹⁴¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 479

“ถ้าทรัพย์สินซึ่งซื้อขายกันหลุดไปจากผู้ซื้อทั้งหมดหรือแต่บางส่วนเพราะเหตุการรอนสิทธิที่ดี หรือว่าทรัพย์สินนั้นตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเป็นเหตุให้เสื่อมราคา หรือเสื่อมความเหมาะสมแก่การที่จะ

3. การที่ทรัพย์สินที่ซื้อตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด

การรอนสิทธิกรณีนี้ทรัพย์สินที่ซื้อมานั้นถูกรบกวนโดยการตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิบางอย่างที่ทำให้ผู้ซื้อไม่อาจใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นได้เต็มที่ กล่าวคือ ทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นเสื่อมราคาลง หรือเสื่อมความเหมาะสมในการใช้งาน หรือเสื่อมความสะดวกในการใช้สอย หรือเสื่อมประโยชน์ที่ควรจะได้จากทรัพย์สินนั้น เช่นนี้บทบัญญัติมาตรา 479 ได้กำหนดว่าหากผู้ซื้อไม่รู้ในขณะเวลาซื้อขายก็สามารถเรียกให้ผู้ขายรับผิดชอบได้

จากประเภทของการรอนสิทธิข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณาเชื่อมโยงกับการผิมนัด ผู้เขียนเห็นว่าสามารถแบ่งการรอนสิทธิออกเป็นกรณี ดังนี้

ก. กรณีที่เจ้าหนี้ไม่อาจเข้าครอบครองทรัพย์สินได้เนื่องจากการรอนสิทธิ

การรอนสิทธิกรณีนี้ทำให้ผู้ขายไม่อาจส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายให้ได้ เนื่องจากทรัพย์สินนั้นได้หลุดไปเพราะเป็นสิทธิของบุคคลภายนอกหรือเพราะบุคคลภายนอกมีสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเหนือทรัพย์สินนั้น จึงเป็นการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิมนัดตามมาตรา 204

เช่น นาย ก ตกลงซื้อแจกันจาก นาย ข ในวันที่ 1 ธันวาคม 2563 โดยไม่รู้ว่าแจกันที่นาย ข ขโมยมาจาก นาย ค โดยตกลงกำหนดส่งมอบในวันที่ 1 มกราคม 2564 ต่อมาในวันที่ 31 ธันวาคม 2563 นาย ค มาทวงเอาแจกันคืนจาก นาย ข ดังนั้น เมื่อถึงกำหนดส่งมอบแจกัน นาย ข จึงไม่อาจส่งมอบแจกันให้นาย ก ได้ นาย ข จึงตกเป็นผู้ผิมนัดตามมาตรา 204

อย่างไรก็ตาม การรอนสิทธิสามารถเกิดขึ้นกับตัวทรัพย์สินทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ดังนั้นสำหรับในกรณีที่มีการตกลงซื้อขายทรัพย์สินที่สามารถแบ่งชำระได้ อาจมีกรณีที่การรอนสิทธิเกิดขึ้นกับทรัพย์สินเพียงบางส่วน ซึ่งส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ซื้อขายในบางส่วนได้ ย่อมเป็นการที่ลูกหนี้มาชำระหนี้เพียงบางส่วนตามมาตรา 320 ลูกหนี้จึงไม่อาจบังคับให้เจ้าหนี้ต้องรับชำระหนี้เพียงบางส่วนนั้นได้ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ในส่วนนั้นและส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิมนัดตามมาตรา 204 แต่หากเจ้าหนี้ประสงค์ที่จะรับชำระหนี้ในส่วนนั้นไว้ก็

ใช้ หรือเสื่อมความสะดวกในการใช้สอย หรือเสื่อมประโยชน์อันจะพึงได้แต่ทรัพย์สินนั้น และซึ่งผู้ซื้อหาได้รู้ในเวลาซื้อขายไม่ก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ”

ยอมทำได้ เนื่องจากมาตรา 320 มิได้บัญญัติห้ามเจ้าหนี้เอาไว้และส่งผลให้หนี้ส่วนนั้นระงับสิ้นไปตาม มาตรา 321

สำหรับทรัพย์สินที่นำมาชำระให้ไม่ได้เนื่องจากมีการรอนสิทธิเมื่อลูกหนี้ ไม่สามารถส่งมอบทรัพย์สินในส่วนนั้นให้แก่เจ้าหนี้ได้ จึงเป็นการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา ดังนั้นลูกหนี้จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204

ข. กรณีที่การรอนสิทธิปรากฏแก่เจ้าหนี้ภายหลังจากที่เข้าครอบครอง ทรัพย์สินนั้นแล้ว

การรอนสิทธิกรณีนี้เป็นการที่ผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายและผู้- ซื่อได้เข้าครอบครองเรียบร้อยแล้วแต่ต่อมาพบถึงการรอนสิทธิในภายหลัง ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณา ประกอบกับหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 พบว่าการที่ลูกหนี้จะผิดนัดได้นั้นจะต้อง ปรากฏว่าหนี้ได้ถึงกำหนดชำระแล้วไม่ว่าจะถึงกำหนดชำระเพราะถึงกำหนดตามวันเวลาแห่งปฏิทิน หรือเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนแล้วแต่ลูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้ แต่สำหรับการรอนสิทธิกรณีนี้ ลูกหนี้ได้ชำระ หนี้โดยการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายเรียบร้อยแล้ว ลูกหนี้จึงไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 แม้ว่า ทรัพย์สินที่ส่งมอบนั้นจะมีการรอนสิทธิโดยในภายหลังจากที่ส่งมอบมีบุคคลภายนอกเข้ามาครอบครองขัด สิทธิในการครอบครองทรัพย์สินนั้นโดยปกติสุขหรือทรัพย์สินนั้นต้องหลุดไปหรือตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม

2.2 การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสถานที่

นอกจากลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้ตรงตามเวลากำหนดและวัตถุประสงค์แห่งหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสถานที่อีกด้วย ซึ่งหากคู่สัญญาตกลงสถานที่ในการชำระหนี้ต่อกันไว้ ก็ให้เป็นไปตามนั้น แต่หากคู่สัญญาไม่ได้กำหนดสถานที่ในการชำระหนี้เอาไว้ก็จะเป็นไปตาม บทบัญญัติของกฎหมาย ทั้งนี้มาตรา 324 ได้กำหนดสถานที่ในการชำระหนี้เอาไว้ ซึ่งพิจารณาได้ ดังนี้¹⁴²

ก. กรณีที่หนี้เป็นการส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง สถานที่ชำระคือสถานที่ที่ ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเวลาที่ก่อให้เกิดหนี้ เช่น ก มีภูมิลำเนาอยู่กรุงเทพฯ ตกลงซื้อแจกันลายครามจาก ข ซึ่ง มีภูมิลำเนาอยู่ที่อยุธยาโดยแจกันดังกล่าวตั้งอยู่ที่ร้านของนาย ข ที่จังหวัดปทุมธานี เมื่อแจกันลาย

¹⁴² ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 222-24.

ครามนี้เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง สถานที่ในการส่งมอบย่อมต้องเป็นร้านของ ข ในจังหวัดปทุมธานี อันเป็นสถานที่ที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเวลาที่ก่อนนี้

ข. กรณีที่หนี้เป็นการส่งมอบทรัพย์สินที่มีใช้ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง สถานที่ชำระคือสถานที่อันเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้ เช่น ก มีภูมิลำเนาอยู่กรุงเทพฯ ตกลงซื้อแจกันจาก ข ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่อยุธยา ซึ่ง ก เพียงระบุชื่อและรุ่นของแจกันในการสั่งซื้อทางเว็บไซต์เท่านั้น โดยที่แจกันดังกล่าวตั้งอยู่ที่ร้านของนาย ข ที่จังหวัดปทุมธานี เมื่อแจกันนี้ยังมีได้เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง สถานที่ในการส่งมอบย่อมต้องเป็นกรุงเทพฯอันเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของ ก เจ้าหนี้

ค. กรณีที่หนี้เป็นการกระทำหรือเป็นหนี้เงิน สถานที่ชำระคือสถานที่อันเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้ จากตัวอย่างข้างต้น ก มีภูมิลำเนาอยู่กรุงเทพฯ ตกลงซื้อแจกันลายครามจาก ข ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่อยุธยาโดยแจกันดังกล่าวตั้งอยู่ที่ร้านของนาย ข ที่จังหวัดปทุมธานี สถานที่ชำระหนี้เงินของ ก คือสถานที่อันเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของ ข คือจังหวัดอยุธยา

ผลจากการที่ลูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้ให้ตรงตามสถานที่ที่ตกลงหรือตามที่กฎหมายกำหนดย่อมเป็นการชำระหนี้ไม่ถูกต้องประการหนึ่งและส่งผลให้หนี้ที่มีต่อกันยังไม่ระงับไป เนื่องจากถือว่าเจ้าหนี้ยังมิได้รับชำระหนี้ ดังเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 1555/2542¹⁴³ และคำพิพากษาฎีกาที่ 3050/2540¹⁴⁴

¹⁴³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1555/2542 ศาลฎีกา

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยกับพวกร่วมกันคืนรถยนต์ที่เช่าซื้อให้โจทก์ในสภาพเรียบร้อยใช้งานได้ดี หากคืนไม่ได้ให้ใช้ราคาแทน โดยมีคำพิพากษาให้จำเลยกับพวกส่งมอบรถหรือชำระเงินที่ศาล ทั้งตามคำบังคับที่ศาลชั้นต้นออกให้ตามคำขอของโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็มีได้ระบุสถานที่ส่งมอบรถและสถานที่ใช้เงินไว้ด้วย กรณีจึงต้องบังคับตาม ป.พ.พ.มาตรา 324 หนี้ตามคำพิพากษาที่ต้องส่งมอบรถที่เช่าซื้อเป็นการชำระหนี้ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งจึงต้องส่งมอบกัน ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในเวลาเมื่อก่อให้เกิดหนี้ขึ้นเมื่อปรากฏว่าหนี้ของจำเลยที่จะต้องส่งมอบรถที่เช่าซื้อคืนโจทก์เกิดขึ้นเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้คืน ซึ่งขณะนั้นรถอยู่ในความครอบครองของจำเลย จึงต้องส่งมอบรถกันณ ภูมิลำเนาของจำเลย

¹⁴⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3050/2540

ตามคำพิพากษาของศาลที่พิพากษาให้โจทก์ชำระหนี้ที่ต้องชำระด้วยเงินแก่จำเลยจนกว่าจะชำระเสร็จนั้นมิได้พิพากษาให้โจทก์ชำระหนี้แก่จำเลยโดยนำเงินจำนวนดังกล่าวมาวางศาลทั้งตามคำบังคับของศาลออกให้ตามคำขอของจำเลยซึ่งเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็มีได้ระบุสถานที่ใช้เงินไว้ด้วยกรณีจึงต้องบังคับตามประมวลกฎหมาย

2.3 การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวิธีที่กำหนด

กรณีชำระหนี้ผิดวิธี หากมีข้อตกลงกำหนดวิธีการชำระหนี้ไว้ตามสัญญา อย่างไรก็ตามคู่สัญญาก็ต้องปฏิบัติตามนั้น แต่หากไม่ได้ตกลงกันกำหนดไว้ในสัญญาก็ต้องพิจารณาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยแบ่งแยกตามมูลหนี้ว่าเป็นมูลหนี้รายเดียวหรือหลายราย¹⁴⁵ ดังนี้

1. กรณีที่มีหนี้รายเดียว

1.1 กรณีที่การชำระหนี้เป็นการส่งมอบทรัพย์สิน กฎหมายได้กำหนดวิธีการชำระหนี้เอาไว้ในมาตรา 323¹⁴⁶ กล่าวคือ ลูกหนี้จะต้องนำทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้และหากทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งกฎหมายก็ได้กำหนดให้ลูกหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สินนั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ในเวลาที่พึงจะส่งมอบ นอกจากนี้ในระหว่างเวลาที่ยังมิได้ส่งมอบทรัพย์สินแก่เจ้าหนี้ ลูกหนี้มีหน้าที่ตามกฎหมายจะต้องรักษาทรัพย์สินนั้นด้วยความระมัดระวังอย่างวิญญูชนดูแลรักษาทรัพย์สินของตนเองจนกว่าจะได้ส่งมอบแก่เจ้าหนี้

1.2 กรณีที่การชำระหนี้เป็นทั้งหนี้เงินและดอกเบี้ย กฎหมายได้กำหนดวิธีการชำระหนี้เอาไว้ในมาตรา 327¹⁴⁷ แต่ก็ยังเป็นเพียงบทกฎหมายสันนิษฐานเท่านั้น คู่สัญญาสามารถพิสูจน์หักล้างได้

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 324 ที่บัญญัติให้ต้องชำระ ณ สถานที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้ เมื่อหนี้ตามคำพิพากษาดังกล่าวเป็นหนี้ที่ต้องชำระด้วยเงินโจทก์ซึ่งเป็นลูกหนี้จึงต้องนำเงินไปชำระแก่เจ้าหนี้ ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ ภูมิลำเนาของจำเลยการที่โจทก์ชำระหนี้ตามคำพิพากษาแก่จำเลยโดยนำเงินมาวางศาลจึงถือไม่ได้ว่าเป็นกรณีที่จำเลยได้รับชำระหนี้จากโจทก์โดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว

¹⁴⁵ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 216-24.

¹⁴⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 323

“ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้ส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านว่าบุคคลผู้ชำระหนี้จะต้องส่งมอบทรัพย์สินตามสภาพที่เป็นอยู่ในเวลาที่พึงจะส่งมอบ ลูกหนี้จำต้องรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ด้วยความระมัดระวังเช่นอย่างวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง จนกว่าจะได้ส่งมอบทรัพย์สินนั้น”

¹⁴⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 327

“ในกรณีชำระดอกเบี้ย หรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่นอันมีกำหนดชำระเป็นระยะเวลาอันสั้น ถ้าเจ้าหนี้ออกใบเสร็จให้เพื่อระยะหนึ่งแล้วโดยมิได้อัดเอื้อน ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้เพื่อระยะก่อน ๆ นั้นด้วยแล้ว

2. กรณีที่มีหนี้หลายรายเป็นกรณีที่เจ้าหนี้และลูกหนี้ก่อนหนี้กันหลายรายในเวลาที่แตกต่างกัน ซึ่งมีการชำระหนี้เป็นอย่างเดียวกัน เช่นการชำระหนี้เงิน เมื่อลูกหนี้นำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยมิได้เพียงพอต่อมูลหนี้ทั้งหลายรายนั้น จึงมีปัญหว่าการชำระหนี้ของลูกหนี้ นั้นเป็นการชำระหนี้ในรายใด หากมีการตกลงกันไว้ก็เป็นไปตามที่ตกลงแต่หากมิได้ตกลงกันไว้ กฎหมายได้กำหนดวิธีการชำระหนี้เอาไว้ในมาตรา 328¹⁴⁸ ส่วนกรณีที่หนี้ต้องมีการชำระหลายอย่าง ทั้งหนี้ประธาน ดอกเบี้ยและค่าฤชาธรรมเนียม หากคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันไว้ในเรื่องวิธีการชำระ กฎหมายก็ได้กำหนดเรื่องนี้ไว้ใน มาตรา 329¹⁴⁹ และลูกหนี้ไม่อาจตกลงให้แตกต่างได้

สรุป จากที่ผู้เขียนได้อธิบายถึงกรณีของการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในประการอื่น ๆ นอกเหนือจากการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามกำหนดเวลา เห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นกรณีการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้หรือการชำระหนี้ที่ชำระครบพร้อมหรือการชำระหนี้โดยส่งมอบทรัพย์สินที่มีการรอนสิทธิหรือการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสถานที่หรือการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามกำหนดวิธี การชำระหนี้ไม่ถูกต้องเหล่านี้เป็นกรณีที่ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้ไม่ถูกต้องอันก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้คือ

ถ้าเจ้าหนี้ออกใบเสร็จให้เพื่อการชำระต้นเงิน ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าหนี้ได้รับดอกเบี้ยแล้ว ถ้าเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ได้เวนคืนแล้วไซ้ ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าหนี้นั้นเป็นอันระงับสิ้นไปแล้ว”

¹⁴⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 328

“ถ้าลูกหนี้ต้องผูกพันต่อเจ้าหนี้ในอันจะกระทำการเพื่อชำระหนี้เป็นการอย่างเดียวกันโดยมูลหนี้หลายราย และถ้าการที่ลูกหนี้ชำระหนี้นั้นไม่เพียงพอจะปลี้อหนี้สินได้หมดทุกรายไซ้ เมื่อทำการชำระหนี้ลูกหนี้ระบุว่าชำระหนี้สินรายใด ก็ให้หนี้สินรายนั้นเป็นอันได้ปลี้อไป ถ้าลูกหนี้ไม่ระบุท่านว่าหนี้สินรายไหนถึงกำหนดก็ให้รายนั้นเป็นอันได้ปลี้อไปก่อน ในระหว่างหนี้สินหลายรายที่ถึงกำหนดนั้นรายใดเจ้าหนี้มีประกันน้อยที่สุดก็ให้รายนั้นเป็นอันได้ปลี้อไปก่อน ในระหว่างหนี้สินหลายรายที่มีประกันเท่า ๆ กัน ให้รายที่ตกหนักที่สุดแก่ลูกหนี้เป็นอันได้ปลี้อไปก่อน ในระหว่างหนี้สินหลายราย ที่ตกหนักแก่ลูกหนี้เท่า ๆ กัน ให้หนี้สินรายเก่าที่สุดเป็นอันได้ปลี้อไปก่อนและถ้ามีหนี้สินหลายรายเก่าเท่า ๆ กัน ก็ให้หนี้สินทุกรายเป็นอันได้ปลี้อไปตามส่วนมากและน้อย”

¹⁴⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 329

“ถ้านอกจากการชำระหนี้อันเป็นประธาน ลูกหนี้ยังจะต้องชำระดอกเบี้ยและเสียค่าฤชาธรรมเนียมอีกด้วยไซ้ หากการชำระหนี้ในครั้งหนึ่งๆ ไม่ได้ราคาเพียงพอจะปลี้อหนี้สินได้ทั้งหมด ท่านให้เอาจัดใช้เป็นค่าฤชาธรรมเนียมเสียก่อนแล้วจึงใช้ดอกเบี้ยและในที่สุดจึงให้ใช้ในการชำระหนี้อันเป็นประธาน ถ้าลูกหนี้ระบุให้จัดใช้เป็นประการอื่นท่านว่าเจ้าหนี้จะบอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ก็ได้”

สิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการชำระหนี้ไม่ถูกต้องนั้น ทั้งนี้ ตามมาตรา 215 และก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ในการบอกปิดไม่รับชำระหนี้ตามมาตรา 320 และอาจ ก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ตามหลักกฎหมายเฉพาะ เช่น ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องของลูกหนี้ ตามมาตรา 472 แต่เพียงการที่ลูกหนี้มาชำระหนี้ไม่ถูกต้องในกรณีเหล่านี้มิได้เป็นสิ่งที่ทำให้ลูกหนี้ ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้ทันที การที่ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดหรือไม่ยังต้องไปพิจารณาตาม หลักของมาตรา 204 อีกทีหนึ่ง กล่าวคือ หากมีการชำระหนี้ไม่ถูกต้องและเจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้ที่- ไม่ถูกต้องนั้นไว้ จึงเท่ากับว่าลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา ย่อมส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด ตามมาตรา 204 แล้ว ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้องเอาไว้ดังนี้ คำพิพากษาฎีกาที่ 735/2524¹⁵⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 5445/2537¹⁵¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 685/2538¹⁵² คำพิพากษาศาล ฎีกาที่ 3258/2533 และคำพิพากษาฎีกาที่ 3553/2536

¹⁵⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 735/2524

โจทก์เช่าที่ดินของจำเลย ในสัญญาไม่มีข้อตกลงเกี่ยวกับสถานที่ชำระค่าเช่า โจทก์ต้องเป็นผู้นำค่าเช่าไป ชำระให้แก่จำเลยซึ่งเป็นเจ้าหนี้ ณ ภูมิลำเนาของจำเลย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 324 และ จะต้องชำระภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 204

¹⁵¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5445/2537

ตามสัญญาเช่าที่พิพาทระหว่างโจทก์และ ส. มิได้ระบุเรื่องสถานที่ชำระค่าเช่าไว้ ซึ่งตามประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 324บัญญัติว่าต้องชำระหนี้ ณ สถานที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้ ฉะนั้นแม้ทาง ปฏิบัติ ส. จะให้คนไปเก็บค่าเช่าก็เป็นเพียงข้อปฏิบัติระหว่างโจทก์และ ส. เท่านั้น เมื่อจำเลยทั้งสองเป็นผู้รับโอน กรรมสิทธิ์ที่พิพาท ทำให้จำเลยทั้งสองมีฐานะเป็นผู้ให้เช่า ข้อปฏิบัติระหว่างโจทก์และ ส. หาโอนมาด้วยเพราะไม่ใช่ สิทธิและหน้าที่ซึ่งเกิดขึ้นตามสัญญาเช่า การที่โจทก์นำค่าเช่าไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ ถือไม่ได้ว่าโจทก์ชำระค่า เช่ายังภูมิลำเนาปัจจุบันของจำเลยแล้วโจทก์จึงผิดนัดชำระค่าเช่า ส่วนบุคคลที่สองซึ่งรวมพิจารณากับคดีนี้ถึงที่สุด ตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น โดยไม่มีฝ่ายใดอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ไม่มีอำนาจพิพากษาคดีในส่วนที่เกี่ยวกับสำนวนคดีที่ สองให้เป็นโทษแก่โจทก์คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ในส่วนที่เกี่ยวกับสำนวนคดีที่สอง จึงไม่ชอบ

¹⁵² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 685/2538

สัญญาซื้อขายไม้ซุงกระยางเลยกำหนดให้จำเลยทั้งสองผู้ขายส่งมอบไม้ซุงที่โรงงานของบริษัทโจทก์ สถานที่ ดังกล่าวจึงเป็นสถานที่ที่โจทก์และจำเลยทั้งสองแสดงเจตนาไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าจะชำระหนี้ ณ สถานที่นั้นตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 324 เมื่อจำเลยทั้งสองส่งมอบไม้ซุงให้โจทก์ ณ สถานที่ดังกล่าวแล้ว จำเลย ทั้งสองจึงไม่อาจเรียกค่าขนส่งไม้ซุงจากโจทก์ได้กรณีไม่ต้องด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา

อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหน้าที่รับชำระหนี้เอาไว้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หนี้ในส่วนนั้นย่อมระงับสิ้นไป หากยังคงมีหนี้บางส่วนที่เหลืออยู่ก็ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 204 ต่อไป คือหนี้ถึงกำหนดชำระหนี้แล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ในส่วนที่ยังเหลืออยู่ ลูกหนี้ก็จะตกเป็นผู้ผิดนัดนั่นเอง

สำหรับการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องเมื่อพิจารณาตัวบทบัญญัติมาตรา 381 พบว่า การกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องนั้นมีความหมายกว้างมากกว่าการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในเวลาซึ่งเป็นเพียงการยกตัวอย่างเอาไว้ในมาตรา 381 เท่านั้น¹⁵³ ดังนั้นแล้วคู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในกรณีการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้หรือการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสถานที่หรือการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามกำหนดวิธีได้ แต่การที่เจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับได้เมื่อใดนั้นจะต้องพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 379 ประกอบด้วย กล่าวคือเมื่อบทบัญญัติมาตรา 379 กำหนดให้เจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดและจากการที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วข้างต้นว่า การชำระหนี้ไม่ถูกต้องอย่างอื่นนอกจากเวลานั้นไม่ได้ส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 โดยตรง ดังนั้น เจ้าหนี้จะเรียกหรือรับเบี้ยปรับได้จะต้องพิจารณาว่าลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 แล้วหรือไม่ กล่าวคือ เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ลูกหนี้มาชำระหนี้ไม่ถูกต้องและเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ นั้นไว้

2.2.3.3 การกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการฝ่าฝืนมูลหนี้งดเว้นการกระทำ

การไม่ชำระหนี้ที่วัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการงดเว้นการกระทำ คือการที่ลูกหนี้ปฏิบัติการอันให้งดเว้นการกระทำนั้น กล่าวคือ ลูกหนี้ได้ขืนขึ้นการอันห้ามไว้หรือได้มี การไม่ชำระหนี้งดเว้นการกระทำเกิดขึ้นแล้ว โดยจะเป็นการผิดนัดได้นั้นลูกหนี้จะต้องจงใจหรือประมาทเลินเล่อในการงดเว้นการกระทำนั้น ส่วนกำหนดเวลาผิดนัดในกรณีนี้ ถือเอาเวลาที่ฝ่าฝืนต่อวัตถุประสงค์แห่งหนี้คือการงดเว้นเป็นกำหนดเวลา ดังนั้นเจ้าหนี้จึงไม่ต้องเตือนก่อน¹⁵⁴

464 ซึ่งโจทก์ผู้ซื้อจะต้องออกค่าขนส่ง จำเลยทั้งสองเป็นฝ่ายผิดสัญญาไม่ส่งไม่ซุงให้ครบจำนวนตามสัญญาแก่โจทก์ โจทก์จึงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและเรียกให้จำเลยทั้งสองคืนเงินมัดจำส่วนที่เหลือและเรียกค่าปรับได้เมื่อจำเลยทั้งสองเพิกเฉยไม่ชำระหนี้ดังกล่าวโจทก์ย่อมมีสิทธิคิดดอกเบี้ยจากจำเลยทั้งสองได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224 วรรคหนึ่ง

¹⁵³ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยสัญญา, หน้า 378.

¹⁵⁴ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), หน้า 382.

2.2.4 ผลของการกำหนดเบี้ยปรับ

กฎหมายเปิดโอกาสให้คู่สัญญาได้ตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับได้ไม่ว่าจะจะเป็นเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้หรือเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องเป็นกรณีกฎหมายให้คู่สัญญากำหนดเบี้ยปรับต่อกันโดยต้องมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น กล่าวคือ เป็นกรณีที่ลูกหนี้สัญญาว่าจะให้เงินจำนวนหนึ่งหรือชำระเบี้ยปรับเป็นอย่างอื่นสำหรับการไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องหรือชำระหนี้ฝ่าฝืนมูลหนี้ดังกล่าวจนการกระทำเอาไว้วงหน้า ซึ่งหากคู่สัญญาตกลงกันกำหนดข้อตกลงใด ๆ ที่ไม่เป็นตามลักษณะดังกล่าว ข้อตกลงนั้นย่อมไม่ใช่เบี้ยปรับอันจะมีผลทางกฎหมายที่เป็นไปตามบทบัญญัติในเรื่องเบี้ยปรับ ในทางกลับกันหากข้อตกลงนั้นมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับผลทางกฎหมายที่ตามมา ก็จะเป็นไปตามมาตรา 379 ถึงมาตรา 383 โดยผลของกฎหมายที่เกิดขึ้นก็จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ประเภทของเบี้ยปรับ ดังนั้นผู้เขียนจึงจะอธิบายผลของการกำหนดเบี้ยปรับโดยแยกออกเป็นเบี้ยปรับแต่ละประเภท ดังนี้

2.2.4.1 ผลของการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้

มาตรา 379¹⁵⁵ เป็นบทบัญญัติแม่บทในการให้คู่สัญญากำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้แต่ผลตามกฎหมายของการกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้นั้นได้ปรากฏอยู่ในมาตรา 380 โดยได้กำหนดเอาไว้ว่า

“ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับ อันจะพึงรับนั้นแทนการชำระหนี้ก็ได้ แต่ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อลูกหนี้ว่าจะเรียกเอาเบี้ยปรับฉะนั้นแล้ว ก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้อีกต่อไป

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายก็ได้ การพิสูจน์ค่าเสียหายยิ่งกว่านั้น ท่านก็อนุญาตให้พิสูจน์ได้”

จากบทบัญญัติข้างต้นประกอบกับ มาตรา 379 ทำให้เห็นว่า เมื่อคู่สัญญาได้ตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้จนตกเป็นผู้ผิดนัดตาม มาตรา 204 แล้ว จะก่อให้เกิดสิทธิให้เจ้าหนี้เลือกใช้สิทธิได้ดังนี้

¹⁵⁵ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 1 , หน้า 1.

ก. เรียกเอาเบี้ยปรับแทนการชำระหนี้ และหากการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้นั้นก่อให้เกิดความเสียหายมากกว่าเบี้ยปรับที่กำหนดไว้ในสัญญา เจ้าหนี้ก็สามารถเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมได้

ข. เจ้าหนี้เรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ตามมาตรา 213

จากบทบัญญัติดังกล่าว เห็นได้ว่าหากเจ้าหนี้ใช้สิทธิเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เจ้าหนี้นิยมนเสียสิทธิอีกอย่างหนึ่งไป ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยสอดคล้องไว้ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 860/2473

“จำเลยเช่าเครื่องพิมพ์ดีดจากโจทก์ โดยคิดค่าเช่าเดือนละ 15 บาท ได้ทำความตกลงว่าถ้าไม่ชำระค่าเช่าก็ให้ส่งเครื่องพิมพ์ดีดคืนให้แก่โจทก์ มิเช่นนั้นจำเลยจะต้องถูกปรับ วันละ 15 สตางค์ ปรากฏว่า จำเลยไม่ได้ชำระค่าเช่าและไม่ส่งเครื่องพิมพ์ดีดคืน โจทก์จึงมาฟ้องคดีให้จำเลยชำระค่าเช่าและชำระเบี้ยปรับด้วย ศาลฎีกาได้พิพากษาให้จำเลยชำระค่าเช่าแล้ว ดังนั้นจึงไม่อาจพิพากษาให้จำเลยชำระเบี้ยปรับได้ ตามมาตรา 380 วรรคแรก”

คำพิพากษาฎีกาที่ 3354/2531

“ในคดีนี้สัญญาจะซื้อขายระบุว่า ถ้าผู้จะขายไม่ไปทำสัญญาและจดทะเบียนขายตามกำหนดเวลา ผู้จะขายจะยอมให้ผู้จะซื้อปรับ 20,000 บาท อีกส่วนหนึ่งด้วยโดยไม่มีข้อความตอนใดระบุให้สิทธิผู้จะขายเลือกปฏิบัติไม่ยอมขายที่ดินให้ผู้จะซื้อ ผู้จะซื้อเท่านั้นจึงเลือกเรียกเอาเบี้ยปรับหรือเรียกร้องให้ผู้จะขายชำระหนี้แต่อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 380 เมื่อโจทก์ผู้จะซื้อเรียกร้องให้จำเลยซึ่งเป็นผู้จะขายให้ขายที่ดินตามสัญญาและสภาพแห่งหนี้ก็เปิดช่องให้ศาลบังคับได้ จำเลยจึงไม่มีสิทธิที่จะเลือกปฏิบัติด้วยการขอคืนเงินมัดจำและยอมชำระค่าปรับให้โจทก์”

และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4170/2532

“คดีนี้คู่สัญญาได้กำหนดข้อตกลงเอาไว้ในสัญญาซื้อขายเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซิน ดังนี้

“ข้อ 8 กำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้ขายผิดสัญญาไม่ส่งมอบสิ่งของที่ตกลงขายให้แก่ผู้ซื้อหรือส่งมอบสิ่งของทั้งหมดไม่ถูกต้อง ผู้ซื้อ มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้

ในกรณีที่ผู้ซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อรับหลักประกันหรือเรียกร้อง
จากธนาคารผู้ออกหนังสือค้ำประกันแล้วแต่ผู้ซื้อจะเห็นสมควร”

“ข้อ 9 กำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้ซื้อไม่ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาต่อผู้ขายยังคงยอมให้-
ผู้ขายนำสิ่งของที่ซื้อขายตามสัญญาส่งให้แก่ผู้ซื้อต่อไป ผู้ซื้อจึงจะมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับจากผู้ขาย
เป็นรายวันได้นับแต่วันถัดจากวันครบกำหนดตามสัญญาจนกว่าผู้ขายได้นำสิ่งของมาส่งให้แก่ผู้ซื้อจน-
ครบถ้วน”

เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้ซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเนื่องจากจำเลยส่งมอบเครื่องกลั่นน้ำมัน
เบนซินทั้งหมดไม่ถูกต้องตามสัญญาซื้อขาย จึงเป็นเรื่องโจทก์ไม่ได้รับเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินที่ไม่
ถูกต้องตามที่สัญญากำหนดไว้ถือว่าจำเลยไม่ได้ส่งมอบสิ่งของตามสัญญา ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จำเลยส่ง
มอบสิ่งของให้โจทก์ไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องตามสัญญาและโจทก์ได้ยอมรับไว้โดยจะใช้สิทธิปรับเป็น
รายวันตามสัญญาข้อ 9 แต่อย่างไร โจทก์จึงมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับตามสัญญาข้อ 8 วรรคสอง
เท่านั้น หากมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับเป็นรายวันตามสัญญาข้อ 9 ไม่ แม้สัญญาซื้อขายจะได้กำหนด
ค่าเสียหายที่จำเลยต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่โจทก์ไว้ก็ตาม แต่การที่โจทก์ได้รับความเสียหายเนื่องจาก
จำเลยผิดสัญญา โจทก์ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับอันเกิดแต่พฤติการณ์
พิเศษได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 วรรคสอง โจทก์แจ้งความซื้อเครื่องกลั่น
น้ำมันเบนซินเพื่อใช้ในราชการในการจัดซื้อจะต้องตั้งงบประมาณและต้องได้รับอนุมัติจำนวนเงินที่จะ
จัดซื้อจากรัฐบาล ซึ่งพ่อดำเช่นจำเลยย่อมจะต้องทราบ เมื่อจำนวนเงินที่โจทก์ได้รับจากเงิน
งบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้สามารถซื้อเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินจากจำเลยได้ 10 เครื่องตามความ
ต้องการของโจทก์ จำเลยย่อมคาดเห็นล่วงหน้าแล้วว่าถ้าจำเลยผิดสัญญาไม่อาจส่งมอบเครื่องกลั่น
น้ำมันเบนซินให้แก่โจทก์ได้ โจทก์จะต้องได้รับความเสียหาย เมื่อโจทก์ไม่สามารถจะซื้อเครื่องกลั่น
น้ำมันเบนซินที่จะใช้ทำงานได้ตามความต้องการของโจทก์จำเลยก็ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายแก่
โจทก์”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 4170/2532 เป็นเรื่องที่ผู้ขายส่งมอบเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซิน
ทั้งหมดไม่ถูกต้องตามสัญญาซื้อขายคือ มีลักษณะไม่ถูกต้องตามที่ระบุเอาไว้ในสัญญา โดยผู้ซื้อได้
แจ้งให้ผู้ขายทราบถึงการนั้นแล้วแต่ผู้ขายยังคงเพิกเฉย ผู้ซื้อจึงใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาจึงเป็นเรื่องที่ผู้-
ซื้อไม่รับเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินที่ไม่ถูกต้องตามที่สัญญากำหนดไว้ ซึ่งศาลฎีกาเห็นว่า ถือได้ว่าผู้ขาย
ไม่ได้ส่งมอบสิ่งของตามสัญญาไม่ใช่เป็นเรื่องที่ผู้ขายส่งมอบสิ่งของให้ผู้ซื้อไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้อง
ตามสัญญาและผู้ซื้อได้ยอมรับไว้โดยจะใช้สิทธิปรับตามรายวัน ตามข้อ 9 ได้

จากที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้ในหัวข้อที่ 2.2.3.1 ถึงกรณีของการไม่ชำระหนี้ ว่าการไม่ชำระหนี้ นั้นอาจมีความหมายที่กว้างกว่าการที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้เสียเลยแต่เมื่อได้พิจารณาถึงตัวบทมาตรา 380 ประกอบมาตรา 381 ก็พบว่า การไม่ชำระหนี้ในกรณีนี้หมายถึงแต่เพียงการละเลย ไม่ชำระหนี้เสียเลยซึ่งการละเลยไม่ชำระหนี้เสียเลยนั้นมิได้ทิ้งกรณีที่หนี้ยังอยู่ในวิสัยแต่ลูกหนี้ไม่ชำระ และกรณีที่หนี้ไม่อยู่ในวิสัยที่จะชำระอีกต่อไปแล้วหรือที่เรียกว่าการชำระหนี้เป็นพ้นวิสัย โดยในเรื่องของผลทางกฎหมายสำหรับข้อตกลงเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้โดยที่หนี้ยังอยู่ในวิสัยนั้นก็จะเป็นไปตามข้างต้นที่ผู้เขียนได้อธิบายไป

สำหรับกรณีที่การชำระหนี้เป็นพ้นวิสัยนั้น คู่สัญญาจะสามารถตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ที่หนี้ไม่อยู่ในวิสัยแล้วได้หรือไม่และผลทางกฎหมายจะเป็นอย่างไร ในเรื่องนี้ มีหากพิจารณาจากหลักกฎหมายเรื่องพ้นวิสัยซึ่งปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 218¹⁵⁶ และมาตรา 219¹⁵⁷ พบว่าเป็นกรณีที่การชำระหนี้ของลูกหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยภายหลังจากการก่อหนี้แต่เกิดขึ้นก่อนที่ลูกหนี้จะผิดนัด เนื่องจากหากการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยในภายหลังจากการที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดไปแล้วจะเป็นกรณีของบทบัญญัติมาตรา 217 ซึ่งจะก่อให้เกิดลูกหนี้มีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นแต่สำหรับการชำระหนี้เป็นพ้นวิสัยก่อนที่ลูกหนี้จะผิดนัดนั้น ผลที่เกิดขึ้นคือ¹⁵⁸ ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้และเมื่อลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ในหนี้ประธาน เจ้าหนี้ก็จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันเป็นส่วนอุปกรรมไม่ได้

นอกจากนี้เมื่อพิจารณามาตรา 379 ที่กำหนดให้เจ้าหนี้เรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดกับการชำระหนี้ที่เป็นพ้นวิสัย พบว่าเมื่อการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยไปเสียแล้วจึงมิใช่กรณีที่ลูกหนี้สามารถที่จะชำระหนี้ได้แต่ไม่ชำระตามกำหนดเวลาอันจะเข้าองค์ประกอบของการผิดนัดตามมาตรา 204 ตามที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้ในหัวข้อที่ 2.2.3.2 หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกรณีที่ไม่มีหนี้ที่อยู่ในวิสัยที่ลูกหนี้จะชำระได้อีกแล้ว เมื่อลูกหนี้ไม่อาจตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้ เจ้าหนี้จึงไม่อาจเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้อง ดังนี้

¹⁵⁶ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 69 , หน้า 50.

¹⁵⁷ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 64 , หน้า 44.

¹⁵⁸ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), หน้า 383.

คำพิพากษาฎีกาที่ 545/2532

“คดีนี้เป็นเรื่องที่โจทก์กับจำเลยที่ 1 ตกลงกันโอนสิทธิการเช่าที่ดินจากวัด โดยมีข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับไว้ว่าหากจำเลยที่ 1 ไม่จัดการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างและส่งมอบที่ดินให้แก่โจทก์ภายในกำหนด 120 วัน นับแต่วันทำสัญญาจำเลยยอมเสียค่าปรับ แต่เนื่องจากเหตุที่จำเลยที่ 1 ไม่สามารถโอนสิทธิการเช่าที่ดินให้แก่โจทก์ได้ตามสัญญาเป็นเพราะวัดซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินไม่ยินยอมให้โอนสิทธิการเช่าระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ 1 จึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่จำเลยที่ 1 หลีกเลี่ยงไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญาที่ทำไว้กับโจทก์แต่อย่างใด แต่เป็นกรณีที่การชำระหนี้เป็นพ้นวิสัยและโทษจำเลยที่ 1 ไม่ได้ ดังนั้นเมื่อหนี้ประธานตกเป็นพ้นวิสัย ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับซึ่งเป็นสัญญาอุปกรณ์จึงตกเป็นพ้นวิสัยเช่นกัน ทำให้ลูกหนี้ไม่อาจตกเป็นผู้ผิดนัดได้”

คำพิพากษาฎีกาที่ 89/2536

“โจทก์ทราบดีอยู่แล้วในขณะที่ทำสัญญาว่าที่ดินพิพาทเป็นของบุตรผู้เยาว์ของจำเลย ซึ่งจะต้องขออนุญาตศาลก่อนจึงจะขายได้ จำเลยยื่นคำร้องต่อศาลขออนุญาตขายที่ดินแทนผู้เยาว์ภายหลัง ทำสัญญาจะซื้อขายกับโจทก์เพียงเดือนเศษและไม่ปรากฏว่าพยานหลักฐานที่จำเลยนำเข้าไต่สวนในคดีดังกล่าวนั้น จำเลยจงใจจะไม่ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตเพื่อหลีกเลี่ยงการโอนขายที่ดินให้แก่โจทก์ การที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ขายที่ดินของบุตรผู้เยาว์จะถือว่าเป็นพฤติการณ์ที่จำเลยต้องรับผิดชอบหาได้ไม่ จำเลยไม่ผิดสัญญาจึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าปรับให้แก่โจทก์”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 89/2536 ศาลฎีกาเห็นว่ากรณีที่จำเลยไม่สามารถขายที่ดินให้แก่โจทก์ได้ไม่ได้เกิดจากความผิดของจำเลย จึงเป็นกรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยโดยโทษลูกหนี้ไม่ได้ตามมาตรา 219 ดังนั้นจำเลยไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ทั้งตามสัญญาหลักและตามข้อตกลงเบี้ยปรับ

สรุปจากคำพิพากษาฎีกาข้างต้นพบว่า ศาลฎีกาไม่ได้กล่าวถึงกรณีที่คู่สัญญาสามารถตกลงเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ที่ตกเป็นพ้นวิสัยได้หรือไม่โดยตรง แต่พบว่าในคำพิพากษาฎีกาที่ 545/2532 และคำพิพากษาฎีกาที่ 89/2536 ศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้เห็นโดยชัดแจ้งว่าเมื่อการชำระหนี้ในสัญญาประธานตกเป็นพ้นวิสัยในภายหลังที่ก่อสัญญาแล้วยอมส่งผลให้สัญญาเบี้ยปรับซึ่งเป็นสัญญาอุปกรณ์ตกเป็นพ้นวิสัยเช่นกัน ดังนั้นลูกหนี้จึงไม่เพียงหลุดพ้นจากการชำระหนี้ในสัญญาประธานแต่ยังหลุดพ้นจากสัญญาเบี้ยปรับอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยเกี่ยวข้องกับประเด็นของเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับตามมาตรา 379 ที่แตกต่างออกไป ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 893/2492

“โจทก์ฟ้องว่า จำเลยเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดนราธิวาสได้ยื่นคำร้องขออนุญาตนำข่าวสารไปจำหน่ายแก่ราษฎรจังหวัดนราธิวาสเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน เนื่องจากขาดแคลนข่าว และได้สัญญาว่าจะส่งข่าวสารที่ได้รับอนุญาตให้ถึงปลายทางภายในระยะเวลาไม่ช้ากว่า 60 วัน นับแต่วันได้รับอนุญาต หากจำเลยผิดสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะโดยเหตุสุดวิสัยหรือโดยเหตุใด ๆ ก็ตามจำเลยยอมให้ปรับปรับให้โจทก์ ต่อมาจำเลยได้ขนย้ายข่าวไปแต่ข่าวสารถึงปลายทางไม่ครบจำนวน โจทก์จึงฟ้องเรียกค่าปรับฐานผิดสัญญา แต่จำเลยให้การต่อสู้ข้อเท็จจริงและตัดฟ้องว่าสัญญาขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี ศาลฎีกาเห็นว่า หากได้มีกฎหมายห้ามมิให้ทำสัญญาตกลงรับผิดถึงเหตุสุดวิสัยไม่ แม้แต่การใดเป็นการผิดแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว เพียงแต่เหตุเท่านั้นก็ยังหาเป็นโมฆะไม่ การที่จำเลยพอใจทำสัญญายินยอมรับผิดตลอดถึงเหตุสุดวิสัยนั้นหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแต่อย่างใดไม่ ส่วนข้อที่จำเลยคัดค้านว่าศาลใช้ดุลยพินิจให้จำเลยใช้ปรับโดยไม่ฟังข้อเท็จจริงว่าจะมีเหตุสุดวิสัยหรือไม่นั้น เห็นว่าแม้จะมีเหตุสุดวิสัยหรือไม่จำเลยก็ต้องรับผิดตามสัญญาที่ได้ทำให้ไว้แก่โจทก์และตามสัญญาจำเลยยอมให้โจทก์ปรับเป็นเงิน 8 แสนบาทเศษ ศาลทั้งสองคำนวณตามปริมาณข่าวที่จำเลยผิดสัญญาแล้วลดลงมาเหลือเพียง 4 แสนบาท เป็นการใช้ดุลยพินิจสมควรแก่เรื่องแล้ว”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 893/2492 เป็นเรื่องที่ศาลฎีกาเห็นว่าคู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดให้แม้ลูกหนี้จะไม่ได้มีความผิดหรือไม่ได้ผิดนัดตามมาตรา 204 เจ้าหนี้ก็เรียกหรือริบเบียปรับได้ เนื่องจากมองว่า เบี้ยปรับไม่ใช่บทบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น คู่สัญญาจึงสามารถกำหนดให้แม้ว่าการไม่ชำระหนี้หรือการชำระหนี้ไม่ถูกต้องของลูกหนี้เกิดเพราะเหตุสุดวิสัย ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดตามสัญญาต่อเจ้าหนี้ ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนเห็นว่าข้อตกลงเบี่ยปรับเป็นข้อตกลงที่ทำให้ลูกหนี้ต้องรับผิดเพิ่มเติมขึ้นจากความรับผิดที่ไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงต้องอาศัยความผิดของลูกหนี้เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งตามมาตรา 379 ก็ได้บัญญัติถึงการผิดนัดของลูกหนี้เป็นเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับของเจ้าหนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าคู่สัญญาไม่อาจตกลงกันกำหนดให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ แม้ลูกหนี้ไม่มีความผิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 948/2535

“สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง จึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับด้วย เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหาย ตามป.พ.พ. มาตรา 567 ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อต่อไป ส่วนข้อกำหนดตามสัญญาที่ระบุว่า ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัย หรือสูญหาย ผู้เช่าซื้อยอมชำระเงินค่าเช่าซื้อทั้งสิ้นจนครบนั้นพอแปลได้ว่าผู้เช่าซื้อยอมชำระค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามจำนวนดังกล่าวอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลมีอำนาจที่กำหนดให้ตามที่เห็นสมควร ตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 วรรคแรก”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 948/2535 เป็นกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่า แม้สัญญาเช่าซื้อ-ระงับไปแล้วเนื่องจากรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย แต่การที่มีข้อตกลงในสัญญากำหนดให้ หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัยหรือสูญหาย ผู้เช่าซื้อยอมชำระเงินค่าเช่าซื้อทั้งสิ้นจนครบ ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นการตกลงกำหนดเบี้ยปรับต่อกันและบังคับกันได้ ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนเห็นว่าเจ้าหนี้ไม่อาจริบหรือเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้เนื่องจากลูกหนี้ไม่ได้ผิดนัดตามความในมาตรา 204 ดังนั้นการที่ศาลฎีกาวินิจฉัยเช่นนี้จึงไม่ตรงกับหลักเรื่องการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ตามมาตรา 379

และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2352/2536

“สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่งจึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สิน มาใช้บังคับด้วยเมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายสัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 567 ผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อที่ยังค้างชำระอยู่ตั้งแต่วันที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายไปหาได้ไม่ แม้ตามสัญญาเช่าซื้อจะกำหนดให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบต่อค่าเช่าซื้อ จนครบในกรณีที่รถยนต์ที่เช่าซื้อถูกโจรภัยหรือสูญหายก็ตาม แต่การที่ผู้เช่าซื้อตกลงไว้เช่นนั้นถือได้ว่าผู้เช่าซื้อได้ตกลงที่จะชำระค่าเสียหายให้ผู้เช่าซื้อในกรณีนี้ไว้ด้วย ผู้เช่าซื้อจึงต้องรับผิดชอบที่มีอำนาจกำหนดให้ตามจำนวนที่เห็นสมควร”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2352/2536 การที่รถยนต์อันที่เป็นทรัพย์สินที่เช่าได้สูญหายไปทำให้สัญญาเช่าซื้อรถยนต์ดังกล่าวสิ้นสุดลง แต่เมื่อคู่สัญญาได้กำหนดค่าเช่าซื้อที่ยังค้างชำระต่อกันได้อยู่อีก ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าซึ่งเป็นเบี้ยปรับ ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนเห็นว่ากรณีนี้การที่รถยนต์ถูกโจรกรรมไปไม่ได้เกิดจากความผิดของลูกหนี้อันจะเป็นเหตุให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดที่เจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับได้ตามมาตรา 379 จึงเป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัยไม่ตรงกับหลักกฎหมายมาตรา 379

สำหรับประเด็นเรื่องคู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดเหตุของการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับให้แตกต่างจากที่มาตรา 379 กำหนดไว้ได้หรือไม่และจะมีผลทางกฎหมายจะเป็นอย่างไร ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

2.2.4.2 ผลของการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง

สำหรับการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้น ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อที่ 2.2.3.2 ว่าไม่ใช่เป็นการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้เสียเลยแต่เป็นการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง โดยผลทางกฎหมายของการกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการชำระหนี้ไม่ถูกต้องบัญญัติอยู่ใน มาตรา 381 ซึ่งบัญญัติเอาไว้ว่า

“ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับ เมื่อตนไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เช่นว่าไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ เป็นต้น นอกจากเรียกให้ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นอีกด้วยก็ได้

ถ้าเจ้าหนี้มิสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในมูลชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 380 วรรค 2

ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้แล้ว จะเรียกเอาเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อได้บอกสงวนสิทธิไว้ เช่นนั้นในเวลาชำระหนี้”

จากบทบัญญัติข้างต้นเป็นการให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ คือ นอกจากที่เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามมาตรา 213 เจ้าหนี้ยังสามารถเรียกเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้ด้วย นอกจากนี้ หากพบว่าเจ้าหนี้อาจมีความเสียหายจากการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องเพิ่มเติมจากจำนวนเบี้ยปรับที่ตกลงกันไว้ เจ้าหนี้ก็สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมได้อีกด้วย ซึ่งแตกต่างจากสิทธิของเจ้าหนี้ในมาตรา 380 เนื่องจากว่าเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ นั้นเป็นเบี้ยปรับเพื่อแทนการชำระหนี้

ตัวอย่างคำพิพากษาที่วินิจฉัยสอดคล้อง เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1092/2509 คดีนี้ผู้รับจ้างก่อสร้างทำสัญญากับผู้ว่าจ้างจะสร้างตึกให้เสร็จภายใน 6 เดือน ถ้าครบกำหนดแล้วยังไม่เสร็จยอมให้ปรับวันละ 1,000 บาท ต่อมาผู้รับจ้างสร้างตึกไม่เสร็จตามกำหนด ซึ่งต่อมาผู้ว่าจ้างได้แจ้งให้ผู้รับจ้างทราบว่าถึงกำหนด 6 เดือนแล้ว ดังนั้น ผู้ว่าจ้างยอมมีสิทธิเรียกให้ผู้รับจ้างสร้างตึกให้เสร็จและยังเรียก เบี้ยปรับวันละ 1,000 บาท จนกว่าตึกจะสร้างแล้วเสร็จได้อีก

อย่างไรก็ตาม แม้มาตรา 381 จะกำหนดผลทางกฎหมายของการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องแต่ก็ต้องพิจารณาประกอบมาตรา 379 ซึ่งบัญญัติให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัด และเนื่องจากตามผู้เขียนได้อธิบายไว้ในหัวข้อที่ 2.2.3.2 ว่า การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นประกอบไปด้วยการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในหลายกรณี ทั้งมาตรา 381 ก็เพียงยกตัวอย่างของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในเวลาไว้เท่านั้น แต่ยังมีกรณีที่ไม่ถูกต้องในกรณีอื่น ๆ ด้วยซึ่งการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในแต่ละกรณีก็จะส่งผลต่อการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ที่แตกต่างออกไป ดังนี้

1. ผลของการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลา

การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาเมื่อพิจารณาประกอบมาตรา 379 ซึ่งบัญญัติว่า เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัด แต่เนื่องจากการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลามีทั้งกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดและลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า ดังนั้น สำหรับกรณีของการชำระหนี้ล่าช้าแต่ลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดไม่ว่าเพราะเจ้าหนี้ยังไม่ได้เตือนหรือมีเหตุที่ทำให้ลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตาม มาตรา 205 ก็ตาม เจ้าหนี้ก็ยังไม่อาจเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้จะต้องรอให้ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้เสียก่อน¹⁵⁹ โดยในเรื่องนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้องไว้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2189/2523

“โจทก์ตกลงขายอะไหล่ให้จำเลย โดยจะต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศการที่โจทก์ไม่สามารถส่งมอบของให้จำเลยภายในกำหนดระยะเวลาเพราะของสูญหายในระหว่างทางขนส่งมายังประเทศไทยเป็นเรื่องพันวิสัยที่โจทก์ไม่อาจป้องกันได้ ถือว่าเป็นเหตุการณ์อันโจทก์ไม่ต้องรับผิดชอบโจทก์ยังไม่ได้ชื่อว่าผิดนัด จำเลยจะต้องให้เวลาโจทก์เพื่อปฏิบัติตามสัญญาเป็นเวลาพอสมควร”

ส่วนสำหรับกรณีของลูกหนี้ผิดนัด เจ้าหนี้อาจเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ทันที โดยในเรื่องนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้องไว้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1548/2529

“สัญญาซื้อขายโจทก์จะต้องส่งมอบเครื่องสูบน้ำให้จำเลยภายในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2521 โจทก์ส่งเครื่องสูบน้ำให้จำเลยตอนแรกในเดือนกุมภาพันธ์ 2521 แต่เครื่องสูบน้ำใช้

¹⁵⁹ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505, หน้า 605.

การไม่ได้ โจทก์ต้องรับคืนไปแก้ไขและมาส่งให้จำเลยในวันที่ 16 ตุลาคม 2521 ดังนั้นการส่งมอบเครื่องสูบน้ำของโจทก์คือการชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายตามสัญญานั้นโจทก์จะต้องส่งมอบเครื่องสูบน้ำที่มีอุปกรณ์ครบถ้วนและต้องเป็นเครื่องสูบน้ำที่อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้เมื่อเครื่องสูบน้ำใช้งานไม่ได้ โจทก์จะบังคับให้จำเลยรับไว้ไม่ได้ การที่โจทก์ส่งเครื่องสูบน้ำมาให้จำเลยในตอนแรกยังถือไม่ได้ว่าเป็นการส่งมอบอันเป็นการชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขาย ต้องถือว่าโจทก์ส่งมอบเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2522 เป็นการส่งมอบล่าช้าจำเลยเรียกเบี้ยปรับได้”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 1548/2529 คดีนี้เป็นเรื่องที่ลูกหนี้ส่งมอบเครื่องสูบน้ำในกำหนดเวลาชำระหนี้แต่เป็นการส่งมอบที่ไม่ถูกต้องเพราะเครื่องใช้งานไม่ได้เนื่องจากส่งมอบอุปกรณ์ไม่ครบ ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะไม่รับชำระหนี้ได้เนื่องจากการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่ต้องชำระ ตามมาตรา 320 ดังนั้นเมื่อเจ้าหนี้ไม่รับไว้ จึงเท่ากับว่าลูกหนี้ยังไม่ได้ชำระหนี้เสียเลยตามกำหนดเวลาชำระหนี้ ต่อมาลูกหนี้ได้นำมาส่งมอบอีกครั้งซึ่งเลยกำหนดเวลาชำระหนี้แล้ว ดังนั้นเมื่อมาส่งภายหลังกำหนดเวลาแล้วจึงเป็นการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดแล้ว ตามมาตรา 204 โจทก์จึงรับเบี้ยปรับได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

คำพิพากษาฎีกาที่ 5327/2534

“จำเลยทำสัญญาซื้อลูกสูบจากโจทก์ แม้ปรากฏว่าลูกสูบชุดแรกที่โจทก์ส่งมอบให้จำเลยเป็นลูกสูบที่ไม่ถูกต้องตามสัญญา แต่จำเลยก็ไม่ได้นำสืบว่าโจทก์รู้ที่อยู่แล้วว่าลูกสูบดังกล่าวเป็นลูกสูบที่ไม่ถูกต้องยังขี้นนำมาส่งมอบให้แก่จำเลย ข้อเท็จจริงกลับได้ความว่าจำเลยมีความสงสัยว่าลูกสูบนั้นไม่ถูกต้องตามสัญญาจึงได้บันทึกใบส่งของว่ารับลูกสูบไว้เพื่อตรวจสอบ จำเลยจึงมีหน้าที่ตรวจสอบแล้วแจ้งให้โจทก์ทราบว่าการถูกต้องตามสัญญาหรือไม่ เพื่อโจทก์จะได้จัดการหาามาเปลี่ยนหรือแก้ไขให้ถูกต้องตามข้อสัญญา จำเลยก็ได้แจ้งให้โจทก์ทราบดังกล่าว ต่อมาจำเลยกลับมีหนังสือถึงโจทก์ว่าบัดนี้ได้เกินกำหนดอายุสัญญาแล้ว โจทก์ไม่ส่งของให้จำเลยอันเป็นการผิดสัญญา โจทก์ได้ยืนยันว่าส่งลูกสูบให้จำเลยแล้วแทนที่จำเลยจะมีหนังสือชี้แจงต่อโจทก์ว่าสินค้าของโจทก์ที่ส่งไปชุดแรกไม่ถูกต้องอย่างไร จำเลยกลับมีหนังสือเตือนให้โจทก์ส่งของตามสัญญาและให้นำค่าปรับมาชำระ โจทก์จึงยืนยันกลับไปยังจำเลยว่าส่งสินค้าให้จำเลยถูกต้องตามสัญญาแล้ว ต่อมาเพื่อตัดความรำคาญโจทก์จึงส่งสินค้าลูกสูบอีกชุดหนึ่งให้จำเลย จำเลยรับว่าลูกสูบชุดหลังถูกต้องตามสัญญา ดังนี้ การที่โจทก์ส่งลูกสูบที่ถูกต้องให้จำเลยล่าช้าเกิดจากความล่าช้าในการปฏิบัติหน้าที่ของจำเลยซึ่งไม่ปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ.2521 ข้อ 48 ประกอบระเบียบกรมชลประทานว่าด้วยการ บริหารงานด้านพัสดุ พ.ศ. 2522 ข้อ 91 โจทก์จึงไม่ใช่ฝ่ายผิดสัญญา จำเลยไม่มีสิทธิ

ปรับโจทก์และเมื่อจำเลยได้รับลูกสูบบุหรี่แล้วโจทก์ต้องตามสัญญาจำเลยจะต้องชำระราคาสินค้าดังกล่าวให้โจทก์ เมื่อจำเลยไม่ชำระจึงตกเป็นผู้ผิดนัดต้องชำระดอกเบี้ย แก่โจทก์นับแต่วันผิดนัด”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5327/2534 ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ในกำหนดเวลาชำระหนี้แล้วแต่เป็นชำระหนี้ไม่ถูกต้องครบถ้วน ซึ่งการชำระหนี้ไม่ถูกต้องครบถ้วนนั้นยังไม่เป็นเหตุให้ลูกหนี้เป็นผู้ผิดนัดได้และเมื่อเจ้าหนี้รับไว้หนี้ก็ย่อมระงับไป แต่ในคดีนี้เจ้าหนี้รับไว้แต่ได้ระบุใบส่งของว่ารับไว้เพื่อตรวจสอบจึงยังมีประเด็นว่าเจ้าหนี้อาจจะรับหรือไม่รับชำระหนี้นั้นก็ได้อย่างซึ่งหากเจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้ย่อมส่งผลให้หนี้ยังไม่ระงับ ซึ่งในคดีนี้เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้แต่ก็ไม่ได้แจ้งต่อลูกหนี้ว่าการชำระหนี้ไม่ถูกต้องอย่างไร จนกระทั่งถึงวันที่ 22 มีนาคม 2527 ซึ่งเลยกำหนดเวลาชำระหนี้มาแล้ว ลูกหนี้จึงได้จัดส่งลูกสูบบุหรี่ใหม่ให้โจทก์อีก 90 ชุด เพื่อตัดความรำคาญโดยเจ้าหนี้ได้ยอมรับลูกสูบบุหรี่ใหม่นี้ว่าถูกต้องตามสัญญา แต่การที่ลูกหนี้ส่งมอบลูกสูบที่ถูกต้องตามสัญญาล่าช้าเกินกำหนดอายุสัญญาดังกล่าวเกิดจากความล่าช้าในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของเจ้าหนี้เอง เพราะตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2521 ข้อ 48 บัญญัติไว้ว่าการตรวจรับพัสดุให้คณะกรรมการตรวจรับพัสดุที่ซื้อทำการตรวจรับให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วที่สุด อันเป็นพฤติการณ์ที่ทำให้ลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด ตามมาตรา 205 ดังนั้นจึงจะถือว่าลูกหนี้ส่งมอบลูกสูบให้จำเลยล่าช้าเกินกำหนดอายุสัญญาไม่ได้ เจ้าหนี้จึงยังไม่มีสิทธิปรับโจทก์ตามสัญญาข้อ 9 เพราะลูกหนี้ยังไม่ได้ตกเป็นผู้ผิดนัด

2. ผลของการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องอย่างอื่น

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องอย่างอื่นนอกจากการชำระเวลา ตามที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อที่ 2.2.3.2 ว่าการชำระหนี้ไม่ถูกต้องในกรณีชำระหนี้เพียงบางส่วนหรือชำระหนี้ผิดไปจากที่ต้องชำระหรือชำระหนี้ชำระผิดบงพร่อง เป็นเรื่องที่ไม่ได้ส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดโดยตรง ดังนั้นเมื่อพิจารณาประกอบกับมาตรา 379 ที่กำหนดให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัด ผลของการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องประการต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมเกิดผล ดังนี้

2.1 กรณีชำระหนี้เพียงบางส่วน

ตามที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อที่ 2.1.1 ในหัวข้อที่ 2.2.3.2 ว่าการชำระหนี้บางส่วนนั้นอาจมีได้ในกรณีที่วัตถุแห่งหนี้สามารถแบ่งชำระได้ แต่ถึงแม้วัตถุแห่งหนี้สามารถแบ่งชำระได้แต่ก็มีได้หมายความว่าลูกหนี้จะมาชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนได้ เนื่องจากเป็นการชำระ

หนี้ที่ไม่ถูกต้องและส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถปฏิเสธไม่ยอมรับชำระหนี้บางส่วนนั้นได้ตามมาตรา 320 เมื่อเป็นเช่นนี้จึงส่งผลต่อการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ดังนี้

ก. เมื่อคู่สัญญาได้กำหนดเบี้ยปรับเมื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามมาตรา 381 เอาไว้ เจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยหรือปรับจากลูกหนี้ได้ เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้และลูกหนี้มาชำระหนี้เพียงบางส่วนโดยเจ้าหนี้ออกปิดไม่รับชำระหนี้เพียงบางส่วนนั้นเอาไว้ มีผลเท่ากับว่าเจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้เอาไว้ ดังนั้น ลูกหนี้จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 แล้ว ส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 381 ประกอบมาตรา 379

ข. หากเจ้าหนี้ออมรับชำระหนี้บางส่วนนั้นไว้ ย่อมส่งผลให้หนี้ในส่วนที่แบ่งชำระมานั้นระงับสิ้นไป¹⁶⁰ ตามมาตรา 321 วรรคแรก แต่สำหรับในส่วนที่ยังเหลืออยู่นั้น ผู้เขียนเห็นว่าหนี้ในส่วนที่ยังเหลืออยู่นั้นลูกหนี้ยังคงมีความผูกพัน เนื่องจากหนี้ในส่วนนี้ไม่ได้ระงับสิ้นไป ดังนั้น ลูกหนี้จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ในหนี้ส่วนที่ไม่ได้ชำระเพราะเป็นกรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา เมื่อคู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามมาตรา 381 เจ้าหนี้จึงเรียกหรือปรับได้ตามมาตรา 381 ประกอบมาตรา 379 ในหนี้ส่วนนั้นได้ แต่จำนวนเบี้ยปรับที่เจ้าหนี้เรียกหรือปรับจะมีจำนวนเท่าใดนั้น ผู้เขียนจะนำไปวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

2.2 กรณีชำระหนี้ผิดไปจากที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้

ตามที่คุณเขียนได้อธิบายไว้แล้วในข้อที่ 2.1.2 ในหัวข้อที่ 2.2.3.2 ว่าลูกหนี้ไม่อาจบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้ที่ผิดไปจากที่ตกลงกันได้ ไม่ว่าจะวัตถุแห่งหนี้หรือทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งหนี้จะเป็นคนละอย่าง คนละประเภทกัน รวมไปถึงคุณภาพที่แตกต่างไปจากที่ตกลงกัน ดังนั้นเจ้าหนี้จึงมีสิทธิที่จะไม่รับชำระหนี้ที่ผิดไปจากที่ตกลงกันไว้และจะส่งผลต่อการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ ดังนี้

ก. เมื่อคู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามมาตรา 381 ในกรณีนี้เจ้าหนี้จะสามารถเรียกหรือปรับจากลูกหนี้ได้ เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแต่ลูกหนี้มาชำระหนี้ผิดไปจากที่ต้องชำระ เจ้าหนี้จึงออกปิดไม่รับชำระหนี้ตามมาตรา 320 ซึ่งส่งผลเท่ากับว่าลูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาอันเข้าองค์ประกอบของการผิดนัดตาม

¹⁶⁰ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, หน้า 473.

มาตรา 204 แล้ว เจ้าหนี้ก็จะมีสิทธิเรียกหรือริบเบียปรับได้หรือเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้ถูกต้องก็ได้ ทั้งนี้ตามมาตรา 381 ประกอบมาตรา 379

ข. หากเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้ที่ผิดไปจากที่ตกลงกันได้ มาตรา 321 วรรคแรก ก็ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการยอมรับชำระหนี้ได้โดยผลของการยอมรับชำระหนี้ คือ หนี้ที่มีการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนั้นเป็นอันระงับสิ้นไป ดังนั้นเมื่อหนี้ที่ลูกหนี้มีต่อเจ้าหนี้ได้ระงับสิ้นไปแล้วลูกหนี้อยอมไม่อาจตกเป็นผู้ผิดนัดได้ ในกรณีนี้เจ้าหนี้จึงไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้อีก ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยเอาไว้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1297/2523¹⁶¹ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6137/2551¹⁶² โดยคดีนี้สัญญาก่อสร้างบ้านแบ่งเป็น 5 งวด โดยงวดแรกและงวดที่สอง จำเลยได้รับมอบงานและจ่ายค่าจ้างในส่วนนี้ให้แก่โจทก์ไปแล้ว แต่สำหรับงวดที่สามโจทก์ได้ชำระหนี้ คือ การสร้างบ้านให้แก่จำเลยในกำหนดเวลาแล้วแต่ว่าชำระหนี้นั้นไม่ถูกต้องเนื่องจากสร้างผิดแบบแปลน ซึ่งโจทก์ได้บอกให้จำเลยทราบและแก้ไขแล้วแต่จำเลยไม่ได้แก้ไขให้ถูกต้อง ศาลฎีกาพิพากษาว่า เมื่อมีการชำระหนี้ไม่ถูกต้องจำเลยจึงมีสิทธิไม่ชำระค่าจ้างส่วนที่ค้าง ดังนั้นเจ้าหนี้จึงไม่จ่ายค่าจ้างในส่วนงวดที่สามได้เพราะเป็นเบียปรับตาม มาตรา 381

ผู้เขียนเห็นว่า เป็นกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องของลูกหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้ไว้ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้จึงเข้าองค์ประกอบของการผิดนัดตามมาตรา 204 แล้ว อันส่งผลให้เจ้าหนี้มีสิทธิริบหรือเรียกเบียปรับจากลูกหนี้ได้

อย่างไรก็ตาม มีคำพิพากษาฎีกาบางส่วนที่ศาลฎีกา¹⁶³เห็นว่า หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องและเจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้ มีผลเท่ากับว่าไม่มีการชำระหนี้จากลูกหนี้เสียเลย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁶¹ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 118, หน้า 82.

¹⁶² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6137/2551

ในการก่อสร้างบ้านพักที่พิพาทโจทก์กับจำเลยทำสัญญาจ้างไว้มีข้อความว่า หากโจทก์ก่อสร้างผิดไปจากแบบแปลนตามสัญญา จำเลยมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและไม่ชำระค่าจ้างส่วนที่ค้างแก่โจทก์ได้ ข้อสัญญาดังกล่าวมีผลเป็นการที่โจทก์ยอมสละค่าแห่งการทำงานที่โจทก์เสียไปในการก่อสร้างบ้านพักงวดที่สามให้แก่จำเลยเพื่อเป็นค่าสินไหมทดแทนในการที่โจทก์ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ค่าใช้จ่ายดังกล่าวย่อมเป็นเบียปรับซึ่งจำเลยมีสิทธิได้รับตาม ป.พ.พ. มาตรา 381 เมื่อข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่าเบียปรับนั้นสูงเกินส่วนจึงไม่มีเหตุที่จะให้จำเลยคืนเบียปรับบางส่วนแก่โจทก์ โจทก์ไม่อาจเรียกร้องให้จำเลยชำระค่าเสียหายดังกล่าวแก่โจทก์ได้

¹⁶³ คำพิพากษาฎีกาที่ 4170/2532

ดังนั้นเมื่อหนี้ถึงกำหนดเวลาแล้วลูกหนี้ยังไม่ได้มาชำระหนี้ให้ถูกต้องอันจะทำให้หนี้ที่มีต่อกันระงับสิ้นไป จึงเป็นกรณีที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ แต่ศาลฎีกาเห็นว่า เป็นกรณีตามมาตรา 380 มิใช่มาตรา 381

2.3 กรณีชำระหนี้โดยส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่อง

ตามที่คุณเขียนได้อธิบายไว้แล้วในข้อที่ 2.1.3 ในหัวข้อที่ 2.2.3.2 ว่าการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องนั้นสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ การส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องที่เห็นประจักษ์กับการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์ ซึ่งทั้งสองประเภทนี้คือ การชำระหนี้ที่ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนี้จึงไม่ชอบด้วยบทบัญญัติในมาตรา 320 ถึง 323¹⁶⁴ และส่งผลทางกฎหมายต่อการเรียกและริบเบียปรับ ดังนี้

ก. สำหรับการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องที่เห็นประจักษ์

หากเป็นกรณีที่เจ้าหนี้พบเห็นถึงความชำระคบกพร่องก่อนที่จะรับชำระหนี้ เจ้าหนี้อาจบอกปิดไม่รับชำระหนี้ซึ่งจะส่งผลเท่ากับว่าลูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้ อันเป็นผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ดังนั้นหากมีการตกลงกันกำหนดเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เจ้าหนี้ ย่อมมีสิทธิเรียกหรือริบเบียปรับได้ตามมาตรา 381 ประกอบมาตรา 379

อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ที่ชำระคบกพร่องนั้นเอาไว้ ย่อมส่งผลให้หนี้ในการส่งมอบนั้นระงับสิ้นไป ดังนั้นลูกหนี้จึงไม่อาจตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้ ส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้

ข. สำหรับการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องไม่เห็นประจักษ์

กรณีที่เจ้าหนี้มิได้รู้ถึงความชำระคบกพร่องนั้นเนื่องจากการชำระคบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์จึงได้รับชำระหนี้เอาไว้ ย่อมส่งผลให้หนี้ในการส่งมอบนั้นระงับสิ้นไป ดังนั้นจึงไม่ใช่กรณีลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 ส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เจ้าหนี้รับชำระหนี้ที่ทรัพย์สินมีความชำระคบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์นี้ หาก

¹⁶⁴ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505, หน้า 605.

เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายอย่างไรจากการชำระคูปองนั้น เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่อง เช่น มาตรา 472 และมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ตามมาตรา 215

2.4 กรณีชำระหนี้โดยส่งมอบทรัพย์สินที่มีการรอนสิทธิ

ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในข้อที่ 2.1.4 ในหัวข้อที่ 2.2.3.2 ถึงความหมายประเภทของการรอนสิทธิและพิจารณาถึงการรอนสิทธิกับการผิคนัดตามมาตรา 204 ในหัวข้อนี้ ผู้เขียน จะได้แยกอธิบายผลของการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีรอนสิทธิโดยจะแบ่งอธิบายออกเป็นสองกรณี ดังนี้

ก. กรณีที่เจ้าหนี้ไม่อาจเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นได้เนื่องจากมีการรอนสิทธิ

สำหรับการรอนสิทธิกรณีนี้ เป็นกรณีที่ผู้ขายไม่ได้ชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้เสียเลยเนื่องจากทรัพย์สินที่ซื้อขายได้หลุดไปเป็นสิทธิของบุคคลภายนอกหรือบุคคลภายนอกมีสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเหนือทรัพย์สินนั้น ดังนั้นผู้ขายจึงตกเป็นผู้ผิคนัดตามมาตรา 204 และกรณีนี้เป็นกรณีของการไม่ชำระหนี้เสียเลยมิใช่การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เจ้าหนี้จึงเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 380

สำหรับในกรณีที่มีการตกลงซื้อขายทรัพย์สินที่สามารถแบ่งชำระได้ อาจมีกรณีที่มีการรอนสิทธิเกิดขึ้นกับทรัพย์สินเพียงบางส่วน ซึ่งส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ซื้อขายบางส่วนนั้นได้ ผู้เขียนจะแยกอธิบาย ดังนี้

สำหรับทรัพย์สินในส่วนที่ไม่มีการรอนสิทธิ การส่งมอบทรัพย์สินได้เพียงบางส่วน เพราะทรัพย์สินอีกส่วนหนึ่งนั้นถูกรอนสิทธิ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้เพียงบางส่วนตามมาตรา 320 ซึ่งลูกหนี้ไม่อาจบังคับให้เจ้าหนี้ต้องรับชำระหนี้เพียงบางส่วนได้ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ในส่วนนั้นจึงส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิคนัดตามมาตรา 204 และเจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหนี้ประสงค์ที่จะรับชำระหนี้ในส่วนนั้นไว้ก็ย่อมทำได้ และส่งผลให้หนี้ส่วนนั้นระงับสิ้นไปตามมาตรา 321 แต่สำหรับทรัพย์สินในส่วนที่มีการรอนสิทธิ เมื่อลูกหนี้ไม่สามารถส่งมอบทรัพย์สินในส่วนนั้นให้แก่เจ้าหนี้ได้ จึงเป็นการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตาม

กำหนดเวลา ดังนั้นลูกหนี้จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และทำให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

ข. กรณีที่การรอนสิทธิปรากฏแก่เจ้าหนี้หลังจากที่เข้าครอบครองทรัพย์สินแล้ว

ตามหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดในมาตรา 204 ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในบทที่สอง หัวข้อที่ 2.2.3.2 นั้น ลูกหนี้จะเป็นผิดนัดได้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระหนี้แล้วไม่ว่าจะเป็นกำหนดเวลาชำระหนี้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนก็ตามและลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งเกิดจากความผิดของลูกหนี้เอง ลูกหนี้ก็จะตกเป็นผู้ผิดนัด ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ชำระหนี้โดยการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายให้แก่เจ้าหนี้ตามกำหนดเวลาเรียบร้อยแล้ว ลูกหนี้จึงไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 แม้ว่าทรัพย์สินที่ส่งมอบต่อกันนั้นจะพบเห็นการรอนสิทธิปรากฏขึ้นในภายหลัง เนื่องจากมีบุคคลภายนอกเข้ามารบกวนขัดสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินโดยปกติสุขหรือทรัพย์สินนั้นต้องหลุดไปหรือตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ดังนั้นเมื่อลูกหนี้ไม่ได้ผิดนัดตามมาตรา 204 ย่อมส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

2.5 กรณีชำระหนี้ไม่ถูกต้องประการอื่น ๆ

ตามที่คุณเขียนได้อธิบายไว้แล้วในข้อที่ 2.2 และหัวข้อที่ 2.3 ในหัวข้อที่ 2.2.3.2 ถึงการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการอื่น ๆ คือ กรณีไม่ชำระหนี้ถูกต้องตามสถานที่และกรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามกำหนดวิธีที่ตกลงกัน ทั้งสองกรณีนี้เพียงส่งผลให้หนี้ที่ลูกหนี้มีต่อเจ้าหนี้ยังคงไม่ระงับสิ้นไปและก่อสิทธิให้เจ้าหนี้สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องได้ แต่ไม่ได้เป็นเหตุให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 แต่การที่เจ้าหนี้จะเรียกเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้ต้องปรากฏว่าลูกหนี้ได้ผิดนัดตามมาตรา 204 เสียก่อน เช่นนี้จึงส่งผลต่อการกำหนดเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสถานที่หรือวิธีที่กำหนดดังนี้

ก. กรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสถานที่หรือตามวิธีที่กำหนดไว้ และเจ้าหนี้มีได้รับชำระหนี้แล้ว ส่งผลให้หนี้ของลูกหนี้ยังไม่ระงับสิ้นไปและถือเป็นกรณีที่ลูกหนี้ยังไม่ได้ชำระหนี้ ดังนั้นลูกหนี้จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 แล้วและส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ ทั้งนี้ ตามมาตรา 381 ประกอบมาตรา 379

ข. กรณีที่เจ้าหนี้รับชำระหนี้ไว้ เมื่อลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสถานที่หรือตามกำหนดวิธีที่ตกลงกันไว้แต่เจ้าหนี้อยู่รับชำระหนี้นั้น ย่อมส่งผลให้หนี้ที่มีต่อกันระงับสิ้นไปทั้งนี้ตามมาตรา 321 วรรคแรก ส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับได้

สรุป ตามที่ผู้เขียนได้อธิบายผลของการกำหนดเบียปรับโดยแยกออกเป็นผลของการกำหนดเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ เบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ลูกเวลาและเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการอื่น ๆ พบว่าในการกำหนดเบียปรับของแต่ละประเภทนั้นส่งผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ กรณีเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ตาม มาตรา 380 จะส่งผลทางกฎหมาย ให้เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะเลือกให้ลูกหนี้ชำระหนี้หรือเรียกให้ลูกหนี้ชำระเบียปรับได้อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่การกำหนดเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตาม มาตรา 381 จะส่งผลทางกฎหมายให้เจ้าหนี้มีสิทธิในการเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกหรือริบเบียปรับได้พร้อมกัน

อย่างไรก็ตาม สำหรับเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นเนื่องจากมีได้หลากหลายกรณีซึ่งผู้เขียนได้อธิบายโดยแบ่งเบียปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องออกเป็นประเภทต่าง ๆ อย่างละเอียดไปแล้วข้างต้นและจากการศึกษาถึงคำพิพากษาของศาลฎีกาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวพบว่าแม้แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ศาลฎีกาวินิจฉัยให้การที่ลูกหนี้มาชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องที่มีใช้การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลา เจ้าหนี้สามารถที่จะปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องเหล่านั้นได้และส่งผลให้ยังไม่มีชำระหนี้จากลูกหนี้ตามกำหนดเวลา จึงทำให้ลูกหนี้สามารถตกเป็นผู้ผิดนัดตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 204 และส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2388/2525

“สัญญาซื้อขายข้อ 7 กำหนดเบียปรับในกรณีที่ผู้ขายผิดสัญญาโดยไม่ส่งมอบสิ่งของที่ตกลงขายให้แก่ผู้ซื้อ หรือส่งมอบสิ่งของทั้งหมดไม่ถูกต้อง หรือส่งมอบไม่ครบจำนวนและผู้ซื้อได้บอกเลิกสัญญาแก่ผู้ขาย ส่วนข้อ 8 กำหนดเบียปรับในกรณีที่ผู้ซื้อไม่ใช่สิทธิบอกเลิกสัญญาแก่ผู้ขาย ยังคงยอมให้ผู้ขายนำสิ่งของที่ซื้อขายส่งให้แก่ผู้ซื้อต่อไป ผู้ซื้อจึงจะมีสิทธิเรียกร้องเอาเบียปรับจากผู้ขายเป็นรายวันได้ เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้ซื้อได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเนื่องจากจำเลยส่งมอบสิ่งของทั้งหมดไม่ถูกต้อง โจทก์จึงมีสิทธิเรียกร้องเอาเบียปรับตามสัญญาข้อ 7 เท่านั้น ไม่มีสิทธิเรียกร้องเอาเบียปรับเป็นรายวันตามสัญญาข้อ 8”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2388/2525 จำเลยทำสัญญาขาย กระจกฝ้าใบพร้อมอุปกรณ์จำนวน 11,000 บาท รวมเป็นเงิน 2,629,000 บาทให้แก่โจทก์ ต่อมาจำเลยส่งมอบสิ่งของให้แก่โจทก์ แต่คณะกรรมการตรวจรับของมีความเห็นว่าไม่สมควรรับของไว้เพราะจำเลยส่งมอบไม่ตรงตามสัญญา โจทก์ได้แจ้งให้จำเลยแก้ไข จำเลยได้แก้ไขแล้ว แต่ก็ยังไม่ถูกต้องตามสัญญา ศาลฎีกาจึงเห็นว่า เป็นกรณีที่จำเลยยังไม่ได้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์เลยและเมื่อล่วงเลยกำหนดเวลาชำระหนี้ไปแล้ว จำเลยย่อมตกเป็นผู้ผิดนัด ทำให้โจทก์สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากจำเลยได้ ซึ่งจะไปตามข้อกำหนดเบียปรับในสัญญาข้อที่ 7 นั้นเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1548/2529

“สัญญาซื้อขายโจทก์จะต้องส่งมอบเครื่องสูบน้ำให้จำเลยภายในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2521 โจทก์ส่งเครื่องสูบน้ำให้จำเลยตอนแรกในเดือนกุมภาพันธ์ 2521 แต่เครื่องสูบน้ำใช้การไม่ได้ โจทก์ต้องรีบคืนไปแก้ไขและมาส่งให้จำเลยในวันที่ 16 ตุลาคม 2521 ดังนั้นการส่งมอบเครื่องสูบน้ำของโจทก์คือการชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายตามสัญญานั้นโจทก์จะต้องส่งมอบเครื่องสูบน้ำที่มีอุปกรณ์ครบถ้วนและต้องเป็นเครื่องสูบน้ำที่อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้เมื่อเครื่องสูบน้ำใช้งานไม่ได้ โจทก์จะบังคับให้จำเลยรับไว้ไม่ได้ การที่โจทก์ส่งเครื่องสูบน้ำมาให้จำเลยในตอนแรกยังถือไม่ได้ว่าเป็นการส่งมอบอันเป็นการชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขาย ต้องถือว่าโจทก์ส่งมอบเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2522 เป็นการส่งมอบล่าช้าจำเลยเรียกเบียปรับได้”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1548/2529 คดีนี้เป็นเรื่องที่ลูกหนี้ส่งมอบเครื่องสูบน้ำในกำหนดเวลาชำระหนี้แต่เป็นการส่งมอบที่ไม่ถูกต้องเพราะเครื่องใช้งานไม่ได้เนื่องจากส่งมอบอุปกรณ์ไม่ครบ ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะไม่รับชำระหนี้ได้เนื่องจากเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่ต้องชำระ ตามมาตรา 320 ดังนั้นเมื่อเจ้าหนี้ไม่รับไว้ จึงเท่ากับว่าลูกหนี้ยังไม่ได้ชำระหนี้เสียเลยตามกำหนดเวลาชำระหนี้ แต่ต่อมาลูกหนี้ได้นำมาส่งมอบอีกครั้งซึ่งเลยกำหนดเวลาชำระหนี้แล้ว ดังนั้นเมื่อมาส่งภายหลังกำหนดเวลาแล้วจึงเป็นการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดแล้ว ตามมาตรา 204 โจทก์จึงริบเบียปรับได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4170/2532

“คดีนี้คู่สัญญาได้กำหนดข้อตกลงเอาไว้ในสัญญาซื้อขายเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซิน

ดังนี้

“ข้อ 8 กำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้ขายผิดสัญญาไม่ส่งมอบสิ่งของที่ตกลงขายให้แก่ผู้ซื้อหรือส่งมอบสิ่งของทั้งหมดไม่ถูกต้อง ผู้ซื้อไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้

ในกรณีที่ผู้ซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อริบหลักประกันหรือเรียกร้องจากธนาคารผู้ออกหนังสือค้ำประกันแล้วแต่ผู้ซื้อจะเห็นสมควร”

“ข้อ 9 กำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้ซื้อไม่ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาต่อผู้ขายยังคงยอมให้ผู้ขายนำสิ่งของที่ซื้อขายตามสัญญาส่งให้แก่ผู้ซื้อต่อไป ผู้ซื้อจึงจะมีสิทธิเรียกร้องเอาเบี้ยปรับจากผู้ขายเป็นรายวันได้นับแต่วันถัดจากวันครบกำหนดตามสัญญาจนกว่าผู้ขายได้นำสิ่งของมาส่งให้แก่ผู้ซื้อจนครบถ้วน”

เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้ซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเนื่องจากจำเลยส่งมอบเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินทั้งหมดไม่ถูกต้องตามสัญญาซื้อขาย จึงเป็นเรื่องโจทก์ไม่ได้รับเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินที่ไม่ถูกต้องตามที่สัญญากำหนดไว้ถือได้ว่าจำเลยไม่ได้ส่งมอบสิ่งของตามสัญญา ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จำเลยส่งมอบสิ่งของให้โจทก์ไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องตามสัญญาและโจทก์ได้ยอมรับไว้โดยจะใช้สิทธิปรับเป็นรายวันตามสัญญาข้อ 9 แต่อย่างไร โจทก์จึงมีสิทธิเรียกร้องเอาเบี้ยปรับตามสัญญาข้อ 8 วรรคสอง เท่านั้น หากมีสิทธิเรียกร้องเอาเบี้ยปรับเป็นรายวันตามสัญญาข้อ 9 ไม่ แม้สัญญาซื้อขายจะได้อำหนดค่าเสียหายที่จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ให้แก่โจทก์ไว้ก็ตาม แต่การที่โจทก์ได้รับความเสียหายเนื่องจากจำเลยผิดสัญญา โจทก์ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 วรรคสอง โจทก์แจ้งความซื้อเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินเพื่อใช้ในราชการในการจัดซื้อจะต้องตั้งงบประมาณและต้องได้รับอนุมัติจำนวนเงินที่จะจัดซื้อจากรัฐบาล ซึ่งพอค่าเช่นจำเลยยอมจะต้องทราบ เมื่อจำนวนเงินที่โจทก์ได้รับจากเงินงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้สามารถซื้อเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินจากจำเลยได้ 10 เครื่องตามความต้องการของโจทก์ จำเลยย่อมคาดเห็นล่วงหน้าแล้วว่าถ้าจำเลยผิดสัญญาไม่อาจส่งมอบเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินให้แก่โจทก์ได้ โจทก์จะต้องได้รับความเสียหาย เมื่อโจทก์ไม่สามารถจะซื้อเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินที่จะใช้ทำงานได้ตามความต้องการของโจทก์จำเลยก็ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายแก่โจทก์”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 4170/2532 เป็นเรื่องและผู้ขายส่งมอบเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินทั้งหมดไม่ถูกต้องตามสัญญาซื้อขายคือ มีลักษณะไม่ถูกต้องตามที่ระบุเอาไว้ในสัญญา โดยผู้ซื้อได้แจ้งให้ผู้ขายทราบถึงการนั้นแล้วแต่ผู้ขายยังคงเพิกเฉย ผู้ซื้อจึงใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาอันเป็น

เรื่องและผู้ซื้อปฏิเสธไม่รับเครื่องกลั่นน้ำมันเบนซินที่ไม่ถูกต้องตามที่สัญญากำหนดไว้ ซึ่งศาลฎีกาเห็นว่า ถือได้ว่าผู้ขายไม่ได้ส่งมอบสิ่งของตามสัญญาให้แก่ผู้ซื้อเสียเลย และเมื่อหลังจากพ้นกำหนดเวลาชำระหนี้ไปแล้วผู้ขายก็ไม่ได้ส่งมอบทรัพย์สินที่ถูกต้องตรงตามสัญญาให้แก่ผู้ซื้อแต่อย่างใด จึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่ผู้ขายส่งมอบสิ่งของให้ผู้ซื้อไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องตามสัญญาและผู้ซื้อได้ยอมรับไว้โดยจะใช้สิทธิปรับตามรายวัน ตามข้อ 9 ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3258/2533

“จำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญาไม่สามารถส่งมอบสิ่งของของลวดห้ามที่มีคุณสมบัติตามข้อกำหนดในสัญญาให้แก่โจทก์ทั้ง ๆ ที่โจทก์ให้โอกาสจำเลยส่งมอบสิ่งของที่มีคุณสมบัติถูกต้องแล้ว โจทก์จึงบอกเลิกสัญญา ดังนั้นโจทก์คงมีสิทธิริบหลักประกันและเรียกราคาที่เพิ่มขึ้นได้ตามสัญญาข้อ 8 วรรคสองเท่านั้น หากใช้กรณีที่จะมีสิทธิปรับเป็นรายวันในอัตราร้อยละ 0.2 นับแต่วันครบกำหนดจนถึงวันบอกเลิกสัญญาตามสัญญาข้อ 9 ไม่ ซึ่งโจทก์มีสิทธิที่จะริบหลักประกันและเรียกราคาที่เพิ่มขึ้นได้เท่านั้น แม้อ่อนที่โจทก์จะบอกเลิกสัญญา จำเลยได้ส่งมอบสิ่งของให้โจทก์ก็ตามแต่โจทก์ก็มิได้รับเอาไว้เนื่องจากเป็นการส่งมอบสิ่งของที่มีคุณสมบัติไม่ถูกต้องตามที่สัญญากำหนดไว้ ย่อมถือได้ว่าจำเลยมิได้ส่งมอบสิ่งของตามสัญญาเลยจึงไม่ใช่เรื่องที่จำเลยส่งมอบสิ่งของให้โจทก์ไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องตามสัญญาและโจทก์ยอมรับไว้โดยจะใช้สิทธิปรับเป็นรายวันในอัตราร้อยละ 0.2 ตามที่ระบุไว้ในสัญญาข้อ 9 แต่อย่างใด โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าปรับเป็นรายวันจากจำเลย”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3258/2533 เป็นกรณีที่ลูกหนี้มาชำระหนี้แตกต่างจากที่ตกลงกันไว้เจ้าหนี้มีสิทธิไม่ยอมรับชำระหนี้และถือเป็นกรณีที่ลูกหนี้ยังมีได้ชำระหนี้เสียเลยซึ่งมีผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดได้เพราะหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1302/2533

“โจทก์ใช้ สิทธิบอกเลิกสัญญาซื้อขายเสาและสายอากาศระหว่างโจทก์จำเลยทั้งริบหลักประกันที่จำเลยวางไว้แล้ว แม้อ่อนที่จะมีการบอกเลิกสัญญาจำเลยจะได้ สร้างเสาอากาศไปแล้ว แต่โจทก์ก็มิได้รับไว้เพราะยังไม่มีสายอากาศตามสัญญาซื้อขาย ถือได้ว่าจำเลยมิได้ส่งมอบของตามสัญญา ไม่ใช่เรื่องที่จำเลยส่งมอบของให้โจทก์ไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องตามสัญญา โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกค่าปรับเป็นรายวันจากจำเลย”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1302/2533 โจทก์ทำสัญญาซื้อขายเสาและสายอากาศจากจำเลย 888,000 บาท โดยจำเลยจะส่งมอบให้โจทก์พร้อมติดตั้งแล้วเสร็จสมบูรณ์

สามารถใช้งานได้ผลตามความมุ่งหมายภายในวันที่ 29 มีนาคม 2527 เมื่อล่วงพ้นกำหนดเวลาชำระหนี้ไปแล้วจำเลยไม่มาส่งมอบและติดตั้งเสาอากาศ จำเลยตกเป็นผู้ผิดนัดแล้ว แม้อต่อมาจำเลยได้สร้างเสาอากาศแก๊วท์กัแต่โจทก์ก็มีได้รับไว้เพราะยังไม่มีสายอากาศตามสัญญาซื้อขาย ศาลฎีกาจึงเห็นว่าเป็นการที่จำเลยมิได้ส่งมอบของตามสัญญาเสียเลย มิใช่เรื่องที่จำเลยส่งมอบของให้โจทก์ไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องตามสัญญา และโจทก์ได้ยอมรับไว้โดยจะใช้สิทธิปรับเป็นรายวันในอัตราร้อยละสอง (0.2) ของราคาสิ่งของที่ยังไม่ได้รับมอบนับแต่วันครบกำหนดตามสัญญาถึงวันที่จำเลยนำสิ่งของมาส่งให้โจทก์จนถูกต้องครบถ้วน หรือจนกว่าโจทก์จะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามที่ระบุไว้ในสัญญาข้อ 11 แต่อย่างไร

คำพิพากษาฎีกาที่ 5327/2534

“จำเลยทำสัญญาซื้อลูกสูบจากโจทก์ แม้ปรากฏว่าลูกสูบชุดแรกที่โจทก์ส่งมอบให้จำเลยเป็นลูกสูบที่ไม่ถูกต้องตามสัญญา แต่จำเลยก็ไม่ได้นำสืบว่าโจทก์รู้ที่อยู่แล้วว่าลูกสูบดังกล่าวเป็นลูกสูบที่ไม่ถูกต้องยังขี้นนำมาส่งมอบให้แก่จำเลย ข้อเท็จจริงกลับได้ความว่าจำเลยมีความสงสัยว่าลูกสูบนั้นไม่ถูกต้องตามสัญญาจึงได้บันทึกใบส่งของว่ารับลูกสูบไว้เพื่อตรวจสอบ จำเลยจึงมีหน้าที่ตรวจสอบแล้วแจ้งให้โจทก์ทราบว่าคุณต้องตามสัญญาหรือไม่ เพื่อโจทก์จะได้จัดการหามาเปลี่ยนหรือแก้ไขให้ถูกต้องตามข้อสัญญา จำเลยก็ไม่ได้แจ้งให้โจทก์ทราบดังกล่าว ต่อมาจำเลยกลับมีหนังสือถึงโจทก์ว่าบัดนี้ได้เกินกำหนดอายุสัญญาแล้ว โจทก์ไม่ส่งของให้จำเลยอันเป็นการผิดสัญญา โจทก์ได้ยืนยันว่าส่งลูกสูบให้จำเลยแล้วแทนที่จำเลยจะมีหนังสือชี้แจงต่อโจทก์ว่าสินค้าของโจทก์ที่ส่งไปชุดแรกไม่ถูกต้องอย่างไร จำเลยกลับมีหนังสือเตือนให้โจทก์ส่งของตามสัญญาและให้นำค่าปรับมาชำระ โจทก์จึงยืนยันกลับไปยังจำเลยว่าจะส่งสินค้าให้จำเลยถูกต้องตามสัญญาแล้ว ต่อมาเพื่อตัดความรำคาญ โจทก์จึงส่งสินค้าลูกสูบอีกชุดหนึ่งให้จำเลย จำเลยรับว่าลูกสูบชุดหลังถูกต้องตามสัญญา ดังนี้ การที่โจทก์ส่งลูกสูบที่ถูกต้องให้จำเลยล่าช้าเกิดจากความล่าช้าในการปฏิบัติหน้าที่ของจำเลยซึ่งไม่ปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ.2521 ข้อ 48 ประกอบระเบียบกรมชลประทานว่าด้วยการ บริหารงานด้านพัสดุ พ.ศ. 2522 ข้อ 91 โจทก์จึงไม่ใช่ฝ่ายผิดสัญญา จำเลยไม่มีสิทธิปรับโจทก์และเมื่อจำเลยได้รับลูกสูบชุดหลังไว้ถูกต้องตามสัญญาจำเลยจะต้องชำระราคาสินค้าดังกล่าวให้โจทก์ เมื่อจำเลยไม่ชำระจึงตกเป็นผู้ผิดนัดต้องชำระดอกเบี้ย แก๊วท์กันับแต่วันผิดนัด”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 5327/2534 ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตรงตามกำหนดเวลาชำระหนี้แล้วแต่เป็นชำระหนี้ไม่ถูกต้องครบถ้วน โดยในคดีนี้เจ้าหนี้รับลูกสูบลูกสูบดังกล่าวไว้แต่ได้ระบุใบใบส่งของว่ารับไว้เพื่อตรวจสอบจึงยังมีประเด็นว่าเจ้าหนี้อาจจะรับหรือไม่รับชำระหนี้ ซึ่งหากเจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้ย่อมส่งผลให้หนี้ในการส่งมอบยังไม่ระงับไป ศาลฎีกาเห็นว่ากรณีนี้เจ้าหนี้ยังไม่รับชำระหนี้แต่ก็ไม่ได้แจ้งต่อลูกหนี้ว่าการชำระหนี้ดังกล่าวไม่ถูกต้องอย่างไร จนกระทั่งถึงวันที่ 22 มีนาคม 2527 ซึ่งเลยกำหนดเวลาชำระหนี้มาแล้ว ลูกหนี้จึงได้จัดส่งลูกสูบลูกสูบชุดใหม่ให้โจทก์อีก 90 ชุดเพื่อตัดความรำคาญโดยเจ้าหนี้ได้ยอมรับลูกสูบลูกสูบชุดใหม่นี้ว่าถูกต้องตามสัญญา แต่การที่ลูกหนี้ส่งมอบลูกสูบลูกสูบที่ถูกต้องตามสัญญาล่าช้าเกินกำหนดอายุสัญญาดังกล่าวเกิดจากความล่าช้าในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของเจ้าหนี้เอง เพราะตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2521 ข้อ 48 บัญญัติไว้ว่าการตรวจรับพัสดุให้คณะกรรมการตรวจรับพัสดุที่ซื้อทำการตรวจรับให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วที่สุด อันเป็นพฤติการณ์ที่ทำให้ลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด ตามมาตรา 205 ดังนั้นจึงจะถือว่าลูกหนี้ส่งมอบลูกสูบลูกสูบให้จำเลยล่าช้าเกินกำหนดอายุสัญญาไม่ได้ เจ้าหนี้จึงยังไม่มีสิทธิรับโจทก์ตามสัญญาข้อ 9 เพราะลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด

จากคำพิพากษาทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปหลักเกณฑ์ได้ว่า เจ้าหนี้สามารถปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องโดยชัดแจ้งหรือปริยายก็ได้ เช่น บอกกล่าวแก่ลูกหนี้ให้แก้ไข หรือส่งสินค้ากลับไปแก่ลูกหนี้ หรืออาจมีการตกลงกันในสัญญาถึงการตรวจรับงานของเจ้าหนี้ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้การชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องของลูกหนี้ดังกล่าวกลายเป็นการไม่ชำระหนี้และสิ่งที่เป็นสาระสำคัญต่อมาก็คือ กำหนดเวลาในการชำระหนี้ กล่าวคือ หากลูกหนี้ไม่ทำการแก้ไขโดยการมาชำระหนี้ให้ถูกต้องอีกครั้งหนึ่งโดยยังอยู่ภายในกำหนดเวลาชำระหนี้ ลูกหนี้ย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 204 และส่งผลให้เจ้าหนี้เรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้

อย่างไรก็ตาม จากคำพิพากษาทั้งหมดข้างต้นนั้นเป็นเรื่องของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องที่มีใช้กรณีของการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องไม่เห็นประจักษ์และการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีที่ส่งมอบทรัพย์สินที่มีการรอนสิทธิซึ่งปรากฏขึ้นภายหลังจากที่เจ้าหนี้เข้าครอบครองทรัพย์สิน และจากการค้นหาเพิ่มเติมในกรณีนี้ ผู้เขียนยังไม่พบถึงคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยถึงประเด็นดังกล่าวไว้โดยตรง สำหรับในประเด็นของเรื่องดังกล่าวนี้ผู้เขียนจะนำไปวิเคราะห์ในบทที่สี่ต่อไป

2.2.4.3 ผลของการกำหนดเบี้ยปรับกับเหตุในการเรียกเบี้ยปรับ

การเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้หรือเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องแล้วแต่เกิดขึ้นได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดแล้วเท่านั้น ทั้งนี้ตามมาตรา 379 แต่สำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องซึ่งมีได้หลายประการและบางประการไม่ได้มีความทับซ้อนกับการผิดนัดของลูกหนี้ตามมาตรา 204 ได้ เช่น การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสถานที่ การไม่ชำระหนี้ให้ตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวิธีการ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องโดยส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระครบพร้อมที่ไม่เห็นประจักษ์ หรือการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องโดยส่งมอบทรัพย์สินที่มีการรอนสิทธิซึ่งปรากฏภายหลังจากที่เจ้าหน้าที่เข้าครอบครองทรัพย์สินแล้ว ดังนั้นการที่เจ้าหน้าที่จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้จะต้องทำให้การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องเหล่านั้นเข้าองค์ประกอบของการผิดนัด ซึ่งเมื่อพิจารณาจากตัวบทมาตรา 379 แล้วไม่พบการกำหนดหลักเกณฑ์ของการผิดนัดเอาไว้ จึงต้องนำการผิดนัดตามมาตรา 204 มาใช้ ฉะนั้นการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องเหล่านั้นจะต้องมีการผิดนัดตามมาตรา 204 เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางประการก็ไม่อาจเข้าหลักเกณฑ์ของมาตรา 204 ได้เสียเลย ทำให้ในประเด็นเรื่องนี้มีนักกฎหมายหลายท่านให้ความคิดเห็นเอาไว้ ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร อธิบายว่า¹⁶⁵ “กฎหมายถือว่าผลแห่งการไม่ปฏิบัติหนี้ทำให้ถือว่าเจ้าหน้าที่เสียหายเท่าจำนวนเบี้ยปรับที่ตกลงกันไว้ เป็นการตั้งข้อสันนิษฐานว่าเจ้าหน้าที่เสียหายเท่าจำนวนเบี้ยปรับ โดยเจ้าหน้าที่ไม่จำเป็นจะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบแต่อย่างใด ดังนั้นเมื่อลูกหนี้ผิดสัญญาหรือตามศัพท์มาตรา 204 ว่า “ผิดนัด” คือไม่ชำระหนี้ตามกำหนดและเจ้าหน้าที่เตือนแล้วก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ตามกำหนดในปฏิทินโดยวันได้ผ่านไปแล้วก็ดี เจ้าหน้าที่มีสิทธิริบเบี้ยปรับได้ และในกรณีชำระหนี้โดยงดเว้นกระทำ เมื่อได้ความว่าลูกหนี้ฝ่าฝืนกระทำ เจ้าหน้าที่จึงมีสิทธิริบเบี้ยปรับได้ดังที่กล่าวไว้ในมาตรา 379”

นอกจากนี้ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร ยังได้อธิบายเพิ่มเติมต่อไปว่า¹⁶⁶ “มาตรา 382 กล่าวว่า ให้เอาบทบัญญัติในเรื่องเบี้ยปรับเป็นเงินตามมาตรา 379 ถึง 381 มาใช้บังคับ กล่าวคือ สิทธิและหน้าที่ของคู่กรณีในเรื่องเบี้ยปรับเงินในมาตราข้างต้นเป็นอย่างใดที่ใช้บังคับแก่คู่กรณีในเรื่องกำหนดเบี้ยปรับอย่างอื่นด้วย ได้แก่ 1. การริบหรือปรับเบี้ยปรับตามมาตรา 379 คือ

¹⁶⁵ จิต เศรษฐบุตร, คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2. (กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา, 2513), หน้า 402.

¹⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 412.

หากหนี้เป็นการกระทำความผิดคือลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เมื่อถึงกำหนดและเจ้าหนี้ได้เตือนแล้ว หรือว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทินและวันดังกล่าวได้ผ่านไปแล้ว จึงปรับได้...”

ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ ให้ความเห็นว่า¹⁶⁷ “การจะปรับเบี้ยปรับได้นั้นมีทั้งกรณีที่ถูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลยหรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร เช่น ชำระหนี้ขาดตกบกพร่องไม่ต้องตามความประสงค์แท้จริงของมูลหนี้หรือชำระหนี้ล่าช้าไม่ตรงเวลาที่กำหนดไว้หรือชำระหนี้ผิดสถานที่ เป็นต้น ดังนั้นแล้ว ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าเมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ปรับเบี้ยปรับนั้นคงไม่มีความหมายเคร่งครัดถึงการไม่ชำระหนี้ตามเวลาที่กำหนดตามมาตรา 204 เสมอไปเพราะว่าแม้มีการชำระหนี้แล้วแต่ชำระไม่ถูกต้องก็อาจถูกริบเบี้ยปรับได้เช่นกัน”

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ไม่ได้อธิบายประเด็นนี้ไว้โดยตรงแต่ได้กล่าวถึงว่า¹⁶⁸ “...กรณีจะกำหนดไว้โดยประการหนึ่งประการใดดังกล่าวนี้ก็ตาม เจ้าหนี้จะขอปรับหรือฟ้องขอปรับเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 204 หรือมาตรา 206 โดยมีมาตรา 379 เป็นแม่บทในการปรับเบี้ยปรับที่เป็นเงิน...เงื่อนไขในการที่เจ้าหนี้จะปรับเบี้ยปรับได้อยู่ที่การผิดนัดของลูกหนี้ซึ่งอาจพิสูจน์ได้ง่ายโดยแสดงถึงวิธีการที่เจ้าหนี้ได้ปฏิบัติเพื่อให้ลูกหนี้ผิดนัดเท่านั้น กล่าวคือ ส่งคำเตือนตามมาตรา 204 วรรค 1 หรือแสดงกำหนดวันที่ลูกหนี้จะต้องตกเป็นฝ่ายผิดนัด โดยไม่ต้องมีคำเตือนตามมาตรา 204 วรรค 2 เหล่านี้ใช้ได้เมื่อวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการกระทำ...”

ศาสตราจารย์ศักดิ์ สมองชาติ ให้ความเห็นว่า¹⁶⁹ “เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ก็ดีหรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิปรับเบี้ยปรับหรือเรียกเอาเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามสัญญาที่กำหนดเบี้ยปรับ การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามเวลาที่กำหนด ลูกหนี้อย่อมเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 แต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรเช่นชำระหนี้ไม่ครบถ้วนถูกต้องตามสัญญา แม้ผิดนัดก็ต้องรับผิดชอบปรับเบี้ยปรับเช่นเดียวกัน”

¹⁶⁷ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วย มูลหนี้, (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2526), หน้า 77-78.

¹⁶⁸ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), หน้า 382.

¹⁶⁹ ศักดิ์ สมองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา (พร้อมทั้งระยะเวลาและอายุ ความ) ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540) และธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544, (2557), หน้า 478.

อาจารย์อนุมติ ใจสมุทร ให้ความเห็นว่า¹⁷⁰ “กรณีนี้ที่เป็นการกระทำตาม (1) นี้ มาตรา 379,382 บัญญัติให้ปรับเมื่อลูกหนี้ผิดนัด ทั้งนี้ไม่ว่าผิดนัดไม่ชำระหนี้เลยหรือผิดนัดไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ตาม ข้อพิงสังเกตก็คือว่าแม้ลูกหนี้จะผิดสัญญาข้ออื่น อันเจ้าหนี้อาจบอกเลิกสัญญาได้ก็ดี แต่หากลูกหนี้ได้ชำระหนี้ตามเวลาโดยไม่ผิดนัดแล้ว เจ้าหนี้จะปรับปรับไม่ได้เพราะจะปรับปรับได้ ก็ต่อเมื่อปรากฏว่าลูกหนี้ผิดนัด อันบทบัญญัติตัดสิทธิหนี้จะเปลอย่างเคร่งครัด จะแปลโดยอาศัยเหตุผลและเทียบเคียงว่าผิดสัญญา บางกรณีผลเสียหายมากกว่าผิดนัด ย่อมไม่ได้ เพราะหากมีการผิดสัญญาเจ้าหนี้เสียหายอย่างไร เจ้าหนี้ชอบที่จะเรียกค่าเสียหายและบังคับเอาได้ต่างหาก”

และยังอธิบายต่อไปว่า “ที่กล่าวมาในมาตรา 379 นั้น เมื่อศึกษาถึงรายละเอียดในการปรับปรับเพราะเหตุชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควรตามมาตรา 381 ประกอบกับมาตรา 379 แล้วมีความเข้าใจว่า การผิดนัดตามมาตรา 379 , 381 นั้น ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ตรงตามเวลาและชำระหนี้ถูกต้องตามสัญญาด้วย เหตุนี้แม้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามเวลา แต่ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสัญญา ลูกหนี้นั้นก็ได้อ้างว่าผิดนัดตามความมุ่งหมายของมาตรา 379 , 381 เจ้าหนี้มีสิทธิปรับปรับอยู่นั่นเอง เช่น ตกลงซื้อขายข้าวสารจ้าว 10 กระสอบ ให้ผู้ขายเอาไปส่งให้ผู้ซื้อในวันที่ 5 เมื่อถึงวันที่ 5 ผู้ขายได้ส่งมอบข้าวสารให้ผู้ซื้อ 10 กระสอบซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนด แต่ปรากฏว่าข้าวสารที่ส่งมอบนั้นเป็นข้าวสารจ้าวตามสัญญา 9 กระสอบอีก 1 กระสอบเป็นข้าวสารเหนียวซึ่งผิดประเภท ดังนี้เป็นการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสัญญา ลูกหนี้ยังคงได้อ้างว่าผิดนัดตามความมุ่งหมายของมาตรา 379 , 381 อยู่นั่นเอง เจ้าหนี้ผู้ซื้อไม่มีสิทธิปรับปรับได้ (ผิดนัดไม่ชำระหนี้ข้าวสารจ้าว 1 กระสอบนั้น) การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรโดยเหตุอื่นก็อาศัยเหตุนี้เดียวกัน แต่สำหรับกรณีไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลากำหนดเสียเลย มาตรา 379 และที่บัญญัติเป็นอย่างในมาตรา 381 นั้น เป็นการผิดนัดชัดแจ้งไม่มีปัญหา”

¹⁷⁰ อนุมติ ใจสมุทร, ประมวลคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีแพ่ง ป.พ.พ. บรรพ 2 มาตรา 194 ถึง มาตรา 353, (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2514), หน้า 241.

อาจารย์ เพ็ง เพ็งนิตี ให้ความเห็นว่า¹⁷¹ “เหตุที่เจ้าหน้าที่จะเรียกปรับได้นั้นไม่เพียงแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลยหรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 380 และมาตรา 381 หรือมีการกระทำอันฝ่าฝืนมูลหนี้ที่งดเว้นตามมาตรา 379 ตอนท้ายเท่านั้น แต่ลูกหนี้ยังจะต้องได้ชื่อว่าผิดนัดด้วย คือ ต้องผิดนัดตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 204”

ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์ อธิบายว่า¹⁷² “...เมื่อกฎหมายใช้คำว่า “เมื่อผิดนัด” ก็ให้ปรับซึ่งหากปรับใช้ตามถ้อยคำของกฎหมายก็ต้องหมายความว่าถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เสียเลยหรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ถ้ายังไม่ผิดนัด เจ้าหน้าที่ก็จะปรับหรือเรียกปรับไม่ได้ ส่วนอย่างไรเป็น “การผิดนัด” เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะหนี้มาตรา 204 ซึ่งจะต้องศึกษาโดยละเอียดต่อไปเมื่อศึกษาวิชาผลแห่งหนี้ ในขั้นนี้ขอกกล่าวโดยสังเขปว่า การผิดนัดเกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ 1. ผิดนัดเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามเวลาที่กำหนดไว้ตามวันเดือนปีปฏิทิน หรือเวลาที่คำนวณได้ตามวันเดือนปีปฏิทิน 2. ผิดนัดเมื่อเดือนในกรณีที่กำหนดเวลาในการชำระหนี้มิได้กำหนดตามวันเดือนปีปฏิทินหรือคำนวณได้ตามวันเดือนปีปฏิทิน”

อาจารย์อัศววิทย์ สุมาวงศ์ ไม่ได้อธิบายประเด็นนี้ไว้โดยตรงแต่ได้กล่าวถึงว่า¹⁷³ “...แต่การที่เจ้าหน้าที่จะเรียกปรับปรับในกรณีที่ลูกหนี้ได้มอบสิ่งที่เป็นปรับไว้แล้วหรือจะเรียกปรับปรับจากลูกหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรได้นั้น การไม่ชำระหนี้ที่ว่านั้นต้องเป็นเรื่องที่สามารถลงโทษลูกหนี้ได้ คือ ลูกหนี้ต้องเป็นฝ่ายผิดสัญญาไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรแก่เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่จึงจะมีสิทธิปรับหรือเรียกปรับที่กำหนดไว้ได้...”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรรยา สิงห์สงบ ให้ความเห็นว่า¹⁷⁴ “เจ้าหน้าที่มีสิทธิปรับปรับปรับ ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดซึ่งหลักเกณฑ์ในเรื่องผิดนัดนี้เป็นไปตาม มาตรา 204 และมาตรา 205”

¹⁷¹ เพ็ง เพ็งนิตี, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมัดจำและเบี้ยปรับ และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง, หน้า 132.

¹⁷² ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา, หน้า 463-64.

¹⁷³ อัศววิทย์ สุมาวงศ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม สัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555), หน้า 316.

¹⁷⁴ อรรยา สิงห์สงบ, กฎหมายว่าด้วยสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ 2550), หน้า 178.

คุณชลฎา ลินะเปสนันท์ ให้ความเห็นว่า¹⁷⁵ “การที่กฎหมายใช้คำว่า เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ปรับเบี้ยปรับ คงไม่หมายความว่าต้องเป็นการไม่ชำระหนี้ตามเวลากำหนดตามมาตรา 204 เท่านั้น เพราะการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร แม้จะมีการชำระหนี้แล้วแต่ไม่ครบถ้วนถูกต้องตามสัญญา ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ได้ เจ้าหนี้จึงมีสิทธิจะปรับเบี้ยปรับได้ ถ้าจะต้องรอ-ให้ผิดนัดเสียก่อน ข้อตกลงในเรื่องเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็จะดูไร้ผลไป และการที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับ ในบางที่อาจจะไม่ได้มีความประสงค์ที่จะกำหนดเบี้ยปรับไว้สำหรับแทนไม่การชำระหนี้เลย เพราะคู่สัญญาอาจเข้าใจกันดีว่าถึงอย่างไรก็ต้องมีการชำระหนี้ แต่ยังคงเกรงว่าการชำระหนี้อาจไม่ครบถ้วนบริบูรณ์ จึงมีการกำหนดเบี้ยปรับกันไว้ เพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรนั่นเอง”

จากคำอธิบายของนักกฎหมายข้างต้นพบว่า มีทั้งกรณีที่นักกฎหมายได้อธิบายถึงการผิดนัดที่ปรากฏเป็นเงื่อนไขในการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับตามมาตรา 379 ไว้โดยตรงและกรณีที่นักกฎหมายไม่ได้อธิบายถึงการผิดนัดที่ปรากฏเป็นเงื่อนไขในการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับตามมาตรา 379 ไว้โดยตรง

สำหรับกรณีของนักกฎหมายที่ได้อธิบายถึงการผิดนัดที่ปรากฏในมาตรา 379 ไว้โดยตรงสามารถแบ่งออกได้กลุ่มความเห็น ดังนี้

ความคิดเห็นของนักกฎหมายกลุ่มแรกเห็นว่า การผิดนัดในมาตรา 379 มิได้หมายถึงเฉพาะกรณีของมาตรา 204 เท่านั้น ซึ่งนักกฎหมายที่มีความคิดเห็นเช่นนี้ ได้แก่ ศาสตราจารย์ จิตติ ติงศัททีย์ ศาสตราจารย์ศักดิ์ สนองชาติ และคุณชลฎา ลินะเปสนันท์

ความคิดเห็นของนักกฎหมายกลุ่มที่สองเห็นว่า การผิดนัดในมาตรา 379 หมายถึงเฉพาะกรณีของมาตรา 204 เท่านั้น ซึ่งนักกฎหมายที่มีความคิดเห็นเช่นนี้ ได้แก่ อาจารย์ เพ็ญ เพ็ญนิติ อาจารย์อนุมัติ ใจสมุทร ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ โสถถิพันธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรรยา สิงห์สงบ

สำหรับกรณีของนักกฎหมายที่ไม่ได้อธิบายถึงการผิดนัดที่ปรากฏในมาตรา 379 ไว้โดยตรง โดยเมื่อพิจารณาจากคำอธิบายแล้วยังเป็นที่สงสัยว่าอาจเป็นเพียงกรณีที่ได้อธิบายตามหลัก-

¹⁷⁵ ชลฎา ลินะเปสนันท์, "ผลบังคับตามกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับ," (ปริญญามหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531).

ตัวบทมาตรา 379 เท่านั้นหรือไม่ ทำให้ผู้เขียนไม่อาจจัดเข้ากลุ่มความคิดเห็นทั้งสองกลุ่มข้างต้นได้ ซึ่งได้แก่คำอธิบายของศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และอาจารย์อัครวิทย์ สุมาวงศ์

นอกจากความคิดเห็นของนักกฎหมายแล้ว ยังพบคำพิพากษาที่วินิจฉัยเกี่ยวข้องกับประเด็นในเรื่องการผิดนัดที่ปรากฏในมาตรา 379 โดยผู้เขียนจะแบ่งแยกออกเป็นสามกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มคำพิพากษาที่พิพากษาเกี่ยวกับการเรียกเบี้ยปรับตามมาตรา 379 แต่มิได้วินิจฉัยชัดเจนถึงการผิดนัดในมาตราดังกล่าวว่าจะต้องเป็นกรณีเคร่งครัดตามมาตรา 204 เท่านั้นหรือไม่ ได้แก่

คำพิพากษาฎีกาที่ 3095/2523

“วันที่กำหนดจะไปจดทะเบียนโอนบ้านกัน ณ ที่ว่าการอำเภอบังเอิญตรงกับวันอาทิตย์ โจทก์จำเลยจะถือเอาข้อกำหนดวันดังกล่าวมาเป็นข้ออ้างว่าอีกฝ่ายเป็นผู้ผิดนัดหาได้ไม่ เหตุนี้โจทก์มีหนังสือแจ้งวันกำหนดตามสมควรให้จำเลยไปจัดการโอนโดยส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ซึ่งเป็นสิทธิอันชอบธรรมของโจทก์จะกระทำได้ จำเลยรับและทราบค่าบอกกล่าวนั้นแล้ว หากแต่เพิกเฉยไม่ยอมปฏิบัติ จึงถือได้ว่าจำเลยเป็นฝ่ายที่ผิดสัญญา แต่ศาลลดเบี้ยปรับลงได้”

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3095/2523 เป็นกรณีที่ตอนแรกมีกำหนดเวลาในการโอนที่แน่นอนตามปฏิทินเพียงแต่ว่าวันดังกล่าวตรงกับวันหยุดราชการซึ่งทำให้จำเลยไม่อาจไปจดทะเบียนโอนบ้านให้แก่โจทก์ได้ซึ่งถือเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 205 เกิดขึ้น ดังนั้นจำเลยจึงยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดที่โจทก์จะสามารถเรียกเบี้ยปรับได้ แต่เมื่อพฤติการณ์ดังกล่าวหมดไปแล้วเนื่องจากโจทก์ได้กำหนดวันให้ไปโอนบ้านกันใหม่ซึ่งจำเลยทราบดีแล้วแต่ไม่ชำระหนี้ซึ่งคือการโอนบ้านให้แก่โจทก์ตามกำหนดวันดังกล่าว ดังนั้นจำเลยจึงตกเป็นผู้ผิดนัดแล้วส่งผลให้โจทก์เรียกเบี้ยปรับจากจำเลยได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2388/2525

“สัญญาซื้อขายข้อ 7 กำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้ขายผิดสัญญาโดยไม่ส่งมอบสิ่งของที่ตกลงขายให้แก่ผู้ซื้อ หรือส่งมอบสิ่งของทั้งหมดไม่ถูกต้อง หรือส่งมอบไม่ครบจำนวนและผู้ซื้อได้บอกเลิกสัญญาแก่ผู้ขาย ส่วนข้อ 8 กำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้ซื้อไม่ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาแก่ผู้ขาย ยังคงยอมให้ผู้ขายนำสิ่งของที่ซื้อขายส่งให้แก่ผู้ซื้อต่อไป ผู้ซื้อจึงจะมีสิทธิเรียกร้องเอาเบี้ยปรับจากผู้ขายเป็นรายวันได้ เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้ซื้อได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเนื่องจากจำเลยส่งมอบสิ่งของ

ทั้งหมดไม่ถูกต้อง โจทก์จึงมีสิทธิเรียกร้องเอาเบี้ยปรับตามสัญญาข้อ 7 เท่านั้น ไม่มีสิทธิเรียกร้องเอา-
เบี้ยปรับเป็นรายวันตามสัญญาข้อ 8”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2388/2525 จำเลยทำสัญญาขาย กระจงผ้าใบพร้อม
อุปกรณ์จำนวน 11,000 บาท รวมเป็นเงิน 2,629,000 บาทให้แก่โจทก์ ต่อมาจำเลยส่งมอบสิ่งของ
ให้แก่โจทก์ แต่คณะกรรมการตรวจรับของมีความเห็นว่าไม่สมควรรับของไว้เพราะจำเลยส่งมอบไม่-
ตรงตามสัญญา โจทก์ได้แจ้งให้จำเลยแก้ไข จำเลยได้แก้ไขแล้ว แต่ก็ยังไม่ถูกต้องตามสัญญา ศาลฎีกา
จึงเห็นว่าเป็นกรณีที่จำเลยยังไม่ได้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์เสียเลยและเมื่อล่วงเลยกำหนดเวลาชำระหนี้-
ไปแล้ว จำเลยยอมตกเป็นผู้ผิดนัด ทำให้โจทก์สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากจำเลยได้ ซึ่งเป็นไป-
ตามข้อกำหนดเบี้ยปรับในสัญญาข้อที่ 7 นั่นเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 545/2532

“คดีนี้เป็นเรื่องที่โจทก์กับจำเลยที่ 1 ตกลงกันโอนสิทธิการเช่าที่ดินจากวัด โดยมี
ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับไว้ว่าหากจำเลยที่ 1 ไม่จัดการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างและส่งมอบที่ดินให้แก่โจทก์
ภายในกำหนด 120 วัน นับแต่วันทำสัญญาจำเลยยอมเสียค่าปรับ แต่เนื่องจากเหตุที่จำเลยที่ 1 ไม่-
สามารถโอนสิทธิการเช่าที่ดินให้แก่โจทก์ได้ตามสัญญาเป็นเพราะวัดซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินไม่-
ยินยอมให้โอนสิทธิการเช่าระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ 1 จึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่จำเลยที่ 1 หลีกเลียงไม่ยอม-
ปฏิบัติตามสัญญาที่ทำไว้กับโจทก์แต่อย่างใด แต่เป็นกรณีที่การชำระหนี้เป็นพันวิสัยและโทษจำเลย
ที่ 1 ไม่ได้ ดังนั้นเมื่อหนี้ประธานตกเป็นพันวิสัย ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับซึ่งเป็นสัญญาอุปกรณ์จึงตกเป็น
พันวิสัยเช่นกัน ทำให้ลูกหนี้ไม่อาจตกเป็นผู้ผิดนัดได้”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 545/2532 ศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้เห็นโดยชัดแจ้งว่าเมื่อการ-
ชำระหนี้ในสัญญาประธานตกเป็นพันวิสัยในภายหลังที่ก่อสัญญาแล้ว ย่อมส่งผลให้สัญญาเบี้ยปรับซึ่ง
เป็นสัญญาอุปกรณ์ตกเป็นพันวิสัยเช่นกัน ดังนั้นลูกหนี้จึงไม่เพียงหลุดพ้นจากการชำระหนี้ในสัญญา
ประธานแต่ยังหลุดพ้นจากสัญญาเบี้ยปรับอีกด้วย ทั้งยังไม่เป็นเรื่องว่าการชำระหนี้ของลูกหนี้ผู้นั้นอยู่ใน-
วิสัยและลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้โดยเกิดจากความผิดของลูกหนี้ อันจะเป็นเรื่องที่ทำให้ลูกหนี้เป็นผู้-
ผิดนัดได้ จึงไม่ใช่กรณีที่เจ้าหนี้จะสามารถเรียกเบี้ยปรับได้นั่นเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1496/2548

“โจทก์บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อรถยนต์โดยเหตุจำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ
สัญญาเช่าซื้อจึงเลิกกัน โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ คงเรียกได้แต่ค่าเสียหายอันเนื่องจาก

การเลิกสัญญาตาม ป.พ.พ. มาตรา 391 วรรคสาม วรรคสี่ และในกรณีนี้ มาตรา 574 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้บรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อนให้รับเป็นของเจ้าของทรัพย์สินและเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เขาซื้อเท่านั้น การที่โจทก์และจำเลยที่ 1 ทำสัญญาเช่าซื้อระบุว่า แม้ในที่สุดต่อไปภายหน้าสัญญาต้องเลิกกัน ผู้เช่าซื้อตกลงที่จะชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาจนครบถ้วนแก่เจ้าของจนถึงวันที่เจ้าของได้รถยนต์คืนหรือวันบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ จึงเป็น ข้อตกลงที่แตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว แต่ก็มีใช้บทกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนย่อมมีผลใช้บังคับแก่กันได้ ไม่เป็นโมฆะตามมาตรา 151 และเป็นข้อสัญญาที่กำหนดความรับผิดชอบในความเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้า มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับตามมาตรา 379”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 1496/2548 เป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระค่าเช่าซื้อตามกำหนด จึงเป็นกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 แล้ว และเมื่อมีการตกลงให้เมื่อเจ้าหนี้เลิกสัญญาแล้ว ลูกหนี้ยังคงจะต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาจนถึงงวดที่เจ้าของได้รถยนต์คืนหรือวันบอกเลิกสัญญาเช่าซื้ออันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับตามมาตรา 379 โดยเมื่อลูกหนี้ผิดนัดแล้วส่งผลให้เจ้าหนี้เรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 6137/2551

“ในการก่อสร้างบ้านพักที่พิพาทโจทก์กับจำเลยทำสัญญาจ้างไว้มีข้อความว่า หากโจทก์ก่อสร้างผิดไปจากแบบแปลนตามสัญญา จำเลยมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและไม่ชำระค่าจ้างส่วนที่ค้างแก่โจทก์ได้ ข้อสัญญาดังกล่าวมีผลเป็นการที่โจทก์ยอมสละค่าแห่งการงานที่โจทก์เสียไปในการก่อสร้างบ้านพักงวดที่สามให้แก่จำเลยเพื่อเป็นค่าสินไหมทดแทนในการที่โจทก์ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ค่าใช้จ่ายดังกล่าวย่อมเป็นเบี้ยปรับซึ่งจำเลยมีสิทธิได้รับตาม ป.พ.พ. มาตรา 381 เมื่อข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่าเบี้ยปรับนั้นสูงเกินส่วนจึงไม่มีเหตุที่จะให้จำเลยคืนเบี้ยปรับบางส่วนแก่โจทก์ โจทก์ไม่อาจเรียกร้องให้จำเลยชำระค่าเสียหายดังกล่าวแก่โจทก์ได้”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 6137/2551 คดีนี้สัญญาก่อสร้างบ้านแบ่งเป็น 5 งวด โดยงวดแรกและงวดที่สอง โจทก์ได้ส่งมอบงานและจำเลยได้รับมอบงานทั้งยังจ่ายค่าจ้างในส่วนนี้ให้แก่โจทก์ไปแล้ว แต่สำหรับงวดที่สามโจทก์ได้ชำระหนี้ คือ การสร้างบ้านให้แก่จำเลยในกำหนดเวลาแล้วแต่ชำระหนี้ไม่ถูกต้องเนื่องจากสร้างผิดแบบแปลนซึ่งโจทก์ได้บอกให้จำเลยทราบและแก้ไขแล้วแต่จำเลยไม่ได้แก้ไขให้ถูกต้อง ศาลฎีกาพิพากษาว่า เมื่อมีการชำระหนี้ไม่ถูกต้องจำเลยจึงมีสิทธิ-

ไม่ชำระค่าจ้างส่วนที่ค้าง ดังนั้นเจ้าหนี้จึงไม่จ่ายค่าจ้างในส่วนงวดที่สามได้เพราะเป็นเบี้ยปรับตามมาตรา 381 ซึ่งตามความคิดเห็นของผู้เขียนเห็นว่า กรณีนี้การที่โจทก์ได้บอกให้จำเลยทราบและแก้ไขเป็นการที่โจทก์ไม่ได้รับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องเอาไว้ อันส่งผลให้ยังไม่มีชำระหนี้จากจำเลยในงวดที่สามนี้ ดังนั้นจำเลยจึงตกเป็นผู้ผิดนัดแล้วส่งผลให้โจทก์สามารถเรียกเบี้ยปรับได้

สรุป ถึงแม้ว่ากลุ่มคำพิพากษาในกลุ่มนี้ศาลฎีกาจะไม่ได้วินิจฉัยโดยชัดแจ้งว่าการผิดนัดตามมาตรา 379 จะต้องมิลักษณะเป็นการผิดนัดตามมาตรา 204 เท่านั้นหรือไม่โดยตรง แต่คำพิพากษาข้างต้นเหล่านี้ก็มีความชัดเจนในเรื่องที่ลูกหนี้จะต้องมีความผิดในการไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องซึ่งแตกต่างกับคำพิพากษาของศาลฎีกาในกลุ่มที่สามซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายต่อไป

กลุ่มคำพิพากษาที่พิพากษาโดยสะท้อนให้เห็นว่าการผิดนัดตามมาตรา 379 เป็นการผิดนัดตามมาตรา 204 ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1606/2527

“การที่จำเลยอนุญาตให้โจทก์ดำเนินการก่อสร้างไปทั้ง ๆ ที่กำหนดเวลาก่อสร้างตามสัญญาได้สิ้นสุดแล้ว ถือได้ว่าจำเลยมิได้มีเจตนายึดถือเอากำหนดเวลาสิ้นสุดการก่อสร้างตามสัญญาเป็นสาระสำคัญ จำเลยไม่มีสิทธิปรับโจทก์เพราะการก่อสร้างล่าช้าเกินกำหนดเวลา”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1606/2527 เป็นกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าคู่สัญญาไม่ได้มีเจตนาให้การกำหนดเวลาในการชำระหนี้ตามสัญญานั้นเป็นสาระสำคัญถึงขนาดที่เมื่อลูกหนี้ชำระหนี้ล่วงหน้ากำหนดเวลาแล้วจะทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด เมื่อเจ้าหนี้ได้ยอมผ่อนผันให้ลูกหนี้ชำระหนี้ล่วงหน้ากำหนดเวลาไปจึงเห็นได้ชัดว่าเจ้าหนี้ไม่ได้ยึดถือกำหนดเวลาชำระหนี้ตามที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญา ฉะนั้นจึงเป็นกรณีที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ที่แน่นอนตามวันแห่งปฏิทิน หากเจ้าหนี้ต้องการให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด เจ้าหนี้จะต้องเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้เสียก่อนทั้งนี้ตามมาตรา 204 วรรคแรก ดังนั้นกรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกานี้เมื่อเจ้าหนี้ยังไม่ได้เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ จึงเป็นเพียงการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้น ดังนั้นจึงยังไม่เข้าหลักเกณฑ์การผิดนัดตามมาตรา 204 อันจะส่งผลให้เจ้าหนี้เรียกหรือรับเบี้ยปรับตามมาตรา 379 ได้นั่นเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 647/2534

“จำเลยออกเช็คพิพาทชำระหนี้ค่างานงวดสุดท้ายตามสัญญาว่าจ้างก่อสร้างให้โจทก์ โดยจำเลยมิได้ทักท้วงว่าโจทก์ทำงานล่าช้ากว่ากำหนดและจะใช้สิทธิปรับโจทก์ตามสัญญาแต่อย่างไร

คดีฟังได้ว่าจำเลยยอมต่ออายุสัญญาให้โจทก์โดยไม่ตั้งใจที่จะบังคับเอาเบี้ยปรับจำเลยจึงไม่มีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับจากโจทก์โดยการหักจากหนี้เงินตามเช็คพิพาท”

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 647/2534 เป็นกรณีที่จำเลยว่าจ้างโจทก์ให้ก่อสร้างถังเหล็กเก็บน้ำจำนวน 2 ใบ ราคาทั้งหมด 510,000 บาท โดยแบ่งส่งมอบงานและชำระเงินออกเป็น 4 งวด โดยมีกำหนดก่อสร้างภายในวันที่ 30 พฤษภาคม 2527 หากไม่เสร็จตามสัญญาโจทก์ยินดีให้ปรับร้อยละ 0.25 ของค่าจ้างทั้งหมดต่อหนึ่งวัน ต่อมาโจทก์ก่อสร้างไปแล้ว 3 งวด ส่วนงวดที่ 4 โจทก์ทำไม่เสร็จในกำหนด แต่ก่อนที่จะถึงกำหนดชำระหนี้นั้น โจทก์จึงได้มีหนังสือขอขยายเวลาชำระหนี้ไปอีก 60 วัน แก่จำเลย โดยจำเลยได้ตกลงขยายกำหนดเวลาชำระหนี้จากเดิมคือวันที่ 30 พฤษภาคม 2527 ให้แก่โจทก์แล้วและต่อมาในวันที่ 25 กรกฎาคม 2527 โจทก์ได้ส่งมอบงานให้แก่จำเลย และจำเลยได้ให้วิศวกรผู้ควบคุมงานเป็นผู้รับมอบงานแทนโดยจำเลยมิได้ทักท้วงว่าโจทก์ทำงานล่าช้าทั้งที่ยังออกเช็คชำระค่าจ้างในงวดสุดท้ายให้แก่โจทก์ด้วย จึงเป็นกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าจำเลยและโจทก์ได้ตกลงกันขยายระยะเวลาชำระหนี้ตามเดิมแล้ว เมื่อลูกหนี้ชำระหนี้ถูกต้องตามกำหนดเวลา ลูกหนี้ย่อมไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

คำพิพากษาฎีกาที่ 5327/2534

“จำเลยทำสัญญาซื้อลูกสูบจากโจทก์ แม้ปรากฏว่าลูกสูบชุดแรกที่โจทก์ส่งมอบให้จำเลยเป็นลูกสูบที่ไม่ถูกต้องตามสัญญา แต่จำเลยก็ไม่ได้นำสืบว่าโจทก์รู้ที่อยู่แล้วว่าลูกสูบดังกล่าวเป็นลูกสูบที่ไม่ถูกต้องยังขี้นนำมาส่งมอบให้แก่จำเลย ข้อเท็จจริงกลับได้ความว่าจำเลยมีความสงสัยว่าลูกสูบนั้นไม่ถูกต้องตามสัญญาจึงได้บันทึกใบส่งของว่ารับลูกสูบไว้เพื่อตรวจสอบ จำเลยจึงมีหน้าที่ตรวจสอบแล้วแจ้งให้โจทก์ทราบว่าคุณต้องตามสัญญาหรือไม่ เพื่อโจทก์จะได้จัดการหาามาเปลี่ยนหรือแก้ไขให้ถูกต้องตามข้อสัญญา จำเลยก็ไม่ได้แจ้งให้โจทก์ทราบดังกล่าว ต่อมาจำเลยกลับมีหนังสือถึงโจทก์ว่าบัดนี้ได้เกินกำหนดอายุสัญญาแล้ว โจทก์ไม่ส่งของให้จำเลยอันเป็นการผิดสัญญา โจทก์ได้ยืนยันว่าส่งลูกสูบให้จำเลยแล้วแทนที่จำเลยจะมีหนังสือชี้แจงต่อโจทก์ว่าสินค้าของโจทก์ที่ส่งไปชุดแรกไม่ถูกต้องอย่างไร จำเลยกลับมีหนังสือเตือนให้โจทก์ส่งของตามสัญญาและให้นำค่าปรับมาชำระ โจทก์จึงยืนยันกลับไปยังจำเลยว่าส่งสินค้าให้จำเลยถูกต้องตามสัญญาแล้ว ต่อมาเพื่อตัดความรำคาญ โจทก์จึงส่งสินค้าลูกสูบอีกชุดหนึ่งให้จำเลย จำเลยรับว่าลูกสูบชุดหลังถูกต้องตามสัญญา ดังนี้ การที่โจทก์ส่งลูกสูบที่ถูกต้องให้จำเลยล่าช้าเกิดจากความล่าช้าในการปฏิบัติหน้าที่ของจำเลยซึ่งไม่ปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ.2521 ข้อ 48 ประกอบระเบียบกรมชลประทาน

ว่าด้วยการ บริหารงานด้านพัสดุ พ.ศ. 2522ข้อ 91 โจทก์จึงไม่ใช่เป็นฝ่ายผิดสัญญา จำเลยไม่มีสิทธิ-
ปรับโจทก์และเมื่อจำเลยได้รับลูกสุบชุดหลังไว้ถูกต้องตามสัญญาจำเลยจะต้องชำระราคาสินค้า
ดังกล่าวให้โจทก์ เมื่อจำเลยไม่ชำระจึงตกเป็นผู้ผิดนัดต้องชำระดอกเบี้ย แก่โจทก์นับแต่วันผิดนัด”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 5327/2534 ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ในกำหนดเวลา
ชำระหนี้แล้วแต่เป็นชำระหนี้ไม่ถูกต้องครบถ้วน ซึ่งการชำระหนี้ไม่ถูกต้องครบถ้วนนั้นยังไม่เป็นเหตุ-
ให้ลูกหนี้เป็นผู้ผิดนัดได้และเมื่อเจ้าหนี้รับไว้หนี้ก็ย่อมระงับไป แต่ในคดีนี้เจ้าหนี้รับไว้แต่ได้ระบุใบ-
ส่งของว่ารับไว้เพื่อตรวจสอบจึงยังมีประเด็นว่าเจ้าหนี้อาจจะรับหรือไม่รับชำระหนี้นั้นก็ไม่ได้ ซึ่งหาก
เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้ย่อมส่งผลให้หนี้ยังไม่ระงับ ซึ่งในคดีนี้เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้แต่ก็ไม่ได้แจ้งต่อ-
ลูกหนี้ว่าการชำระหนี้ไม่ถูกต้องอย่างไร จนกระทั่งถึงวันที่ 22 มีนาคม 2527 ซึ่งเลยกำหนดเวลา-
ชำระหนี้มาแล้ว ลูกหนี้จึงได้จัดส่งลูกสุบชุดใหม่ให้โจทก์อีก 90 ชุด เพื่อตัดความจำคุกโดยเจ้าหนี้ได้
ยอมรับลูกสุบชุดใหม่นี้ว่าถูกต้องตามสัญญา แต่การที่ลูกหนี้ส่งมอบลูกสุบที่ถูกต้องตามสัญญาล่าช้า
เกินกำหนดอายุสัญญาดังกล่าวเกิดจากความล่าช้าในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของเจ้าหนี้เอง
เพราะตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2521 ข้อ 48 บัญญัติไว้ว่าการตรวจรับ-
พัสดุให้คณะกรรมการตรวจรับพัสดุที่ซื้อทำการตรวจรับให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วที่สุด อันเป็นพฤติการณ์
ที่ทำให้ลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด ตามมาตรา 205 ดังนั้นจึงจะถือว่าลูกหนี้ส่งมอบลูกสุบให้จำเลย
ล่าช้าเกินกำหนดอายุสัญญาไม่ได้ เจ้าหนี้จึงยังไม่มีสิทธิปรับโจทก์ตามสัญญาข้อ 9 เพราะลูกหนี้ยัง
ไม่ได้ตกเป็นผู้ผิดนัด

คำพิพากษาฎีกาที่ 3012/2552 มหาวิทยาลัย

“การที่จำเลยที่ 1 รับมอบงานงวดที่ 14 และที่ 15 ทั้งที่ระยะเวลาก่อสร้างสิ้นสุด
แล้วและให้โจทก์ก่อสร้างงานงวดที่ 16 ซึ่งเป็นงวดสุดท้ายต่อไป ย่อมแสดงให้เห็นว่าจำเลยที่ 1 มิได้
ถือเอาระยะเวลาตามสัญญาเป็นสำคัญ ทั้งมีงานที่จำเลยที่ 1 ให้โจทก์ทำนอกเหนือสัญญาด้วย จึงเป็น
พฤติการณ์ที่บ่งชี้ว่าข้อสัญญาที่เกี่ยวกับการส่งมอบงานล่าช้าไม่แล้วเสร็จตามสัญญานี้ โจทก์และ
จำเลยที่ 1 ต่างมีเจตนาให้ระงับกันไปไม่ถือเป็นการผิดสัญญา จึงทำให้จำเลยที่ 1 ไม่มีสิทธิเรียกเบีย-
ปรับที่โจทก์ส่งมอบงานพ้นกำหนดเวลาสิ้นสุดตามสัญญาได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 381 วรรคสาม และ
มาตรา 597”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 3012/2552 จำเลยจ้างโจทก์ก่อสร้างอาคารแมนชั่น 7 ชั้น
ในวันที่ 10 กันยายน 2539 โดยสร้างตามแบบแปลนของสำนักงานเขตหรือสำนักงานโยธาและ

รายการแนบท้ายให้เสร็จภายใน 18 เดือน นับจากวันได้รับใบอนุญาตก่อสร้าง ตกลงค่าจ้างราคา 16,700,000 บาท แบ่งชำระเป็น 16 งวด ตามผลงานที่ทำ งวดละ 1,043,750 บาท งวดสุดท้ายชำระภายใน 7 วันนับแต่วันส่งมอบงานเมื่อโจทก์เทพื้นชั้นล่าง ติดตั้งสุขภัณฑ์ ทาสี เก็บกวาดพร้อมส่งมอบ นอกจากนั้นระหว่างก่อสร้างจำเลยได้ว่าจ้างโจทก์เทลอนเพิ่มเติมและทำการระจกเป็นสีชาดำ รวมเป็นเงินเพิ่มอีก 175,640 บาท อีกด้วย ต่อมาโจทก์ส่งมอบงานงวดสุดท้ายตามสัญญาพร้อมงานเพิ่มเติมในวันที่ 1 มิถุนายน 2541 ซึ่งเลยกำหนดเวลาชำระหนี้ไปแล้ว แต่ศาลฎีกาเห็นว่าเมื่อจำเลยได้ว่าจ้างให้โจทก์ทำงานเพิ่มเติมจากสัญญาหลายประการ เป็นพฤติการณ์ที่ทำให้เห็นว่าโจทก์อาจไม่อาจทำงานได้เสร็จทันกำหนดเวลาเดิม จึงเป็นกรณีที่คู่สัญญาไม่ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้เป็นสำคัญ ดังนั้นกำหนดเวลาชำระหนี้ดังกล่าวจึงมิได้เป็นกำหนดเวลาที่แน่นอนตามวันแห่งปฏิทินอีกต่อไป ดังนั้นหากเจ้าหนี้ต้องการให้ลูกหนี้ผิดนัด เจ้าหนี้จะต้องเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้เสียก่อน ในคดีนี้เจ้าหนี้ก็มีได้เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้แต่อย่างใดและต่อมากลูกหนี้ ได้ส่งมอบงานเรียบร้อยแล้ว จึงไม่เป็นกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดอันจะส่งผลให้เจ้าหนี้เรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้

สรุป แม้ว่าคำพิพากษาในกลุ่มที่สองนี้ ศาลฎีกาไม่ได้วินิจฉัยอย่างชัดแจ้งในประเด็นของการผิดนัดตามมาตรา 379 ว่าจะต้องเป็นการผิดนัดตามมาตรา 204 เท่านั้นหรือไม่ แต่ผู้เขียนก็เห็นว่าคำพิพากษากลุ่มนี้ก็ได้อธิบายให้เห็นว่าการผิดนัดตามมาตรา 379 อาจจะต้องเป็นเรื่องของการผิดนัดตามมาตรา 204 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1606/2527 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3012/2552 อันเป็นเรื่องที่เพียงแต่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้นแต่ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ส่งผลให้เจ้าหนี้จึงไม่อาจเรียกเบียปรับได้

กลุ่มคำพิพากษาที่พิพากษายกหลักกฎหมายเรื่องการเรียกเบียปรับตามมาตรา 379 โดยไม่อาศัยความผิดของลูกหนี้ ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 893/2492

“โจทก์ฟ้องว่า จำเลยเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมาได้ยื่นคำร้องขออนุญาตนำข่าวสารไปจำหน่ายแก่ราษฎรจังหวัดนครราชสีมาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน เนื่องจากขาดแคลนข่าว และได้สัญญาว่าจะส่งข่าวสารที่ได้รับอนุญาตให้ถึงปลายทางภายในระยะเวลาไม่ช้ากว่า 60 วัน นับแต่วันได้รับอนุญาต หากจำเลยผิดสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะโดยเหตุสุดวิสัยหรือโดยเหตุใด ๆ ก็ตามจำเลยยอมใช้เบียปรับให้โจทก์ ต่อมาจำเลยได้ขนย้ายข่าวไปแต่ข่าวสารถึงปลายทางไม่ครบจำนวน โจทก์จึงฟ้องเรียกค่าปรับฐานผิดสัญญา แต่จำเลยให้การต่อสู้ข้อเท็จจริงและตัดฟ้องว่าสัญญา

ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี ศาลฎีกาเห็นว่า หากได้มีกฎหมายห้ามมิให้ทำสัญญาตกลงรับผิดถึงเหตุสุดวิสัยไม่ แม้แต่การใดเป็นการผิดแผกแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว เพียงแต่เหตุเท่านั้นก็ยังหาเป็นโมฆะไม่ การที่จำเลยพอใจทำสัญญายินยอมรับผิดตลอดถึงเหตุสุดวิสัยนั้นหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแต่อย่างใดไม่ ส่วนข้อที่จำเลยคัดค้านว่าศาลใช้ดุลยพินิจให้จำเลยใช้เบี้ยปรับโดยไม่ฟังข้อเท็จจริงว่าจะมีเหตุสุดวิสัยหรือไม่นั้น เห็นว่าแม้จะมีเหตุสุดวิสัยหรือไม่ จำเลยก็ยังต้องรับผิดตามสัญญาที่ได้ทำให้ไว้แก่โจทก์และตามสัญญาจำเลยยอมให้โจทก์ปรับเป็นเงิน 8 แสนบาทเศษ ศาลทั้งสองคำนวณตามปริมาณข่าวที่จำเลยผิดสัญญาแล้วลดลงมาเหลือเพียง 4 แสนบาท เป็นการใช้ดุลยพินิจสมควรแก่เรื่องแล้ว”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 893/2492 เป็นเรื่องศาลฎีกาเห็นว่าคู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดให้แม้ลูกหนี้จะไม่ได้มีความผิดหรือไม่ได้ผิดนัดตามมาตรา 204 เจ้าหนี้ก็เรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ เนื่องจากมองว่า เบี้ยปรับไม่ใช่บทบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น คู่สัญญาจึงสามารถกำหนดให้แม้ว่าการไม่ชำระหนี้หรือการชำระหนี้ไม่ถูกต้องของลูกหนี้เกิดเพราะเหตุสุดวิสัย ลูกหนี้ก็ยังต้องรับผิดตามสัญญาต่อเจ้าหนี้

ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนเห็นว่าข้อตกลงเบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่ทำให้ลูกหนี้ต้องรับผิดเพิ่มเติมขึ้นจากความรับผิดที่ไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงต้องอาศัยความผิดของลูกหนี้เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งตามมาตรา 379 ก็ได้บัญญัติถึงการผิดนัดของลูกหนี้เป็นเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าคู่สัญญาไม่อาจตกลงกันกำหนดให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้แม้ลูกหนี้ไม่มีความผิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2669/2519

“หนังสือสัญญาเช่าระบุให้ผู้เช่าเสียค่าเช่าให้แก่ผู้ให้เช่าจนเต็มจำนวนของกำหนดเวลาหรือเป็นค่าเสียหายของผู้ให้เช่าในกรณีที่ผู้เช่าบอกเลิกการเช่าก่อนสัญญาครบกำหนดเป็นการกำหนดเบี้ยปรับให้ผู้เช่าชำระให้แก่ผู้ให้เช่า”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2669/2519 ในเรื่องนี้ผู้เช่ามีสิทธิในการเลิกสัญญาเช่าได้ จึงมิใช่เรื่องผู้เช่าผิดนัดแต่อย่างใด ซึ่งท่านอาจารย์ ไมตรี ศรีอรุณ ให้ข้อสังเกตไว้ในคำบรรยายเนติบัณฑิตสมัยที่ 67 ในเรื่องสัญญาไว้ว่า “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 379 เน้นเรื่องลูกหนี้ผิดนัด แต่ในคดีนี้โจทก์มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าได้ก่อนกำหนดจึงไม่เป็นการผิดสัญญา การริบ-

เบี้ยปรับน่าจะไม่ตรงตามที่มาตรา 379 บัญญัติ แต่เมื่อโจทก์บรรยายฟ้องเรื่องค่าเสียหายมาด้วย ศาลฎีกาจึงนำกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับมาใช้ ที่ถูกน่าจะวินิจฉัยตามหลักสัญญาต่างตอบแทน”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535

“สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาที่ประกอบด้วยสัญญาเช่าและค้ำประกันว่าจะขายทรัพย์สินเมื่อรณต์พิพาทซึ่งเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้ตามสัญญาเช่าซื้อสูญหายไป ย่อมมีผลทำให้จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้เช่าซื้อไม่ได้รับประโยชน์ในรณต์พิพาท โจทก์ซึ่งเป็นผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่อาจจะขายหรือให้รณต์พิพาทตกเป็นสิทธิแก่จำเลยที่ 1 ได้ตามค้ำประกัน สัญญาเช่าซื้อจึงเป็นอันระงับไป โจทก์คงมีสิทธิรับค่าเช่าซื้อที่ส่งไว้แล้ว และกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ แต่ไม่มีสิทธิที่จะเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างอยู่ ข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อว่า ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัยสูญหาย ผู้เช่าซื้อยอมรับผิดและยอมชำระค่าเช่าซื้อทั้งสิ้นจนครบเป็นข้อตกลงที่จำเลยที่ 1 จะต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ที่ได้รับความเสียหายเพราะเหตุที่รณต์ที่เช่าซื้อได้หายไป ในระหว่างการครอบครองของจำเลยที่ 1 ทำให้โจทก์ไม่สามารถกลับเข้าครอบครองได้ และถือว่าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับโดยเอาค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระมาเป็นจำนวนค่าเสียหาย ศาลย่อมกำหนดให้โจทก์ได้ตามควรแก่ความเสียหายที่โจทก์ได้รับ”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535 เป็นกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่า แม้สัญญาเช่าซื้อระงับไปแล้วเนื่องจากรณต์ที่เช่าซื้อสูญหาย แต่การที่มีข้อตกลงในสัญญากำหนดให้ หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัยสูญหาย ผู้เช่าซื้อยอมชำระเงินค่าเช่าซื้อทั้งสิ้นจนครบ ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นการตกลงกำหนดเบี้ยปรับต่อกันและบังคับกันได้

ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนเห็นว่าเจ้าหน้าที่ไม่อาจรีบหรือเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ เนื่องจากไม่ใช่เรื่องที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้โดยเกิดจากความผิดของลูกหนี้ อันจะเป็นการผิดนัดตามมาตรา 204 ดังนั้นการที่ศาลฎีกาวินิจฉัยเช่นนี้จึงไม่ตรงกับหลักเรื่องการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 379

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 948/2535

“สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง จึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับด้วย เมื่อรณต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับตั้งแต่วันที่รณต์สูญหาย ตามป.พ.พ. มาตรา 567 ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อต่อไป ส่วนข้อกำหนดตามสัญญาที่ระบุไว้ว่า ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัย หรือสูญหาย ผู้เช่าซื้อยอมชำระเงินค่าเช่าซื้อทั้งสิ้นจนครบนั้นพอ-

แปลได้ว่าผู้เช่าซื้อยอมชำระค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามจำนวนดังกล่าวอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลมีอำนาจที่กำหนดให้ตามที่เห็นสมควร ตาม ป.พ.พ. มาตรา 383 วรรคแรก”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 948/2535 เป็นกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่า แม้สัญญาเช่าซื้อจะระงับไปแล้วเนื่องจากรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย แต่การที่มีข้อตกลงในสัญญากำหนดให้ หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัยหรือสูญหาย ผู้เช่าซื้อยอมชำระเงินค่าเช่าซื้อทั้งสิ้นจนครบ ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นการตกลงกำหนดเบี้ยปรับต่อกันและบังคับกันได้

ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนเห็นว่าเจ้าหนี้ไม่อาจริบหรือเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ เนื่องจากไม่ใช่เรื่องที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้โดยเกิดจากความผิดของลูกหนี้ อันจะเป็นการผิดนัดตามมาตรา 204 ดังนั้นการที่ศาลฎีกาวินิจฉัยเช่นนี้จึงไม่ตรงกับหลักเรื่องการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ตามมาตรา 379

และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2352/2536

“สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่งจึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สิน มาใช้บังคับด้วยเมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายสัญญาเช่าซื้อจะระงับไปตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 567 ผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อที่ยังค้างชำระอยู่ตั้งแต่วันที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายไปหาได้ไม่ แม้ตามสัญญาเช่าซื้อจะกำหนดให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อ จนครบในกรณีที่รถยนต์ที่เช่าซื้อถูกโจรภัยหรือสูญหายก็ตาม แต่การที่ผู้เช่าซื้อตกลงไว้เช่นนั้นถือได้ว่าผู้เช่าซื้อได้ตกลงที่จะชำระค่าเสียหายให้ผู้เช่าซื้อในกรณีนี้ไว้ด้วย ผู้เช่าซื้อจึงต้องรับผิดชอบแต่ศาลก็มีอำนาจกำหนดให้ตามจำนวนที่เห็นสมควร”

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 2352/2536 การที่รถยนต์อันที่เป็นทรัพย์สินที่เช่าได้สูญหายไปทำให้สัญญาเช่าซื้อรถยนต์ดังกล่าวสิ้นสุดลง แต่เมื่อคู่สัญญาได้กำหนดว่าให้เรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระต่อกันได้อยู่อีก ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าซึ่งเป็นเบี้ยปรับ

ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนเห็นว่ากรณีนี้การที่รถยนต์ถูกโจรกรรมไปไม่ได้เกิดจากความผิดของลูกหนี้อันจะเป็นเหตุให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดที่เจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับได้ตามมาตรา 379 จึงเป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัยไม่ตรงกับหลักกฎหมายมาตรา 379

จากคำพิพากษาในกลุ่มที่สามนี้เป็นกรณีที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้การเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ไม่ต้องอาศัยการผิดนัดของลูกหนี้โดยไม่ว่าจะเป็นการผิดนัดที่เคร่งครัดตามมาตรา 204 หรือไม่เคร่งครัดตามมาตรา 204 ตามความเห็นของนักกฎหมายข้างต้น และได้วินิจฉัยขยายให้

การเรียกหรือริบเบียปรับของเจ้าหนี้ไม่ต้องอาศัยความผิดของลูกหนี้อีกด้วย ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนเห็นว่าอาจจะเป็นกรณีที่ขัดกับหลักในเรื่องความรับผิดทางสัญญาที่ลูกหนี้จะต้องมีความผิดด้วย

สรุป การผิดนัดที่เป็นเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับตามมาตรา 379 นั้น เนื่องจากในตัวของบทบัญญัติมาตราดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดและหลักเกณฑ์ของการผิดนัดเอาไว้ จึงทำให้มีความไม่ชัดเจนว่าการผิดนัดดังกล่าวจะต้องเป็นการผิดนัดตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 204 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเรื่องลูกหนี้ผิดนัดอันเป็นบทบัญญัติที่สามารถนำมาใช้กับมูลหนี้ตามสัญญาอย่างเบียปรับได้ หรือการผิดนัดตามบทบัญญัติมาตรา 379 จะเป็นเพียงการอาศัยความผิดของลูกหนี้จากการไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องเท่านั้น ซึ่งการตีความทางใดทางหนึ่งในข้างต้นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อกฎหมายของการเรียกหรือริบเบียปรับของเจ้าหนี้ที่แตกต่างกันออกไป

ในหัวข้อนี้เมื่อพิจารณาจากความเห็นของนักกฎหมายไทยในทางดำราแล้ว ผู้เขียนพบว่านักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความเห็นต่อประเด็นของการเรียกเบียปรับตามมาตรา 379 ว่าจะต้องเป็นการผิดนัดในหมายคามอย่างไร โดยจะเป็นเพียงการอธิบายไปตามตัวบทบัญญัติมาตรา 379 เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนก็พบว่าพอจะมีนักกฎหมายไทยที่อธิบายถึงประเด็นนี้โดยตรงและชัดเจนอยู่บ้าง ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วข้างต้น แต่ในส่วนนี้ผู้เขียนจะขอสรุปกลุ่มความคิดเห็นของนักกฎหมายไทยไว้ ดังนี้

1. กลุ่มความคิดเห็นแรก เห็นว่าการผิดนัดในมาตรา 379 นั้นไม่ได้มีความหมายที่เคร่งครัดตามมาตรา 204 เนื่องจากเห็นว่า เมื่อมาตรา 381 เปิดโอกาสให้คู่สัญญาสามารถที่จะกำหนดเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้ ซึ่งการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมียุทธศาสตร์มากกว่าการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาอันเป็นเรื่องลูกหนี้ผิดนัด ซึ่งเป็นศัพท์ที่ปรากฏเป็นเหตุของการเรียกเบียปรับตามมาตรา 379 ฉะนั้นเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้แล้วแต่ชำระหนี้ไม่ถูกต้องนอกเหนือจากเรื่องเวลาซึ่งเป็นเพราะความผิดของลูกหนี้เอง เจ้าหนี้ก็สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้

2. กลุ่มความคิดเห็นที่สอง เห็นว่าการผิดนัดในมาตรา 379 เป็นการผิดนัดตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 204 เท่านั้น เนื่องจากเห็นว่า เมื่อมาตรา 379 กำหนดถึงการผิดนัดของลูกหนี้ให้เป็นเหตุของการเรียกหรือริบเบียปรับโดยมิได้อธิบายขยายต่อไปว่าการผิดนัดดังกล่าวนั้นมีความหมายและหลักเกณฑ์อย่างไร จึงจะต้องกลับไปใช้บทบัญญัติเรื่องลูกหนี้ผิดนัดซึ่งมาตรา 204 เป็นบทที่อยู่ในบทเบ็ดเสร็จทั่วไปของบรรพนี้ จึงนำมาใช้กับกรณีเบียปรับอันเป็นมูลหนี้สัญญาได้

ฉะนั้น เมื่อผู้เขียนได้ศึกษาและพบว่ามียุทธศาสตร์ความคิดเห็นของนักกฎหมายไทยต่อประเด็นนี้สามารถแยกออกเป็นสองกลุ่มความคิดเห็นแต่ก็ไม่ได้มีนักกฎหมายไทยอธิบายถึงประเด็นในเรื่องนี้มากนัก ผู้เขียนจึงได้ศึกษาต่อไปถึงคำพิพากษาของศาลฎีกาซึ่งพบว่า ศาลฎีกาไม่ได้อธิบายถึงการผัดผ่อนของลูกหนี้ซึ่งเป็นเหตุของการเรียกหรือริบเบียปรับตามมาตรา 379 เอาไว้โดยชัดเจนว่าจะต้องเป็นการผัดผ่อนตามบทบัญญัติมาตรา 204 หรือมีความหมายที่กว้างออกไป โดยพบว่าคำพิพากษาส่วนใหญ่มักเป็นการพิพากษาถึงเรื่องที่สำคัญที่กำหนดเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้หรือเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาหรือการชำระหนี้ล่าช้า ดังนั้นจึงเป็นกรณีที่สามารถปรับใช้กับหลักลูกหนี้ผัดผ่อนตามมาตรา 204 ได้ แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม ผู้เขียนก็พบคำพิพากษาบางส่วนที่สะท้อนให้เห็นว่าการผัดผ่อนอันเป็นเงื่อนไขของการเรียกหรือริบเบียปรับตามมาตรา 379 อาจจะต้องเป็นการผัดผ่อนตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 204 เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1606/2527 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 647/2534 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3012/2552 ซึ่งต่างเป็นเรื่องที่เพียงแต่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้นแต่ยังไม่ตกเป็นผู้ผัดผ่อนตามมาตรา 204 จึงทำให้เจ้าหน้าที่จึงไม่อาจเรียกเบียปรับจากลูกหนี้ได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เขียนได้แบ่งแยกคำพิพากษาเกี่ยวกับประเด็นของการผัดผ่อนอันเป็นเงื่อนไขในการเรียกหรือริบเบียปรับตามมาตรา 379 ออกเป็นหลายกลุ่มในข้างต้นโดยมีทั้งกรณีศาลฎีกาได้พิพากษาไปตามหลักกฎหมายเรื่องเบียปรับโดยที่มีได้อธิบายถึงประเด็นของการผัดผ่อนโดยชัดเจนและมีกรณีศาลฎีกาพิพากษาโดยสะท้อนให้เห็นถึงการผัดผ่อนอันเป็นเงื่อนไขของการเรียกหรือริบเบียปรับตามมาตรา 379 ว่าอาจจะต้องเป็นการผัดผ่อนตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 204 แต่คำพิพากษาทั้งสองกลุ่มนี้ก็ยังคงเป็นเรื่องที่อาศัยความผิดของลูกหนี้ เนื่องจากการที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบทางสัญญานั้นจะต้องปรากฏถึงความผิดของลูกหนี้ด้วย ซึ่งผู้เขียนพบว่ามีคำพิพากษาศาลฎีกาบางส่วนที่ศาลฎีกาวินิจฉัยให้ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบที่ลูกหนี้ไม่มีความผิดเสียเลยเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 893/2492 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 948/2535 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2352/2536 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นกรณีที่ศาลฎีกาวินิจฉัยให้การเรียกหรือริบเบียปรับของเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 379 ไม่ต้องอาศัยการผัดผ่อนของลูกหนี้โดยไม่ว่าการผัดผ่อนของลูกหนี้จะอยู่ในความหมายของมาตรา 204 หรือไม่ก็ตาม ด้วยความเคารพอย่างสูงผู้เขียนเห็นว่าเป็นกรณีที่ศาลฎีกาวินิจฉัยไม่เป็นไปตามหลักกฎหมายมาตรา 379 ทั้งยังส่งผลเป็นการเอาผิดเอาเปรียบลูกหนี้ซึ่งโดยส่วนใหญ่ก็มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่าเจ้าหน้าที่อีกด้วย

ดังนั้นเมื่อการผิดนัดอันเป็นเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับในมาตรา 379 อาจมีความหมายที่ไม่ตรงกับการผิดนัดในมาตรา 204 ซึ่งเป็นแม่บทในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดในมูลสัญญา และอาจส่งผลทางกฎหมายต่อการเรียกหรือริบเบียปรับสำหรับเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องประการอื่น ๆ นอกจากการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลา กล่าวคือ เจ้าหนี้อาจจะต้องรอหรือทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 204 เสียก่อนโดยถือว่าการผิดนัดของลูกหนี้คือการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควรที่ลูกหนี้มีความผิดเท่านั้น

หรือหากการผิดนัดในมาตรา 379 มีความหมายและหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับมาตรา 204 ก็มีประเด็นต่อไปว่า การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการอื่น ๆ ในบางกรณีที่ไม่มีความทับซ้อนกับการผิดนัดตามมาตรา 204 เจ้าหนี้ก็อาจไม่สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ ดังนั้นเจ้าหนี้จะสามารถตกลงกำหนดเงื่อนไขของการเรียกเบียปรับ คือ การผิดนัดที่ไม่ได้มีความหมายอย่างการผิดนัดในมาตรา 204 หรือกำหนดให้เป็นการผิดสัญญาแทนได้หรือไม่ ในประเด็นเหล่านี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 4

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกฎหมายเรื่องเบียปรับของไทยได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายต่างประเทศทั้งกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและกฎหมายแพ่งเยอรมัน ฉะนั้นการทำความเข้าใจถึงตัวบทบัญญัติในเรื่องเบียปรับรวมไปถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องนี้ จึงต้องไปศึกษาถึงประวัติศาสตร์การร่างของตัวบทบัญญัติและวัตถุประสงค์ของเบียปรับในประเทศต่าง ๆ ที่กฎหมายเบียปรับของไทยได้รับต่อมา ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาและจะอธิบายอย่างละเอียดต่อไปในบทที่สามโดยจะนำมาเชื่อมโยงและวิเคราะห์กับหลักกฎหมายเบียปรับของไทยในบทที่ 4 และบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 3

ข้อความคิดพื้นฐานเรื่องการผิดนัดในเบี้ยปรับในระบบกฎหมายต่างประเทศ

3.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของเบี้ยปรับในกฎหมายต่างประเทศ

3.1.1 กฎหมายโรมัน

ความคิดในเรื่องเบี้ยปรับนั้นมีที่มาจากกฎหมายกรีกในยุคโบราณ ก่อนที่จะถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย ในสมัยโรมัน¹⁷⁶ โดยเริ่มแรกเบี้ยปรับอยู่ในรูปแบบของการวางหลักประกันเป็นเงิน (Arra) ในสัญญาซึ่งเกิดขึ้น โดยนักนิติศาสตร์ในยุคไบแซนไทน์ (Byzantine) ที่ได้นำเอาสัญญาซื้อขาย Lex commissoria อันเป็นสัญญาเสริมที่ระบุดวงสิทธิในการเลิกสัญญาของผู้ขายสำหรับกรณีที่ไม่มีการใช้ราคาในเงื่อนไขที่กำหนดไปผสมกับสัญญาซื้อขายที่มีการวาง arra ส่งผลให้ผู้ขายมีสิทธิเลือกที่จะฟ้องให้ผู้ซื้อปฏิบัติชำระหนี้หรือใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาและริบ arra หากผู้ซื้อไม่ปฏิบัติตามสัญญาและเมื่อมีการปฏิบัติตามสัญญา เงินส่วนนี้จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของราคาที่ต้องใช้ให้แก่นักแทน¹⁷⁷ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่าในยุคนี้ arra อันเป็นหลักประกันตามสัญญามีลักษณะคล้ายกับมัดจำในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามเบี้ยปรับก็ได้ถูกพัฒนาให้มีความแตกต่างจากไปจากมัดจำ โดยแนวคิดของเบี้ยปรับในกฎหมายโรมันนั้น คือเพื่อลงโทษ โดยมีการตกลงเกี่ยวกับการลงโทษผู้ไม่ชำระหนี้ ซึ่งจะต้องทำตามแบบโดยการเปล่งวาจาถามตอบด้วยถ้อยคำที่กฎหมายกำหนดระหว่างบุคคลสองคนต่อเนื่องเป็นกรรมวาระเดียวกัน¹⁷⁸ เรียกว่า “Stipulatio Poena” ซึ่งปรากฏอยู่ในสมัยพระเจ้าจัสติเนียน อันเป็นความคิดที่เกิดมาจากจารีตประเพณีในการกล่าวถ้อยคำถามคำตอบตามแบบที่ได้กำหนดเอาไว้เพื่อให้เกิดสัญญาต่อกัน¹⁷⁹

¹⁷⁶ Benjamin, "Penalties, Liquidated Damages and Penal Clauses in Commercial Contracts: A Comparative Study of English and Continental Law," 607.

¹⁷⁷ ประชุม โฉมฉาย, "หนี้ในกฎหมายโรมัน V: ผลและหนี้อันเกิดจากสัญญา Emptio Venditio," วารสารนิติศาสตร์ 28 (มีนาคม 2541): 49.

¹⁷⁸ ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 26.

¹⁷⁹ R Zimmermann, The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition, (Great Britain: Oxford University Press, 1996), p.95-113.

ความคิดของเรื่อง Stipulatio¹⁸⁰ นั้นแตกต่างจากเรื่องเบี้ยปรับในปัจจุบันเนื่องจากไม่ได้สนใจว่าหนี้ตามสัญญาหลักจะต้องมีความสมบูรณ์หรือไม่ กล่าวคือเป็นสัญญาที่มีความสมบูรณ์แยกต่างหากจากสัญญาหลักและไม่สนใจว่าลูกหนี้จะไม่ชำระหนี้โดยมีความผิดหรือไม่ เพราะแม้ว่าลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ได้เพราะเหตุสุดวิสัยเจ้าหนี้ก็ยังคงเรียกเบี้ยปรับได้ จึงเห็นได้ว่าเบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อการลงโทษและข่มขู่ให้คู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญาโดยแม้เบี้ยปรับจะกำหนดสูงเกินกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงไปมากก็สามารถบังคับต่อกันได้ซึ่งปรากฏอยู่ในยุคกฎหมายโรมันยุคคลาสสิก อย่างไรก็ตาม แม้สามารถบังคับเบี้ยปรับได้ตามจำนวนที่ตกลงกันแต่ก็อาจถูก Praetor เข้ามาแทรกแซงโดยนำเอาหลักสุจริตมาใช้เมื่อมีการบังคับเบี้ยปรับที่ไม่สมเหตุสมผล¹⁸¹ และต่อมาเบี้ยปรับได้ถูกพัฒนาให้ไปในทางเยียวยาชดเชยค่าเสียหายมากขึ้นอันมาจากแนวคิดที่ว่าเบี้ยปรับคือการรับรองว่าจะมีการใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้น จึงควรอยู่ภายใต้หลักการเดียวกับค่าเสียหาย¹⁸² แต่ในยุคศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปได้นำเอาหลักกฎหมายโรมันมาศึกษาและนำมาแก้ไขปรับปรุงเพื่อนำมาใช้กับกฎหมายของประเทศตนเอง แนวความคิดในเรื่องของเบี้ยปรับที่เป็นการลงโทษก็เริ่มกลับมาได้รับความสนใจอีกครั้งหนึ่ง

3.1.2 กฎหมายแพ่งเยอรมัน

กฎหมายแพ่งเยอรมัน ไม่ยอมรับการแยกประเภทระหว่าง ค่าเสียหายล่วงหน้าหรือ liquidated damages กับเบี้ยปรับออกจากกันและกฎหมายแพ่งเยอรมันยอมรับว่าจำนวนเบี้ยปรับที่คู่สัญญาตกลงกันสามารถเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ กฎหมายแพ่งเยอรมันให้ความสำคัญกับการลงโทษลูกหนี้ตามข้อตกลงเบี้ยปรับและยังยอมรับการเข้าแทรกแซงของศาลในกรณีที่จำนวนของเบี้ยปรับมากเกินไปและความเสียหายมิได้มีถึงจำนวนเบี้ยปรับที่ตกลงกันไว้¹⁸³

¹⁸⁰ Zoppini A., *La Pena Contrattuale* (Giuffrè : Milano, 1991), p. 17 ss. อ้างถึงใน ศนันท์ภรณ์ โสติพันธ์, *คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา*, หน้า 412.

¹⁸¹ Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, p. 95-112.

¹⁸² Ibid., p. 108.

¹⁸³ Benjamin, "Penalties, Liquidated Damages and Penal Clauses in Commercial Contracts: A Comparative Study of English and Continental Law," : 617-18.

เบี้ยปรับสำหรับการผิดนัดอยู่ในกฎหมายเรื่องนี้เท่าใช้กับกรณีที่มีผู้ทำผิดกฎหมาย เมื่อเจ้าหนี้หรือผู้ได้รับความเสียหายเรียกร้องเบี้ยปรับแล้ว จะต้องแบ่งบางส่วนให้กับรัฐในฐานะที่เป็นค่าปรับเป็นเบี้ยปรับเพื่อการชดเชยความเสียหายที่เขาต้องได้รับบาดเจ็บหรือเดือดร้อน ต่อมาหนี้ในกฎหมายเอกชนได้กลายมาเป็นสิ่งที่เกิดจากการเข้าทำสัญญาด้วยความสมัครใจซึ่งแยกออกมาจากอิทธิพลของศาล ความคิดดั้งเดิมก็ยังอยู่คือโยงอยู่กับเรื่องของการไม่ชำระเงินซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้น ในกรณีนี้ลูกหนี้ไม่เพียงต้องเสียเบี้ยปรับจากการผิดนัดเท่านั้น อย่างกรณีการกระทำผิดกฎหมายข้างต้น แต่ลูกหนี้จะต้องถูกลงโทษในความผิดที่เขาทำด้วย เห็นได้ว่าเป็นการที่กฎหมายเอกชนถูกเพิ่มอำนาจให้เป็นอย่างกฎหมายอาญา¹⁸⁴

ในช่วงยุคกลาง การผิดนัดของลูกหนี้ถูกจัดว่าเป็นการกระทำที่มีขอบด้วยกฎหมาย (unlawful) อย่างไรก็ตาม ความคิดในเรื่องนี้ได้ลดความสำคัญลงในช่วงยุคของพวกแฟรงก์ (Frankish) จนกระทั่งหายไปในยุคปัจจุบัน ความคิดเรื่องเบี้ยปรับเกิดขึ้นมาจากความล่าช้าได้รับการปกป้องเพียงแค่จารีตประเพณีแบบดั้งเดิม ความคิดนี้สะท้อนอยู่เรื่องของการจ่ายค่าเช่าที่ล่าช้า (rent-for-delay) ซึ่งคือจำนวนเงินที่จ่ายโดยผู้เช่าเพื่อเป็นเบี้ยปรับสำหรับการล่าช้า ความคิดนี้ได้รับความนิยมในยุคกลางจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน¹⁸⁵

ในช่วงยุคสมัยใหม่ แม้มีความนิยมในเรื่องของดอกเบี้ยผิดนัดขึ้น แต่เบี้ยปรับก็ได้พัฒนาขึ้นโดยเจ้าหนี้เกิดสิทธิเรียกร้องสองประการ คือเรียกให้ชำระหนี้และเรียกเบี้ยปรับสำหรับกรณีชำระหนี้ล่าช้า และเปิดให้ศาลมีอำนาจในการปรับลดเบี้ยปรับลงได้ด้วย¹⁸⁶

ต่อมาได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่ง โดยเริ่มต้นขึ้นเมื่อปลายค.ศ. 1970 การปฏิรูปแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งเสียใหม่ โดยมีเหตุผลมาจากเรื่องดังนี้¹⁸⁷

¹⁸⁴ R. Hubner, *A History of Germanic Private Law*, Trans. Francis S. Philbrick (South Hackensack, N.J.: Rothman Reprints inc., 1968), p. 521.

¹⁸⁵ Ibid., p. 523-26.

¹⁸⁶ Ibid., p. 526.

¹⁸⁷ B. Markesinis, H Unberath, and A Johnston, *The German Law of Contract: A Comparative Treatise*, (Oxford; Portland: Hart Publishing, 2006).

1. เพื่อดำเนินการตามคำสั่งที่ 1999/44/EC โดยมีจุดประสงค์เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการขายสินค้าที่ดี (the sale of consumer goods) และเรื่องการรับประกัน (associated-guarantee)
2. เพื่อพัฒนาและแก้ไขเนื้อหาด้วยทฤษฎีเรื่องค่าเสียหายจากการผิดปกติกของการปฏิบัติชำระหนี้ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นโดยไม่ได้เป็นการแก้ไขในเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญแต่อย่างใด
3. บัญญัติหลักกฎหมายที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยศาลและทนายความไว้ในประมวลกฎหมาย
4. ฝ่ายนิติบัญญัติได้รวบรวมเอาบทบัญญัติพิเศษที่เกี่ยวกับเรื่องสัญญาเข้ามารวมไว้ในประมวลกฎหมายแพ่ง

การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งเริ่มจากกระทรวงยุติธรรมได้รับรายงานความประสงค์ในการปฏิรูปกฎหมายเรื่องนี้ และเนื่องด้วยการแนะนำของรายงานนี้ทำให้เกิดคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายในปี ค.ศ.1984 ซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย โดยคณะกรรมการชุดนี้ได้จัดทำรายงานเกี่ยวกับคำแนะนำในการปฏิรูปและร่างบทบัญญัติกฎหมายขึ้นในปี ค.ศ.1992

หลังจากนั้นคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายก็ได้จัดทำร่างวิพากษ์วิจารณ์ขึ้นในปี ค.ศ. 2000 ซึ่งร่างนี้ก็ถูกวิจารณ์ค่อนข้างมากจนทำให้คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายต้องแก้ไขร่างใหม่โดยแบ่งคณะกรรมการออกเป็นสองกลุ่ม

กลุ่มแรกดูในเรื่องการปฏิบัติชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้อง (irregularities performance) โดยได้แก้ไขเกี่ยวกับประเภทของการปฏิบัติชำระหนี้ไม่ถูกต้องในกฎหมายเยอรมันมีสามประเภท ดังนี้¹⁸⁸

1. การชำระหนี้ล่าช้า กล่าวคือ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติชำระหนี้ในกำหนดเวลาทั้งที่สามารถปฏิบัติได้ ทั้งนี้ในมาตรา 280 (2) มาตรา281 มาตรา286-292 มาตรา 323
2. การชำระหนี้เป็นพันวิสัย กล่าวคือ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติชำระหนี้เนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติเช่นนั้นได้อีกแล้ว ทั้งนี้ในมาตรา 275 มาตรา283 มาตรา311a มาตรา326
3. การชำระหนี้โดยการผิดหน้าที่ในการป้องกัน (Protective duty)

โดยสองประเภทแรกนั้น เกี่ยวข้องกับหน้าที่ในการปฏิบัติชำระหนี้ (Leistungspflicht) เช่น หน้าที่ของลูกหนี้จะต้องปฏิบัติตามที่ตนได้ให้สัญญาไว้หรือไม่ปฏิบัติในสิ่งที่กำหนดห้ามไว้-

¹⁸⁸ Ibid., p. 386.

ในสัญญา สิทธิในการเรียกร้องให้ปฏิบัติตามสัญญาถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 241 ส่วนในประเภทที่สาม นั้น เกี่ยวกับหน้าที่ในการป้องกัน (Schutzpflichten) เป็นกรณีที่ลูกหนี้ได้ปฏิบัติชำระหนี้แล้วแต่ลูกหนี้ได้ฝ่าฝืนหน้าที่ในการป้องกันหรือระมัดระวัง เช่น ลูกหนี้มีหน้าที่ในการจะต้องไม่ก่อให้เกิดเจ้าหนี้ได้รับความเสียหายทางเนื้อตัวร่างกายในขณะที่ปฏิบัติชำระหนี้ โดยหลักเรื่องนี้เป็นหลักกฎหมายจากคำพิพากษาที่มีมายาวนานก่อนจะได้นำมาบัญญัติเมื่อมีปฏิรูปประมวลกฎหมายแพ่ง ซึ่งปัจจุบันปรากฏอยู่ในมาตรา 241 (2)

คณะกรรมการกลุ่มที่สอง ดูในเรื่องกำหนดเวลา ร่างใหม่นี้ได้ออกมาในเดือน พฤษภาคม ปี ค.ศ.2001 หลังจากนั้นก็มีกรแก้ไขเล็กน้อยหลายครั้งจนกระทั่งเป็นฉบับสมบูรณ์ในเดือนพฤศจิกายน ปีค.ศ.2001 โดยมีผลบังคับใช้ในเดือนมกราคม ปีค.ศ.2002¹⁸⁹ ส่วนในเรื่องของเบี้ยปรับนั้นไม่ได้มีการแก้ไขหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับ

ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ความนิยมนี้สามารถมาจากสองปัจจัย¹⁹⁰ คือ

ประการแรกก็คือ ภาระของการพิสูจน์จะถูกปรับจากเจ้าหนี้มายังลูกหนี้และเจ้าหนี้เพียงแค่พิสูจน์การเกิดขึ้นของพฤติการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียกเบี้ยปรับเท่านั้น

ประการที่สองคือ บางกรณีไม่อาจตกลงค่าเสียหายกันได้แน่นอนดังนั้นหากกำหนดน้อยกว่าค่าเสียหายจริงเจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายเพิ่มขึ้นได้

3.1.3 กฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสอยู่ในตระกูลระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรปหรือที่เรียกว่า Civil law ซึ่งมีที่มาจาก ius civile ซึ่งเป็นกฎหมายที่ชาวโรมันใช้ มีความสอดคล้องกับกฎหมายของพระเจ้าจัสติเนียนที่ได้รวบรวมกฎหมายโรมันออกมาเป็นกฎหมายที่ชื่อว่า Corpus Iuris Civilis ในศตวรรษที่ 11¹⁹¹

¹⁸⁹ Ibid., p. 383-85.

¹⁹⁰ Ibid., p. 620.

¹⁹¹ N Barry, The French Law of Contract, 2nd. (Oxford: Clarendon Press, 1992), p. 5.

คำว่า Civil law ที่ถูกรู้จักกันในนามของกฎหมายของโรมัน ต่อมาได้หมายถึงกฎหมายโรมันที่ค้นพบใหม่ด้วย เนื่องจากประเทศต่างๆในยุโรปได้นำมาใช้ใหม่ในฐานะของ *Ius commune* หรือ Common law ซึ่งมีเนื้อหาในส่วนของกรณีคดีและใช้ขยายขอบเขตของกฎหมายท้องถิ่น

ในช่วงระยะ 200 ปีที่ผ่านมา หลังจากกฎหมายโรมันได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในประเทศภาคพื้นยุโรป กฎหมายโรมันก็ถูกลดความสำคัญลง เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ได้นำองค์ประกอบของกฎหมายโรมันไปบัญญัติเป็นประมวลกฎหมายของประเทศตนเอง ซึ่งประมวลกฎหมายนโปเลียนในปี 1804 เป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกซึ่งต่อมาก็ได้รับความนิยมนำไปแพร่หลายไปทั่วยุโรป โดยมีความสำคัญดังนี้

1. ตัดกฎหมายออกจากต้นรากกฎหมายโรมัน กล่าวคือ *Corpus Civile* ไม่ถูกอ้างถึงว่ามีอำนาจโดยตรงอีกต่อไป กฎหมายโรมันจะถูกอ้างได้เมื่อเป็นส่วนหนึ่งของประมวลกฎหมาย

2. กฎหมายโรมันได้หายไปจากศาลแต่ถูกนำไปสอนในห้องเรียนแทน

จากงานรวบรวมกฎหมายของพระเจ้าจัสติเนียนผสมกับการตีความกฎหมายของนักกฎหมายเป็นเวลาหลายศตวรรษทำให้เกิด Civil law หรือ *Ius commune* ขึ้นที่ปัจจุบันแตกต่างไปจากกฎหมายโรมัน

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายโรมันจะไม่ได้ได้รับความนิยมแต่ก็ไม่ได้หมายความว่ากฎหมายแพ่งของประเทศภาคพื้นยุโรปจะไม่มีองค์ประกอบหรือแก่นที่เหมือนกันเสียเลย เช่น กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและกฎหมายแพ่งเยอรมันมีความแตกต่างกันในเนื้อหาแต่ต่างก็เป็นกฎหมายในระบบซีวิลลอว์เหมือนกันมีมุมมองและที่มาของกฎหมายมาจาก *Ius commune* เหมือนกัน¹⁹²

กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสได้รับเอาบทบัญญัติที่สำคัญของกฎหมายโรมัน โดยได้ถูกศึกษาและพัฒนาโดยนักกฎหมาย ก็คือ โครงสร้างของระบบกฎหมาย บทบัญญัติในเรื่องทรัพย์สิน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสัญญา¹⁹³

ก่อนที่จะมีการตรากฎหมายของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส 1804 มุมมองที่แพร่หลายในกฎหมายของทวีปภาคพื้นยุโรปในตอนนั้น คือ แนวคิดที่ว่าเบี่ยงปรับเป็นข้อตกลงที่เป็นการ

¹⁹² Ibid., p. 1-2.

¹⁹³ Ibid., p. 3.

คาดการณ์ความเสียหายล่วงหน้าแต่เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะถูกแทรกแซงโดยศาลในกรณีที่คู่สัญญาได้กำหนดจำนวนเบี้ยปรับไว้มากเกินไปเกินกว่าความเสียหายที่แท้จริง

สำหรับกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสนั้น ยอมรับการกำหนดเบี้ยปรับของคู่สัญญาแต่ไม่ยอมรับการที่จะถูกแทรกแซงจากศาล¹⁹⁴ หากเบี้ยปรับนั้นถูกแทรกแซงจากศาลจะเป็นการขัดกับหลัก *pacta sunt servanda* ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องสัญญาของกฎหมายฝรั่งเศส กฎหมายฝรั่งเศสนั้น นำหลักความคิดเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของสัญญาเพื่อป้องกันการแทรกแซงดังกล่าว นอกจากนี้ยังถือว่า เบี้ยปรับเป็นการลงโทษฐานสัญญา¹⁹⁵ ทั้งนี้ปรากฏใน

มาตรา 1226¹⁹⁶ “The penal clause is that by which a person, in order to assure the performance of an agreement, binds himself to something in case of non-performance.” กล่าวคือ เบี้ยปรับเป็นข้อความซึ่งลูกหนี้กล่าวยอมตนผูกพันว่าจะชำระสิ่งหนึ่งให้แก่เจ้าหนี้ ในกรณีที่มิได้ชำระหนี้หรือชักช้าในการชำระหนี้¹⁹⁷

เหตุผลที่แท้จริงที่อยู่เบื้องหลังแนวคิดนี้ ไม่ได้พิจารณาจากลักษณะของความเป็นเบี้ยปรับ แต่ขึ้นอยู่กับความเชื่อที่แท้จริงที่ว่า เบี้ยปรับไม่ใช่เรื่องประโยชน์สาธารณะที่รัฐหรือศาลจะเข้าแทรกแซงได้อย่างอิสระโดยไม่ได้รับความยินยอมจากคู่สัญญา ไม่ได้คำนึงถึงว่าเบี้ยปรับนั้นกำหนดเพื่อคาดการณ์ค่าเสียหายที่จะเกิดขึ้นหรือเพื่อเป็นการป้องกันการไม่ปฏิบัติตามสัญญาและไม่ว่าคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะมีความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจหรือไม่

ต่อมาเนื่องจาก หลักกฎหมายเรื่องสัญญาของฝรั่งเศสไม่ได้ถูกแก้ไขมาตั้งแต่ปีค.ศ.1804 เพราะศาลฝรั่งเศสได้ตีความให้กฎหมายสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงมาโดย

¹⁹⁴ Benjamin, "Penalties, Liquidated Damages and Penal Clauses in Commercial Contracts: A Comparative Study of English and Continental Law," 610.

¹⁹⁵ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 232.

¹⁹⁶ A barrister of the inner temple, The Code Napoleon or the French Civil Code, (52 Fleet street, London: Law bookseller, 1827), p. 353.

¹⁹⁷ เตือน บุนนาค, คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส, (ม.ป.ท: ม.ป.พ., 2476), หน้า 100.

ตลอด¹⁹⁸ การตีความของศาลในระยะเวลา 2 ทศวรรษที่ผ่านมา มีการตีความด้วยทแบบใหม่มากขึ้นไปและในบางกรณีการตีความของศาลเกือบเทียบเท่าได้กับการสร้างหลักกฎหมายใหม่¹⁹⁹

วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสนั้น คือการทำให้กฎหมายทันสมัยเข้าถึงได้และเข้าใจง่าย โดยมุ่งแก้ไขในเรื่องการทำสัญญา รูปแบบของสัญญา ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปที่มีอาจคาดเห็นได้ล่วงหน้าในขณะทำสัญญา และค่าเสียหายจากการผิดสัญญา²⁰⁰ สำหรับในเรื่องเกี่ยวกับเบี้ยปรับนั้นมีการเปลี่ยนแปลงมาตราแต่ไม่ได้เปลี่ยนสาระสำคัญหรือหลักการเรื่องเบี้ยปรับจากเดิม

กล่าวโดยสรุป กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสอยู่ในตระกูลระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรป ซึ่งมีที่มาจาก *Ius civile* โดยกฎหมายฝรั่งเศสมีองค์ประกอบที่สำคัญมาจาก Canon law (กฎหมายศาสนา) กฎหมายจารีตประเพณีและกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ แต่ก็ได้รับโครงสร้างและทัศนคติต่อกฎหมายจาก *Ius commune* เช่นกัน²⁰¹ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส นอกจากจะเป็นกฎหมายเอกชนที่สำคัญของฝรั่งเศสแล้ว ยังเป็นกฎหมายต้นแบบที่สำคัญของกฎหมายเอกชนสำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายในตระกูลโรมันด้วย โดยประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสนั้น ได้ถูกสร้างขึ้นจากจิตวิญญาณของการปฏิวัติของฝรั่งเศสซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อล้มล้างระบบฟิวดัล (Feudal) และแทนที่ด้วยคุณค่าของกฎหมายธรรมชาติในเรื่องทรัพย์สิน เสรีในการทำสัญญา ครอบครัว และมรดก²⁰²

3.1.4 กฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ

แนวความคิดในเรื่องเบี้ยปรับในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์รวมถึงประเทศอังกฤษ ไม่ยอมรับแนวคิดของการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ เนื่องจากเห็นว่าแม้รัฐเท่านั้นที่สามารถปรับใหม่ลงโทษคนได้ เอกชนจึงไม่อาจลงโทษกันเองได้จึงส่งผลให้ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับ ซึ่งเบี้ยปรับคือ

¹⁹⁸ S. Rowan, "The New French Law of Contract," *International & Comparative Law Quarterly* 66, 4 (May 2017): 2.

¹⁹⁹ *Ibid.*, p. 3.

²⁰⁰ *Ibid.*, p. 6.

²⁰¹ Barry, *The French Law of Contract*, p. 4.

²⁰² K. Zweigert and H. Kotz, *An Introduction to Comparative Law*, Trans. Tony Weir (Amsterdam: North-Holland Pub Co, 1977), p. 76.

การลงโทษลูกหนี้ โดยการกำหนดเงินจำนวนหนึ่งที่เกิดกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงจากการที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามสัญญาอันเป็นการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่อาจบังคับต่อกันได้²⁰³ แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์เช่นกันนั้น หากมีการตกลงกันกำหนดจำนวนเงินที่ลูกหนี้ต้องจ่ายให้แก่เจ้าหนี้เมื่อไม่ปฏิบัติตามสัญญาโดยมีจำนวนที่มากกว่าค่าเสียหายที่แท้จริง ศาลจะบังคับให้เท่าที่เสียหายจริงเท่านั้นและส่วนที่เกินจากความเสียหายที่แท้จริงนั้นเป็นเบี้ยปรับอันมีผลเป็นโทษ

เมื่อประเทศในระบบคอมมอนลอว์รวมถึงประเทศอังกฤษไม่ยอมรับการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษหรือเบี้ยปรับ จึงได้มีการแยกเรื่องค่าเสียหายล่วงหน้า ออกเป็น 2 ประเภทอันมีผลต่อการบังคับใช้ กล่าวคือ

1. ค่าเสียหายล่วงหน้า (liquidated damages)²⁰⁴ คือข้อตกลงกำหนดหรือจะประมาณค่าเสียหายเป็นจำนวนที่แน่นอนตามความเสียหายที่แท้จริงโดยคู่สัญญา ซึ่งค่าเสียหายที่กำหนดระหว่างคู่สัญญาต้องมีความสมเหตุสมผลกับค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ศาลจึงจะบังคับให้เนื่องจากเป็นค่าเสียหายที่กำหนดนั้นเท่ากับหรือใกล้เคียงกับค่าเสียหายที่แท้จริงในกรณีที่ไม่อาจรู้ค่าเสียหายที่แท้จริงได้ล่วงหน้า จากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาของลูกหนี้ อันเป็นไปตามแนวความคิดของการเยียวยาผู้เสียหายตามหลักความรับผิดชอบทางแพ่ง

2. เบี้ยปรับ (penalty)²⁰⁵ คือการลงโทษลูกหนี้โดยการกำหนดเงินจำนวนหนึ่งที่เกิดกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงจากการที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งศาลอังกฤษไม่บังคับให้ เนื่องจากเห็น

²⁰³ ศาลใช้คำว่า valid และคำว่า unenforceable

²⁰⁴ ความหมายของ liquidated damages ตาม Black's law Dictionary ได้อธิบายว่า เป็นจำนวนเงินที่ระบุไว้ในสัญญาอันเป็นการประมาณค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงอย่างสมเหตุสมผล ให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อมีการไม่ปฏิบัติตามสัญญา ถ้าคู่สัญญาได้ตกลงโดยมีเจตนาให้เป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าจำนวนแน่นอนสำหรับการไม่ปฏิบัติตามสัญญา โดยไม่ว่าจะมีจำนวนดังกล่าวจะมากหรือน้อยไปกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงก็ตาม

²⁰⁵ ความหมายของ penalty ตาม Black's law Dictionary ได้อธิบายว่า

คือเงินจำนวนหนึ่งซึ่งลูกหนี้สัญญาว่าจะจ่ายให้แก่เจ้าหนี้ เมื่อตนละเลยการปฏิบัติการชำระหนี้หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญา

คือสิ่งที่แทรกอยู่ในสัญญาหลักอัน มีโทษค่าสินไหมทดแทนจากการฝ่าฝืนสัญญาหรือเป็นการกำหนดค่าเสียหายที่แท้จริงล่วงหน้าที่อาจเกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ แต่เป็นการลงโทษเมื่อมีการผิดนัด

ว่าการกำหนดจำนวนเงินดังกล่าวโดยไม่สมเหตุสมผลกับค่าเสียหายที่แท้จริงเป็นการลงโทษ²⁰⁶ ซึ่งเอกชนไม่อาจลงโทษกันเองได้ ส่งผลให้ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับไม่อาจบังคับต่อกันได้²⁰⁷

ดังนั้น ในสัญญาหนึ่งอาจจะมีการกำหนดค่าเสียหายไว้แก่กันล่วงหน้า ซึ่งข้อสัญญานั้น อาจจะเป็นการตกลงค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า (liquidated damages) หรืออาจจะเป็นเบี้ยปรับ (penalty) ก็ได้ การพิจารณานั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยบางประการ เช่น หากลักษณะของสัญญาเป็นการยากที่จะคำนวณค่าเสียหายเมื่อมีการผิดสัญญาขึ้น เมื่อคำนึงถึงพฤติการณ์ทั้งหลายแล้วเป็นจำนวนที่เป็นธรรม ค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้านั้นไม่ถือว่าเป็นเบี้ยปรับแต่เป็นค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า (liquidate damages) แต่หากค่าเสียหายนั้นกำหนดขึ้นตามอำเภอใจ มีการกำหนดค่าเสียหายเกินสมควรหรือการทำสัญญานั้นมีการหลอกลวง ฉ้อฉล ข่มขู่หรือไม่สุจริตด้วยประการใดแล้ว ค่าเสียหายนั้นจะถือว่าเป็นเบี้ยปรับซึ่งจะไม่บังคับให้²⁰⁸

ต่อมาแนวความคิดในเรื่องการพิจารณาเบี้ยปรับกับค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้าได้เปลี่ยนแปลงไปโดย ในปีค.ศ. 2015 ศาลสูงของคอมมอนลอว์ได้เปลี่ยนกฎเกณฑ์การพิจารณาเรื่องเบี้ยปรับในคดี Cavendish Square Holding BV v Talal El Makdessi และในคดี ParkingEye Limited v Beavis [2015] UKSC 67. โดยศาลสูงได้ปฏิเสธกฎเกณฑ์ที่เคยใช้สำหรับการพิจารณาว่าข้อตกลงในสัญญาใดเป็นเบี้ยปรับหรือไม่ จากการพิจารณาว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นการประเมินค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าอันเป็น liquidated damages หรือเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อป้องกันการไม่ปฏิบัติตามสัญญาอันเป็นเบี้ยปรับ โดยศาลได้อธิบายว่า หลักการที่แท้จริงก็คือ ต้องพิจารณาว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า Penaltyหรือเบี้ยปรับ คือการที่ลูกหนี้ผูกพันตนจะให้เงินจำนวนหนึ่งแก่เจ้าหนี้ในกรณีที่ตนละเลยการปฏิบัติตามชำระหนี้หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญา ซึ่งมีใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการผิดสัญญาหรือค่าเสียหายที่แท้จริงแต่อย่างใด แต่เป็นจำนวนเงินที่เป็นการลงโทษ

²⁰⁶ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505, หน้า 406.

²⁰⁷ ศาลใช้คำว่า valid และคำว่า unenforceable

²⁰⁸ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 213-15.

ข้อตกลงใดที่เป็นการบังคับก่อนการผูกพันแก่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่มีได้สัดส่วน หากเป็นเช่นนั้นข้อตกลงนั้นเป็นเบี้ยปรับและบังคับใช้ไม่ได้²⁰⁹

การตัดสินของศาลสูงของคอมมอนลอว์จึงก่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการพิจารณาว่าข้อตกลงใดมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับซึ่งไม่อาจมีผลบังคับได้ มากกว่าจะพิจารณาแบบเดิม ๆ ที่ดูเพียงว่าข้อตกลงนั้นมีขึ้นเพื่อป้องปราม มากกว่าชดเชยความเสียหายหรือไม่ ซึ่งการตัดสินเช่นนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ให้ประโยชน์มากขึ้นและอาจมีผลไปถึง การลดการเข้าแทรกแซงของศาลในสัญญาที่คู่สัญญามีอิสระและมีอำนาจในการต่อรองที่เท่าเทียมกัน²¹⁰

สรุป จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์เบี้ยปรับในแต่ละประเทศข้างต้น พบว่าความคิดเรื่องเบี้ยปรับในฝั่งซีวิลลอว์ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันโดย เบี้ยปรับของกฎหมายโรมันมีวิวัฒนาการมาจากรูปแบบของการวางหลักประกันเป็นเงินอันมีลักษณะคล้ายกับการวางมัดจำในปัจจุบันแต่ต่อมาได้ถูกพัฒนาให้มีความแตกต่างออกไปจากมัดจำโดยพัฒนาให้เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงเพื่อลงโทษคู่สัญญาที่ไม่ชำระหนี้ซึ่งจะต้องมีการทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดกล่าวคือกระทำการ-เปล่งวาจาเป็นคำถามคำตอบระหว่างกันหรือที่เรียกว่า Stipulatio Poena อย่างไรก็ตาม เบี้ยปรับในกฎหมายโรมันเป็นอิสระแยกออกจากสัญญาหลักกล่าวคือ แม้สัญญาหลักระหว่างคู่สัญญาจะไม่สมบูรณ์ ในส่วนของข้อตกลงเบี้ยปรับก็ยังมีผลต่อไป ถึงแม้การไม่ชำระหนี้จะมีได้เกิดจากความผิดของลูกหนี้ก็ตาม เจ้าหนี้ก็ยังคงเรียกเบี้ยปรับได้เนื่องจากให้ความสำคัญในการที่เจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้นั่นเอง ซึ่งต่อมาแนวคิดของกฎหมายโรมันที่มีต่อเบี้ยปรับก็ได้มีอิทธิพลทางความคิดต่อหลักกฎหมายเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งเยอรมันและกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อลงโทษลูกหนี้และถูกพัฒนาต่อมาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมของตนเอง ดังนี้

กฎหมายแพ่งเยอรมันและกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสได้พัฒนาให้เบี้ยปรับเป็นสัญญาอุปกรณ์แตกต่างจากกฎหมายโรมัน กล่าวคือ หากสัญญาหลักระหว่างคู่สัญญาไม่สมบูรณ์ ข้อกำหนดเบี้ยปรับก็ย่อมไม่สมบูรณ์ตามไปด้วยและการที่เจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ต้องปรากฏว่าลูกหนี้มีความผิดจากการไม่ปฏิบัติชำระหนี้ด้วย นอกจากนี้กฎหมายแพ่งเยอรมันยังพัฒนาให้ศาลมีอำนาจเข้า-

²⁰⁹ David Nitek and Maura McIntosh. Supreme Court Rewrites English Law Rule on Penalties. [Online]. Available from: <https://hsfnotes.com/litigation/2015/11/04/supreme-court-rewrites-english-law-rule-on-penalties/>. [2015]

²¹⁰ Ibid.

แทรกแซงในกรณีที่มีการกำหนดจำนวนเบี้ยปรับสูงเกินไป แต่สำหรับกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมองว่าเบี้ยปรับ เป็นสิ่งที่เอกชนสามารถตกลงกันได้โดยปราศจากการแทรกแซงของศาลโดยมองว่าเป็นเรื่องของความ- ค้ำดีสิทธิ์ในการทำสัญญาของเอกชน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการตกลงเบี้ยปรับที่ปราศจากการ- แทรกแซงของศาลก่อให้เกิดการกำหนดจำนวนเบี้ยปรับที่สูงเกินไปโดยเฉพาะในสัญญาจ้างแรงงาน อันเป็นการก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมเนื่องจากคู่สัญญาไม่ได้อยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงมี- การพัฒนาให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการลดเบี้ยปรับได้แต่ศาลก็ยังถือหลักความค้ำดีสิทธิ์ในการทำ- สัญญาของเอกชนเป็นสำคัญควบคู่ไปด้วย

สำหรับหลักคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ มองว่าเบี้ยปรับเป็นค่าเสียหายอย่างหนึ่ง ที่คู่สัญญากำหนดกันไว้ล่วงหน้าหรือที่เรียกว่า liquidated damages อันมีความแตกต่างจากเบี้ยปรับ ของระบบซีวิลลอว์อย่างกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมัน และกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส เนื่องจากมี- พื้นฐานความคิดที่แตกต่างกัน โดยในระบบคอมมอนลอว์มองว่า เอกชนไม่อาจลงโทษตนเองได้แม้รัฐ- เท่านั้นที่สามารถลงโทษเอกชนได้ ดังนั้นแล้ว เบี้ยปรับที่กำหนดจำนวนมากเกินไปค่าเสียหายที่- แท้จริงย่อมเป็นการลงโทษตนเองของเอกชน ดังนั้นในจำนวนที่เกินกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงจึงไม่บังคับ- ให้และเนื่องด้วยเบี้ยปรับตามความเห็นของทางฝั่งคอมมอนลอว์เป็นค่าเสียหาย การที่เจ้าหนี้จะ- เรียกข้อเอาเบี้ยปรับอันเป็นค่าเสียหายนั้นได้ก็ย่อมต้องเข้าเหตุในการเรียกค่าเสียหาย คือ ลูกหนี้ไม่- ปฏิบัติชำระหนี้หรือผิดสัญญาอันเกิดมาจากความผิดของลูกหนี้เอง ดังนั้นจะเห็นว่า คอมมอนลอว์มิได้- กำหนดประเภทของเบี้ยปรับออกเป็นหลายประเภทอย่างในระบบซีวิลลอว์เนื่องจากมองว่าเป็น- ค่าเสียหายอย่างหนึ่งนั่นเอง

3.2 หลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับในกฎหมายต่างประเทศ

3.2.1 กฎหมายแพ่งโรมัน

แนวความคิดในกฎหมายแพ่งของประเทศในระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรปหรือระบบ- ซีวิลลอว์ เช่น ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี รวมถึงประเทศไทย ล้วนมีรากฐานมาจากกฎหมายโรมัน (Jus civile) เนื่องจากได้มีการนำกฎหมายโรมันมาศึกษาใหม่ที่- โบโลญญา โดยประเทศภาคพื้นยุโรปได้นำเอาหลักกฎหมายโรมันรวมถึงหลักกฎหมายในเรื่องเบี้ย- ปรับมาบัญญัติไว้ในกฎหมายแพ่งของประเทศตนเองและยังได้มีการพัฒนาหลักกฎหมายดังกล่าว- ต่อมา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและกฎหมายแพ่งของประเทศตนเอง ดังนั้น แนวคิดเรื่อง- เบี้ยปรับในกฎหมายโรมันจึงมีอิทธิพลต่อบทกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับในประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ที่ให้-

คู่สัญญาสามารถกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับค่าเสียหายล่วงหน้าได้เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง เหตุนี้นอกจากที่ผู้เขียนได้อธิบายถึงความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์ของเบี้ยปรับในกฎหมายโรมันไปแล้ว ในหัวข้อที่ 3.1.1 ผู้เขียนเห็นว่าควรจะต้องศึกษาถึงรายละเอียดของลักษณะของเบี้ยปรับ วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับ เหตุในการเรียกเบี้ยปรับและข้อตกลงอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเบี้ยปรับของกฎหมายโรมันเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับที่ถูกต้อง ดังนี้

3.2.1.1 ลักษณะของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งโรมัน

เบี้ยปรับในกฎหมายโรมัน เกิดขึ้นมาจากการทำข้อตกลงเกี่ยวกับการลงโทษผู้ไม่ชำระหนี้ ซึ่งเรียกว่า “Stipulatio poena” เป็นข้อตกลงที่เกิดจากการที่ลูกหนี้ให้คำมั่นกับเจ้าหนี้ว่าตนจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีที่ตนไม่ชำระหนี้ โดยข้อตกลงดังกล่าวอาจตกลงไว้ในสัญญาหลักหรือเป็นสัญญาแยกต่างหากเป็นอีกสัญญาหนึ่งก็ได้ ซึ่งการทำข้อตกลงเบี้ยปรับนี้คือการตั้งคำถามและตอบคำถามเป็นภาษาละติน (Stipulatio) ระหว่างคู่สัญญา²¹¹

ลักษณะของเบี้ยปรับในโรมันยุคแรก เป็นการกระทำตามแบบพิธีที่ถือว่าเป็นสาระสำคัญของการตกลงในการกำหนดเบี้ยปรับ (Stipulatio poena) ซึ่งกระทำโดยวิธีการถามตอบระหว่างคู่สัญญาด้วยถ้อยคำที่ตายตัวเป็นภาษาละติน อย่างไรก็ตาม เมื่อการติดต่อค้าขายทางพาณิชย์มีมากขึ้นและเกิดสัญญาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เช่น สัญญาสร้างบ้าน สัญญาขนส่งสินค้า เป็นต้น การทำ Stipulatio โดยการกล่าวถ้อยคำด้วยวาจาที่เคร่งครัดตายตัวก็ถูกพัฒนาให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นโดยกำหนดให้เป็นการกล่าวถ้อยคำด้วยวาจาในลักษณะว่า “ผู้ให้คำมั่นสัญญา สัญญาว่าจะจ่ายค่าสินไหมหากไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ตกลงกันไว้” ซึ่งเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นในช่วงต้นศตวรรษแรก²¹²

ต่อมาในช่วงกฎหมายยุคคลาสสิก การทำ Stipulatio อาจทำเป็นภาษาใดก็ได้ ซึ่งในกฎหมายยุคหลังๆ คือ คริสต์ศักราชที่ 472 เป็นต้นมา สามารถทำโดยใช้ภาษาที่แตกต่างกันได้ หากว่าสาระสำคัญของข้อตกลงระหว่างคำถามและคำตอบนั้นมีอยู่และแม้ว่าในการทำนั้นจะมีการใช้คำที่ฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นรวมอยู่ด้วยก็ไม่สำคัญแต่อย่างใด การทำ Stipulatio ก็มีผลบังคับสมบูรณ์ แต่-

²¹¹ W.W Buckland, *A Textbook of Roman Law from Augustus to Justinian* (Cambridge: At The University Press, 1932), p. 434.

²¹² Barry, *The French Law of Contract*, p. 159-60.

จะต้องเป็นการถามตอบที่ต้องตรงกันด้วย กล่าวคือ หากการเปล่งวาจาขึ้นเป็นการตกลงให้สิ่ง-
บางอย่างจำนวน 10 อย่าง และผู้ให้คำมั่นตกลงจะให้ 5 อย่าง สัญญาย่อมไม่เกิดขึ้น สำหรับในเรื่อง-
ของเจตนาการเข้าทำ Stipulatio นั้น มีปัญหาว่าการถามตอบหากผู้เสนอกับผู้สนองมีได้อยู่ด้วยกัน
ในเวลาเดียวกัน ก็จะทำให้พิสูจน์ได้ยากถึงการตั้งใจในการทำ Stipulatio ของคู่สัญญาว่ามีอยู่-
ในเวลาที่มีการให้คำมั่นหรือไม่ ซึ่งในเรื่องนี้ Ulpian นักกฎหมายชาวโรมันได้กล่าวว่า ถ้าผู้กล่าว
คำมั่นได้ออกไปจากห้องก่อนที่จะได้รับคำตอบ Stipulatio ก็ไม่เกิดขึ้น²¹³ ซึ่งแสดงว่าการถามตอบ
นั้นผู้เสนอและผู้สนองจะต้องอยู่ต่อหน้ากันในขณะที่มีการถามตอบนั่นเอง

นอกจากนี้ เนื่องจากข้อตกลงเบี้ยปรับเป็นสัญญาที่เกิดจากการตกลงของบุคคลสอง-
ฝ่ายจึงไม่อาจมีผลไปถึงบุคคลภายนอกได้ ดังนั้น บุคคลภายนอกไม่มีสิทธิหรือถูกบังคับได้ซึ่งจะเป็น-
การยากต่อการบังคับตามกฎหมายในเรื่องของการลงโทษหากมีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น หาก
คู่สัญญาตกลงกันว่า “คุณสัญญาหรือไม่ว่าจะให้เงินแก่ฉัน 10 บาท หากคุณไม่จ่ายเงินให้แก่ ข 5
บาท” เช่นนี้ แต่ใน การตกลงกันนี้ ข ไม่มีสิทธิเรียกร้องใดๆเลย²¹⁴

นอกจากข้อตกลงเบี้ยปรับจะมีลักษณะเป็นการกล่าววาจาอย่างมีรูปแบบและมีผล-
ผูกพันเพียงเฉพาะคู่สัญญาตามที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้ว ข้อตกลงเบี้ยปรับยังมีลักษณะเป็น-
ข้อตกลงอุปกรณ์แยกออกจากสัญญาหลักที่ลูกหนี้รับคำไว้ล่วงหน้าว่าจะทำการบางอย่างเมื่อตนผิดนัด
โดยข้อตกลงนี้ สามารถก่อให้เกิดความรับผิดชอบเพิ่มเติมเนื่องจากต้องชดเชยทดแทนความล้มเหลวจาก-
การปฏิบัติชำระหนี้ในสัญญาหลัก ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีนักกฎหมายท่านหนึ่งให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า²¹⁵
ข้อตกลงเบี้ยปรับได้ถูกพัฒนาให้มีลักษณะเป็นสัญญาอุปกรณ์ กล่าวคือ หนี้ในสัญญาหลักมีผลกระทบ
ต่อการมีอยู่และสิ้นไปของเบี้ยปรับ เช่น

1. หากหนี้ในสัญญาหลักเป็นโมฆะ ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับก็จะเป็นโมฆะไป
ด้วย

²¹³ Buckland, *A Textbook of Roman Law from Augustus to Justinian* p. 413.

²¹⁴ *Ibid.*, p. 435-39.

²¹⁵ L. Florin, "Considerations on Penalty Clause in Environmental Contracts," *Analele Universităţii din Oradea, Fascicula Protecţia Mediului* 18 (2012): 352.

2. หากการปฏิบัติชำระหนี้ในสัญญาหลักกลายเป็นพ้นวิสัย ผลก็จะทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดในหนี้้นั้น หรือหากลูกหนี้มีข้ออ้างที่ไม่ต้องชำระหนี้เสียแล้ว ความรับผิดในข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับก็เป็นอันตกไป
3. หากมีการสิ้นสุดของสัญญาหลักย่อมทำให้ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับสิ้นผลไป
4. เวลาที่เบี้ยปรับจะถึงกำหนดชำระย่อมขึ้นอยู่กับกำหนดเวลาในปฏิบัติการชำระหนี้ในสัญญาหลักตามข้อตกลงในสัญญาหรือตามบทบัญญัติของกฎหมาย

ต่อมาข้อตกลง *Stipulatio poena* ได้ถูกอธิบายว่า มีลักษณะเป็นการตกลงกำหนดจำนวน เบี้ยปรับที่ต้องจ่ายของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งในเหตุการณ์ที่เขาล้มเหลวในการชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง รวมถึงหน้าที่โดยเฉพาะเจาะจงที่กำหนดโดยคู่สัญญา²¹⁶ แต่หลังจากนั้นข้อกำหนดนี้ก็ถูกเปลี่ยนไปเรียกว่าข้อกำหนดเบี้ยปรับ (penalty clause)²¹⁷ และได้ถูกอธิบายเอาไว้ว่าเป็นข้อกำหนดที่ให้ลูกหนี้ต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งในกรณีที่ตนผิดนัดสำหรับกรณีที่หนี้เป็นการกระทำ โดยลูกหนี้อาจถูกเรียกให้จ่ายเงินเมื่อเขาล้มเหลวในการที่จะต้องปฏิบัติชำระหนี้เช่นนั้น ส่วนในกรณีที่หนี้เป็นการห้ามการกระทำบางอย่าง ลูกหนี้จะถูกเรียกให้จ่ายเงินเมื่อเขาได้กระทำในสิ่งที่เขาสัญญาว่าจะไม่กระทำ²¹⁸ ซึ่งข้อกำหนดเบี้ยปรับอาจจะเป็นการกำหนดให้จ่ายเงินจำนวนหนึ่งหรือหลายจำนวน เมื่อมีการผิดนัดก็ได้และเบี้ยปรับไม่จำเป็นต้องกำหนดให้จ่ายเป็นเงินเสมอไป ข้อกำหนดที่ให้ผู้ขายส่งมอบสินค้าเพิ่มเติมในราคาเดียวกับสินค้าที่ผู้ขายล้มเหลวในการส่งมอบในปริมาณที่ตกลงกันก็เป็นข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับเช่นกัน²¹⁹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²¹⁶ R. Sohm and B. E. Grüber, *The Institutes: A Textbook of the History and System of Roman Private Law*, (Clarendon Press, 1926), p. 384.

²¹⁷ Florin, "Considerations on Penalty Clause in Environmental Contracts," 352.

²¹⁸ G.H Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, (Oxford Clarendon Press, 1988), p. 208.

²¹⁹ *Ibid.*, p. 209.

3.2.1.2 วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งโรมัน

ในกฎหมายแพ่งโรมันเบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อจุดประสงค์ สองประการ คือ²²⁰

1. เพื่อเป็นการบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาซึ่งกระทำโดยบุคคลคนหนึ่งว่าตนจะกระทำ หรืองดเว้นการกระทำบางอย่างแก่อีกคนหนึ่ง
2. เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สะดวกต่อการพิสูจน์ถึงความเสียหายที่ได้รับ

3.2.1.3 การเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งโรมัน

ความคิดในเรื่องเงื่อนไขการเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งโรมันนั้น เนื่องจากเบี้ยปรับ คือเงินจำนวนหนึ่งที่ลูกหนี้จะจ่ายเมื่อมีการผิดนัดและจะได้รับการชดเชยเพียงเมื่อเกิดเหตุผิดนัดเกิดขึ้นเท่านั้นโดยเบี้ยปรับจะถึงกำหนดเมื่อใดนั้นขึ้นอยู่กับกำหนดเวลาชำระหนี้ของหนี้หลักว่าถึงกำหนดเมื่อใด²²¹ นอกจากนี้ ความผิดของลูกหนี้ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้วย โดยจะต้องมีขึ้นก่อนที่จะมีการบังคับตามข้อกำหนดเบี้ยปรับหรือกล่าวอีกนัยก็คือ ลูกหนี้ต้องมีความผิดจากการผิดนัดนั้นด้วยจึงจะบังคับเบี้ยปรับได้ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า เงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายโรมันก็คือการผิดนัดของลูกหนี้

สำหรับการผิดนัดของลูกหนี้อื่นเป็นเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ได้มีนักกฎหมายท่านหนึ่ง คือ William Warwick Buckland ได้อธิบายถึงเรื่องนี้เอาไว้ว่า ข้อตกลงเบี้ยปรับจะสามารถจ่ายหรือเรียกได้ทันทีที่ลูกหนี้มีการกระทำที่เรียกว่า Mora Solvendi หรือ Debtor's Delay²²²

คำอธิบายความหมายของคำว่า Mora ในพจนานุกรม Black's Law Dictionary หมายถึง การจงใจ ชำระหนี้ล่าช้าหรือล้มเหลวในการปฏิบัติตามข้อผูกพันทางกฎหมาย²²³ นอกจากนี้ยังมีนักกฎหมายอธิบายความหมายของคำว่า Mora ไว้ดังนี้

²²⁰ N. S. Marsh, "Penal Clauses in Contracts: A Comparative Study," Journal of Comparative Legislation and International Law 32, 3-4 (1950): 66

²²¹ Treitel, Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account, p. 213.

²²² Buckland, A Textbook of Roman Law from Augustus to Justinian p. 550.

²²³ B. A Garner, Black's Law Dictionary, 11th (Eagan: Aspatore Books, 2019).

1. Mora หมายถึง²²⁴ ความล่าช้าหรือการผิดนัด นอกจากนี้ยังหมายถึง การล่าช้าที่ควรถูกดำเนินในการปฏิบัติหรือรับปฏิบัติชำระหนี้ของฝ่ายลูกหนี้และเจ้าหนี้ในเรื่องการล่าช้าหรือการผิดนัดของลูกหนี้ (Mora debitoris) ของประเทศในระบบซีวิลลอว์ ซึ่งบางครั้งปรากฏอยู่ในความหมายระหว่างการล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ตรงตามกำหนดเวลากับความรับผิดชอบในการผิดสัญญา

2. Mora หมายถึง²²⁵ การล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายตามที่กำหนดในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม ซึ่งจะต้องเกิดจากเจตนาด้วย กล่าวคือ ความล้มเหลวนั้นจะต้องไม่เกิดขึ้นโดยไม่เจตนา เช่น มีความเชื่อโดยสุจริตว่ามีได้มีความผูกพันต่อกันหรือเป็นกรณีที่สงสัยหรือความล้มเหลวนั้นเกิดขึ้นโดยอุบัติเหตุ

ส่วนคำว่า Mora Solvendi นั้น มีนักกฎหมายท่านหนึ่งอธิบายว่า หมายถึง²²⁶ การที่ลูกหนี้ล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ตามที่ตกลงไว้ตามสัญญา ซึ่งผลทางกฎหมายคือลูกหนี้จะต้องจ่ายเงินชดเชยค่าเสียหายทั้งหมดที่เกิดจากความล่าช้า กล่าวคือ ลูกหนี้จะต้องจ่ายดอกเบี้ยอันเกิดจากการชำระหนี้ล่าช้าและจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นในขณะที่มีการชำระหนี้ล่าช้าเกิดขึ้น เว้นแต่ว่าความเสียหายนั้นเกิดขึ้นเพราะอุบัติเหตุที่แม้ว่าลูกหนี้จะได้ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาก็ยอมเกิดขึ้นอยู่นั่นเอง เช่นนี้ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายดังกล่าว

สำหรับหลักในเรื่องของการผิดนัดของลูกหนี้หรือที่ในกฎหมายโรมันเรียกว่า Mora solvendi หรือ Mora debitoris นั้น มีหลักเกณฑ์ดังนี้²²⁷

1. หนี้ถึงกำหนดชำระหนี้
2. ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้
3. มีการเตือนหรือเรียกร้องจากเจ้าหนี้ให้ลูกหนี้ชำระหนี้ (Interpellatio) สำหรับกรณีที่กำหนดเวลาชำระหนี้มิได้กำหนดไว้เป็นจุดเวลาที่แน่นอน

²²⁴ R. W. Lee, *An Introduction to Roman-Dutch Law*, (Oxford: Clarendon Press, 1915), p. 229.

²²⁵ Buckland, *A Textbook of Roman Law from Augustus to Justinian* p. 550.

²²⁶ Sohm and Grüber, *The Institutes: A Textbook of the History and System of Roman Private Law*, p. 370.

²²⁷ Ibid., p. 370.

ดังนั้น การที่ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัด (Mora solvendi) ได้ก็ต่อเมื่อ ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ในกำหนดเวลาที่กำหนดไว้และหลังจากที่เจ้าหนี้ได้เตือนแล้ว เว้นแต่เป็นกรณีที่เจ้าหนี้มีต้องเตือน เช่น กำหนดเวลาชำระหนี้ระบุชัดเจนตามวันแห่งปฏิทินรวมถึงกำหนดเวลาที่สามารถคำนวณนับได้ตาม วันแห่งปฏิทิน อย่างไรก็ตาม จะยังไม่ถือว่าลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด หากมีเหตุการณ์บางอย่างที่ขัดขวางการปฏิบัติตามชำระหนี้ของลูกหนี้ซึ่งไม่ได้เกิดจากตัวลูกหนี้เอง²²⁸

จากที่ผู้เขียนได้อธิบายความหมายของคำว่า Mora ที่หมายถึงการล่าช้าหรือผิดนัด และคำว่า Mora Solvendi ที่หมายถึง การล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายตามที่กำหนดในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม รวมถึงหลักในเรื่องการผิดนัดของลูกหนี้ตามกฎหมายโรมันและคำอธิบายของนักกฎหมาย เห็นได้ว่าคำว่า Mora Solvendi ในกฎหมายโรมันนั้น ก็คือเรื่องการผิดนัดของลูกหนี้ในระบบซีวิลลอว์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นเรื่องของลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ในกำหนดเวลา

สำหรับเรื่องของกรเรียกเบี้ยปรับนั้น เกิดประเด็นปัญหาที่ถกเถียง ดังนี้

1. การเรียกเบี้ยปรับกับกรณีกำหนดเวลาชำระหนี้ แบ่งออกเป็น สองกรณี ดังนี้²²⁹
 - 1.1 กรณีที่ไม่มีกำหนดเวลาในการชำระหนี้ มีความเห็นของนักกฎหมายโรมันออกเป็นสองแนว
 - 1.1.1 Sabinus ให้ความเห็นว่าเบี้ยปรับจะเรียกเก็บได้ทันทีหากสิ่งที่ตกลงไว้ในสัญญาไม่ได้ทำขึ้นในทันที
 - 1.1.2 Pegasus เห็นว่าควรตีความไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ กล่าวคือลูกหนี้จะต้องจ่ายเบี้ยปรับเมื่อการชำระหนี้ไม่อาจกระทำได้อีกต่อไปแล้ว
 - 1.1.3 Papinian ให้ความเห็นว่า เมื่อหนี้ไม่ได้กำหนดไว้ว่าถึงกำหนดเมื่อใด ย่อมถึงกำหนดในทันที หากไม่เช่นนั้นอาจจะเป็นการขัด-
วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับ หากให้เบี้ยปรับถึงกำหนดในภายหลัง
ไม่ให้ถึงกำหนดในทันที จะทำให้ลูกหนี้ไม่ชวนชวยในการปฏิบัติ
ชำระในครั้งแรกที่เขามีโอกาสกระทำได้ แต่อย่างไรก็ตาม หาก-

²²⁸ E.J. Schuster, *The Principles of German Civil Law*, (London and New York: Clarendon Press, 1907), p. 160.

²²⁹ Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, p. 104-05.

เจ้าหนี้ต้องการเรียกร้องเอาเบี้ยปรับเขาก็ควรที่จะแสดงออกโดยชัดเจนถึงการนั้นด้วย

1.2 ในกรณีที่มีกำหนดเวลาให้ชำระหนี้ภายในระยะเวลาหนึ่ง

ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ เจ้าหนี้จะต้องรอให้ระยะเวลานั้นผ่านพ้นไปก่อนหรือไม่ ทั้งที่เห็นได้ชัดแล้วว่าการชำระหนี้นั้นไม่อาจเกิดขึ้นหรือเป็นพันวิสัย

เช่น ก จำ ก ข สร้างตึก มีกำหนดระยะเวลาส่งมอบตึก วันที่ 1 มกราคม 2563 (2 ปีนับจากวันที่ทำสัญญา) หากถึงกำหนดแล้ว ข ไม่ส่งมอบบ้านให้ ก ข ตกลงจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้เป็นเบี้ยปรับ ปรากฏว่ามีเหตุการณ์ที่ทำให้ ข ไม่อาจสร้างตึกให้ ก ได้สำเร็จอีกต่อไป

จากตัวอย่างข้างต้น การเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ ก็ต้องรอให้กำหนดเวลาชำระหนี้ผ่านพ้นไปก่อน เรื่องนี้ Papinian นักกฎหมายชาวโรมันได้อธิบายไว้ว่าสถานะของ เบี้ยปรับไม่สามารถถูกเปลี่ยนแปลงได้โดยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง ซึ่งต่อมา Paulus นักกฎหมายโรมันอีกท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมต่อไปว่า การเรียกเบี้ยปรับนอกจากจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ว่าอย่างไรให้เรียกเบี้ยปรับได้ยังจะต้องอยู่ในเงื่อนไขของเวลาด้วย กล่าวคือ แม้มีเหตุที่เป็นตามข้อกำหนดเบี้ยปรับในการเรียกเบี้ยปรับเกิดขึ้นก็ไม่ได้ก่อสิทธิในการเรียกเบี้ยปรับได้หากกำหนดเวลาในการชำระหนี้ยังไม่ผ่านพ้นไป

2. การเรียกเบี้ยปรับขึ้นอยู่กับสิ่งใด

เบี้ยปรับจะถึงกำหนดให้เรียกได้เมื่อเกิดเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับขึ้นได้ทันทีซึ่งกรณีนี้เป็นการอาศัยเหตุทางภาวะวิสัย หรือเบี้ยปรับจะถึงกำหนดให้เรียกได้เมื่อลูกหนี้มีความรับผิดชอบจากการไม่สามารถปฏิบัติตามที่ตกลง กล่าวคือลูกหนี้มีความผิดซึ่งกรณีนี้เป็นการอาศัยเหตุทาง-อรรถวิสัย แนวคิดในเรื่องนี้ได้ถูกพัฒนาจากเดิมที่ยึดหลักให้ลูกหนี้รับผิดชอบโดยเคร่งครัดโดยยึดถือตามเหตุทางภาวะวิสัยไปสู่เหตุอรรถวิสัยที่ให้ความเป็นธรรมแก่ลูกหนี้มากขึ้น ซึ่งเกิดจากสำนักสอนกฎหมายโรมันสำนักหนึ่ง คือ Sabinian ได้ให้ความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า เบี้ยปรับจะเรียกได้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ต้องรับผิดชอบต่อการปฏิบัติชำระหนี้หรือการไม่ปฏิบัติชำระหนี้ในสิ่งที่ถูกกำหนดไว้โดยคู่สัญญาซึ่งแนวความคิดเห็นนี้ได้กลายเป็นความคิดเห็นที่ได้รับความนิยมและมีอิทธิพลในยุคต่อ ๆ มาซึ่ง Reinhard Zimmermann นักกฎหมายเยอรมันได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อว่า The Law of

obligations Roman Foundations of the civilian Tradition ไว้ว่า “Today the penalty can generally be exacted only if the debtor has been at fault in not fulfilling his contractual obligations”²³⁰ แปลว่า เบี้ยปรับสามารถเรียกได้เมื่อลูกหนี้มีความผิดในการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงในสัญญา เนื่องจากความผิดของลูกหนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในความรับผิดทางสัญญา ซึ่งจะต้องมีขึ้นก่อนที่เบี้ยปรับจะถูกเรียก

สำหรับในเรื่องขอบเขตของการเรียกเบี้ยปรับนั้น เจ้าหนี้ไม่สามารถเรียกเบี้ยปรับและเรียกให้ชำระหนี้ได้ทั้งสองอย่างหรือเรียกเบี้ยปรับและเรียกค่าเสียหายทั้งสองอย่างได้ในกรณีเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ แต่หากเป็นกรณีที่มีการกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการชำระหนี้เพียงบางส่วน เช่น ชำระหนี้ไม่สมบูรณ์หรือชำระหนี้บกพร่องหรือล้มเหลวในการชำระหนี้หนึ่งหรือหลายอย่างจากหนี้ทั้งหมด ภายในสถานการณ์เหล่านี้เป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไป โดยสามารถที่จะเรียกได้ทั้งเบี้ยปรับสำหรับการผิดสัญญาบางส่วนและการเรียกให้ปฏิบัติตามการชำระหนี้หรือเรียกค่าชดเชยจากการไม่ชำระหนี้ในการผิดสัญญาอย่างอื่น อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นว่า ถ้าเบี้ยปรับนั้นเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อสิ่งบางอย่างที่จะต้องกระทำโดยลูกหนี้ที่มีใบการจ่ายเงินจำนวนหนึ่งแล้ว เจ้าหนี้ไม่สามารถที่จะเรียกร้องเบี้ยปรับและเรียกค่าชดเชยพร้อมกันได้

สรุปจากที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าเบี้ยปรับเป็นเงินจำนวนหนึ่งที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งผูกพันตนต่อคู่สัญญาอีกฝ่ายว่าจะจ่ายให้เมื่อมีการผิดนัดในสัญญาหลัก เมื่อเป็นเช่นนี้การเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้นั้นย่อมมีขึ้นได้เมื่อเกิดเหตุผิดนัดขึ้นเท่านั้น ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงหลักลูกหนี้ผิดนัดของกฎหมายโรมันตามที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วพบว่าหลักลูกหนี้ผิดนัดต้องประกอบไปด้วย

- 1.หนี้ต้องถึงกำหนดชำระแล้ว
- 2.ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้
- 3.มีการเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้จากเจ้าหนี้
- 4.การไม่ชำระหนี้ในกำหนดเวลานั้นเกิดจากความผิดของลูกหนี้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การผิดนัดของลูกหนี้ในกฎหมายโรมันพิจารณาถึงกำหนดเวลาในการชำระหนี้เป็นสำคัญและในเรื่องนี้แม้การชำระหนี้ขึ้นนั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้หรือเป็นพันวิสัยไปใน-

²³⁰ Ibid., p. 106.

ภายหลังที่สัญญาเกิดขึ้นและหนี้้นั้นมีกำหนดเวลาชำระหนี้เอาไว้ นักกฎหมายโรมันก็เห็นว่าเจ้าหนี้ต้องรอให้กำหนดเวลาชำระหนี้ผ่านพ้นไปก่อนด้วยจึงจะเรียกเบี้ยปรับได้เนื่องจากเห็นว่าสถานะของเบี้ยปรับไม่สามารถถูกเปลี่ยนแปลงได้โดยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังและการเรียกเบี้ยปรับไม่เพียงแต่ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ว่าอย่างไรให้เรียกเบี้ยปรับได้ยังจะต้องอยู่ในเงื่อนไขของเวลาด้วย

3.1.2.4 ข้อกำหนดเบี้ยปรับกับข้อตกลงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

1. ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับกับข้อกำหนดที่จำกัดความรับผิด

ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับแตกต่างจากข้อกำหนดที่จำกัดความรับผิดของฝ่ายคู่สัญญาที่ผิดนัดไว้เพียงแค่งินจำนวนหนึ่ง ผลการบังคับใช้ข้อกำหนดที่จำกัดความรับผิดคือ เจ้าหนี้ไม่สามารถได้รับการเยียวยาความเสียหายเกินไปกว่าจำนวนเงินที่ได้กำหนดเอาไว้ในสัญญา ซึ่งตรงกันข้ามกับเบี้ยปรับเนื่องจากข้อตกลงเบี้ยปรับเป็นเพียงการประมาณค่าเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น²³¹ ดังนั้นเจ้าหนี้อาจได้รับการเยียวยาเต็มตามจำนวนเบี้ยปรับที่กำหนดไว้ในสัญญาแม้ว่าความเสียหายจะน้อยกว่าจำนวนเบี้ยปรับ อย่างไรก็ตาม หากเมื่อจำนวนเบี้ยปรับที่กำหนดน้อยกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับก็อาจจะคล้ายกับข้อกำหนดเรื่องการจำกัดความรับผิดได้²³²

2. ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับกับข้อกำหนดที่ให้มีการจ่ายเงินเมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างอื่นที่ไม่ใช่การผิดนัด

ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับจะแตกต่างจากข้อกำหนดที่ให้มีการจ่ายเงินเมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างอื่นที่ไม่ใช่การผิดนัด เช่น การตาย การล้มละลายของลูกหนี้ และยังครอบคลุมไปถึงข้อกำหนดที่ว่าหากลูกหนี้ผิดนัดในการชำระเงินตามสัญญาจะต้องจ่ายเงินบางจำนวนเพิ่มเติมตามอัตราดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นเนื่องมาจากการผิดนัดของลูกหนี้(ดอกเบี้ยผิดนัด) กล่าวคือข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่คู่สัญญาได้ระบุชัดเจนถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการที่ลูกหนี้ผิดนัดและจะต้องตกลงกันในขณะที่ทำสัญญาต่อกัน หากมีการกำหนดเบี้ยปรับหลังจากมีการผิดนัดของลูกหนี้ไปแล้วข้อกำหนดนั้นมิใช่เบี้ยปรับและข้อกำหนดเบี้ยปรับนั้นต้องเกี่ยวข้องกับการผิดนัดของลูกหนี้เสมอ²³³

²³¹ Ibid., p. 209.

²³² Ibid.

²³³ Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 211.

3.2.2 กฎหมายแพ่งเยอรมัน

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้รับอิทธิพลมาจากระบบซีวิลลอว์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเบี้ยปรับ ไทยได้นำหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับในประมวลกฎหมายแพ่งของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาเป็นหนึ่งในต้นแบบของกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับของไทยอย่างถูกต้อง ผู้เขียนจึงต้องอธิบายถึงลักษณะของเบี้ยปรับ วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับ เหตุในการเรียกเบี้ยปรับและข้อตกลงอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมันตามลำดับ

3.2.2.1 ลักษณะของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมัน

แนวคิดเรื่องเบี้ยปรับของเยอรมันไม่ได้เป็นเรื่องของการประเมินค่าเสียหายล่วงหน้า แต่เป็นการลงโทษสำหรับการไม่ชำระหนี้²³⁴ หลักกฎหมายในเรื่องเบี้ยปรับของเยอรมันได้ถูกบัญญัติไว้ใน มาตรา 339²³⁵ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า เป็นกรณีที่ลูกหนี้สัญญาว่าเมื่อตนไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร จะให้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับแก่เจ้าหนี้ โดยเจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับได้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัด ถ้าการปฏิบัติตามชำระหนี้เป็นการงดเว้นการกระทำ เบี้ยปรับจะเรียกได้เมื่อมีการกระทำการที่ห่างเหินนั้นเกิดขึ้น จากบทบัญญัติข้างต้นเห็นได้ว่าเบี้ยปรับมีลักษณะดังนี้²³⁶

1. เป็นข้อตกลงของคู่สัญญาที่กำหนดให้ลูกหนี้จ่ายเงินจำนวนหนึ่งในเหตุการณ์ที่ตนล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ (Default)

สำหรับกรณีที่หนี้เป็นการกระทำ ลูกหนี้จะถูกเรียกร้องให้จ่ายเบี้ยปรับในกรณีที่เขาล้มเหลวในการที่จะกระทำการเช่นนั้น ส่วนในกรณีที่หนี้เป็นการงดเว้นการกระทำ ลูกหนี้

²³⁴ Ibid., p. 216.

²³⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 339

Where the obligor promises the obligee, in the event that he fails to perform his obligation or fails to do so properly, payment of an amount of money as a penalty, the penalty is payable if he is in default. If the performance owed consists in forbearance, the penalty is payable on breach.

²³⁶ Treitel, Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account, p. 91.

จะต้องชำระเบี้ยปรับเมื่อตนได้กระทำในสิ่งที่ห้ามไว้ สำหรับกรณีทีหนึ่งเป็นการกระทำบางอย่างภายในเวลาที่กำหนด มักจะพบว่าหากลูกหนี้ไม่ได้กระทำภายในกำหนดนั้น ลูกหนี้จะต้องชำระเบี้ยปรับตามระยะเวลาที่ล่าช้า

2. เบี้ยปรับนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องกำหนดโดยชัดเจนเสมอไป กล่าวคืออาจจะกำหนดแค่ว่าต้องมีการจ่ายเงินจำนวนหนึ่งในกรณีที่ลูกหนี้ล้มเหลวในการปฏิบัติตามชำระหนี้โดยไม่จำเป็นต้องระบุเจาะจงไปถึงการล้มเหลวในการปฏิบัติตามชำระหนี้ว่าเป็นกรณีใดและเบี้ยปรับไม่จำเป็นต้องเป็นตัวเงินเสมอไป

เรื่องเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมัน นอกจากบทบัญญัติใน มาตรา 339 ที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีบทบัญญัติมาตราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ มาตรา 340²³⁷ และมาตรา 341²³⁸ ซึ่งบทบัญญัติเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่าเบี้ยปรับที่คู่สัญญาจะตกลงกันนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

²³⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 340

(1) If the obligor has promised the penalty in the event that he fails to perform his obligation, the obligee may demand the penalty that is payable in lieu of fulfillment. If the obligee declares to the obligor that he is demanding the penalty, the claim to performance is excluded.

(2) If the obligee is entitled to a claim to damages for nonperformance, he may demand the penalty payable as the minimum amount of the damage. Assertion of additional damage is not excluded.

²³⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 341

If the debtor has promised the penalty for the case of his not fulfilling the obligation in a proper manner, e.g. not at the fixed time, the creditor may demand the forfeited penalty in addition to the fulfillment.

If the creditor has a claim for compensation on account of improper fulfillment, provisions of 304, par 2, apply.

If the creditor accepts the fulfillment, he may demand the penalty only if on acceptance he reverses the right to do so.

1. เบี้ยปรับสำหรับการไม่ปฏิบัติชำระหนี้ของลูกหนี้ เบี้ยปรับประเภทนี้เป็น- การจ่ายเงินทดแทนความเสียหาย เป็นกรณีที่ลูกหนี้สัญญาว่าตนจะจ่ายเบี้ยปรับในกรณีที่ตนล้มเหลว- จากการปฏิบัติชำระหนี้ ในกรณีนี้ความตกลงจะมีความคล้ายคลึงกับ liquidated damages ของ อังกฤษ แต่สำหรับในกฎหมายเยอรมัน เจ้าหนี้จะได้รับประโยชน์มากกว่า โดยที่เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะ- เลือกลงให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้หรือเรียกเบี้ยปรับ นอกจากนี้เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิในการเรียกค่าชดเชย จากการผิดสัญญา กล่าวคือเจ้าหนี้สามารถเรียกร้องค่าเสียหายที่มีมากกว่าเบี้ยปรับที่ตกลงกันไว้ได้ โดยถือเอาเบี้ยปรับนั้นเป็นเพียงฐานขั้นต่ำจากค่าเสียหายทั้งหมด²³⁹

2. เบี้ยปรับสำหรับการปฏิบัติชำระหนี้ไม่ถูกต้อง เบี้ยปรับประเภทนี้เป็นการ- จ่ายเงินจำนวนหนึ่งโดยไม่ได้คำนึงถึงสิทธิอื่น ๆ ที่เจ้าหนี้มีอยู่ เป็นกรณีที่ลูกหนี้สัญญาว่าจะจ่ายเบี้ย- ปรับในกรณีที่เขาล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ได้อย่างเหมาะสม ตามที่ได้ตกลงกันไว้หรือในเวลา- ที่กำหนดไว้ในสัญญา ในกรณีนี้เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ชำระหนี้และเรียกเบี้ย ปรับได้พร้อมกัน แต่หากเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้จากลูกหนี้โดยที่ไม่ได้สงวนสิทธิในการเรียกเบี้ยปรับเอาไว้ในขณะนั้น เจ้าหนี้ก็จะไม่มีสิทธิเรียกเบี้ยปรับได้อีกในภายหลัง และหากเจ้าหนี้มีสิทธิในการเรียกค่าเสียหายจาก- การชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้อง เจ้าหนี้ก็สามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้โดยคิดให้เบี้ยปรับนั้นเป็นฐานที่น้อย- ที่สุดของค่าเสียหาย ทั้งนี้ตามมาตรา 341 ประกอบ มาตรา 340 (2) และหากเบี้ยปรับได้กำหนด- เป็นอย่างอื่นนอกจากการชำระเงิน ค่าเสียหายจากการชำระหนี้ไม่ถูกต้องนั้นจะไม่สามารถเรียกได้ หากเจ้าหนี้ได้เรียกร้องเอาเบี้ยปรับแล้ว²⁴⁰

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เบี้ยปรับตามกฎหมายเยอรมัน เป็นข้อตกลงที่ลูกหนี้สัญญาว่าตน จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งเมื่อตนไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร ซึ่งเจ้าหนี้สามารถริบเบี้ยปรับ- ได้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัด ถ้าการชำระหนี้เป็นการงดเว้นการอันใดอันหนึ่ง เจ้าหนี้สามารถริบเบี้ยปรับได้ เมื่อลูกหนี้ได้กระทำการที่ห่างเหินนั้นขึ้น ทั้งนี้ตามกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 339

สำหรับกรณีที่จำนวนเบี้ยปรับน้อยกว่าค่าเสียหายที่แท้จริง มาตรา 340 ของ กฎหมายแพ่งเยอรมันกำหนดว่าหากเบี้ยปรับที่ตกลงกันมีจำนวนน้อยกว่าค่าเสียหายที่แท้จริง เจ้าหนี้ สามารถฟ้องร้องต่อศาลเพื่อเรียกเอาค่าเสียหายเพิ่มเติมจากเบี้ยปรับได้ เท่าที่เจ้าหนี้จะสามารถพิสูจน์

²³⁹ Schuster, *The Principles of German Civil Law*, p. 190.

²⁴⁰ Ibid., p. 190.

ได้ ส่วนกรณีที่เบี้ยปรับที่ตกลงกันมีจำนวนมากกว่าค่าเสียหายที่แท้จริง มาตรา 343 ของกฎหมายแพ่งเยอรมันกำหนดให้ศาลสามารถปรับลดจำนวนเบี้ยปรับนั้นลงได้หากพบว่ามีจำนวนที่สูงเกินไป²⁴¹

3.2.2.2 วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมัน

วัตถุประสงค์ของข้อกำหนดเบี้ยปรับ มีดังนี้²⁴²

1. เป็นการกำหนดค่าเสียหายที่ต้องจ่ายเมื่อมีการผิดนัดไว้ล่วงหน้า เพื่อขจัดความยากลำบากในการประเมินความเสียหายของคู่สัญญา ทำให้สามารถรู้ถึงค่าเสียหายที่คู่สัญญาจะได้รับการเยียวยา
2. จำกัดความรับผิดของคู่สัญญาฝ่ายผิดนัด²⁴³
3. สร้างความกดดันให้แก่ฝ่ายลูกหนี้ กล่าวคือเป็นการบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้ตามความผูกพันของตน

3.2.2.3 การเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งเยอรมัน

จากที่ผู้เขียนได้อธิบายถึงประเภทของเบี้ยปรับเอาไว้ในหัวข้อเรื่องลักษณะของเบี้ยปรับ ข้างต้น ในหัวข้อที่ 3.2.2.1 ว่าเบี้ยปรับนั้นมี 2 ประเภท คือ เบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ และเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเรียกเบี้ยปรับของเบี้ยปรับแต่ละประเภทนั้นได้อาศัยเหตุในการเรียกเบี้ยปรับที่แตกต่างกัน คือ เหตุจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือเหตุจากการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงตัวบทบัญญัติใน มาตรา 339 ซึ่งได้อธิบายถึงเบี้ยปรับว่าเป็นเงินจำนวนหนึ่งที่เจ้าหนี้จะเรียกจากลูกหนี้ได้เมื่อมีการผิดนัดเกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าแม้เหตุในการเรียกเบี้ยปรับจะแบ่งออกเป็นสองประเภทข้างต้น แต่ท้ายที่สุดแล้วสิทธิของเจ้าหนี้ในการเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการผิดนัดของลูกหนี้ หรือกล่าวได้ว่าการผิดนัดของลูกหนี้คือเงื่อนไขหรือเหตุที่ก่อให้เกิดสิทธิในการเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ นอกจากนี้ ความผิดของลูกหนี้ก็-

²⁴¹ Ibid., p. 618.

²⁴² Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 212-13.

²⁴³ อย่างไรก็ดี วัตถุประสงค์ในข้อนี้ก็มิได้สำเร็จผลเสมอไป เนื่องจากว่าเรื่องความรับผิดในหลายๆระบบกฎหมายไม่จำเป็นต้องถูกจำกัดอยู่เท่ากับจำนวนเงินที่กำหนดกันไว้

เป็นองค์ประกอบที่สำคัญและจะต้องมีขึ้นก่อนที่จะมีการบังคับตามข้อกำหนดเบี้ยปรับหรือกล่าวอีกนัยก็คือลูกหนี้ต้องมีความผิดจากการผิดนัดนั้นด้วยจึงจะบังคับเบี้ยปรับได้²⁴⁴

3.2.2.3.1 การผิดนัดของลูกหนี้

การผิดนัดของลูกหนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดสิทธิในการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ ผู้เขียนจึงจะได้อธิบายถึงหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของกฎหมายแพ่งเยอรมันตามมาตรา 286 และตามมาตรา 339 รวมไปถึงความคิดเห็นของนักวิชาการหรือนักกฎหมายตามลำดับ

1. หลักกฎหมายเรื่องการผิดนัดของลูกหนี้ตามบทบัญญัติ มาตรา 286

บทบัญญัติเกี่ยวกับการผิดนัดของลูกหนี้ เป็นแนวคิดที่มาจากกรณีที่ลูกหนี้ล่าช้าในการปฏิบัติชำระหนี้อันเนื่องมาจากความผิดของตน โดยลูกหนี้จะยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตราบใดที่การไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้นั้นเกิดจากพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบไปถึงลูกหนี้จะตกไม่เป็นผู้ผิดนัดหากการชำระหนี้ของเขานั้นได้กลายเป็นพ้นวิสัยในภายหลัง ซึ่งหากเป็นเช่นนี้จะผลทางกฎหมายจะเป็นไปตามบทบัญญัติในเรื่องพ้นวิสัยในมาตรา 275 (1) – (3)²⁴⁵

สำหรับหลักกฎหมายในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นปรากฏอยู่ในมาตรา 286²⁴⁶ ซึ่งได้อธิบายถึงการผิดนัดของลูกหนี้เอาไว้ว่า เป็นกรณีที่ลูกหนี้ล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระ ซึ่งหนี้จะถึงกำหนดชำระเมื่อใดนั้น โดยหลักแล้วย่อมเป็นไปตามที่คู่สัญญากำหนดไว้ในสัญญา แต่หากว่าคู่สัญญากำหนดเวลาในการชำระหนี้เอาไว้ไม่ชัดเจนหรือคู่สัญญามีได้กำหนดเวลาในการชำระหนี้กันไว้ กำหนดเวลาชำระหนี้ก็ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งในเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในมาตรา 271²⁴⁷ โดยได้บัญญัติเอาไว้ว่า หากเป็นกรณี

²⁴⁴ Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 213.

²⁴⁵ Dannemann and Schulze, *German Civil Code = Bürgerliches Gesetzbuch (Bgb) : Article-by-Article Commentary. Volume 1, Books 1-3: 1-1296*, p. 425-26.

²⁴⁶ อ่างแล้วในเชิงอรรถที่ 87 หน้า 58.

²⁴⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 271

(1) Where no time for performance has been specified or is evident from the circumstances, the obligee may demand performance immediately, and the obligor may effect it immediately.

ที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้หรือมีอายุได้โดยพฤติการณ์ หนี้จะถึงกำหนดชำระทันที ดังนั้น เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ทันทีและลูกหนี้ก็สามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ทันทีเช่นกันหรือหากเป็นกรณีที่มีกำหนดเวลาชำระหนี้แต่เป็นกรณีที่สงสัยว่าลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้ก่อนถึงกำหนดเวลาชำระหรือไม่ มาตรา 271 (2) ก็กำหนดให้ลูกหนี้สามารถชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ได้แต่เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดเวลานั้นได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาต่อบทบัญญัติมาตรา 286 พบว่าแม้ว่าหนี้จะถึงกำหนดเวลาชำระหนี้แล้วและลูกหนี้ไม่ได้ปฏิบัติชำระหนี้ จะทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดได้ทันทีนั้นจะต้องเป็นกรณีที่กำหนดเวลาชำระหนี้ที่กำหนดไว้ชัดเจนตามวันแห่งปฏิทินหรือเป็นกรณีที่กำหนดเวลาสามารถคำนวณนับได้ตามปฏิทินจากวันหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งที่ระบุเอาไว้ในสัญญา ทั้งนี้ตามมาตรา 286 (2) ข้อ 1 และข้อ 2 ในขณะที่หากกำหนดเวลาชำระหนี้ที่กำหนดไว้ตามวันแห่งปฏิทินลูกหนี้จะยังมิตกเป็นผู้ผิดนัดทันที โดยมาตรา 286 ได้บัญญัติถึงกรณีที่จะทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดเพิ่มเติม ดังนี้

1. ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดจากคำเตือนของเจ้าหนี้²⁴⁸ คือ เป็นกรณีที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้หรือเป็นกรณีที่หนี้มีกำหนดชำระและถึงกำหนดชำระแล้ว แต่กำหนดชำระนั้นมิได้กำหนดเอาไว้ชัดเจนตามวันแห่งปฏิทินหรือไม่อาจคำนวณนับได้จากวันแห่งปฏิทินและเจ้าหนี้ได้ส่งคำเตือนแก่ลูกหนี้เพื่อให้ชำระหนี้แล้วแต่ลูกหนี้ก็ยังไมชำระหนี้
2. ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดเมื่อไม่ชำระหนี้ภายใน 30 วันหลังจากวันที่ถึงกำหนดชำระและได้รับใบเสร็จหรือเอกสารการแจ้งการชำระที่เทียบเท่ากับใบเสร็จ กรณีนี้ใช้กับลูกหนี้ที่มีฐานะเป็นผู้บริโภคที่มีความผูกพันในการชำระเงิน หากกำหนดเวลาชำระหนี้ได้ถูกระบุไว้ในใบเสร็จหรือเอกสารการแจ้งการชำระ แต่ถ้าเวลาที่กำหนดชำระในใบเสร็จหรือเอกสารการแจ้งการชำระไม่แน่นอน ลูกหนี้ซึ่งมิใช่ผู้บริโภค จะตกเป็นผู้ผิดนัดอย่างช้าที่สุด 30 วันหลังจากวันที่ได้กำหนดนั้น

(2) Where a time has been specified, then in case of doubt it must be assumed that the obligee may not demand performance, but the obligor may effect it prior to that time.

²⁴⁸ นอกจากการให้คำเตือนแล้ว บทบัญญัติมาตรา 286 วรรคแรก ยังกำหนดให้การกระทำของเจ้าหนี้ใด ๆ ที่ทำให้ให้มีการชำระหนี้หรือเป็นการแจ้งความประสงค์เพื่อให้มีการชำระหนี้ ถือเป็นผลเช่นเดียวกับการให้คำเตือนด้วย

จากบทบัญญัติมาตรา 286 ทำให้เห็นว่าองค์ประกอบของหลักกฎหมาย เรื่องลูกหนี้ผิดนัด ประกอบไปด้วย

1. ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้
2. ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้
3. เจ้าหนี้แจ้งคำเตือนให้แก่ลูกหนี้ ยกเว้นกรณีที่กำหนดเวลาชำระหนี้ นั้น

ถูกกำหนดไว้แน่นอนแล้ว

ดังนั้น หลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดจึงเป็นเรื่องที่ลูกหนี้ไม่เพียงแต่มีหน้าที่ในการปฏิบัติชำระหนี้เท่านั้น แต่จะต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้ในเวลาที่เหมาะสม ซึ่งก็คือภายในกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือกำหนดไว้ตามกฎหมาย หากลูกหนี้ไม่ปฏิบัติชำระหนี้ภายในเวลาที่กำหนดโดยหลังจากเจ้าหนี้ได้ส่งคำเตือนให้ชำระหนี้แล้ว เว้นแต่กรณีที่กำหนดเวลาชำระหนี้ นั้น ถูกกำหนดไว้แน่นอน ลูกหนี้ก็จะตกเป็นผู้ผิดนัด (Schuldner-Verzug หรือ Mora debitoris) และผลที่จะเกิดขึ้นจากการที่ลูกหนี้ผิดนัดนั้นก่อให้เกิดความรับผิดเพิ่มขึ้น ดังนี้²⁴⁹

1. ระดับความรับผิดของลูกหนี้จะเพิ่มขึ้นจากเดิม กล่าวคือ ลูกหนี้ อาจจะต้องรับผิดต่อความเสียหายที่แม้จะเกิดขึ้นจากอุบัติเหตุก็ตาม เว้นเสียแต่ว่าลูกหนี้สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นย่อมเกิดขึ้นอยู่ดีแม้ว่าตนจะได้ชำระหนี้ตรงต่อเวลา ทั้งนี้ตาม มาตรา 287

2. ลูกหนี้ต้องรับผิดต่อความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการชำระหนี้ที่ล่าช้า เช่น ในกรณีของหนี้เงิน ลูกหนี้จะต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ด้วย โดยจะเริ่มคิดดอกเบี้ย ตั้งแต่เวลาที่มีการชำระหนี้ล่าช้าเกิดขึ้น ทั้งนี้ตาม มาตรา 286 (1) มาตรา 288 และมาตรา 289²⁵⁰

²⁴⁹ G. Robbers, *An Introduction to German Law*, 5th. (Baden-Baden: Nomos, 2012), p. 160.

²⁵⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 286 (1)

If the obligor, following a warning notice from the obligee that is made after performance is due, fails to perform, he is in default as a result of the warning notice. Bringing an action for performance and serving a demand for payment in summary debt proceedings for recovery of debt have the same effect as a warning notice.

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 288

3. หากลูกหนี้จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อวัตถุที่เสื่อมสภาพหรือถูกทำลายในขณะที่ตนผิดนัด ซึ่งเจ้าหนี้สามารถเรียกดอกเบี้ยได้จากจำนวนค่าสินไหมทดแทนนั้นได้ตั้งแต่วันอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกระประมาณราคานั้น ทั้งนี้ตามมาตรา 290²⁵¹
4. ลูกหนี้อาจถูกเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้และเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนที่เมื่อเจ้าหนี้สามารถพิสูจน์ได้ว่าการชำระหนี้ที่ล่าช้าของลูกหนี้เป็นการไร้ประโยชน์ ทั้งนี้ตามมาตรา 286 (2)²⁵²

(1) Any money debt must bear interest during the time of default. The default rate of interest per year is five percentage points above the basic rate of interest.

(2) In the case of legal transactions to which a consumer is not a party the rate of interest for claims for payment is eight percentage points above the basic rate of interest.

(3) The obligee may demand higher interest on a different legal basis.

(4) The assertion of further damage is not excluded.

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 289

Default interest is not to be paid on interest. The right of the obligee to compensation for damage caused by the default remains unaffected.

²⁵¹ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 290

If the obligor is obliged to compensate for the value of an object that has been destroyed during a period of default or cannot be returned for a reason occurring during a period of default, the obligee may demand interest on the amount to be paid as compensation from the point of time onwards on which the determination of the value is based. The same applies if the obligor is obliged to compensate for the reduction in value of an object that deteriorates during the period of default.

²⁵² ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 286 (2)

There is no need for a warning notice if

3. The obligor seriously and definitively refuses performance.

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากความหมายและองค์ประกอบของการผิดนัดตามมาตรา 286 รวมไปถึงเหตุที่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายที่ทำให้ลูกหนี้รับผิดชอบเพิ่มขึ้นข้างต้น ทำให้พบว่สาระสำคัญของเรื่องการผิดนัดของลูกหนี้ผูกอยู่กับเรื่องเวลา

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการผิดนัดของลูกหนี้ ปรากฏอยู่ในมาตรา 286 (2) ข้อ 3 และ ข้อ 4²⁵³ กล่าวคือ โดยหลักแล้วเมื่อกำหนดเวลาชำระหนี้ไม่ชัดเจนหรือไม่อาจคำนวณนับได้ตามวันแห่งปฏิทินหรือเป็นกรณีที่ไม่ได้กำหนดเวลาชำระหนี้เอาไว้เลย เจ้าหนี้จึงต้องส่งคำเตือนเพื่อทำให้ลูกหนี้ทราบโดยชัดแจ้งว่าลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ แต่เมื่อวัตถุประสงค์ในการส่งคำเตือนของเจ้าหนี้ได้หมดไปแล้ว การส่งคำเตือนของเจ้าหนี้ก็ไม่จำเป็นอีกต่อไป ซึ่งมาตรา 286 (2) ข้อ 3 และข้อ 4 ก็ได้บัญญัติถึงกรณีที่เจ้าหนี้ไม่ต้องส่งคำเตือนให้แก่ลูกหนี้อีกต่อไป ดังนี้

1. เมื่อลูกหนี้ปฏิบัติอย่างจริงจังและแน่อนว่าจะไม่ชำระหนี้
2. เมื่อพิจารณาจากประโยชน์ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายแล้วพบว่ามีเหตุการณ์ที่ควรผิดนัดได้โดยพลัน

จากเหตุทั้งสองข้างต้นทำให้เจ้าหนี้ไม่ต้องส่งคำเตือนแก่ลูกหนี้ มาตรา 286 มิได้กล่าวเอาไว้อย่างชัดเจนว่า หากมีเหตุทั้งสองข้างต้นทำให้เจ้าหนี้ไม่ต้องส่งคำเตือนแก่ลูกหนี้แล้วผลจะเป็นอย่างไร และจะทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดทันทีหรือไม่ ประเด็นนี้จึงแบ่งได้ออกเป็น 2 กรณี กล่าวคือ

กรณีที่หนึ่ง หากเป็นกรณีที่หนี้ไม่มีการกำหนดเวลาชำระหนี้เอาไว้ จะทำให้หนี้ถึงกำหนดชำระทันทีและเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ก็จะทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดได้ทันทีหรือไม่

กรณีที่สอง หากเป็นกรณีที่มีกำหนดเวลาเอาไว้เพียงแต่ไม่ชัดเจนจึงไม่เป็นกรณีที่ระบุชัดเจนตามวันแห่งปฏิทินหรืออาจคำนวณนับได้ตามวันแห่งปฏิทิน หากมีเหตุทั้งสองข้างต้นเกิดขึ้นจะทำให้หนี้ถึงกำหนดชำระทันทีหรือเป็นเพียงให้เจ้าหนี้มีต้องแจ้งเตือนลูกหนี้ให้ชำระหนี้

²⁵³ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 286 (2)

There is no need for a warning notice if

4. For special reasons, weighing the interests of both parties, the immediate commencement of default is justified.

เท่านั้นแต่กำหนดเวลาชำระหนี้ยังคงเป็นตามที่ตกลงในไว้สัญญา ดังนั้นเมื่อกำหนดเวลาชำระหนี้นั้นมาถึงและลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ผลจึงทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดภายหลังจากที่หนี้ถึงกำหนดแล้ว

สำหรับกรณีที่ลูกหนี้ปฏิเสธอย่างจริงจังและแน่นอนว่าจะไม่ชำระหนี้ (Anticipatory refusal to perform) แสดงให้เห็นว่าลูกหนี้ได้ละทิ้งหน้าที่ตามสัญญา เจ้าหนี้อาจมีสิทธิที่จะหาทางเยียวยาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น เจ้าหนี้สามารถบอกเลิกสัญญาได้ทันทีและหาทางป้องกันความเสียหายในทางอื่น แม้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันจะไม่ได้บัญญัติถึงผลทางกฎหมาย เอาไว้ชัดเจน แต่ศาลก็ได้วินิจฉัยให้ฝ่ายเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากการไม่ชำระหนี้ได้ทันที²⁵⁴ ซึ่งบทบัญญัติในกฎหมายแพ่งเยอรมันที่ใกล้เคียงกับเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในมาตรา 323 (1)²⁵⁵

สรุป จากที่ผู้เขียนได้ศึกษาถึงบทบัญญัติของหลักกฎหมายเรื่องผิดนัดรวมไปถึงคำอธิบายของนักกฎหมายเกี่ยวกับหลักในเรื่องนี้ พบว่า หลักกฎหมายเรื่องผิดนัดตามมาตรา 286 ของกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น เป็นเรื่องของการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าไม่ตรงตามกำหนดเวลา

2. หลักกฎหมายเรื่องการเรียกเบี้ยปรับของลูกหนี้ในบทบัญญัติ

มาตรา 339

บทบัญญัติมาตรา 339 ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นเป็นบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับเบี้ยปรับแต่ได้กำหนดถึงการผิดนัดของลูกหนี้ในลักษณะเป็นเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ กล่าวคือ หากลูกหนี้ได้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าลูกหนี้จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ปฏิบัติ การชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควรเจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับได้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดและถ้าการปฏิบัติชำระหนี้เป็นการงดเว้นการกระทำ เบี้ยปรับจะเรียกได้เมื่อมีการกระทำที่แห่งเวลานั้นเกิดขึ้น²⁵⁶

²⁵⁴ N. Horn, Kotz, H and H.G Leser, German Private and Commercial Law : An Introduction, Trans. Tony Weir (Oxford Clarendon Press, 1982), p. 105.

²⁵⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 323

(2) The specification of a period of time can be dispensed with if

1. The obligor seriously and definitively refuses performance.

²⁵⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 339

จากบทบัญญัติดังกล่าว เห็นได้ว่าการผิดนัดของลูกหนี้เป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดสิทธิในการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้สำหรับกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้อง แต่มาตรา 339 และบทบัญญัติในเรื่องเบี้ยปรับ มิได้อธิบายถึงความหมายของการผิดนัดของลูกหนี้ของมาตรานี้ เอาไว้ ดังนั้น ซึ่งโดยหลักแล้วความหมายของคำว่าผิดนัดของลูกหนี้จึงต้องเป็นไปตาม มาตรา 286 ซึ่งเป็นบทกฎหมายทั่วไปที่กำหนดความหมายและหลักเกณฑ์ของการผิดนัดของลูกหนี้ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อข้างต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาต่อบทบัญญัติของมาตรา 339 ในภาษาเยอรมัน คือ²⁵⁷

“Verspricht der Schuldner dem Gläubiger für den Fall, dass er seine Verbindlichkeit nicht oder nicht in gehöriger Weise erfüllt, die Zahlung einer Geldsumme als Strafe, so ist die Strafe verwirkt, wenn er in Verzug kommt. Besteht die geschuldete Leistung in einem Unterlassen, so tritt die Verwirkung mit der Zuwiderhandlung ein.”

และเมื่อเทียบกับต่อบทบัญญัติมาตรา 339 ในภาษาอังกฤษ คือ²⁵⁸

“Where the obligor promises the obligee, in the event that he fails to perform his obligation or fails to do so properly, payment of an amount of money as a penalty, the penalty is payable if he is in default. If the performance owed consists in forbearance, the penalty is payable on breach.”

Where the obligor promises the obligee, in the event that he fails to perform his obligation or fails to do so properly, payment of an amount of money as a penalty, the penalty is payable if he is in default. If the performance owed consists in forbearance, the penalty is payable on breach.

²⁵⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ปี ค.ศ. 2019

²⁵⁸ Neil Mussett, Samson Übersetzungen GmbH, and Dr. Ing. Carmen v. Schoening. German Civil Code. [Online]. Available from: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p1233. [2013]

จากตัวบทภาษาเยอรมันและตัวบทที่แปลเป็นภาษาอังกฤษเมื่อเทียบกันแล้วพบว่า เงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งเยอรมันคือ *Verzug kommt* ดังนั้นผู้เขียนจึงจะได้อธิบายถึงความหมายของคำดังกล่าวดังนี้

Verzug คือการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ตรงต่อเวลาหรือเป็นการชำระหนี้ที่ล่าช้า (*Delayed performance*) โดยเมื่อถึงกำหนดเวลาในการชำระแล้ว หากมิใช่เป็นกรณีที่สัญญาที่กำหนดเวลาชำระหนี้เอาไว้ตามวันแห่งปฏิทินหรือเป็นกรณีที่ลูกหนี้ได้ปฏิเสธที่จะชำระหนี้โดยชัดเจนหรือโดยปริยาย จะยังไม่ถือว่าหนี้ยันถึงกำหนดแล้ว จนกว่าลูกหนี้จะได้รับคำเตือนจากเจ้าหนี้เสียก่อน นอกจากนี้ การที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าต้องเกิดมาจากความผิดของลูกหนี้ด้วย หากการล่าช้านั้นเกิดขึ้นจากเหตุสุดวิสัย ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบต่อการชำระหนี้ล่าช้าที่เกิดขึ้น²⁵⁹ จากคำอธิบายข้างต้นทำให้เห็นว่าองค์ประกอบของ *Verzug* หรือการชำระหนี้ล่าช้า ประกอบไปด้วย²⁶⁰

1. การชำระหนี้จะต้องไม่พ้นวิสัย กล่าวคือ การปฏิบัติชำระหนี้จะต้องอยู่ในวิสัยที่ลูกหนี้จะชำระหนี้ได้²⁶¹
2. หนี้ต้องถึงกำหนดและสามารถเรียกร้องได้ กล่าวคือ ความล่าช้าจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อการชำระหนี้ถึงกำหนดแล้วและหนี้สามารถเรียกร้องได้ ซึ่งหนี้จะถึงกำหนดเมื่อไหร่ที่ผู้เขียนได้อธิบายเอาไว้แล้วในหัวข้อข้างต้น ส่วนหนี้จะต้องเรียกร้องได้หมายถึงหนี้จะต้องไม่สิ้นไปเพราะมีข้ออ้างบางอย่าง
3. ลูกหนี้ได้รับการเตือนหรือที่เรียกว่า “*Mahnung*” จากเจ้าหนี้แล้ว ซึ่งใจความสำคัญเพื่อให้ทราบอย่างชัดเจนว่าเจ้าหนี้ยังคงต้องการได้รับประโยชน์จากการชำระหนี้ตามสัญญาอยู่และก็เพื่อให้ลูกหนี้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความล่าช้านับตั้งแต่ได้รับคำเตือน อย่างไรก็ตาม มีกรณีที่ยกเว้นให้เจ้าหนี้ไม่ต้องส่งคำเตือนแก่ลูกหนี้ซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 286 (2) ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วข้างต้น

²⁵⁹ M. Pieck, "A Study of the Significant Aspects of German Contract Law," *Annual Survey of International and Comparative Law* 11 (Fall, 1996): 6.

²⁶⁰ Markesinis, Unberath, and Johnston, *The German Law of Contract: A Comparative Treatise*, p. 464-65.

²⁶¹ B. S Markesinis, Lorenz W., and Dannemann G., *The German Law of Obligations. Vol 1: The Law of Contracts and Restitution: A Comparative Introduction*, (Oxford: Clarendon Press, 1997), p. 414.

4. มีความผิดของลูกหนี้ คือ ความล่าช้าอันเกิดมาจากความผิดของลูกหนี้ ทั้งนี้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 280 และมาตรา 276

นอกจากนี้ ในเรื่องของการผิดนัดของลูกหนี้อันเป็นเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ตามมาตรา 339 นั้นได้มีนักกฎหมายหลายท่านอธิบายไว้ดังนี้

Ernest Joseph Schuster ได้อธิบายว่า²⁶² “ การเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งเยอรมันจะเกิดขึ้นที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด (Mora Solvendi)”

จากคำอธิบายดังกล่าวพบว่า การผิดนัดของลูกหนี้หรือ Mora Solvendi นั้นตรงกับเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายโรมันซึ่งเป็นที่มาของหลักกฎหมายเบี้ยปรับของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์รวมถึงกฎหมายแพ่งเยอรมันและกฎหมายเบี้ยปรับของไทยด้วย ซึ่ง “Mora Solvendi” นั้นมีหลักเกณฑ์คือ²⁶³ หนี้ถึงกำหนดชำระหนี้และต่อมาได้มีการเตือนหรือเรียกร้องจากเจ้าหนี้ให้ลูกหนี้ชำระหนี้ (Interpellatio) สำหรับกรณีที่กำหนดเวลาชำระหนี้มิได้กำหนดไว้เป็นจุดเวลาที่แน่นอนและลูกหนี้ไม่ชำระหนี้

นอกจากนี้ยังมีนักกฎหมายท่านอื่นอธิบายเกี่ยวกับเหตุของการเรียกหรือเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายเบี้ยปรับเยอรมัน คือ

Dieter Medicus และ Prof. Dr. Stephan Lorenz ได้อธิบายว่า²⁶⁴ “ตาม มาตรา 339 วรรคหนึ่ง เป็นกรณีที่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องนั้น ลูกหนี้จะอยู่ภายใต้ข้อตกลงเบี้ยปรับก็ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดซึ่งการผิดนัดมีเงื่อนไขสำคัญ คือหนี้ต้องถึงกำหนดชำระแล้ว”

Professor Sir Guenter Heinz Treitel ได้อธิบายว่า²⁶⁵ “เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงของคู่สัญญาที่กำหนดให้ลูกหนี้จ่ายเงินจำนวนหนึ่งในเหตุการณ์ที่ตนผิดนัด (Default) สำหรับกรณีที่หนี้เป็นการกระทำ ลูกหนี้จะถูกเรียกร้องให้จ่ายเบี้ยปรับในกรณีที่เขาผิดนัด (Default) ในการที่จะกระทำเช่นนั้น ส่วนในกรณีที่หนี้เป็นการงดเว้นการกระทำ ลูกหนี้จะต้อง

²⁶² Schuster, *The Principles of German Civil Law*, p. 191.

²⁶³ Ibid.

²⁶⁴ D. Medicus and S. Lorenz, *Schuldrecht I*, (C.H. Beck, 2015), p. 269.

²⁶⁵ Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 91 ,p. 214.

ชำระเบี้ยปรับเมื่อตนได้กระทำในสิ่งที่ห้ามไว้ สำหรับกรณีที่หนี้เป็นการกระทำบางอย่างภายในเวลาที่กำหนด มักจะพบว่าหากลูกหนี้ไม่ได้กระทำภายในกำหนดนั้น ลูกหนี้จะต้องชำระเบี้ยปรับตามระยะเวลาที่ล่าช้า โดยเวลาที่เบี้ยปรับจะถึงกำหนดก็ขึ้นอยู่กับกำหนดเวลาชำระหนี้ตามสัญญาหลัก”

Gerhard Dannemann และ Professor Reiner Schulze ได้อธิบายว่า²⁶⁶ “หนี้ตามสัญญาหลักจะต้องจะถูกต้องละเมิด โดยมาตรา 339 ได้แยกความแตกต่างกรณีของการชำระหนี้ตามสัญญาหลักไว้ คือ หากกรณีที่หนี้ในสัญญาหลักเป็นการที่ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ เบี้ยปรับจะเรียกหรือริบได้ทันทีที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดในการชำระหนี้ของเขา²⁶⁷ ซึ่งลูกหนี้มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ว่าตนไม่ได้ผิดนัด ดังนั้นองค์ประกอบในการเรียกร้องเบี้ยปรับ จึงประกอบไปด้วย

1. สัญญาหลักและข้อตกลงเบี้ยปรับที่มีผลใช้บังคับได้
2. มีการไม่ปฏิบัติชำระหนี้ในหนี้สัญญาหลัก
3. ลูกหนี้มีความผิด
4. เจ้าหนี้เสนอที่จะชำระหนี้ของตนแล้วหรือได้กระทำการบางอย่างเพื่อให้ชำระหนี้บรรลุผล”

จากคำอธิบายของนักกฎหมายข้างต้น เป็นการอธิบายเพียงว่าการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ได้นั้น จะต้องมีการผิดนัดของลูกหนี้เกิดขึ้นเสียก่อน โดยนักกฎหมายส่วนใหญ่มีได้ข้อสรุปโดยละเอียดว่าการผิดนัดตามมาตรา 339 นั้นมีความหมายที่กว้างกว่าเรื่องของการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาหรือไม่

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตเกี่ยวกับคำอธิบายของ Professor Sir Guenter Heinz Treitel ว่าการผิดนัดของลูกหนี้ นั้นอาจมีความหมายถึงการไม่ชำระหนี้ (Non-Performance) หรืออาจหมายถึงการล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ที่มีความหมายที่กว้างกว่าการผิดนัด เนื่องจากมีการใช้ศัพท์คำว่า “Default” ในเรื่องของเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับในมาตรา 339 โดยรวมการอธิบายถึงกรณีการเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากเบี้ยปรับที่หนี้ตามสัญญาหลักเป็นการกระทำ การงดเว้น

²⁶⁶ Dannemann and Schulze, German Civil Code = Bürgerliches Gesetzbuch (Bgb) : Article-by-Article Commentary. Volume 1, Books 1-3: 1-1296, p. 555-56. .

²⁶⁷ The penalty claim arises as soon as the obligor is in default with his performance.

การกระทำและการกระทำบางอย่างภายในเวลาที่กำหนด ทั้งยังได้นำคำดังกล่าวไปอธิบายถึงประเภทของการไม่ชำระหนี้ (Non-Performance) ของกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งในเรื่องของการผิดนัดของลูกหนี้ตามมาตรา 286 นั้นกลับใช้คำว่า Delay แทน

นอกจากนี้ยังมีข้อเกตที่น่าสนใจสำหรับคำอธิบายของ Gerhard Dannemann และ Professor Reiner Schulze ว่าเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับนั้นอาจมีความหมายที่กว้างกว่าการผิดนัดซึ่งเป็นเรื่องของการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาตามมาตรา 286

จากที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงการผิดนัดในมาตรา 339 ไว้ข้างต้นว่ามีได้อธิบายถึงความหมายของการผิดนัดที่มีความหมายเช่นเดียวกับมาตรา 286 หรือหมายถึงเพียงที่ลูกหนี้ล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้หรือล้มเหลวในการชำระหนี้ให้ถูกต้องเหมาะสม แต่เมื่อได้ศึกษาถึงความหมายของคำว่า Verzug อันเป็นเงื่อนไขของการเรียกหรือริบเบียปรับของกฎหมายแพ่งเยอรมัน รวมไปถึงการศึกษาถึงองค์ประกอบของหลักดังกล่าวและคำอธิบายของนักกฎหมาย ผู้เขียนจึงเห็นว่าการผิดนัดในมาตรา 339 นั้นมีความหมายอย่างเดียวกับการผิดนัดในมาตรา 286 อันเป็นบททั่วไปในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดนั่นเอง

3. หลักกฎหมายที่ใกล้เคียงกับการผิดนัด

นอกจากการพิจารณาถึงตัวบทบัญญัติของมาตรา 286 ที่ได้บัญญัติเกี่ยวกับกรณีที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดแล้ว ยังมีกรณีที่มีความใกล้เคียงกับกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดด้วยซึ่งเป็นกรณีที่ลูกหนี้ผิดหน้าที่ข้างเคียงในสัญญา (Positive Vertragsverletzung) ซึ่งเป็นหนึ่งในเรื่องของการไม่ปฏิบัติชำระหนี้ นอกเหนือไปจากเรื่องชำระหนี้เป็นพันวิสัยและการชำระหนี้ล่าช้าของลูกหนี้ซึ่งนำไปสู่สิทธิในการเรียกค่าเสียหายของเจ้าหนี้ต่อไป²⁶⁸

หลักเรื่องการกระทำผิดหน้าที่ข้างเคียงในการชำระหนี้ (Positive Vertragsverletzung) เกิดจากที่ศาลประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี นำหลักในเรื่องการชำระหนี้ล่าช้าและการชำระหนี้เป็นพันวิสัยมาปรับใช้โดยอาศัยหลักกฎหมายเทียบเคียง (Analogy) เนื่องจากกฎหมายแพ่งโรมันซึ่งกฎหมายแพ่งเยอรมันรับอิทธิพลมานั้น ได้ให้การเยียวยาการไม่ปฏิบัติชำระหนี้เพียงสองประเภทคือ²⁶⁹

²⁶⁸ Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 129.

²⁶⁹ K. W. Ryan, *An Introduction to the Civil Law*, (Brisbane: Law Book Co. of Australia, 1962), p. 66.

1. การชำระหนี้เป็นพันวิสัยที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ (Supervening Impossibility of performance) เป็นกรณีที่ลูกหนี้จะต้องชดเชยให้กับเจ้าหนี้ในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้เนื่องจากการชำระหนี้ที่นั้นไม่อาจกระทำได้อันเกิดจากความผิดของลูกหนี้

2. การชำระหนี้ล่าช้า (Delay in performance) เป็นกรณีที่หนี้ยังคงสามารถปฏิบัติชำระได้อยู่ ในกรณีนี้ค่าเสียหายในการเยียวยาที่มีให้กับเจ้าหนี้จะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าลูกหนี้ได้เตรียมเพื่อชำระหนี้หรือปฏิเสธที่จะชำระหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วน กล่าวคือ หากเป็นกรณีที่ลูกหนี้ตั้งใจที่จะชำระหนี้แต่ได้กระทำผิดสัญญาโดยได้ชำระหนี้ล่าช้า เจ้าหนี้มีสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย ที่เกิดจากการชำระหนี้ล่าช้าของลูกหนี้ทั้งยังมีสิทธิในการเลิกสัญญาได้ด้วย แต่หากเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่มีความตั้งใจที่จะชำระหนี้เสียเลยหรือลูกหนี้ได้ปฏิเสธที่จะชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าเสียหายแทนการชำระหนี้หรือบอกเลิกสัญญาได้หากการผิดสัญญานั้นเกี่ยวข้องกับการไม่ปฏิบัติชำระหนี้ในหน้าที่เป็นสาระสำคัญของสัญญา

ดังนั้น เมื่อในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้บัญญัติการเยียวยาการไม่ปฏิบัติชำระหนี้เพียงสองประเภทข้างต้นจึงไม่มีบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรใดที่ใช้กับกรณีไม่ปฏิบัติชำระหนี้ กรณีอื่น ซึ่งก็คือกรณีที่คู่สัญญาไม่กระทำในสิ่งที่ตนควรจะกระทำตามที่ตนมีหนี้หรือข้อผูกพันตามสัญญาและที่มิได้กำหนดกันไว้ตามสัญญาอันเป็นหน้าที่ข้างเคียง²⁷⁰ จึงเกิดหลักเรื่องการกระทำผิดหน้าที่ข้างเคียงในการชำระหนี้ ขึ้นเพื่ออุดช่องว่างของหลักกฎหมายระหว่างเรื่องการชำระหนี้พันวิสัยและการชำระหนี้ล่าช้าซึ่งเป็นผลมาจากความคิดในเรื่องหลักข้อสัตย์สุจริต เนื่องจากเป็นลักษณะหนึ่งของการกระทำผิดหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตนอกเหนือไปจากหน้าที่ที่คู่สัญญาได้ตกลงกันไว้ในสัญญาและหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด โดยฝ่ายลูกหนี้ยังมีหน้าที่อื่น ๆ ที่จะต้องกระทำเพื่อให้การชำระหนี้ถูกต้อง เช่น หน้าที่ในการให้ข้อมูล หน้าที่ในการรักษาความลับ หน้าที่ในการให้ความร่วมมือ หน้าที่ในการคุ้มครองความปลอดภัยและหน้าที่ในการลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ในหลักเรื่องการกระทำผิด หน้าที่ข้างเคียงในการชำระหนี้ที่นั้นเกิดขึ้นได้หลายกรณี²⁷¹ เช่น

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Ibid.

1. ลูกหนี้มีการปฏิบัติชำระหนี้แต่ลูกหนี้ได้ชำระหนี้โดยไม่มีความระมัดระวังจนทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้
2. ลูกหนี้ผิดหน้าที่ข้างเคียงหรือหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามหลักสุจริต เช่น ผู้ให้เช่าจะต้องไม่ทำการค้าแข่งขันกับผู้เช่า หรือพฤติกรรมของลูกหนี้อื่นเป็นพฤติกรรมที่คล้ายกับที่ในระบบคอมมอนลอว์เรียกว่าการฝ่าฝืนสัญญาล่วงหน้า (anticipatory breach) คือเป็นกรณีที่ลูกหนี้ปฏิเสธการชำระหนี้อย่างจริงจังและเป็นที่สุดก่อนถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ในหน้าที่หลัก

หลังจากมีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันในปี ค.ศ. 2002 หลักในเรื่องการกระทำผิดหน้าที่ข้างเคียงในการชำระหนี้ได้ถูกนำมาบัญญัติเอาไว้ในมาตรา 241 (2)²⁷² โดยได้บัญญัติว่า คู่สัญญาไม่ได้มีเพียงหน้าที่ในการจะต้องปฏิบัติชำระหนี้เท่านั้นแต่ยังมีหน้าที่ในการคำนึงถึงสิทธิและผลประโยชน์ของคู่สัญญาอีกฝ่ายด้วยและการละเมิดหน้าที่นี้จะนำไปสู่การเรียกร้องค่าเสียหาย²⁷³ โดยประเภทของหน้าที่ข้างเคียงนั้นสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ

1. หน้าที่ข้างเคียงเกี่ยวข้องกับหน้าที่หลักในการชำระหนี้²⁷⁴ กรณีของการกระทำผิดหน้าที่ข้างเคียงประเภทนี้คือ กรณีทรัพย์สินหรือสินค้ามีความผิดพลาดหรือชำรุดบกพร่องแล้วส่งผลให้เกิดความเสียหายสืบเนื่องต่อมาจากการนั้น นอกจากนี้ยังรวมถึงหน้าที่ในการให้คำอธิบาย หน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำ หน้าที่ในการให้ข้อมูล หน้าที่ในการทอหุ้มและจัดส่งทรัพย์สินหรือสินค้าที่ซื้อขายให้ถูกต้องและหมายรวมถึงการจัดให้มีคู่มือในการใช้หรือคู่มือในการประกอบสินค้าด้วยซึ่งผลทางกฎหมายคือเจ้าหนี้มีสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 280 หรือเจ้าหนี้สิทธิในการบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 323 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง (1) , (4)

²⁷² ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 241 (2)

An obligation may also, depending on its contents, oblige each party to take account of the rights, legal interests and other interests of the other party.

²⁷³ R. Zimmermann, The New German Law of Obligations: Historical and Comparative Perspectives, (New York: Oxford University Press, 2010), p. 55.

²⁷⁴ Helmut Rüßmann. Positive Vertragsverletzung (PvV). [Online]. Available from: <http://www.ruessmann.jura.uni-sb.de>. [2012]

ตัวอย่างของการผิดหน้าที่ข้างเคียงประเภทนี้คือ กรณีที่นาย ก ซื้อม้า 1 ตัว จากนาย ข นาย ก ได้นำม้าม้าตัวดังกล่าวไว้ในคอกเดียวกันกับม้าของตน 30 ตัว ต่อมาปรากฏว่า ม้าที่ซื้อมาติดเชื้อและทำให้ม้าของนาย ก ที่อยู่เ็นคอกเดียวกันติดเชื้อและตายไป 5 ตัว

2. หน้าที่ข้างเคียงที่เกี่ยวข้องทางอ้อมกับหน้าที่หลักในการชำระหนี้²⁷⁵ โดยหน้าที่นี้มีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองดูแลหรือรักษา ไม่ให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครอง-ซึ่งก็คือ ชีวิตและร่างกายตลอดจนคุณค่าของวัตถุและทรัพย์สินทั้งหลายของเจ้าหนี้ นอกจากนี้ หน้าที่ข้างเคียงประเภทนี้ยังได้แก่ หน้าที่ในการใช้ความระมัดระวัง หน้าที่ในการดูแลรักษา หน้าที่ในการให้ความร่วมมือ รวมถึงหน้าที่ในการรักษาความลับ ซึ่งผลทางกฎหมายคือเจ้าหนี้อาจมีสิทธิเรียกค่าสินไหม-ทดแทนแทนการชำระหนี้ตามมาตรา 282 หรือเจ้าหนี้อาจมีสิทธิบอกเลิกสัญญา หากยังคงยึดถือปฏิบัติ-ชำระหนี้ตามสัญญาต่อไปจะไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหนี้ตามมาตรา 324

ตัวอย่างของหน้าที่ข้างเคียง คือ กรณีการทาสีบ้าน ช่างทาสีทำให้ประตูทางเข้าบ้านเสียหาย ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพย์สินของผู้ว่าจ้าง หรือกรณีที่ลูกหนี้ทำให้เครื่อง-ลายครามของเจ้าหนี้แตก

จากบทบัญญัติข้างต้นทำให้เห็นว่าคู่สัญญานอกจากจะมีหน้าที่หลักตามสัญญาแล้วยังมีหน้าที่ข้างเคียงซึ่งเป็นหน้าที่ที่คาดหมายได้ตามความซื่อสัตย์สุจริตโดยคำนึงถึง-สถานการณ์และข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี โดยหน้าที่ข้างเคียงนี้มีอยู่ตั้งแต่ขั้นตอนของการเจรจาต่อรองเข้าทำสัญญาไปจนถึงหลังจากที่มีการชำระหนี้แล้วและยังคงมีอยู่ต่อไปเป็นระยะเวลาพอสมควรเท่าที่-คาดหมายได้ด้วยความสุจริต เช่นกรณีที่สัญญาเช่าบ้านสิ้นสุดแล้วแต่ผู้ให้เช่าก็ยังคงต้องให้ผู้เช่าติดประกาศแจ้งการย้ายต่อไปอีกระยะเวลาหนึ่งหรือกรณีที่มูลค่าพิพากษาฎีกาของศาลแพ่งประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนี²⁷⁶ ได้พิพากษาถึงกรณีที่ผู้ขายทำพรมน้ำมันตกลูกค้าที่กำลังเลือกซื้อสินค้าใน-ร้านซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้มีสัญญาซื้อขายพรมน้ำมันเกิดขึ้นแต่ศาลแพ่งประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนีได้พิพากษาว่ามีความสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญาในการเตรียมการเพื่อที่จะทำการซื้อขายต่อไป เป็น-ลักษณะทำนองเดียวกับความสัมพันธ์ตามสัญญาและทำให้เกิดหน้าที่ตาม กฎหมายซึ่งทั้งผู้ขายและผู้-

²⁷⁵ C. Neuerburg. Die Gesetzliche Regelung Der Positive Vertragsverletzung. [Online]. Available from: <https://www.grin.com/document/12453>. [2002]

²⁷⁶ Rgz 78.293. [Online]. Available from: <http://www.dejure.org>. [September 2013]

ซื้อในอนาคตอยู่ภายใต้หน้าที่ในการใช้ความระมัดระวังตามสมควรสำหรับ ร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ยังถือว่าลูกค้าที่ได้รับบาดเจ็บเป็นบุคคลที่อยู่ในระหว่างการเจรจาตกลงเพื่อทำสัญญาได้นำตัวเองเข้ามาอยู่ภายใต้การคุ้มครองป้องกันของร้านค้าแล้วและเชื่อโดยสุจริตว่าสถานที่เช่นว่านี้จะมีความปลอดภัยตามประเพณี ดังนั้นผู้ขายจึงได้ละเมิดต่อหน้าที่ในการใช้ความระมัดระวัง

3.2.2.4 ข้อกำหนดเบี้ยปรับกับข้อตกลงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับกับข้อกำหนดที่จำกัดความรับผิดมีความแตกต่างกัน
ดังนี้²⁷⁷

ประการแรก ภายใต้ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับโจทก์จะได้รับการชดเชยเต็มจำนวนถึงแม้ว่าความเสียหายที่แท้จริงจะน้อยกว่าเบี้ยปรับก็ตาม

ประการที่สอง การจำกัดความรับผิด เป็นข้อตกลงว่าจะชำระเงินเมื่อมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นนอกเหนือจากการผิดนัด เช่น การตายหรือการล้มละลายของลูกค้านี้ ขณะที่เบี้ยปรับคือข้อตกลงที่คู่สัญญาได้กำหนดในระหว่างที่ทำสัญญาซึ่งเหตุในการเรียกเบี้ยปรับนั้นมาจากการผิดนัดเท่านั้น

3.2.3 กฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

กฎหมายฝรั่งเศสอยู่ในตระกูลระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรปซึ่งมีที่มาจาก ius civile โดยกฎหมายฝรั่งเศสนั้นประกอบไปด้วย Canon law กฎหมายจารีตประเพณี และกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ นอกจากนี้ ยังได้รับอิทธิพลทางโครงสร้างและทัศนคติเกี่ยวกับกฎหมายมาจาก ius commune ด้วย²⁷⁸ ดังนั้น กฎหมายฝรั่งเศสจึงได้รับอิทธิพลทางความคิดเกี่ยวกับกฎหมายมาจากกฎหมายโรมันซึ่งรวมไปถึงเรื่องเบี้ยปรับด้วย แต่แม้ว่าในเรื่องเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสจะได้รับเอาแนวคิดมาจากกฎหมายโรมันเช่นเดียวกับกฎหมายแพ่งเยอรมันก็ตาม แต่ก็มีแตกต่างจากกฎหมายแพ่งเยอรมันที่ไทยได้อาศัยเป็นต้นแบบให้กับร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสนั้นถูกสร้างขึ้นจากจิตวิญญาณของการปฏิบัติของฝรั่งเศสซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อล้มล้างระบบฟิวดัล(Feudal) และแทนที่โดยคุณค่าของกฎหมายธรรมชาติในเรื่อง

²⁷⁷ Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 91-92.

²⁷⁸ Barry, *The French Law of Contract*, p. 4.

ทรัพย์สิน เสรีภาพในการทำสัญญา ครอบครัว และมรดก ดังนั้นจึงทำให้รายละเอียดในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมีความแตกต่างเฉพาะตัว²⁷⁹

นอกจากนี้ เดิมในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์สำหรับส่วนของเบี้ยปรับของไทยได้ใช้หลักกฎหมายเบี้ยปรับของฝรั่งเศสเป็นต้นแบบ และได้ใช้นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสช่วยร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงสมควรที่จะศึกษาหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสโดยผู้เขียนศึกษาถึงลักษณะของเบี้ยปรับ วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับ เหตุในการเรียกเบี้ยปรับและข้อตกลงอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ตามลำดับ

3.2.3.1 ลักษณะของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

1. ความหมายของเบี้ยปรับ

เบี้ยปรับในประมวลกฎหมายนโปเลียนปรากฏอยู่ในมาตรา 1226²⁸⁰ ซึ่งให้คำจำกัดความของเบี้ยปรับไว้ว่า ข้อกำหนดเบี้ยปรับคือการกำหนดขึ้นโดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเพื่อเป็นหลักประกันที่จะปฏิบัติตามสัญญาโดยบุคคลนั้นผูกพันตนว่าจะต้องกระทำการบางอย่างเมื่อมีการไม่ปฏิบัติตามสัญญา โดยในเรื่องนี้ มีนักกฎหมายท่านหนึ่งอธิบายเพิ่มเติมถึงความหมายของเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมาย นโปเลียนว่าคือ²⁸¹ ข้อความซึ่งลูกหนี้กล่าวยอมตนผูกพันว่าจะชำระสิ่งหนึ่งให้แก่เจ้าหนี้ ในกรณีที่ได้ชำระหนี้หรือ ชักช้าในการชำระหนี้ เช่น ผู้รับเหมางานแห่งหนึ่งรับจะทำงานนั้นให้เสร็จภายในระยะเวลาหนึ่ง หากไม่เสร็จตามระยยะเวลานั้นยอมให้ปรับวันหนึ่งที่ชักช้าเป็นเงินจำนวนหนึ่ง

ต่อมามีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสใหม่ เรื่องเบี้ยปรับไปปรากฏอยู่ในมาตรา 1152 วรรคแรก²⁸² ซึ่งได้ให้คำจำกัดความของเบี้ยปรับไว้ดังนี้ เบี้ยปรับ คือ ข้อตกลงที่กำหนด

²⁷⁹ Zweigert and Kotz, *An Introduction to Comparative Law*, p. 4.

²⁸⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1226

The penal clause is that by which a person, in order to assure the performance of an agreement, bind himself to something in case non-performance.

²⁸¹ เตือน บุนนาค, *คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส*, หน้า 100.

²⁸² ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1152

ว่าหากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ คู่สัญญาฝ่ายนั้นจะต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่ง- เป็นค่าเสียหายให้แก่อีกคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง คู่สัญญาอีกฝ่ายไม่อาจได้รับจำนวนเงินที่มากหรือน้อยกว่า ที่ตกลงกันได้

ปัจจุบัน เรื่องเบี้ยปรับปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1231-5 วรรคหนึ่ง²⁸³ ให้คำจำกัดความของเบี้ยปรับไว้ว่า คือข้อตกลงที่กำหนดไว้ในสัญญาว่าหากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ คู่สัญญาฝ่ายนั้นจะต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้เป็นค่าเสียหายแก่คู่สัญญา อีกฝ่าย โดยที่คู่สัญญาอีกฝ่ายไม่อาจได้รับเงินที่มากไปหรือน้อยกว่าจำนวนเงินที่ตกลงกันได้ โดยข้อกำหนดเบี้ยปรับ (Clause pénale) สำหรับกรณีทีนี้เป็นกรกระทำนั้นลูกหนี้อาจถูกเรียกให้จ่ายเงินเมื่อเขาล้มเหลวในการที่จะต้องกระทำเช่นนั้น ส่วนในกรณีที่นี้เป็นกรห้ามกรกระทำ บางอย่าง ลูกหนี้จะถูกเรียกให้จ่ายเงินเมื่อเขาได้กระทำในสิ่งที่เขาสัญญาว่าจะไม่กระทำ²⁸⁴ ซึ่งค่าสินไหมที่กำหนดนี้ตายตัวเพื่อกันมิให้ศาลมีดุลยพินิจ²⁸⁵ โดยข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับถูกจัดอยู่ในประเภทของ *Astreinte* ซึ่งเทียบเคียงกับข้อกำหนดที่ให้ลูกหนี้จะต้องชำระเป็นระยะเวลาต่อเนื่อง- สำหรับกรณีที่มีการชำระหนี้ล่าช้าหรือดอกเบี้ยผิดนัด²⁸⁶

จากบทบัญญัติข้างต้น เห็นได้ว่า เบี้ยปรับในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส คือจำนวนเงินที่กำหนดเป็นค่าเสียหายที่กำหนดเอาไว้ล่วงหน้าซึ่งมีความคล้ายกับการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าหรือ *Liquidated* ของระบบคอมมอนลอว์ แต่เมื่อเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าก็จะถูกแทรกแซงโดยศาลในกรณีที่คู่สัญญาได้กำหนดจำนวนเบี้ยปรับไว้มากเกินไปกว่าความเสียหายที่แท้จริง ซึ่งเป็นการขัดกับหลัก *pacta sunt servanda* ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องสัญญาของ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

Where an agreement provides that he who fails to perform it will pay a certain sum as damages, the other party may not be awarded a greater or lesser sum.

²⁸³ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1231-5

Where a contract stipulates that the person who fails to perform shall pay a certain sum of money by way of damages, the other party may be awarded neither a higher nor a lower sum.

²⁸⁴ Zweigert and Kotz, *An Introduction to Comparative Law*, p. 208.

²⁸⁵ เตือน บุนนาค, *คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส*, หน้า 100.

²⁸⁶ Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 213.

กฎหมายฝรั่งเศส ดังนั้นฝรั่งเศสไม่ยอมรับการที่จะถูกแทรกแซงจากศาล²⁸⁷ เนื่องจากถือว่าเบี้ยปรับเป็นการลงโทษฐานสัญญา²⁸⁸ โดยเหตุผลที่แท้จริงที่อยู่เบื้องหลังแนวคิดนี้ คือเบี้ยปรับไม่ใช่เรื่อง-ประโยชน์สาธารณะที่รัฐจะเข้าแทรกแซงได้อย่างอิสระโดยไม่ได้รับความยินยอมจากคู่สัญญา โดยไม่คำนึงถึงว่าเบี้ยปรับนั้นกำหนดเพื่อคาดการณ์ค่าเสียหายที่จะเกิดขึ้นหรือเพื่อเป็นการป้องกันการไม่ปฏิบัติตามสัญญาและไม่ว่าคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจหรือไม่

อย่างไรก็ตาม หลักการนี้ได้ถูกเปลี่ยนแปลงในปี ค.ศ. 1975 โดยมีการบัญญัติ มาตรา 1152 ในวรรคสอง (เดิม)²⁸⁹ เพิ่มเติม โดยเปิดให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการปรับลดเบี้ยปรับได้ ซึ่งโดยปกติแล้ว ศาลฝรั่งเศสจะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับจำนวนเบี้ยปรับแม้ว่าค่าเสียหายที่แท้จริงจะมีจำนวนมากกว่าที่ตกลงกันไว้ เว้นแต่กรณีที่เกิดจากการฉ้อฉลหรือหลอกลวงของลูกหนี้ (dol หรือ faute lourde) เนื่องจากการขัดต่อนโยบายสาธารณะที่จะทำให้ลูกหนี้ได้รับผลประโยชน์จากการที่ตนฉ้อฉลหลอกลวง (dol หรือ faute lourde)²⁹⁰ และกรณีที่มีการชำระหนี้แล้วบางส่วน ทั้งนี้ตาม มาตรา 1231-5 วรรคสาม

2. ประเภทของเบี้ยปรับ

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมีได้บัญญัติแบ่งแยกประเภทของเบี้ยปรับเอาไว้โดยชัดแจ้งแต่เมื่อพิจารณาจากตัวบทบัญญัติของเบี้ยปรับซึ่งถูกบัญญัติอยู่ในหัวข้อของการ-เยียวยาความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามสัญญาจึงต้องพิจารณาจากตัวบทในหัวข้อดังกล่าว ซึ่งพบว่าเมื่อพิจารณามาตรา 1231-5 ซึ่งเป็นแม่บทในเรื่องเบี้ยปรับ ประกอบมาตรา 1231-1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁸⁷ Benjamin, "Penalties, Liquidated Damages and Penal Clauses in Commercial Contracts: A Comparative Study of English and Continental Law," 610.

²⁸⁸ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา, หน้า 232.

²⁸⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1152 al 2

Nevertheless, the judge may "even of his own motion" (Act no 85-1097 of 11 Oct. 1985) moderate or increase the agreed penalty, where it is obviously excessive or ridiculously low. Any stipulation to the contrary shall be deemed unwritten.

²⁹⁰ Peter Benjamin, "Penalties, Liquidated Damages and Penal Clauses in Commercial Contracts: A Comparative Study of English and Continental Law," 9: 614.

ซึ่งเป็นบทบัญญัติให้คู่สัญญาต้องรับผิดชอบในค่าสินไหมทดแทน พบว่าประเภทของเบี้ยปรับอาจแบ่งได้ดังนี้²⁹¹

1.1 การชำระหนี้ล่าช้า (Retard dans l'exécution)

การที่ลูกหนี้จะเป็นตกเป็นผู้ชำระหนี้ล่าช้าบางครั้งก็ต้องอาศัยการกระทำของเจ้าหนี้ โดยเจ้าหนี้จะต้องแจ้งเตือนหรือกระทำการใด ๆ เทียบเท่ากับการเตือนแก่ลูกหนี้เสียก่อน เพื่อให้ลูกหนี้ได้ทราบถึงความต้องการของเจ้าหนี้ในการให้ตนปฏิบัติชำระหนี้ ดังนั้น การแจ้งเตือนของเจ้าหนี้มีผลต่อการทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ชำระหนี้ล่าช้า²⁹² อย่างไรก็ตาม มีกรณีที่เจ้าหนี้ไม่ต้องแจ้งเตือนก่อนเช่นกันซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายถึงรายละเอียดต่อไป

1.2 การไม่ชำระหนี้หรือล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ (Inexécution)

การล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ในประเภทนี้ได้มีนักกฎหมายท่านหนึ่ง²⁹³ อธิบายว่า รวมถึงการชำระหนี้ที่บกพร่อง (Defective performance) เอาไว้ด้วย

อย่างไรก็ตาม การแบ่งแยกระหว่างการชำระหนี้ล่าช้ากับการไม่ชำระหนี้ นั้นไม่ชัดเจนนัก แต่สิ่งที่เป็นเกณฑ์แบ่งแยกที่สำคัญก็คือ การล้มเหลวจากการปฏิบัติชำระหนี้ นั้นสามารถแก้ไขหรือยังคงปฏิบัติตามสัญญาได้หรือไม่ เช่น สัญญาจัดหากระแสไฟฟ้า เมื่อไม่อาจจัดหากระแสไฟฟ้ามาให้ได้ในเวลาที่กำหนดย่อมไม่อาจถูกแก้ไขได้ หรือ สัญญาจ้างสร้างตึกภายในระยะเวลาหนึ่งแต่สร้างไม่เสร็จภายในเวลา แต่ก็ยังคงสามารถสร้างต่อเนื่องจนเสร็จได้หลังกำหนดเวลาเช่นนี้เป็นที่ยังคงแก้ไขได้อยู่ เช่นนี้กรณีที่สองเป็นการชำระหนี้ล่าช้ามิใช่ไม่ชำระหนี้เสียเลย นอกจากนี้การที่จะเป็นการชำระหนี้ล่าช้าหรือการไม่ชำระหนี้ก็ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของความตกลงหรือสัญญาด้วย เช่น การไม่ซ่อมแซมทรัพย์สินอย่างหนึ่ง อาจเป็น การชำระหนี้ล่าช้าได้หากหนี้นั้น

²⁹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1231-1

A debtor is condemned, where appropriate, to the payment of damages either on the ground of the non-performance or a delay in performance of an obligation, unless he justifies this on the ground that performance was prevented by force majeure.

²⁹² Barry, *The French Law of Contract*, p. 237.

²⁹³ Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 129.

ถูกต้องความว่าเป็นหนี้กระทำการซ่อมแซม แต่การไม่ซ่อมแซมนั้นอาจเป็นการไม่ปฏิบัติชำระหนี้ได้หากหนี้นั้นถูกต้องความว่าเป็นหนี้ที่จะต้องรักษาทรัพย์สินไว้ในสภาพที่สมบูรณ์²⁹⁴

3. ลักษณะของเบี้ยปรับ

เบี้ยปรับเป็นเพียงเครื่องอุปกรณ์หนี้ กล่าวคือ หากหนี้อันเป็นประธานไม่สมบูรณ์ เบี้ยปรับย่อมไม่สมบูรณ์ตามไปด้วย แต่ในทางกลับกัน หากเบี้ยปรับไม่สมบูรณ์ก็ไม่ทำให้หนี้ประธานเป็นหนี้ ไม่สมบูรณ์ได้²⁹⁵

ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับไม่ได้ปรากฏชัดแจ้งเสมอไป อาจจะเป็นการกำหนดให้จ่ายเงินจำนวนหนึ่งหรือหลายจำนวนเมื่อมีการผิดนัด โดยปราศจากการระบุอย่างแน่ชัดในประเภทของการผิดนัดที่ต้องการให้ครอบคลุมในจำนวนเบี้ยปรับที่กำหนด โดยข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับแทบทุกสัญญาจะกำหนดให้เรียกลูกหนี้ชำระเงินจำนวนหนึ่ง โดยทั่วไปในเรื่องของเบี้ยปรับในระบบซีวิลลอว์ เบี้ยปรับไม่จำเป็นต้องกำหนดเพียงเงินเสมอไป เช่น ข้อกำหนดที่ให้ผู้ขายส่งมอบสินค้าเพิ่มเติมในราคาเดียวกับสินค้าที่ผู้ขายล้มเหลวในการส่งมอบในปริมาณที่ตกลงกันเป็นข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับ²⁹⁶ แต่สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1152 (ปัจจุบันคือมาตรา 1231-5)²⁹⁷ กำหนดเกี่ยวกับเบี้ยปรับว่า หมายถึง เฉพาะกรณีที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่สามารถปฏิบัติชำระหนี้ได้ โดยตนผูกพันจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่อีกฝ่าย ซึ่งดูเหมือนว่าจะใช้เฉพาะกับข้อกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการชำระเงินเท่านั้น²⁹⁸

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁹⁴ Ibid., p. 239-40.

²⁹⁵ เตือน บุนนาค, คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส, หน้า 100.

²⁹⁶ Treitel, Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account, p. 209.

²⁹⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1552

Where an agreement provides that he who fails to perform it will pay a certain sum as damages, the other party may not be awarded a greater or lesser sum.

²⁹⁸ G.H. Treitel, Remedies for breach of contract: a comparative account, p. 209.

3.2.3.2 วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับเป็นการบังคับลูกหนี้ทางอ้อมให้ปฏิบัติตามหนี้ของตนโดยตรง หากมีการบิดพลิ้วอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นจะต้องเสียเบี้ยปรับให้แก่เจ้าหนี้²⁹⁹

ในเรื่องวัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับนี้ ฝ่ายนิติบัญญัติเริ่มแรกได้ร่างข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้³⁰⁰

1. เป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้า (liquidated damages) และขจัดปัญหาการคำนวณค่าเสียหายที่คำนวณยากโดยปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 1231-5
2. เพื่อจำกัดความรับผิดของลูกหนี้เท่าที่กำหนดกันไว้ จุดประสงค์ข้อนี้ค่อนข้างใกล้เคียงกับข้อกำหนดหรือเงื่อนไขอีกแบบของสัญญา คือ clause limitative de responsabilité แต่ข้อกำหนดนี้เป็นการจำกัดความรับผิดไว้โดยกำหนดเป็นเพดานชั้นสูงไว้ ขณะที่เบี้ยปรับกำหนด เป็นทั้งเพดานชั้นสูงและชั้นต่ำเอาไว้ นอกจากนี้ การที่ไม่มีความเสียหายเกิดขึ้นหรือมีน้อยกว่าที่กำหนดไว้ในเบี้ยปรับก็จะไม่นำมาพิจารณา
3. เพื่อสร้างความกดดันให้กับลูกหนี้ อย่างไรก็ตามเมื่อศาลไม่มีอำนาจในการปรับลดหรือเพิ่มเบี้ยปรับ ก่อให้เกิดการตกลงกันในจำนวนเบี้ยปรับระหว่างคู่สัญญาที่มีอำนาจในการต่อรอง ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น ในปี 1975 ฝรั่งเศสได้ออกกฎหมายให้อำนาจศาลในการควบคุมจำนวนเบี้ยปรับ ซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 1231-5 วรรคสอง³⁰¹ และหากตกลงแตกต่างจาวรรคที่สองถือว่าไม่มีการตกลงดังกล่าวอยู่เลย³⁰²

²⁹⁹ เตือน บุนนาค, คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส, หน้า 100.

³⁰⁰ Barry, The French Law of Contract, p. 234-35.

³⁰¹ ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 1231-5 วรรคสอง

Nevertheless, a court may, even of its own initiative, moderate or increase the penalty so agreed if it is manifestly excessive or derisory.

³⁰² ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 1231-5 วรรคสี่

Any stipulation contrary to the preceding two paragraphs is deemed not written.

3.2.3.3 การเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

ตามที่ได้ศึกษาถึงกฎหมายเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสโดยเฉพาะในเชิง-ประวัติศาสตร์ของตัวบทกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับ พบว่าเบี้ยปรับนั้นถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อเป็น-หลักประกัน ในการที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องปฏิบัติตามสัญญาทั้งยังเป็นการกำหนดค่าสินไหม-ทดแทนเอาไว้ล่วงหน้าเมื่อมีการไม่ปฏิบัติตามสัญญาเกิดขึ้นด้วย ในเรื่องนี้ได้มีนักกฎหมายท่านหนึ่ง อธิบายเพิ่มเติมต่อไปว่า³⁰³ เนื่องจากข้อกำหนดเบี้ยปรับเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้า ดังนั้นแล้วเหตุที่จะทำให้เจ้าหนี้สามารถเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ก็คือเหตุเดียวกันกับการเรียกค่า-สินไหมทดแทนนั่นเอง กล่าวคือ ในการเรียกเบี้ยปรับนั้นลูกหนี้จะต้องอยู่ในฐานะผิดนัด นอกจากนั้น แล้วลูกหนี้จะต้องมีความผิดด้วย หากลูกหนี้ไม่มีความผิด เช่น มีเหตุสุดวิสัย ลูกหนี้ก็ไม่ต้องเสียเบี้ย-ปรับ

ดังนั้น สิ่งที่เป็นเหตุให้เจ้าหนี้เรียกเบี้ยปรับได้ ก็คือ

1. ลูกหนี้ผิดนัด ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1.1. การแจ้งเตือน

หลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของฝรั่งเศสนั้น มีความเกี่ยวข้องกับการแจ้งเตือนและ กำหนดเวลา กล่าวคือ ต้องมีการแจ้งหรือเตือนลูกหนี้โดยชัดเจนเพื่อให้ชำระหนี้เมื่อถึงเวลาที่จะต้อง-ชำระลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดต่อเมื่อถูกเตือน(sommation) แต่ลูกหนี้ยังคงไม่ชำระหนี้ ซึ่ง-แนวความคิดเบื้องหลังก็คือ เจ้าหนี้จะต้องแสดงออกในความประสงค์ของตนโดยชัดเจนว่าต้องการให้ มีการปฏิบัติชำระหนี้ทันทีที่ถึงกำหนดเวลา หากเจ้าหนี้ไม่ทำเช่นนั้นจะถูกมองว่าเขายินยอมต่อการ-ปฏิบัติชำระหนี้ที่ล่าช้าขึ้นโดยปริยาย ซึ่งการแจ้งเตือนนั้นมีวิธีการหลายอย่าง เช่น ฟ้องร้องบังคับคดี ส่งคำบอกกล่าว เป็นต้น³⁰⁴

อย่างไรก็ตาม มีบางกรณีที่เจ้าหนี้มีต้องแจ้งหรือเตือนลูกหนี้ก่อน คือ

³⁰³ เตือน บุณนาค, คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส, หน้า 101.

³⁰⁴ Ryan, *An Introduction to the Civil Law*, p. 65.

1. เมื่อในสัญญาได้ระบุว่า หากถึงกำหนดชำระแล้วลูกหนี้ไม่ชำระ ให้ถือว่าลูกหนี้ผิดนัดโดยมีต้องเตือน ทั้งนี้ตามมาตรา 1344³⁰⁵

2. เมื่อเป็นกรณีที่ลูกหนี้ผู้กมัตตัวเองว่าจะต้องโอนทรัพย์สินหรือกระทำการบางอย่าง และกรณีที่การโอนทรัพย์สินหรือการกระทำนั้นต้องทำลงในเวลาที่กำหนดเท่านั้น ทั้งนี้ตามมาตรา 1231-2³⁰⁶

แต่ก็มีบางกรณีที่แม้มิได้ปรากฏเหตุตามข้างต้นแต่ก็เห็นได้ชัดว่าการเตือนลูกหนี้เป็นอันไร้ประโยชน์เพราะเห็นได้ชัดแล้วว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้³⁰⁷ คือ

1. ลูกหนี้ได้ประกาศว่าตนจะไม่ปฏิบัติชำระหนี้
 2. เห็นได้ชัดว่าการชำระหนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้อีกต่อไป
 3. เมื่อหนี้คือการงดเว้นการกระทำ
 4. กรณีที่การชำระหนี้จะต้องมีขึ้นในเวลาเท่านั้นและได้ล่วงเลยกำหนดเวลานั้นไปแล้ว
- 1.2. หนี้ถึงกำหนดเวลาแล้ว
 - 1.3 การกระทำอันเป็นความผิดของลูกหนี้

สำหรับในเรื่องการกระทำที่เป็นความผิดของลูกหนี้ นั้น ตามหลักทั่วไปเหตุที่จะลงโทษให้ลูกหนี้เสียค่าสินไหมทดแทนก็คือ การไม่ชำระหนี้ หรือ การชำระหนี้ล่าช้า โดยจะต้องเกิดจากความผิดของลูกหนี้ด้วย³⁰⁸ อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ได้กำหนดข้อยกเว้นความรับผิดของลูกหนี้

³⁰⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1344

A debtor is put on notice to perform by formal demand, by an act which gives sufficient warning, or, where this is provided for by the contract, by the mere fact that the obligation is enforceable.

³⁰⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1231-2

In general, damages due to the creditor are for the loss that he has incurred or the gain of which he has been deprived, with the following exceptions and qualifications.

³⁰⁷ K. W. Ryan, *An introduction to the civil law*, p. 65.

³⁰⁸ เตือน บุนนาค, *คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส*, หน้า 91.

อันจะทำให้ลูกหนี้ไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด คือ เมื่อมีพฤติการณ์บางอย่างเข้าขัดขวางลูกหนี้มิให้โอนทรัพย์สินหรือกระทำการบางอย่างที่เขาได้ผูกพันตนไว้หรือทำในสิ่งที่เขาถูกงดเว้นมิให้ทำด้วยเหตุสุดวิสัย ทั้งนี้ตามมาตรา 1218³⁰⁹

เมื่อเกิดเหตุที่ทำให้เจ้าหนี้สามารถเรียกเบี้ยปรับได้ เจ้าหนี้จะได้รับชำระเบี้ยปรับตามจำนวนที่กำหนดเอาไว้ในสัญญา เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกเอาเบี้ยปรับเพิ่มเติมได้โดยอ้างว่าตนได้รับความเสียหายมากกว่าเบี้ยปรับที่กำหนดไว้³¹⁰ และเดิมศาลไม่มีอำนาจในการปรับลดเบี้ยปรับให้น้อยกว่าที่กำหนดได้ แต่ต่อมาหลังจากมีการบัญญัติมาตรา 1152 วรรคสอง (ปัจจุบันคือมาตรา 1231-5 วรรคสอง) ศาลก็มีอำนาจในการปรับลดได้เมื่อเห็นว่ากำหนดจำนวนเบี้ยปรับกันไว้มากเกินไปหรือเพิ่มจำนวนเบี้ยปรับได้หากเห็นว่ากำหนดกันในจำนวนที่น้อยเกินไปสมควร

โดยสรุป เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่ลูกหนี้ยอมผูกพันตนให้ต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งในกรณีที่ตนล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ ในกรณีที่หนี้เป็นการกระทำลูกหนี้อาจถูกเรียกให้จ่ายเงินเมื่อเขาล้มเหลวในการที่จะต้องกระทำเช่นนั้น ส่วนในกรณีที่หนี้เป็นการห้ามการกระทำบางอย่าง ลูกหนี้จะถูกเรียกให้จ่ายเงินเมื่อเขาได้กระทำในสิ่งที่เขาสัญญาว่าจะไม่กระทำ³¹¹ และจะได้รับการชดเชยเพียงเมื่อเกิดเหตุผิดนัดนั้นเกิดขึ้นเท่านั้น นอกจากการผิดนัดของลูกหนี้แล้ว ก็ยังต้องมีความผิดของลูกหนี้อื่นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญตามความรับผิดชอบสัญญาด้วย โดยความผิดของลูกหนี้จะต้องมีขึ้นก่อนที่จะมีการบังคับตามข้อกำหนดเบี้ยปรับหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ลูกหนี้ต้องมีความผิดและจะต้องผิดนัดนั้นด้วยจึงจะบังคับเบี้ยปรับได้³¹² ดังนั้น การที่เจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับได้นั้นต้องปรากฏทั้งลูกหนี้ผิดนัดและจะลูกหนี้จะต้องมีความผิดด้วย สำหรับการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้นั้น เจ้าหนี้ไม่สามารถที่จะเรียกให้ชำระหนี้และเรียกเบี้ยปรับพร้อมกันได้ แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าถ้าเบี้ยปรับเป็นการ

³⁰⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1218

In contractual matters, there is force majeure where an event beyond the control of the debtor, which could not reasonably have been foreseen at the time of the conclusion of the contract and whose effects could not be avoided by appropriate measures, prevents performance of his obligation by the debtor.

³¹⁰ เตือน บุนนาค, คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส, หน้า 101.

³¹¹ Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 208.

³¹² *Ibid.*, p. 213.

กำหนดเพื่อการชำระหนี้ล่าช้าและรวมไปถึงเบี้ยปรับประเภทการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องด้วย เจ้าหนี้ อาจเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกเบี้ยปรับพร้อมกันได้

3.2.3.4 ข้อกำหนดเบี้ยปรับกับข้อตกลงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

1. ข้อกำหนดที่จำกัดความรับผิดของฝ่ายคู่สัญญาที่ผิดนัดไว้เพียงแค่งเงินจำนวนหนึ่ง ข้อกำหนดดังกล่าวมีความแตกต่างจากข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับ กล่าวคือ ผลการบังคับใช้ข้อกำหนดที่จำกัดความรับผิดนั้นให้เจ้าหนี้สามารถได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยไม่เกินไปกว่าจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในสัญญา แต่ในทางตรงกันข้าม ภายใต้ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับ เจ้าหนี้จะได้รับการเยียวยาเต็มตามจำนวนที่กำหนดไว้ในสัญญาแม้ว่าความเสียหายจะน้อยกว่าจำนวนเงินที่กำหนดไว้ นอกจากนี้เจ้าหนี้ยังไม่ต้องพิสูจน์ความเสียหายที่แท้จริงที่เกิดขึ้นเมื่อจำนวนเงินที่กำหนดน้อยกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง³¹³

2. ข้อกำหนดที่ให้มีการจ่ายเงินเมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างอื่นที่ไม่ใช่การผิดนัด

ข้อกำหนดที่ให้มีการจ่ายเงินเมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างอื่น คือ ข้อกำหนดที่ให้มีการจ่ายเงินเมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างอื่นที่ไม่ใช่การผิดนัด เช่น การตาย การล้มละลายของลูกหนี้ซึ่งครอบคลุมไปถึงข้อกำหนดที่ว่าหากลูกหนี้ผิดนัดในการจ่ายเงินตามสัญญาจะต้องจ่ายเงินบางจำนวนเพิ่มเติมตามอัตราดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นจากที่ตกลงกันทำสัญญาเนื่องมาจากการผิดนัดของลูกหนี้หรือดอกเบี้ยผิดนัด ข้อตกลงดังกล่าวมีความแตกต่างจากข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับ เนื่องจาก ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับกำหนดให้ลูกหนี้ต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งในกรณีที่ดินผิดนัดและจะได้รับการชดเชยเพียงเมื่อเกิดเหตุผิดนัดนั้นเกิดขึ้นเท่านั้นและจะต้องเป็นการตกลงกันในขณะที่สัญญากัน หากมีการกำหนดเบี้ยปรับหลังจากผิดนัดแล้วข้อกำหนดนั้นมีใช้เบี้ยปรับ ทั้งนี้ตามมาตรา 1231-5 ที่บัญญัติว่าเบี้ยปรับคือการกำหนดจำนวนเงินไว้ล่วงหน้า

3.2.4 กฎหมายคอมมอนลอว์ประเทศอังกฤษ

หลักกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ มีที่มาที่แตกต่างไปจากระบบซีวิลลอว์ เนื่องจากเป็นระบบกฎหมายที่ค่อนข้างให้ความสำคัญกับคำพิพากษาของศาลโดยถือว่าเป็นกฎหมาย ทำให้แนวคิดและพัฒนาการของกฎหมายแพ่งแตกต่างออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดและเรื่องเบี้ยปรับ นอกจากนี้แล้วยังพบว่าหลักคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษมีอิทธิพลในทาง

³¹³ Ibid., p. 209.

ความคิดต่อกฎหมายของนักกฎหมายไทยและศาลไทยในหลายๆเรื่อง ดังนั้นจึงสมควรที่จะศึกษาหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับของประเทศอังกฤษ โดยผู้เขียนศึกษาถึงลักษณะของเบี้ยปรับ วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับ เหตุในการเรียกเบี้ยปรับและข้อตกลงอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเบี้ยปรับในกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ ตามลำดับ

3.2.4.1 ลักษณะของเบี้ยปรับในกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ

หลักกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษไม่ยอมรับแนวความคิดเรื่องเบี้ยปรับ แต่ยอมรับในการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าหรือ liquidated damages โดยได้แยกลักษณะและผลทางกฎหมายของเบี้ยปรับและข้อกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าออกจากกัน ดังนี้

1. ค่าเสียหายล่วงหน้า (liquidated damages)

ความหมายของ liquidated damages ตาม Black's law Dictionary ได้อธิบายว่า เป็นจำนวนเงินที่ระบุไว้ในสัญญาอันเป็นการประมาณค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงอย่างสมเหตุสมผล ให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อมีการไม่ปฏิบัติตามสัญญา ถ้าคู่สัญญาได้ตกลงโดยมีเจตนาให้เป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าจำนวนแน่นอนสำหรับการไม่ปฏิบัติตามสัญญา โดยไม่ว่าจะมีจำนวนดังกล่าวจะมากหรือน้อยไปกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงก็ตาม³¹⁴

ดังนั้น ค่าเสียหายล่วงหน้าหรือ liquidated damages คือ ข้อตกลงกำหนดหรือกะประมาณค่าเสียหายเป็นจำนวนที่แน่นอนตามความเสียหายที่แท้จริงโดยคู่สัญญา ซึ่งค่าเสียหายที่กำหนดระหว่างคู่สัญญาต้องมีความสมเหตุสมผลกับค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ศาลจึงจะบังคับให้เนื่องจากเป็นค่าเสียหายที่กำหนดนั้นเท่ากับหรือใกล้เคียงกับค่าเสียหายที่แท้จริงในกรณีที่ไม่อาจรู้ค่าเสียหายที่แท้จริงได้ล่วงหน้าจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาของลูกหนี้ อันเป็นไปตามแนวความคิดของการเยียวยาผู้เสียหายตามหลักความรับผิดชอบทางแพ่ง

2. เบี้ยปรับ (penalty)³¹⁵

ความหมายของ penalty ตาม Black's law Dictionary ได้อธิบายว่า

³¹⁴ Garner, *Black's Law Dictionary*.

³¹⁵ Ibid.

1. คือเงินจำนวนหนึ่งซึ่งลูกหนี้สัญญาว่าจะจ่ายให้แก่เจ้าหนี้ เมื่อตนละเลยการปฏิบัติชำระหนี้หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญา

2. คือสิ่งที่แทรกอยู่ในสัญญาหลักอัน มีใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการฝ่าฝืนสัญญา หรือเป็นการกำหนดค่าเสียหายที่แท้จริงล่วงหน้าที่จะเกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ แต่เป็นการลงโทษเมื่อมีการผิดนัด

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า Penaltyหรือเบี้ยปรับ คือการที่ลูกหนี้ผู้กพันตนจะ- ให้เงินจำนวนหนึ่งแก่เจ้าหนี้ในกรณีที่ตนละเลยการปฏิบัติชำระหนี้หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญา ซึ่งมีใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการผิดสัญญาหรือค่าเสียหายที่แท้จริงแต่อย่างใด แต่เป็นจำนวนเงินที่เป็นการลงโทษ ซึ่งศาลอังกฤษไม่บังคับให้ เนื่องจากเห็นว่าการกำหนดจำนวนเงินดังกล่าวโดยไม่สมเหตุสมผลกับค่าเสียหายที่แท้จริงและเป็นการลงโทษลูกหนี้ ซึ่งการลงโทษมีแต่รัฐเท่านั้นที่สามารถปรับโทษคนได้³¹⁶ ดังนั้นแล้วเอกชนจึงไม่อาจลงโทษกันเองได้ ส่งผลให้ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับไม่อาจบังคับต่อกันได้³¹⁷

ดังนั้น ในสัญญาอาจมีการกำหนดจำนวนเงินอันเป็นค่าเสียหายล่วงหน้าเอาไว้ โดยการกำหนดนั้นอาจจะเป็นเบี้ยปรับหรือเป็นค่าเสียหายล่วงหน้าก็ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยบางประการ ดังนี้³¹⁸

1. ค่าเสียหายนั้นต้องมีจำนวนที่แน่นอนหรือเป็นกรณีที่คำนวณพิสูจน์ได้ยาก
2. คู่สัญญาจะต้องมีเจตนาที่ให้เป็น Liquidated damages มากกว่าที่จะให้บังคับเป็นเบี้ยปรับ
3. จำนวนค่าเสียหายนั้นจะต้องสมเหตุสมผล ซึ่งหากจำนวนของ liquidated damages ไม่สมเหตุสมผลจะไม่ถูกบังคับเนื่องจากเป็นเบี้ยปรับ อันเป็นเรื่อง Public policy

³¹⁶ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505, หน้า 406.

³¹⁷ ศาลใช้คำว่า valid และคำว่า unenforceable

³¹⁸ Pressman, "The Two-Contract Approach to Liquidated Damages: A New Framework for Exploring the Penalty Clause Debate," 657.

แต่โดยทั่วไปแล้ว จะพิจารณาว่าหากลักษณะของสัญญาเป็นการยากที่จะคำนวณค่าเสียหายเมื่อมีการผิดสัญญาขึ้น เมื่อคำนึงถึงพฤติการณ์ทั้งหลายแล้วเป็นจำนวนที่เป็นธรรมชาติค่าเสียหาย ที่กำหนดไว้ล่วงหน้านั้นไม่ถือว่าเป็นเบี้ยปรับ แต่ถ้าค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้านั้นกำหนดขึ้นตามอำเภอใจ มีการกำหนดค่าเสียหายเกินสมควรหรือการทำสัญญานั้นมีการหลอกลวงฉ้อฉล ช่มชู้หรือไม่สุจริตด้วยประการใดแล้ว ค่าเสียหายนั้นจะถือว่าเป็นเบี้ยปรับซึ่งศาลจะไม่บังคับให้³¹⁹

แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 2015 ศาลสูงได้เปลี่ยนกฎในเรื่องเบี้ยปรับในคดี Cavendish-Square Holding BV v Talal El Makdessi และในคดี ParkingEye Limited v Beavis [2015] UKSC 67.

โดยศาลสูงได้ปฏิเสธ กฎเกณฑ์ที่เคยใช้สำหรับการพิจารณาว่าข้อตกลงในสัญญาใดเป็นเบี้ยปรับหรือไม่จากการผิดสัญญาที่พิจารณาว่าเป็นการประเมินค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าอันเป็น liquidated damages หรือเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อป้องกันการไม่ปฏิบัติตามสัญญาอันเป็นเบี้ยปรับ ศาลได้อธิบายว่า หลักการที่แท้จริงก็คือ ต้องพิจารณาว่าข้อตกลงใดที่เป็นการบังคับก่อนภาวะผูกพันแก่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่มีได้สัดส่วน หากเป็นเช่นนั้นข้อตกลงนั้นเป็นเบี้ยปรับและบังคับใช้ไม่ได้³²⁰

การตัดสินเช่นนี้เป็นการยืนยันว่าคู่สัญญามีอำนาจในการบังคับให้คู่สัญญาอีกฝ่ายปฏิบัติตามสัญญาได้รวมถึงกำหนดให้มีการชดเชยค่าเสียหาย ด้วยเหตุนี้ศาลสูงได้กลับคำตัดสินของศาลอุทธรณ์ในคดีดังกล่าว ในข้อตกลงเรื่องการซื้อหุ้นที่จะมีผลเมื่อผู้ขายผิดข้อจำกัดบางอย่างในสัญญาอันเป็นเบี้ยปรับที่ไม่อาจบังคับต่อกันได้ ศาลสูงได้สรุปว่าผู้ซื้อที่มีอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามพันธะสัญญาเพื่อปกป้อง goodwill ของธุรกิจ และคู่สัญญาเองก็เป็นคนที่ตัดสินในเรื่องผลประโยชน์ได้ดีที่สุดซึ่งสะท้อนออกมาในข้อสัญญา³²¹

³¹⁹ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 213-15.

³²⁰ Supreme Court Considers That There Is No Requirement of Direct Damage in England for Permission to Serve Tort Claim Outside the Jurisdiction at Common Law [Online]. Available from: <https://hsfnotes.com/litigation/2018/01/17/supreme-court-considers-that-there-is-no-requirement-of-direct-damage-in-england-for-permission-to-serve-tort-claim-outside-the-jurisdiction-at-common-law>. [2018]

³²¹ Ibid.

เห็นได้ว่า ศาลสูงได้ปฏิเสธหลักในการพิจารณาเดิมว่าข้อตกลงใดมีขึ้นเพื่อป้องกันปรามในการผิดสัญญา มากกว่ากำหนดขึ้นเพื่อชดเชยค่าเสียหายอันเป็นผลมาจากการผิดสัญญานั้น ในข้อเท็จจริงที่ว่าเมื่อข้อตกลงเรื่องจำนวนเงินที่จะให้แก่กันมิใช่การประเมินค่าเสียหายที่แท้จริงอันจะเกิดขึ้นจากการผิดสัญญา ย่อมตกเป็นเบี้ยปรับนั้น ศาลให้ความเห็นว่า ผลประโยชน์ของคู่สัญญาจะต้องไม่เกินไปกว่าค่าเสียหายที่เกิดจากการผิดสัญญาและคู่สัญญามีสิทธิในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญาซึ่งรวมไปถึงการเรียกค่าชดเชยความเสียหายที่เกิดจากการผิดสัญญาที่จะต้องได้สัดส่วนกับประโยชน์ด้วย ดังนั้น จึงเป็นการที่ศาลกลับไปกำหนดกฎเกณฑ์ในการพิจารณาใหม่ขึ้นว่า ข้อตกลงดังกล่าวนั้นเป็นการบังคับเอาแก่ผู้ผิดสัญญาอย่างไม่ได้สัดส่วน ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ถือว่าเป็นข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับและไม่มีผลบังคับ³²²

การตัดสินดังกล่าวของศาลสูง สร้างความยืดหยุ่นในการพิจารณาว่าข้อตกลงใดมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับซึ่งไม่อาจมีผลบังคับได้ มากกว่าจะพิจารณาแบบเดิม ๆ ที่ดูเพียงว่าข้อตกลงนั้นมีขึ้นเพื่อป้องกันปรามมากกว่าชดเชยความเสียหายหรือไม่ ซึ่งการตัดสินเช่นนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ให้ประโยชน์มากขึ้นและ อาจมีผลไปถึงการลดการเข้าแทรกแซงของศาลในสัญญาที่คู่สัญญามีอิสระและมีอำนาจในการต่อรองที่เท่าเทียมกัน³²³

3.2.4.2 วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับในกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ

จากที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อ 3.2.4.1 ว่า กฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษไม่ยอมรับความคิดในเรื่องเบี้ยปรับ แต่ยอมรับการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้า โดยพื้นฐานในการบังคับใช้ Liquidated damages ก็คือ Freedom of contract และเพื่อการมีประสิทธิภาพทางด้านศาล เนื่องจากว่าคู่สัญญาไม่ต้องเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องกับศาล เป็นการลดขั้นตอนทางศาล นอกจากนั้นยังพบว่าข้อตกลงดังกล่าวให้ความยุติธรรมมากกว่า เนื่องจากคู่สัญญาได้กำหนด

³²² Ibid.

³²³ Markesinis, W., and G., The German Law of Obligations. Vol 1: The Law of Contracts and Restitution: A Comparative Introduction.

ค่าเสียหายในจำนวนที่สมจริงมากกว่าที่ศาลคำนวณให้ นอกจากนี้แล้ว Liquidated damages ยังเป็นการควบคุมความเสี่ยงของคู่สัญญาและสร้างการชดเชยค่าเสียหายที่เหมาะสม³²⁴

3.2.4.3 การเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ

จากที่กล่าวไปแล้วว่าเบี้ยปรับ (penalty) ในระบบกฎหมายอังกฤษ ศาลอังกฤษไม่บังคับให้ เนื่องจากเห็นว่าการกำหนดจำนวนเงินดังกล่าวโดยไม่สมเหตุสมผลกับค่าเสียหายที่แท้จริง กล่าวคือหากจำนวนค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้ามีจำนวนมากกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงจะไม่ถูกบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง³²⁵ เนื่องจากเป็นการลงโทษและการลงโทษดังกล่าวมีแต่รัฐเท่านั้นที่สามารถปรับโทษคนได้³²⁶

ในขณะที่กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์เช่นกันนั้น หากมีการตกลงกันกำหนดจำนวนเงินที่ลูกหนี้ต้องจ่ายให้แก่เจ้าหนี้เมื่อไม่ปฏิบัติตามสัญญา โดยมีจำนวนที่มากกว่าค่าเสียหายที่แท้จริง ศาลจะบังคับให้เท่าที่เสียหายจริงเท่านั้นและส่วนที่เกินจากความเสียหายที่แท้จริงนั้นเป็นเบี้ยปรับอันมีผลเป็นโมฆะ

อย่างไรก็ตาม แม้ข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับจะไม่อาจใช้บังคับได้ในระบบกฎหมายของอังกฤษ แต่ก็มิได้หมายความว่าจะไม่อนุญาตให้คู่สัญญากำหนดจำนวนเงินอันเป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าต่อกันได้ ข้อกำหนดดังกล่าวเรียกว่า Liquidated damages ภายใต้ระบบกฎหมายอังกฤษ

จากนิยามของการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าหรือ Liquidated damages คือ การที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งตกลงสัญญาว่าจะจ่ายเงินให้กับคู่สัญญาอีกฝ่ายเมื่อเกิดเหตุการณ์บางอย่างขึ้นซึ่งก็คือ การล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้หรือปฏิบัติตามหนี้ที่ระบุไว้เฉพาะเจาะจงในสัญญา³²⁷ เจ้าหนี้

³²⁴ Pressman, "The Two-Contract Approach to Liquidated Damages: A New Framework for Exploring the Penalty Clause Debate," 656.

³²⁵ Schuster, *The Principles of German Civil Law*.

³²⁶ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ. 2505, หน้า 406.

³²⁷ Benjamin, "Penalties, Liquidated Damages and Penal Clauses in Commercial Contracts: A Comparative Study of English and Continental Law," 602.

จะเรียกค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าได้ก็ต่อเมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือผิดสัญญา (Breach of contract) โดยจะแตกต่างจากการผิดนัดของฝั่งระบบซีวิลลอว์

กล่าวคือ ประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มีความคิดในเรื่องการผิดสัญญาที่เป็นเอกภาพเดียวกัน คือไม่มีการแยกการผิดนัดออกเป็นหลายๆประเภท โดยระบบคอมมอนลอว์เห็นว่าการล้มเหลวทุกอย่างในการปฏิบัติตามสัญญาถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นการผิดสัญญาหรือ Breach of contract แล้วค่อยพิจารณาว่าควรได้รับการยกเว้นหรือมีข้อแก้ตัวหรือไม่ภายหลัง ส่งผลให้เงื่อนไขของความรับผิดในค่าเสียหายและหลักการประเมินค่าเสียหายเป็นแบบเดียวกันกับกรณีที่ถูกหนีผิดนัดของระบบซีวิลลอว์³²⁸

3.2.4.4 ข้อกำหนดเบี้ยปรับกับข้อตกลงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

จากที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้น ข้อกำหนดเบี้ยปรับในกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษไม่เป็นที่ยอมรับ โดยศาลจะไม่บังคับให้ อย่างไรก็ตาม เคยพบว่าในศตวรรษที่ 17 ศาลคอมมอนลอว์ต้องการใช้อำนาจเหนือข้อกำหนดเบี้ยปรับ โดยได้ออกพรบ.ปีค.ศ. 1697 กับ ค.ศ.1705 โดยกำหนดให้เมื่อใดก็ตาม ที่โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายที่ถูกกำหนดหรือคาดการณ์ไว้ในสัญญาเมื่อมีการผิดสัญญาเกิดขึ้น ศาลจะพิจารณาว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นเบี้ยปรับตามความหมายที่กำหนดไว้ในพรบ.หรือไม่

และเมื่อเงินที่กำหนดในสัญญาเป็นเบี้ยปรับ โจทก์มีสิทธิเพียงแค่ว่าได้รับการชดเชยค่าเสียหายที่เขาได้รับซึ่งเขาจะต้องพิสูจน์ ในขณะที่หากจำนวนเงินที่ตกลงนั้นมีใช่เบี้ยปรับ ศาลผูกพันให้ต้องพิพากษาให้โจทก์ได้รับเงินนั้นเต็มจำนวนที่กำหนดไว้โดยที่โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายที่ได้รับ³²⁹ เหมือนกับกฎหมายเบี้ยปรับของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์เช่นกันนั้น หากมีการตกลงกันกำหนดจำนวนเงินที่ลูกหนี้ต้องจ่ายให้แก่เจ้าหนี้ เมื่อไม่ปฏิบัติตามสัญญาโดยมีจำนวนที่มากกว่าค่าเสียหายที่แท้จริง ศาลจะบังคับให้เท่าที่เสียหายจริงเท่านั้นและส่วนที่เกินจากความเสียหายที่แท้จริงนั้นเป็นเบี้ยปรับอันมีผลเป็นโมฆะ ซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันที่หากเป็นการกำหนด เบี้ยปรับในสัญญาแล้วศาลจะไม่บังคับให้เลย

³²⁸ Treitel, *Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account*, p. 131.

³²⁹ Benjamin, "Penalties, Liquidated Damages and Penal Clauses in Commerical Contracts: A Comparative Study of English and Continental Law," 606.

ดังนั้น เมื่อศาลไม่บังคับข้อตกลงเบี้ยปรับให้คู่สัญญา ข้อตกลงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเบี้ยปรับก็คือการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าซึ่งผู้เขียนได้อธิบายลักษณะและการบังคับใช้ไว้แล้วในหัวข้อ 3.2.4.1 และ 3.2.4.3

โดยสรุป จากการศึกษาเรื่องเบี้ยปรับของระบบกฎหมายต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าบทบัญญัติในเรื่องเบี้ยปรับของแต่ละประเทศมีความคล้ายและแตกต่างกันในประเด็นเนื้อหา ลักษณะและการบังคับใช้ของเบี้ยปรับอย่างมีนัยสำคัญตามความคิดพื้นฐาน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของกฎหมายแต่ละประเภทซึ่งผู้เขียนได้อธิบายประกอบไว้ในตารางที่ 10 ด้านล่าง โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

ตามแนวคิดของกฎหมายโรมัน เบี้ยปรับได้ถูกพัฒนามาจากการวางหลักประกันในสัญญาซึ่งต่อมาได้ถูกพัฒนาให้เป็นข้อตกลงที่กำหนดโดยคู่สัญญาโดยใช้วิธีการเปล่งถ้อยคำทางวาจาต่อกันหรือที่เรียกว่า *Stipulatio poena* โดยลูกหนี้ผูกพันตนว่าจะชำระเงินจำนวนหนึ่งในกรณีที่ตนไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือเมื่อตนผิดนัด โดยวัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับก็เพื่อลงโทษลูกหนี้และเป็นการข่มขู่ให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามสัญญาและเมื่อต่อมาได้มีการพยายามพัฒนาให้วัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับเป็นไปในทางเยียวยาเจ้าหนี้มากขึ้นแต่ภายหลังศตวรรษที่ 19 ประเทศในระบบซีวิลลอว์ก็ได้หันมาให้ความนิยมให้เบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อลงโทษและข่มขู่ลูกหนี้เช่นเดิม สำหรับในส่วนการเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับนั้นเดิมเนื่องจากเบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อลงโทษลูกหนี้ แนวความคิดเดิมจึงมิได้ให้ความสำคัญว่าลูกหนี้จะต้องมีความผิดจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือไม่เนื่องจากคุ้มครองการได้รับการชำระหนี้ของเจ้าหนี้เป็นสำคัญ แต่ต่อมาได้ถูกพัฒนาให้การเรียกเบี้ยปรับนั้นลูกหนี้จะต้องผิดนัดและลูกหนี้จะต้องมีความผิดด้วย

สำหรับกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นต้นแบบในการร่างกฎหมายเบี้ยปรับของไทย มองว่าเบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อลงโทษลูกหนี้กล่าวคือ เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่คู่สัญญากำหนดขึ้นว่าลูกหนี้จะยอมจ่ายเงินจำนวนหนึ่งเมื่อตนไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง โดยเจ้าหนี้จะสามารถเรียกเบี้ยปรับได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดหรือเมื่อลูกหนี้งดเว้นการกระทำการบางอย่างซึ่งเป็นหน้าที่ลูกหนี้จะต้องงดเว้นไม่กระทำ นอกจาก นั้นเบี้ยปรับยังสามารถกำหนดเป็นอย่างอื่นนอกจากตัวเงินได้ด้วย สำหรับการเรียกเบี้ยปรับกรณีเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้และการชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ต้องปรากฏว่าลูกหนี้ผิดนัดและการผิดนัดนั้นต้องเกิดจากความผิดของลูกหนี้เสียก่อนเจ้าหนี้จึงจะเรียกเบี้ยปรับได้ซึ่งคล้ายกับหลักกฎหมายโรมัน

สำหรับกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเนื่องจากเป็นประเทศในระบบซีวิลลอว์และได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมันในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเบี้ยปรับเช่นเดียวกับกฎหมายแพ่งเยอรมัน จึงเห็นว่าเบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อการลงโทษลูกหนี้โดยมองว่าเป็นของตกลงกำหนดโทษกันเองของเอกชนที่สามารถกระทำได้อย่างอิสระ ซึ่งข้อตกลงเบี้ยปรับคือการที่ลูกหนี้สัญญาว่าจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่เจ้าหนี้หากตนล้มเหลวในการปฏิบัติตามสัญญา และแม้ว่ากฎหมายแพ่งฝรั่งเศสจะมีได้บัญญัติโดยชัดแจ้งเอาไว้ถึงประเภทของเบี้ยปรับว่ามีประการใดบ้างแต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติข้างเคียงในหมวดเดียวกันแล้วพบว่าประเภทของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสถูกแบ่งออกเป็นเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้และเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องซึ่งมีคล้ายกับประเภทของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมัน อย่างไรก็ตาม สำหรับประเด็นในการเรียกเบี้ยปรับนั้นในตัวบทบัญญัติมิได้กล่าวถึงว่าเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้คืออะไร แต่ได้มีนักกฎหมายอธิบายว่าหลักเกณฑ์ในการเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสใช้หลักเกณฑ์เดียวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทน กล่าวคือต้องปรากฏว่าลูกหนี้เป็นผู้ผิดนัดและลูกหนี้ต้องมีความผิดด้วยนั่นเอง

สำหรับกฎหมายของประเทศสุดท้ายที่นำมาศึกษาเปรียบเทียบคือ คอมมอนลอว์ของอังกฤษ หลักกฎหมายเบี้ยปรับในระบบคอมมอนลอว์นั้นมิได้ถูกยอมรับให้มีได้ แต่จะมีหลักการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าหรือที่เรียกว่า Liquidated damages แทน เนื่องจากเห็นว่าเอกชนไม่อาจลงโทษกันเองได้ควรมีแต่รัฐเท่านั้นที่จะลงโทษเอกชนได้ ดังนั้นแล้วจึงเพียงเปิดโอกาสให้เอกชนทำสัญญาระหว่างกันเพื่อกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าในกรณีที่ลูกหนี้ล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ โดยมิได้แยกประเภทของการกำหนด Liquidated damages ออกเป็นประเภทต่าง ๆ เหมือนกฎหมายแพ่งเยอรมันและกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ดังนั้น เมื่อคู่สัญญาตกลงกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าที่มีจำนวนมากเกินกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงศาลคอมมอนลอว์จะมองว่าเป็นเบี้ยปรับและจะไม่บังคับให้ สำหรับการเงื่อนไขในการเรียก Liquidated damages ก็คือการที่ลูกหนี้ล้มเหลวในการปฏิบัติตามสัญญาที่มีต่อกันดังเช่นหลักในการเรียกค่าเสียหายเมื่อผิดสัญญานั้นเอง

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับของไทยและต่างประเทศ

หลักกฎหมายว่าด้วยเรื่อง	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ
(1) ความหมายของเบี้ยปรับ	<p>กรณีที่ถูกหนี้สัญญาว่าเมื่อตนไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร จะให้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับแก่เจ้าหนี้ โดยเจ้าหนี้จะเรียกได้เมื่อเขาผิดนัด ถ้าการปฏิบัติตามชำระหนี้เป็นการงดเว้นการกระทำ เบี้ยปรับจะเรียกได้เมื่อมีการกระทำการที่ถึงตนนั้นเกิดขึ้น</p>	<p>ข้อตกลงที่กำหนดไว้ในสัญญาว่าหากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ คู่สัญญาฝ่ายนั้นจะต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้เป็นค่าเสียหายแก่คู่สัญญาอีกฝ่าย โดยที่คู่สัญญาอีกฝ่ายไม่อาจได้รับเงินที่มากไปกว่าหรือน้อยกว่าจำนวนเงินที่ตกลงกันได้</p>	<p>กรณีที่ถูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ที่ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อถูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อื่นจะพึงทำนั้นได้แก่งวดเงินการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น</p>	<p>ไม่มีบทบัญญัติเรื่องเบี้ยปรับ แต่มีหลักเรื่อง Liquidated damages</p>

หลักกฎหมายว่าด้วยเรื่อง	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ
(2) วัตถุประสงค์ของเบี้ย-ปรับ	เพื่อการลงโทษ	เพื่อการลงโทษ	เพื่อการลงโทษ	Liquidated damages มี ขึ้นเพื่อชดเชยเสียหาย เจ้าหนี้

หลักกฎหมายว่าด้วยเรื่อง	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ
(3) ประมวลของเบียร์	<p>1. เบียร์ปรับที่กำหนดขึ้นเพื่อการไม่ปฏิบัติชำระหนี้</p> <p>2. เบียร์ปรับที่กำหนดขึ้นเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร</p> <p>3. เบียร์ปรับที่กำหนดขึ้นเพื่อการฝ่าฝืนการงดเว้นการกระทำ</p>	<p>1. ล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้</p> <p>2. ล้มเหลวในการห้ามการกระทำบางอย่าง</p>	<p>1. เบียร์ปรับที่กำหนดขึ้นเพื่อการไม่ปฏิบัติชำระหนี้</p> <p>2. เบียร์ปรับที่กำหนดขึ้นเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร</p> <p>3. เบียร์ปรับที่กำหนดขึ้นเพื่อการฝ่าฝืนการงดเว้นการกระทำ</p>	<p>Liquidated damages</p> <p>กำหนดขึ้นเพื่อการผิดสัญญาของลูกหนี้</p>

หลักกฎหมายว่าด้วยเรื่อง	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ
(4) เหตุในการเรียกเบี้ยปรับ	ลูกหนี้ตกเป็นผู้นิติบุคคล (Schuklner-Verzug)	เกิดเหตุที่ทำให้ลูกหนี้เสียค่าสินไหมทดแทน ซึ่งประกอบไปด้วย 1. ลูกหนี้จะต้องอยู่ในฐานะผิดนัด และ 2. ลูกหนี้จะต้องมีความผิด	ลูกหนี้ตกเป็นผู้นิติบุคคล	เจ้าหนี้จะเรียก Liquidated damages ได้เมื่อลูกหนี้ผิดสัญญา

หลักกฎหมายว่าด้วยเรื่อง	ประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี	ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ
<p>(5) การผิดนัดของลูกหนี้</p> <p>1. การชำระหนี้ขึ้นอยู่กับวินัย</p> <p>2. หนี้ต้องถึงกำหนดและสามารถเรียกร้องได้</p> <p>3. ลูกหนี้ได้รับการเตือนจากเจ้าหนี้แล้ว</p> <p>ยกเว้นกรณีดังต่อไปนี้</p> <p>1. กรณีที่การชำระหนี้เป็นการแลกเปลี่ยนตอบแทนซึ่งกันและกันแล้วเจ้าหนี้เองไม่สามารถและเต็มใจที่จะชำระหนี้ตอบแทน</p> <p>2. กรณีที่เจ้าหนี้จะดองปฏิบัติบางอย่างก่อนที่ลูกหนี้จะทำการชำระหนี้แต่ตนมิได้กระทำเช่นนั้นด้วย</p>	<p>1. หนี้ต้องถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ และ</p> <p>2. มีการแจ้งเตือนจากเจ้าหนี้ ยกเว้นกรณีดังต่อไปนี้</p> <p>1. เมื่อในสัญญาได้ระบุไว้หากถึงกำหนดชำระแล้วลูกหนี้ไม่ชำระ</p> <p>2. เมื่อเป็นกรณีที่ลูกหนี้ผู้กู้มีตัวเองว่าจะดองโอนทรัพย์สินหรือกระทำการบางอย่างและกรณีที่มีการโอนทรัพย์สินหรือการกระทำการนั้นต้องทำลงในเวลาที่กำหนดเท่านั้น</p>	<p>1. หนี้ถึงกำหนดแล้ว และ</p> <p>2. เจ้าหนี้เตือนลูกหนี้ให้ชำระหนี้แล้ว กรณีที่กำหนดเวลาชำระหนี้ไม่ได้กำหนดตามวันแห่งปฏิทินหรือมีจากจำนวนนับได้โดยปฏิทิน และ</p> <p>3. ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้</p>	<p>ไม่มีหลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัด</p>	

หลักกฎหมายว่าด้วยเรื่อง	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ
(5) การผิดนัดของลูกหนี้	<p>ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี</p> <p>3. ลูกหนี้ได้ปฏิเสธโดยชัดแจ้งว่าตนจะไม่ชำระหนี้</p> <p>4. กรณีที่จะไปขัดกับหลักสุจริต เนื่องจากลูกหนี้ได้ผูกพันว่าตนจะชำระหนี้โดยปราศจากการแจ้งเตือนของเจ้าหนี้เสียก่อน</p> <p>5. กรณีหนี้ที่จำต้องได้รับการชำระหนี้ในเวลาที่กำหนด และกรณีหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระระบุเอาไว้ตามสัญญา</p>			

บทที่ 4

บทวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาผลทางกฎหมายของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อผิดนัดของ กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

ตามที่ได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเบี้ยปรับรวมถึงหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับของประเทศไทยและได้ศึกษาถึงหลักกฎหมายเบี้ยปรับของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสรวมถึงระบบคอมมอนลอว์โดยได้ศึกษาเฉพาะประเทศอังกฤษ พบว่าหลักกฎหมายเบี้ยปรับของประเทศที่อยู่ในระบบซีวิลลอว์ คือ ประเทศไทย ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีแนวความคิดเกี่ยวกับเบี้ยปรับว่าเป็นการลงโทษลูกหนี้โดยให้ลูกหนี้รับภาระเพิ่มเติมขึ้นจากความรับผิดที่มีอยู่ตามสัญญาจึงส่งผลให้การเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ต้องอาศัยการผิดนัดของลูกหนี้มาเป็นเหตุที่ทำให้เจ้าหนี้เรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้นับแต่ลูกหนี้ผิดนัด ในขณะที่ระบบคอมมอนลอว์ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาเฉพาะประเทศอังกฤษก็มีแนวความคิดต่อเบี้ยปรับว่าเป็นการลงโทษเช่นเดียวกันเพียงแต่ไม่เห็นด้วยว่าเอกชนสามารถลงโทษตนเองได้จึงไม่รองรับให้มีการบังคับเบี้ยปรับต่อกันได้ แต่เปิดโอกาสให้คู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดค่าสินไหมทดแทนเอาไว้ล่วงหน้าโดยมีเหตุในการเรียกค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้าคือการผิดสัญญาของลูกหนี้

สำหรับหลักกฎหมายเบี้ยปรับของประเทศไทยนั้น แม้ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมันโดยได้รับผ่านมาจากกฎหมายแพ่งเยอรมันก็ตาม แต่สำหรับเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของไทยนั้นก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัดอย่างกฎหมายโรมันและกฎหมายแพ่งเยอรมัน เนื่องมาจากเมื่อได้ศึกษาถึงความคิดเห็นของนักกฎหมายไทย ก็ได้พบว่ามีความคิดเห็นต่อเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับแยกออกเป็นสองกลุ่ม โดยกลุ่มความคิดเห็นแรกเห็นว่าการผิดนัดของลูกหนี้ตามป.พ.พ. มาตรา 379 นั้นมีความหมายที่ไม่เคร่งครัดตามความในป.พ.พ. มาตรา 204 ในขณะที่กลุ่มความคิดเห็นที่สองเห็นว่าการผิดนัดของลูกหนี้ตามป.พ.พ. มาตรา 379 นั้นมีความหมายตามความในป.พ.พ. มาตรา 204 เท่านั้น ซึ่งผลจากความคิดเห็นที่สองกลุ่มนี้ย่อมส่งผลทางกฎหมายในการเรียกเบี้ยปรับที่แตกต่างกันออกไป

ดังนั้นในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะได้แยกวิเคราะห์ผลทางกฎหมายออกตามความคิดเห็นของนักกฎหมายสองกลุ่มโดยจะนำเอาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหลักเบี้ยปรับของไทย แนวความคิดของวัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับ ความคิดเห็นของนักกฎหมายไทย คำพิพากษาศาลฎีกาของไทยมาวิเคราะห์รวมทั้งยังวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศอังกฤษ ซึ่งหัวข้อที่ผู้เขียนจะวิเคราะห์มีดังต่อไปนี้

4.1 ผลของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ผิดสัญญา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักกฎหมายในกลุ่มแรกที่เห็นว่า การผิดนัดซึ่งเป็นเหตุในการเรียกหรือ ริบเบี้ยปรับตามป.พ.พ. มาตรา 379 นั้น ไม่ได้มีความหมายที่เคร่งครัดตามความในป.พ.พ. มาตรา 204³³⁰ เนื่องจากว่าเมื่อป.พ.พ. มาตรา 381 เปิดโอกาสให้คู่สัญญาสามารถที่จะกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้ ซึ่งการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้น มีหลากหลายกรณีมากกว่าการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาอันเป็นเรื่องลูกหนี้ผิดนัด ซึ่งเป็นศัพท์ที่ปรากฏเป็นเหตุของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับตามป.พ.พ. มาตรา 379 นอกจากนี้ยังเห็นว่าการผิดนัดของลูกหนี้ตามมาตราดังกล่าวนั้น นอกจากลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ตรงตามกำหนดเวลาแล้วยังจะต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสัญญาอีกด้วย ดังนั้นแม้ลูกหนี้จะชำระหนี้ตามกำหนดเวลาแต่ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสัญญา ลูกหนี้ก็ได้ชื่อว่าผิดนัดตามป.พ.พ. มาตรา 379 ประกอบกับมาตรา 381 แล้ว และย่อมส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาย้อนกลับไปศึกษาถึงกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นต้นแบบของกฎหมายเบี้ยปรับของไทย พบว่าตัวบทบัญญัติของกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 339 นั้นก็ได้อธิบายถึงลักษณะและกฎเกณฑ์ของการผิดนัดของลูกหนี้ว่ามีความหมายที่แตกต่างออกไปจากบทบัญญัติเรื่องลูกหนี้ผิดนัดในบทบัญญัติทั่วไปของเรื่องหนี้หรือไม่ว่าอย่างใดเช่นเดียวกันกับไทย ซึ่งนักกฎหมายส่วนใหญ่³³¹ ต่างก็ให้ความคิดเห็นว่าการที่เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้นั้นต้องมีการชำระหนี้ที่ล่าช้าของลูกหนี้เกิดขึ้นเสียก่อน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

³³⁰ จิตติ ดิงศภักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วย มูลแห่งหนี้, (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2526), หน้า 77-78 ; ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา (พร้อมทั้งระยะเวลาและอายุความ) ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540) และธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์) พ.ศ.2544, (กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ, 2557), หน้า 478 ; อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญา (มาตรา 354 ถึง 394), (พระนคร : แพรวพิทยา, 2514.), หน้า 241. ; ชลภา สีนะเปสนันท์, “ผลบังคับตามกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531,) หน้า 59.

³³¹ E.J. Schuster, *The principles of German Civil Law*, (London and New York: Clarendon press 1907), p. 191. ; Rudolf Sohm and Bernhard Erwin Grüber, *The Institutes: a textbook of the history and system of Roman private law*, (Clarendon Press, 1926), p. 370. ; Dieter Medicus and Stephan

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าในคำอธิบายของนักกฎหมายท่านหนึ่ง คือ Professor Sir Guenter Heinz Treitel ถึงกรณีของการผิดนัดของลูกหนี้ นั้นอาจมีความหมายถึงการไม่ชำระหนี้ (Non-Performance) หรืออาจหมายถึงการล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ที่มีความหมายที่กว้างกว่า การผิดนัดในกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 286 ซึ่งเป็นเรื่องของเวลา เนื่องจากมีการใช้ศัพท์คำว่า “Default” ในเรื่องของเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับของกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 339 โดยรวมอธิบายถึงกรณีของการเรียกหรือริบเบียปรับจากหนี้ตามสัญญาหลักที่อาจเป็นการกระทำการงดเว้นการกระทำและการกระทำบางอย่างภายในเวลาที่กำหนด ทั้งยังได้นำคำดังกล่าวไปอธิบายถึงประเภทของการไม่ชำระหนี้ (Non-Performance) ของกฎหมายแพ่งเยอรมัน แต่ในเรื่องของการผิดนัดของลูกหนี้ในกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 286 นั้นกลับใช้คำว่า “Delay” แทน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากในหนังสือดังกล่าว Professor Sir Guenter Heinz Treitel ได้อธิบายเปรียบเทียบกฎหมายในระบบซีวิลลอว์กับหลักกฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ โดยอธิบายเปรียบเทียบ ในเรื่องการเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญา (Remedies for breach of contract) ซึ่งเป็นหลักที่มาจากระบบคอมมอนลอว์ จึงอาจมีการใช้คำศัพท์ซึ่งใช้ในระบบคอมมอนลอว์เข้ามาปะปนด้วย

นอกจากนี้ ยังมีข้อเกตที่น่าสนใจสำหรับคำอธิบายของ Gerhard Dannemann และ Professor Reiner Schulze ที่ได้อธิบายถึงองค์ประกอบในการเรียกร้องเบียปรับว่าประกอบไปด้วย

1. สัญญาหลักและข้อตกลงเบียปรับที่มีผลใช้บังคับได้
2. มีการไม่ปฏิบัติชำระหนี้ในหนี้สัญญาหลัก (Breach of contract)
3. ลูกหนี้มีความผิด
4. เจ้าหนี้เสนอที่จะชำระหนี้ของตนแล้วหรือได้กระทำการบางอย่างเพื่อให้ชำระหนี้บรรลุผล

Lorenz, *Schuldrecht I*, 21st edition. (C.H. Beck, 2015), p. 269. ; G.H. Treitel, *Remedies for breach of contract : a comparative account*, (Oxford : Clarendon Press, 1988), p. 91 , p. 214. ; Gerhard Dannemann and Reiner Schulze, *German civil code = Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) : Article-by-Article Commentary. Volume 1, Books 1-3: 1-1296*, (Munich, Germany : Baden Baden, Germany : C.H.Beck ; Nomos, 2020), p. 555-556.

ซึ่งจากการอธิบายถึงองค์ประกอบข้างต้น เห็นได้ว่าไม่มีการอธิบายถึงการผิดนัดตามความหมายของกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 286 รวมอยู่ด้วย จึงอาจทำให้เข้าใจได้ว่าเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับนั้นอาจมีความหมายที่กว้างกว่าการผิดนัดซึ่งเป็นเรื่องของการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาของกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 286

อย่างไรก็ตาม สำหรับประเด็นนี้ยังไม่พบนักกฎหมายที่ให้คำอธิบายโดยชัดเจนอย่างละเอียดถึงการผิดนัดตามของกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 339 ว่ามีความหมายที่กว้างกว่าเรื่องของการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาหรือไม่ รวมทั้งยังไม่พบว่ามือนักกฎหมายท่านใดให้คำอธิบายถึงการผิดนัดตามมาตรา 286 ของกฎหมายแพ่งเยอรมัน ว่ามีความหมายที่กว้างออกไปกว่าการชำระหนี้ที่ล่าช้าแต่อย่างไร

เมื่อนำเอาบทบัญญัติของกฎหมายแพ่งเยอรมันในเรื่องเบียปรับพิจารณาเปรียบเทียบกับเรื่องเบียปรับของไทยในปี.พ.พ. มาตรา 379 สำหรับเรื่องของเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับนั้น ก็พบว่าทั้งกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 339 และปี.พ.พ. มาตรา 379 มิได้มีการอธิบายถึงความหมายและหลักเกณฑ์ของการผิดนัดในมาตราดังกล่าวว่าจะต้องปรับใช้ให้แตกต่างออกไปจากบทบัญญัติในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดที่อยู่ในบททั่วไปของเรื่องนี้หรือไม่ ทั้งจากการศึกษาถึงคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยเกี่ยวกับประเด็นนี้ ก็ยังไม่พบถึงกรณีที่ศาลฎีกาของไทยได้วินิจฉัยเรื่องนี้เอาไว้โดยชัดเจน ฉะนั้นแล้วด้วยเหตุผลทางนิติวิธีของการปรับใช้กฎหมาย เมื่อบทบัญญัติเฉพาะเรื่องใดมีการกล่าวถึงหลักกฎหมายเดียวกันกับที่ปรากฏอยู่ในบททั่วไปโดยมิได้อธิบายถึงความหมายหรือหลักเกณฑ์ที่แตกต่างออกไป จึงจะต้องนำเอาหลักกฎหมายในบททั่วไปมาปรับใช้ ดังนั้นสำหรับในปี.พ.พ. มาตรา 379 เมื่อได้บัญญัติถึงการผิดนัดของลูกหนี้เอาไว้โดยมิได้อธิบายความหมายหรือหลักเกณฑ์เพิ่มเติม จึงจะต้องนำเอาหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดในบททั่วไปคือ มาตรา 204 มาปรับใช้ อย่างไรก็ตาม จากที่ผู้เขียนได้อธิบายไปแล้วในบทที่ 2 ถึงความคิดเห็นของนักกฎหมายไทยต่อเรื่องนี้ พบว่ามือนักกฎหมายไทยบางท่านเห็นว่า การผิดนัดที่ปรากฏอยู่ในปี.พ.พ.มาตรา 379 นั้นมิใช่การผิดนัดที่หมายถึงแต่เพียงการไม่ชำระหนี้ตรงตามกำหนดเวลา ตามความในปี.พ.พ. มาตรา 204 แต่มีความหมายที่กว้างออกไปเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องอันเกิดจากความผิดของลูกหนี้ ดังนั้นจึงทำให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้สำหรับเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในทุก ๆ กรณีได้ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับของลูกหนี้ตามมาตรา 379 นั้นคือการผิดสัญญาของลูกหนี้นั่นเอง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงจะได้วิเคราะห์ถึงเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับตามความคิดเห็นของนักกฎหมายในกลุ่มนี้กับเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับที่มาตรา 379 ได้บัญญัติเอาไว้ ดังนี้

1. กรณีของการผิดสัญญากับการผิดนัด

สาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อความคิดเห็นของนักกฎหมายในกลุ่มนี้อาจเป็นเพราะการได้รับอิทธิพลทางความคิดจากระบบคอมมอนลอว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอังกฤษ เนื่องจากว่าก่อนที่จะมีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปี พ.ศ. 2466 ประเทศไทยได้รับเอากฎหมายกฎหมายจากประเทศอังกฤษมาใช้เพื่อแก้ปัญหาเป็นเรื่อง ๆ เป็นกรณีไป ก่อนที่ต่อมาจะได้ตัดสินใจทำประมวลกฎหมายตามแบบประเทศในภาคพื้นยุโรป ซึ่งในเรื่องเกี่ยวกับเบียปรับนี้ ในกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษไม่ได้ยอมรับให้คู่สัญญากำหนดเบียปรับต่อกันได้ เนื่องจากมีแนวความคิดว่าเอกชนไม่อาจลงโทษกันเองได้มีเพียงรัฐเท่านั้นที่สามารถลงโทษเอกชนได้ อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษจะไม่ได้รับรองให้คู่สัญญาบังคับเบียปรับต่อกันได้ แต่ก็ได้รับรองให้มีการชดเชยเยียวยาความเสียหายต่อกันได้ ดังนั้นจึงยอมให้คู่สัญญากำหนดค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้า (liquidated damages) ต่อกันได้ โดยที่คู่สัญญาตกลงกันประมาณค่าเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาเป็นเงินจำนวนหนึ่งและจะบังคับต่อกันได้เมื่อมีการไม่ปฏิบัติตามสัญญาเกิดขึ้นหรือตามที่เข้าใจโดยทั่วไปคือ เมื่อมีการผิดสัญญา (Breach of contract) นั้นเอง

โดยการกำหนดค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้าในระบบคอมมอนลอว์นี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับ การกำหนดเบียปรับในระบบซีวิลลอว์จะเห็นได้ว่า แม้เป็นการที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดเงินจำนวนหนึ่งไว้ล่วงหน้าเหมือนกันและการกำหนดเบียปรับซึ่งมีได้ทั้งกรณีของการไม่ชำระหนี้ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องและการฝ่าฝืนการงดเว้นกระทำการ กรณีเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องหนึ่งของการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามสัญญาหรือการผิดสัญญา แต่สิ่งที่แตกต่างกันซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญ คือ เหตุหรือเงื่อนไขในการบังคับค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดล่วงหน้ากับเหตุหรือเงื่อนไขในการบังคับเบียปรับ กล่าวคือ เหตุหรือเงื่อนไขในการบังคับค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดล่วงหน้าของระบบคอมมอนลอว์ คือ การผิดสัญญา ในขณะที่เหตุหรือเงื่อนไขในการบังคับเบียปรับของระบบซีวิลลอว์ คือ การผิดนัดของลูกหนี้

หลักเรื่องผิดสัญญาของระบบคอมมอนลอว์นั้นแตกต่างกับหลักลูกหนี้ผิดนัดของซีวิลลอว์ โดยการผิดสัญญา หรือ Breach of Contract คือการที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งล้มเหลวในการปฏิบัติตามข้อผูกพันตามสัญญาโดยการละเลยไม่ปฏิบัติหรือเข้าไปแทรกแซงการปฏิบัติตามสัญญาของคู่สัญญาอีก-

ฝ่ายหนึ่ง³³² ขณะที่การผิดนัด คือ การที่หนี้ถึงกำหนดชำระแล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหรือเจ้าหนี้ได้เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระสำหรับกรณีที่กำหนดเวลาชำระหนี้มิได้กำหนดไว้ต่อกันหรือกำหนดไว้แต่ไม่แน่นอนตามวันเวลาแห่งปฏิทิน

สาเหตุที่ทำให้เหตุหรือเงื่อนไขในการบังคับค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดล่วงหน้ากับเบี้ยปรับมีความแตกต่างกันนั้นเป็นผลมาจากแนวความคิดที่มีต่อเบี้ยปรับ เนื่องจากในประเทศที่ใช้ระบบชีวิตล่อว์ยอมรับให้เอกชนสามารถกำหนดเบี้ยปรับเพื่อเป็นการลงโทษและชดเชยให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้และ การที่จะทำให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพิ่มเติมขึ้นจากความรับผิดชอบในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามปกติ คือ หลักลูกหนี้ผิดนัด แต่ระบบคอมมอนล่อว์ไม่ได้ยอมรับเรื่องของการลงโทษกันเองของเอกชนทั้งยังไม่มีหลักกฎหมายเรื่องผิดนัด ฉะนั้น เมื่อค่าสินไหมทดแทนที่คู่สัญญาได้กำหนดกันไว้ล่วงหน้าคือค่าสินไหมทดแทนอย่างหนึ่ง จึงต้องใช้หลักเกณฑ์ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามปกติ

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาหลักกฎหมายแพ่งของไทย พบว่าเรื่องผิดนัดได้ถูกบัญญัติเอาไว้ในบรรพ 2 เรื่องหนี้ ในส่วนของการไม่ชำระหนี้ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายแพ่งเยอรมันที่ได้บัญญัติหลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดเอาไว้เป็นหนึ่งในเรื่องของการไม่ชำระหนี้ (Non-performance) โดยเรื่องของการไม่ชำระหนี้ในกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นประกอบไปด้วย การผิดนัดของลูกหนี้ การชำระหนี้เป็นพันวิสัยและการผิดหน้าที่ข้างเคียงในการชำระหนี้

ขณะที่ในเรื่องของการผิดสัญญา หากพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 ในเรื่องที่เกี่ยวข้องสัญญา พบว่าไม่ได้มีการนิยามความหมายหรือหลักเกณฑ์ของการผิดสัญญาเอาไว้โดยชัดแจ้งและบทบัญญัติที่กล่าวถึงการผิดสัญญาก็ปรากฏอยู่เพียงไม่กี่มาตรา เช่น เรื่องเช่าซื้อมาตรา 574 นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในเรื่องความรับผิดทางสัญญาของไทย พบว่ามีการบัญญัติถึงเอาไว้เพียงสองเรื่องคือ สิทธิในการบอกเลิกสัญญาและการเรียกเบี้ยปรับ

สำหรับในเรื่องของเบี้ยปรับ เมื่อย้อนกลับไปดูกฎหมายเบี้ยปรับก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พบว่า ในร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าขายลักษณะนี้ สำหรับพระราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2457 มีการใช้คำว่าผิดสัญญาปะปนกับการไม่ชำระหนี้อยู่ เช่น

³³² Black's Law Dictionary ฉบับ 11th ปี พ.ศ. 2019 ให้ความหมายว่า “Violation of a contractual obligation by failing to perform one's own promise, by repudiating it, or by interfering with another party's performance.”

มาตรา 348 บัญญัติว่า “คู่สัญญาสามารถตกลงกันเพื่อกำหนดจำนวนเงินค่าทำขวัญล่วงหน้าไว้สำหรับกรณีที่เกิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้ก็ได้”

มาตรา 350 บัญญัติว่า “ถ้าการผิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้อันเป็นความผิดของลูกหนี้ เจ้าหนี้จะขอให้บังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามที่กำหนดไว้ก็ได้หรือขอให้ศาลบังคับตามข้อปรับในสัญญาก็ได้”

อย่างไรก็ตาม ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าขายลักษณะนี้ สำหรับพระราชอาณาจักรสยาม ปี พ.ศ. 2457 ดังกล่าวนี้ก็ได้ถูกบังคับใช้เป็นกฎหมายแต่อย่างใด

ต่อมาในร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2466 ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสอันเป็นประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์เช่นเดียวกับประเทศไทย ได้มีการแก้ไขบทบัญญัติเรื่องเบี้ยปรับโดยปรับการใช้คำว่าผิดสัญญาออกไปและบัญญัติแก้เป็นว่า “คู่กรณีแห่งนี้อาจกำหนดจำนวนเท่าค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้าได้” ทั้งนี้ตามมาตรา 345 ซึ่งต่อมาร่างฯ ปี พ.ศ. 2466 ดังกล่าวนี้ ก็ได้ถูกประกาศให้ใช้เป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2466 ในภายหลังแต่ก็ได้มีการบังคับใช้เพราะมีการประกาศยกเลิกไปเสียก่อน

หลังจากนั้นได้มีการจัดทำร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2468 โดยเลือกใช้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเป็นต้นแบบ สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเบี้ยปรับนั้นได้นำเอากฎหมายแพ่งเยอรมันในส่วนของมาตรา 339 ถึงมาตรา 345 มาเป็นต้นร่างให้กับร่างฯ พ.ศ. 2468 มาตรา 379 ถึง มาตรา 385 โดยเรื่องที่ถูกแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ได้แก่ การแบ่งประเภทของเบี้ยปรับอย่างชัดเจน การกำหนดเหตุของการเรียกหรือรับเบี้ยปรับคือการผิดนัดของลูกหนี้ให้ชัดเจน นอกจากนี้ยังบัญญัติถึงผลทางกฎหมายสำหรับเบี้ยปรับแต่ละประเภทและเปิดโอกาสให้เจ้าหนี้สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมจากเบี้ยปรับได้ เป็นต้น

ในการเลือกใช้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเป็นต้นแบบของร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 นั้น พบว่าในบรรพ 2 ส่วนที่ 1 เรื่องการไม่ชำระหนี้ของร่างฯ พ.ศ. 2468 นั้น ได้ถูกวางโครงสร้างแบบเดียวกับกฎหมายแพ่งเยอรมัน โดยแบ่งบทบัญญัติเรื่องการไม่ชำระหนี้ออกเป็นสองประเภท คือ การชำระหนี้ล่าช้าและการชำระหนี้ที่เป็นพันวิสัย ซึ่งต่อมาร่างฯ พ.ศ. 2468 นี้ได้ถูกประกาศให้ใช้บังคับเป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และไม่ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในส่วนโครงสร้างดังกล่าวนับแต่นั้นมา

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยแล้วจะเห็นได้ว่ามีการแบ่งแยกการไม่ชำระหนี้ซึ่งมีการผิดนัดของลูกหนี้รวมอยู่ด้วย กับการผิดสัญญาแยกออกเป็น

คนละส่วนกัน สืบเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลของโครงสร้างประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน แต่ถึงกระนั้นเมื่อพิจารณาถึงเรื่องเบี้ยปรับในร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าขายลักษณะนี้ สำหรับพระราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2457 ก็พบว่ามีการใช้คำว่าผิดสัญญาเข้ามาปะปนกับการไม่ชำระหนี้ จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า กฎหมายไทยได้รับอิทธิพลมาจากเรื่อง Breach of contract ในระบบคอมมอนลอว์ โดยประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์มีความคิดในเรื่องการผิดสัญญาที่เป็นเอกภาพเดียวกัน กล่าวคือ ไม่มีการแยกการผิดนัดออกเป็นหลาย ๆ ประเภท เนื่องจากมองว่า การล้มเหลวในการปฏิบัติตามสัญญาทุกกรณีจะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นการผิดสัญญา (Breach of contract) แล้วจึงพิจารณาต่อไปถึงเรื่องชดเชยเยียวยาค่าเสียหาย ซึ่งเมื่อพิจารณาในส่วนของกฎหมายไทยในเรื่องนี้ การไม่ชำระหนี้ที่มีความหมายรวมถึงการผิดนัด การชำระหนี้เป็นพันวิสัย และการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ก็อาจที่จะรวมเรียกได้ว่าเป็นการผิดสัญญา

ดังนั้น เมื่อการผิดสัญญา หมายถึง การล้มเหลวในการปฏิบัติตามสัญญา จึงมีความหมายที่กว้างครอบคลุมการผิดนัด การชำระหนี้เป็นพันวิสัยและการผิดหน้าที่ข้างเคียง อันเป็นเรื่องการไม่ชำระหนี้ (Non-performance) ของระบบซีวิลลอว์ และเมื่อการผิดสัญญามีความหมายที่กว้างครอบคลุมถึงการไม่ชำระหนี้ทุกกรณีของระบบซีวิลลอว์ การผิดนัดจึงเป็นเพียงเรื่องหนึ่งในการผิดสัญญาหรืออาจกล่าวได้ว่า การผิดนัดในมูลสัญญาคือการผิดสัญญา แต่การผิดสัญญาไม่ใช่การผิดนัดในมูลสัญญาเสมอไป ซึ่งหากพิจารณาตามหลักกฎหมายในเรื่องนี้ของไทยจะสามารถอธิบายได้ว่าการไม่ชำระหนี้หรือการผิดสัญญานั้นมีหลายกรณี เช่น การละเลยไม่ชำระหนี้ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลากรณีลูกหนี้ผิดนัด การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลากรณีชำระหนี้ล่าช้า การชำระหนี้บางส่วน การชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนี้หรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่น การชำระหนี้ชำระผิดประเภท การชำระหนี้ที่ทรัพย์สินที่ซื้อขายมีรอนสิทธิ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสถานที่ หรือการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามกำหนดวิธี เป็นต้น

แต่สำหรับการผิดนัดของลูกหนี้ตามป.พ.พ. มาตรา 204 ซึ่งคือการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดชำระที่แน่นอนตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเจ้าหนี้ได้เตือนแล้วสำหรับกรณีไม่มีกำหนดเวลาชำระหรือมีแต่ไม่ได้ระบุแน่นอนตามวันเวลาแห่งปฏิทิน เป็นเรื่องเกี่ยวกับกำหนดเวลาชำระหนี้ ในขณะที่การผิดสัญญามีกรณีที่หลากหลาย ไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะเรื่องลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา ทำให้บางกรณีก็อาจเป็นไปได้ทั้งผิดสัญญาและผิดนัดหรือบางกรณีอาจเป็นได้แค่เรื่องผิดสัญญาเท่านั้น

ตัวอย่าง

1. นาง ก ทำสัญญาจ้างให้นาง ข ตัดชุดเจ้าสาว กำหนดส่งมอบคือวันที่ 1 ธันวาคม 2563 แต่เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ นาง ข ไม่ส่งมอบชุดเจ้าสาวให้นาง ก เช่นนี้เป็นนาง ข ทั้งผิดนัดและผิดสัญญา
2. นาง ก ซื้อรถยนต์จากกับ นาง ข โดยกำหนดให้ นาง ข ต้องนำรถยนต์มาส่งมอบให้ที่บ้านของ นาง ก ที่จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 1 ธันวาคม 2563 แต่เมื่อถึงกำหนด นาง ข นำรถยนต์ไปส่งมอบให้ที่บ้านของ นาง ก ที่จังหวัดเชียงราย เช่นนี้ นาง ข ผิดสัญญา แต่มิใช่การผิดตามมาตรา 204 เพราะนาง ข ได้ชำระหนี้เพียงแต่ไม่ถูกต้องตามที่ได้กำหนดกันไว้ในสัญญา
3. นาง ก ซื้อโทรศัพท์มือถือจากนาย ข กำหนดส่งมอบคือ 1 ธันวาคม 2563 เมื่อถึงกำหนด นาง ข นำโทรศัพท์มือถือมาส่งมอบให้แก่ นาง ข ในสภาพที่ไม่อาจพบเห็นได้ว่ามีความชำรุดบกพร่อง นาง ก จึงรับชำระเอาไว้ ต่อมาอีก 2 วัน นาง ก จึงพบว่าแบตเตอรี่ของโทรศัพท์มือถือมีความร้อนสูงเกินปกติและส่งผลให้โทรศัพท์มือถือไม่สามารถเปิดใช้งานได้ เช่นนี้ เป็นการผิดสัญญา เพราะส่งมอบของที่มีความชำรุดบกพร่องแต่มิใช่เรื่องผิดนัดตามมาตรา 204 เนื่องจาก นาง ข ได้ชำระหนี้ถูกต้องตามกำหนดเวลาแล้ว

จากที่ผู้เขียนได้อธิบายข้างต้น สรุปได้ว่า หลักเรื่องผิดนัดเป็นคนละเรื่องกับหลักผิดสัญญา โดยการผิดนัดตามมูลหนี้สัญญาเป็นเพียงเรื่องหนึ่งของผิดสัญญาเท่านั้น

2. กรณีของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกับการผิดนัด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้วางโครงสร้างกฎหมายในเรื่องของการไม่ชำระหนี้ (Non-performance) ออกเป็นหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทย่อมมีลักษณะและผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันออกไป โดยได้แบ่งการไม่ชำระหนี้ออกเป็น การชำระหนี้ล่าช้าหรือลูกหนี้ผิดนัด และการชำระหนี้ที่เป็นพันวิสัย อันเป็นการแบ่งประเภทของการไม่ชำระหนี้ตามแบบอย่างของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

ส่วนในเรื่องของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้น ประเทศไทยไม่ได้นำเอาหลักในเรื่องของการผิดหน้าที่ข้างเคียง (Positive Vertragsverletzung) ตามมาตรา 241 (2)³³³ ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาใช้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าอาจเป็นเพราะว่าในหลักดังกล่าวนี้ มิใช่การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตาม

³³³ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 272, หน้า 189.

ความที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไป แต่เป็นเรื่องของการผิดหน้าที่ข้างเคียงต่าง ๆ จากการชำระหนี้ เช่น หน้าที่ในการให้ข้อมูล หน้าที่ในการรักษาความลับ หน้าที่ในการให้ความร่วมมือ หน้าที่ในการคุ้มครองความปลอดภัยและหน้าที่ในการลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น ประเทศไทยจึงรับเอาหลักกฎหมายในเรื่องการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องของกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาบัญญัติเอาใน มาตรา 215 แทนหลักดังกล่าวของกฎหมายแพ่งเยอรมัน

เหตุที่หลักกฎหมายเรื่องการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ผู้เขียนเห็นว่า เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการอุดช่องว่างของกฎหมาย เนื่องจากหลักกฎหมายเรื่องการชำระหนี้ล่าช้าหรือการผิดนัด และการชำระหนี้ที่เป็นพันวิสัยนั้นไม่ครอบคลุมถึงกรณีดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการผิดนัดซึ่งตามบทบัญญัติมาตรา 204 บัญญัติไว้ให้เป็นเรื่องของการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา แต่ตัวบทบัญญัติดังกล่าวมิได้กล่าวถึงกรณีของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีอื่น ๆ นอกจากเวลาเอาไว้ด้วย ดังนั้น มาตรา 215 จึงเป็นบทบัญญัติที่เข้ามาอุดช่องว่างในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ ซึ่งมีได้หลากหลายกรณีมากกว่าการผิดนัด กล่าวคือ การใดที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามความประสงค์แท้จริงแห่งมูลหนี้ การนั้นย่อมเป็นการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความหมายของมาตรา 215 ส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้

ดังนั้น สำหรับในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเวลา จึงอาจมีความทับซ้อนกับเรื่องล่าช้าหรือเรื่องลูกหนี้ผิดนัดด้วย แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมิได้หลากหลายประการมากกว่า-เพียงแต่การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาอันเป็นเรื่องผิดนัด ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า การผิดนัดเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ในขณะที่การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมิเพียงบางกรณีเท่านั้นที่เป็นเรื่องลูกหนี้ผิดนัด หรืออาจกล่าวได้ว่า การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกับการผิดนัดซึ่งไม่ใช่เรื่องเดียวกันเสมอไป

จากการวิเคราะห์ถึงการผิดสัญญาและการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกับการผิดนัดของลูกหนี้ในข้างต้นนั้นเห็นได้ว่าทั้งสามเรื่องนี้มิใช่เรื่องเดียวกันเสียเลย กล่าวคือ การผิดนัดของลูกหนี้เป็นเพียงเรื่องหนึ่งของการผิดสัญญาและการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ฉะนั้นเมื่อมิใช่หลักกฎหมายในเรื่องเดียวกัน จึงมีผลทางกฎหมายที่แตกต่างออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลทางกฎหมายของการผิดนัดของลูกหนี้

เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามกำหนดเวลาโดยตกเป็นผู้ผิดนัดแล้ว ผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นตามมานั้นมิได้หลายประการโดยแต่ละประการนั้น ล้วนก่อให้เกิดความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นจาก-

เดิมอย่างมาก เช่น กรณีที่หนี้เป็นหนี้เงิน ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยของหนี้นั้น ทั้งนี้ตามมาตรา 224 หรือเมื่อการชำระหนี้ได้กลายเป็นพันธวิสัยในขณะที่ลูกหนี้ผิดนัด ลูกหนี้ยังคงต้องรับผิดชอบจากการชำระหนี้ที่พันธวิสัยนั้นแม้จะเกิดขึ้นเพราะอุบัติเหตุก็ตาม ทั้งนี้ตามมาตรา 217

ฉะนั้น หากตีความขยายให้การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องทุกกรณีหรือการผิดสัญญาเป็นการผิดนัดด้วยจึงต้องนำเอาผลทางกฎหมายของการผิดนัดมาใช้ด้วย ซึ่งผลทางกฎหมายของการผิดนัดมีหลายประการและก่อให้เกิดลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้นกว่าการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 215

เช่น ก. ทำสัญญาซื้อขายคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลซึ่งมีใบเดียวบนโลก จาก ข. โดยในขณะที่ส่งมอบไม่พบความชำรุดบกพร่องที่เห็นประจักษ์ในตัวคอมพิวเตอร์ ข. จึงรับชำระหนี้เงินเอาไว้ตามกำหนดเวลาชำระหนี้แต่แท้จริงแล้วคอมพิวเตอร์ใบนี้มีความชำรุดบกพร่องเกี่ยวกับแสงที่ไม่ส่องสว่างในปริมาณความสว่างตามปกติซ่อนอยู่

กรณีในตัวอย่างข้างต้น เมื่อพิจารณาถึงหลักกฎหมายในเรื่องผิดนัดตามมาตรา 204 เห็นได้ว่าเป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ตรงตามกำหนดเวลาแล้ว จึงไม่ใช่เรื่องของการผิดนัดตามมาตราดังกล่าว แต่เป็นเรื่องที่ลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้ขายรับผิดชอบพันธสัญญาเฉพาะในเรื่องซื้อขายตามมาตรา 472 ประกอบมาตรา 215 ได้

แต่ถ้าหากตีความขยายให้การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องทุกกรณีเป็นการผิดนัดด้วย ในกรณีตัวอย่างข้างต้นจึงถือว่า ข. ตกเป็นผู้ผิดนัดแล้ว และจะต้องนำเอาผลทางกฎหมายของการผิดนัดมาปรับใช้ด้วย ซึ่งจากกรณีของตัวอย่างข้างต้น หากเมื่อ ก. นำคอมพิวเตอร์ดังกล่าวไปเก็บไว้ที่บ้านแล้ว หลังจากนั้น 2 วันขณะที่ ข. ไปเยี่ยม ก. ที่บ้าน ด้วยความไม่ระมัดระวัง ข. ทำคอมพิวเตอร์ดังกล่าวตกแตก เช่นนี้ หากเมื่อได้ตีความขยายให้การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องทุกกรณีเป็นการผิดนัด ดังนั้น เมื่อ ข. ตกเป็นผู้ผิดนัดแล้วจึงต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องด้วยความประมาทเลินเล่อในระหว่างที่ตนผิดนัด ตามมาตรา 217

จากการยกตัวอย่างในข้างต้น อาจมีปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือ ความรับผิดชอบของลูกหนี้ที่เพิ่มขึ้นจากการผิดนัดนั้นอาจไม่มีกรอบเวลาที่แน่นอนที่จะทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์นั้นย่อมไม่อาจทราบได้ว่าจะพบเห็นในเวลายาวนานเพียงใด นอกจากนี้ หากมีการกำหนดเบี้ยปรับต่อกัน สำหรับเบี้ยปรับที่เป็นเงิน ลูกหนี้จึงต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยผิดนัดตามมาตรา 224 อีกด้วย

ดังนั้นผู้เขียนเห็นจึงว่า การตีความให้การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องทุกกรณีหรือการผิดสัญญาเป็นการผิดนัดด้วย หรืออีกนัยหนึ่งคือการขยายให้การผิดนัดที่เป็นเรื่องของการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลากว้างออกไปเป็นเรื่องที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องทุก ๆ กรณี อาจเป็นการปรับใช้กฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับโครงสร้างในเรื่องการไม่ชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย เนื่องจากในเรื่องดังกล่าวได้มีการแบ่งแยกประเภทของการไม่ชำระหนี้ออกเป็น เรื่องการชำระหนี้ล่าช้าหรือการผิดนัด กับการชำระหนี้ที่เป็นพันวิสัย และได้นำเอาเรื่องการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นเข้ามาอุดช่องว่างของประเภทของการไม่ชำระหนี้ในข้างต้น ฉะนั้น จึงเป็นกรณีที่กฎหมายต้องการแบ่งแยกเรื่องดังกล่าวออกจากกัน ทั้งกฎหมายก็ได้กำหนดผลทางกฎหมายของการไม่ชำระหนี้ในแต่ละประเภทเป็นการเฉพาะเอาไว้แล้ว นอกจากนี้การนำเอาการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องหรือการผิดสัญญาและการผิดนัดมาใช้ปะปนกัน ย่อมส่งผลเสียต่อคู่สัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกหนี้ เนื่องจากหลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดนั้นมีความชัดเจนในเรื่องของจุดเวลาที่จะทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดและเมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็จะมีผลความรับผิดอันเป็นผลทางกฎหมายของการผิดนัดตามมา เมื่อขยายให้การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องทุกกรณีหรือการผิดสัญญาเป็นการผิดนัดด้วย ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดในทุกกรณีอย่างไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน ทั้งการผิดนัดก็มีพื้นฐานเป็นการลงโทษลูกหนี้ ฉะนั้นเมื่อกฎหมายจะลงโทษให้ผู้ใดมีความรับผิดเพิ่มขึ้นก็สมควรที่จะต้องมีการกำหนดจุดเริ่มต้นของความรับผิดนั้นให้ชัดเจน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับ ลูกหนี้เป็นฝ่ายที่ต้องรับผิดจากข้อกำหนดดังกล่าวอยู่แล้ว ดังนั้นการตีความหรือบังคับใช้กฎหมายที่มีแนวคิดพื้นฐานคือการลงโทษอย่างเบี้ยปรับก็ควรจะต้องตีความและบังคับใช้อย่างระมัดระวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับนั้นเมื่อบทบัญญัติของกฎหมายมิได้อธิบายขยายให้การผิดนัดตามมาตรา 379 มีความหมายที่กว้างออกไป ตามนิติวิธีแล้วก็สมควรที่จะต้องปรับใช้หลักกฎหมายผิดนัดที่อยู่ในบทบัญญัติทั่วไปซึ่งเป็นบทบัญญัติที่นำมาบังคับใช้ในเรื่องหนี้และสัญญา

นอกจากนั้น ด้วยเหตุผลของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของหลักกฎหมายเบี้ยปรับ ซึ่งเมื่อศึกษาย้อนกลับไปถึงกฎหมายแพ่งเยอรมันและกฎหมายโรมัน ก็พบว่าเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับคือการผิดนัดของลูกหนี้โดยที่มิ้นกกฎหมายส่วนใหญ่อธิบายว่าการเรียกเบี้ยปรับจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการชำระหนี้ที่ล่าช้าของลูกหนี้ โดยไม่ได้มีนักกฎหมายให้ความคิดเห็นอย่างชัดแจ้งถึงความหมายของการผิดนัดว่ามีความหมายที่กว้างออกไปจากหลักกฎหมายผิดนัดในเรื่องหนี้ อย่างไรก็ตาม ทั้งเมื่อประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์จึงต้องตีความและใช้กฎหมายตามหลักของระบบ

ซีวิลลอว์ ซึ่งตามระบบกฎหมายนี้การผิดนัดกับการผิดสัญญาไม่ใช่เรื่องเดียวกัน จึงไม่อาจนำเอาหลักทั้งสองดังกล่าวนี้มาใช้ทดแทนกันได้

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ศาลฎีกาได้พิพากษาโดยที่ลักษณะของเบี้ยปรับและเหตุในการเรียกเบี้ยปรับแตกต่างออกไปจากบทบัญญัติมาตรา 379 เช่น³³⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 893/2492 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2669/2519 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 948/2535 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2352/2536 โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้การเรียกหรือรับเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ไม่ต้องอาศัยการผิดนัดของลูกหนี้ตามความในมาตรา 204 และยังได้วินิจฉัยขยายให้การเรียกหรือรับเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ไม่ต้องอาศัยความผิดของลูกหนี้ด้วย ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนเห็นว่าอาจเป็นกรณีที่ศาลฎีกาวินิจฉัยขัดกับหลักในเรื่องความรับผิดทางสัญญาที่ลูกหนี้จะต้องมีความผิด

4.2 ผลของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ผิดนัด

ตามที่คุณเขียนได้ศึกษาถึงกฎหมายเบี้ยปรับของต่างประเทศโดยได้ศึกษาแยกออกเป็นกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายเช่นเดียวกับประเทศไทย คือ ระบบซีวิลลอว์ ได้แก่ กฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมันและกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษซึ่งใช้ระบบคอมมอนลอว์ พบว่าแนวความคิดที่มีต่อเบี้ยปรับนั้นส่งผลต่อหลักกฎหมายเบี้ยปรับและการบังคับใช้หลักดังกล่าวที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ มีแนวความคิดต่อเบี้ยปรับว่าเป็นการลงโทษที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ทั้งยังเป็นการขู่ให้ลูกหนี้ชำระหนี้ไปในตัวด้วย ซึ่งเริ่มแรกเบี้ยปรับสามารถบังคับใช้ได้โดยไม่ต้องดูว่าการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ลูกหนี้จะมีความผิดหรือไม่ ดังนั้น แม้การไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้จะเกิดจากเหตุสุดวิสัยเจ้าหนี้ก็บังคับเอาเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ ซึ่งเป็นการยอมรับให้เอกชนสามารถลงโทษกันได้ อย่างไรก็ตาม หลักกฎหมายเบี้ยปรับก็ได้ถูกพัฒนาโดยคำนึงถึงหลักความสุจริตและความเป็นธรรมแก่ลูกหนี้มากขึ้นโดยพัฒนาให้การบังคับเบี้ยปรับต้องอาศัยความผิดของลูกหนี้ที่เพิ่มขึ้นจากค่าสินไหมทดแทนปกติ

ในขณะที่ระบบคอมมอนลอว์ซึ่งผู้เขียนเลือกศึกษาผ่านกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษ พบว่าแนวความคิดที่มีต่อเบี้ยปรับนั้นมีความแตกต่างจากระบบซีวิลลอว์ โดยเห็นว่าเอกชน ไม่อาจ-

³³⁴ โปรดดูรายละเอียดของ คำพิพากษาฎีกาที่ 893/ 2492 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2669/2519 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 948/2535 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2352/2536 ในบทที่สอง

ลงโทษกันเองผ่านการบังคับเบี้ยปรับต่อกันได้แต่เอกชนสามารถกำหนดค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้าได้ หรือที่เรียกว่า liquidated damages ดังนั้น หลักในการบังคับค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้าจึงต้องใช้หลักค่าสินไหมทดแทน คือหลักผิดสัญญาตนเอง โดยหากพบว่าคู่สัญญากำหนดจำนวนเงินที่สูงเกินกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงไปมากจนมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับศาลสูงจะไม่บังคับให้

เมื่อพิจารณาถึงหลักกฎหมายเบี้ยปรับและการบังคับใช้เบี้ยปรับในทั้งสองระบบกฎหมายไปแล้วข้างต้น ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างกันอันเป็นผลมาจากแนวความคิดที่มีต่อเบี้ยปรับนั้นต่างกัน ผู้เขียนจึงจะได้วิเคราะห์ถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของหลักกฎหมายเบี้ยปรับของไทยโดยศึกษาประกอบกับกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมัน รวมถึงกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายเช่นเดียวกับประเทศไทย ดังนี้

แนวความคิดเรื่องเบี้ยปรับของไทยในช่วงก่อนที่จะมีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 ไม่ได้ปรากฏชัดเจนอย่างในปัจจุบันแต่อาจพอจะเปรียบเทียบได้ในเรื่องของสัญญาซื้อขายหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เงินกู้ ลูกหนี้จะต้องไปเป็นทาสเพื่อทำงานให้กับเจ้าหนี้ ซึ่งต่อมาข้อตกลงดังกล่าวได้ถูกพัฒนาการให้เป็นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแทนการให้ลูกหนี้ไปเป็นทาส อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ใช่เรื่องของการที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดถึงค่าสินไหมทดแทนเอาไว้ล่วงหน้าอย่างเรื่องเบี้ยปรับในปัจจุบัน

ต่อมาในช่วงที่มีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 หลักกฎหมายเบี้ยปรับได้ถูกร่างขึ้นโดยได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเนื่องจากคณะกรรมการร่างฯ ส่วนใหญ่เป็นชาวฝรั่งเศส โดยหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับในร่างฯ ฉบับนี้ บัญญัติว่าเบี้ยปรับคือการที่คู่สัญญาตกลงกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนกันล่วงหน้าสำหรับการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ โดยที่ไม่ได้บัญญัติถึงว่าเจ้าหนี้จะสามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดอย่างบทบัญญัติเบี้ยปรับในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ร่างฯ ฉบับนี้ก็มีบทบัญญัติที่สะท้อนถึงแนวคิดที่เบี้ยปรับเป็นการลงโทษลูกหนี้กล่าวคือแม้เจ้าหนี้จะไม่ได้เสียหายจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เจ้าหนี้ก็สามารถเรียกเบี้ยปรับได้ ขณะเดียวกันก็ต้องปรากฏว่าลูกหนี้มีความผิดจากการไม่ชำระหนี้ด้วย คือหากการไม่ชำระหนี้เกิดจากเหตุสุดวิสัยเจ้าหนี้ก็ไม่อาจเรียกเบี้ยปรับได้

ต่อมาในช่วงที่มีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 ซึ่งได้ใช้กฎหมายแพ่งเยอรมันเป็นต้นแบบในการร่างแทนกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส โดยการนำเอาบทบัญญัติเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 339 มาตรา 340 และมาตรา 341 มาเป็นแบบในการร่างมาตรา 379

มาตรา 380 และมาตรา 381 ของไทย ซึ่งผู้เขียนได้เปรียบเทียบตัวบทบัญญัติของทั้งสองประเทศเอาไว้แล้วในบทที่สองและพบว่าแทบจะไม่มี ความแตกต่างกันเสียเลย ส่วนเนื้อหาของร่างฯ พ.ศ. 2468 ก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากร่างฯ พ.ศ. 2466 มากนัก คือเบี่ยงปรับยังคงต้องเกิดจากการตกลงกันของคู่สัญญา แต่ได้มีการบัญญัติถึงประเภทของเบี่ยงปรับกรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องและเบี่ยงปรับกรณีฝ่าฝืนมูลหนึ่งวันการกระทำเพิ่มเติมจากร่างฯ พ.ศ. 2466 นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้เจ้าหนี้จะสามารถเรียกหรือปรับเบี่ยงปรับได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดเอาไว้อย่างชัดเจน และร่างฯ พ.ศ. 2468 ก็ได้ถูกประกาศใช้เป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับเบี่ยงปรับได้มีการเปลี่ยนแปลงนับแต่นั้น

ดังนั้นเมื่อได้ศึกษาถึงความเป็นมาของหลักกฎหมายเบี่ยงปรับของไทยในช่วงต้น ซึ่งพบว่าหลักกฎหมายเบี่ยงปรับของไทยนั้นมีแนวคิดพื้นฐานคือการลงโทษลูกหนี้เช่นเดียวกับกฎหมายในระบอบซีวิลลอว์ทั้งยังมีเหตุในการเรียกหรือปรับเบี่ยงปรับคือการผิดนัดของลูกหนี้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามสำหรับในเรื่องของเหตุในการเรียกหรือปรับเบี่ยงปรับตามบทบัญญัติของมาตรา 379 ของไทยนั้น แม้จะไม่ได้บัญญัติถึงเหตุในการเรียกหรือปรับเบี่ยงปรับคือการผิดนัดของลูกหนี้ แต่ก็มิได้อธิบายถึงลักษณะและหลักเกณฑ์เพิ่มเติมว่าการผิดนัดของลูกหนี้ตามมาตราดังกล่าวนี้ แท้จริงแล้วมีความหมายว่าอย่างไร

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาถึงหลักกฎหมายเบี่ยงปรับของกฎหมายโรมันและกฎหมายเยอรมันซึ่งกฎหมายเบี่ยงปรับของไทยได้รับอิทธิพลต่อมา ก็พบว่าเหตุของการเรียกหรือปรับเบี่ยงปรับนั้นมิได้อธิบายถึงความหมายและลักษณะในหลักกฎหมายเรื่องเบี่ยงปรับ แต่ได้มีนักกฎหมายหลายท่านให้ความคิดเห็นว่า เหตุดังกล่าวนี้คือการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า โดยจากการศึกษายังไม่พบว่ามีการกฎหมายให้คำอธิบายให้เหตุดังกล่าวมีความหมายที่กว้างออกไปกว่าการชำระหนี้ที่ล่าช้าของลูกหนี้โดยชัดแจ้ง ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วอย่างละเอียดในบทที่ 2 และบทที่ 3 ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าเหตุของการเรียกหรือปรับเบี่ยงปรับตามกฎหมายโรมันและกฎหมายแพ่งเยอรมันจึงหมายถึงการผิดนัดของลูกหนี้ที่มีความหมายเช่นเดียวกับการผิดนัดของลูกหนี้ที่อยู่ในบทบัญญัติทั่วไปเรื่องหนี้

สำหรับกฎหมายเบี่ยงปรับของไทย เมื่อบทบัญญัติมาตรา 379 เพียงแต่บัญญัติถึงเหตุในการเรียกหรือปรับเบี่ยงปรับแต่มิได้อธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมว่าการผิดนัดของลูกหนี้ตามมาตรานี้มี ความหมายที่เหมือนหรือต่างจากบทบัญญัติเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 ซึ่งเป็นบทบัญญัติแม่บทของเรื่องนี้ที่อยู่ในบททั่วไป ซึ่งโดยนิตินัยในการปรับใช้หลักกฎหมายแล้วนั้น หากบทบัญญัติของกฎหมายใดกล่าวถึงหลักกฎหมายซึ่งถูกบัญญัติเอาไว้แล้วในบทบัญญัติทั่วไปโดยที่ไม่ได้อธิบายเพิ่มเติมให้เห็นถึงการปรับใช้กฎหมายที่แตกต่างจากบทบัญญัติทั่วไปนั้น ก็จะต้องนำเอาหลักกฎหมายใน

บทบัญญัติทั่วไปเข้ามาปรับใช้ด้วย ดังนั้นแล้วเมื่อบทบัญญัติมาตรา 379 มิได้อธิบายให้เห็นถึงการปรับใช้การผิดนัดของลูกหนี้ให้แตกต่างจากหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดซึ่งอยู่ในบทบัญญัติมาตรา 204 ที่อยู่ในบทเบ็ดเสร็จทั่วไปของบรรพพนี้ จึงต้องนำเอาบทบัญญัติมาตรา 204 มาปรับใช้กับมาตรา 379 ซึ่งในเรื่องนี้ก็ได้อ่านกฎหมายไทยบางท่านให้ความคิดเห็นที่สอดคล้องเอาไว้³³⁵

สรุป ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ผู้เขียนเห็นว่าสมควรให้เหตุของการเรียกหรือริบเบียปรับคือการผิดนัดของลูกหนี้ตามความหมายของมาตรา 204

1. เมื่อหลักกฎหมายเบียปรับของไทยได้ถูกพัฒนาและได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายเบียปรับของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันอีกทอดหนึ่ง หลักกฎหมายเบียปรับของไทยจึงมีแนวความคิดเพื่อการลงโทษลูกหนี้เช่นเดียวกับกฎหมายโรมันและกฎหมายแพ่งเยอรมัน ดังนั้นเมื่อการกำหนดเบียปรับคือการลงโทษลูกหนี้จึงต้องอาศัยหลักเกณฑ์ที่มีความชัดเจนของจุดเวลาในการลงโทษลูกหนี้ ซึ่งหลักของการผิดนัดของลูกหนี้อันเป็นเรื่องของเวลาจึงเป็นหลักเกณฑ์ที่มีความชัดเจนเพียงพอ ให้คู่สัญญาโดยเฉพาะเจ้าหนี้สามารถเข้าใจและรู้ได้โดยง่าย นอกจากนี้แนวความคิดพื้นฐานของการผิดนัดก็มีความสอดคล้องกับเรื่องเบียปรับเนื่องจากการลงโทษลูกหนี้เช่นกัน

2. ความคิดเห็นของนักกฎหมายส่วนใหญ่ที่มีต่อเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับของกฎหมายโรมันและกฎหมายแพ่งเยอรมัน คือเรื่องของการผิดนัดของลูกหนี้อันเป็นเรื่องของเวลา ทั้งยังไม่พบถึงการอธิบายถึงประเด็นที่การผิดนัดมีความหมายที่แตกต่างออกไปอย่างชัดเจน ดังนั้นเมื่อหลักกฎหมายเรื่องเบียปรับของไทยได้รับอิทธิพลต่อมาก็ย่อมตีความและบังคับใช้ในงานองเดียวกัน

3. เหตุผลทางนิติวิธีในการใช้กฎหมาย เพื่อให้การใช้กฎหมายแต่ละมาตราสอดคล้องเชื่อมโยงกันเป็นระบบ เนื่องจากมาตรา 379 มิได้อธิบายถึงการผิดนัดของลูกหนี้เพิ่มเติมว่ามีความหมายที่แตกต่างออกไปจากหลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 อย่างชัดเจน

³³⁵ เพิ่ง เพิ่งนิติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมัดจำและเบียปรับ และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง, หน้า 132. ; ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 23 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563), หน้า 463-464. ; อรรยา สิงห์สงบ, กฎหมายว่าด้วยสัญญา, (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2550), หน้า 178.

ดังนั้น เมื่อเหตุในการเรียกหรือรับเบี้ยปรับตามมาตรา 379 เป็นการผิดนัดของลูกหนี้ตาม-
ความในมาตรา 204 ผู้เขียนจึงจะอธิบายและวิเคราะห์ถึงผลทางกฎหมายของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อ
ลูกหนี้ผิดนัดโดยแยกออกเป็นเบี้ยปรับกรณีไม่ชำระหนี้และเบี้ยปรับกรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ดังนี้

4.2.1 กรณีการไม่ชำระหนี้

การไม่ชำระหนี้ตามที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในบทที่สองว่าอาจมีความหมายที่กว้าง
การละเลยไม่ชำระหนี้เสียเลยแต่หมายถึงการไม่ชำระให้ถูกต้องก็ได้ แต่สำหรับการกำหนดเบี้ยปรับ
เพื่อการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 380 นั้น หมายถึงแต่เฉพาะการละเลยไม่ชำระหนี้เสียเลยเนื่องจาก
เบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมีมาตรา 381 บัญญัติผลของกฎหมายเอาไว้แล้ว ดังนั้น
เมื่อการไม่ชำระหนี้ในที่นี้ คือการละเลยไม่ชำระหนี้เสียเลยอันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเรื่องลูกหนี้
ผิดนัดตามมาตรา 204 ผู้เขียนจึงจะวิเคราะห์ถึงการไม่ชำระหนี้และผลทางกฎหมายของเบี้ยปรับ
เพื่อการไม่ชำระหนี้ออกเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้ประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. กรณีที่วัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นหนี้เงิน

การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เงินตามจำนวนที่เป็นหนี้ต่อกันนั้นย่อมส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็น
ผู้ผิดนัดหากหนี้เงินที่มีต่อกันนั้นถึงกำหนดเวลาชำระหนี้แล้วไม่ว่าจะถึงกำหนดชำระเนื่องจากได้
กำหนดไว้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนแล้วและการไม่ชำระหนี้ที่นั้นเกิดจาก
ความผิดของลูกหนี้เอง ซึ่งจะส่งผลให้ลูกหนี้เกิดความรับผิดเพิ่มขึ้นตามมา เช่น ลูกหนี้ต้องรับผิดใน-
ดอกเบี้ยผิดนัดตาม มาตรา 224 ส่วนสำหรับข้อตกลงเบี้ยปรับกรณีไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็จะมีสิทธิเรียก
หรือรับเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ทันทีที่ลูกหนี้ผิดนัด

2. กรณีที่วัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นหนี้กระทำการ

สำหรับหนี้กระทำการ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้อันเป็นการกระทำการตามที่ตกลงกันตาม
สัญญาเสียเลยโดยที่หนี้ดังกล่าวถึงกำหนดชำระแล้วไม่ว่าจะถึงกำหนดชำระเนื่องจากได้กำหนดไว้ตาม
วันเวลาแห่งปฏิทินหรือเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนแล้วและการกระทำการนั้นเกิดจากความผิดของลูกหนี้
เอง ลูกหนี้ย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ส่งผลให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกหรือรับเบี้ยปรับจากลูกหนี้
ได้

3. กรณีที่วัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการส่งมอบ

สำหรับหนี้ที่เป็นการส่งมอบทรัพย์สิน หากเมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระหนี้แล้วไม่ว่าจะถึงกำหนดชำระเนื่องจากได้กำหนดไว้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเพราะเจ้าหนี้ได้เดือนแล้วแต่ลูกหนี้ก็ยังไม่ส่งมอบทรัพย์สินและการไม่ส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ันเกิดจากความผิดของลูกหนี้เอง ลูกหนี้อาจยอมตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ซึ่งส่งผลให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้

ผลทางกฎหมายจากการที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดในกรณีทั้งหมดข้างต้น คือ เจ้าหนี้สามารถเลือกที่จะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้หรือเจ้าหนี้อาจใช้สิทธิเรียกร้องเบียปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้จากลูกหนี้ได้ตามที่มาตรา 380 บัญญัติไว้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการไม่ชำระหนี้เสียเลยไม่ว่าวัตถุแห่งหนี้จะเป็นประเภทใดก็ตาม ย่อมทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดเมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้วตามมาตรา 204 และสอดคล้องกับมาตรา 379 ที่กำหนดให้เจ้าหนี้มีสิทธิในการเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัด

4.2.2 กรณีการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง

ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในบทที่สองว่า การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมีหลายประเภท ซึ่งการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางประเภทก็มีความทับซ้อนหรือเกี่ยวข้องกับการผิดนัดของลูกหนี้ตามมาตรา 204 ด้วย เช่น การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในเวลา แต่ก็มีกรณีการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางประการที่ไม่ได้มีความทับซ้อนหรือเกี่ยวข้องกับการผิดนัดของลูกหนี้ในมาตรา 204 ดังนั้นจึงมีบางกรณีที่เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้เนื่องจากลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดอันเป็นเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 เช่น กรณีการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระครบพร้อมผู้เขียนจึงจะได้อธิบายและวิเคราะห์ถึงการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องและผลทางกฎหมายของเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องโดยแยกออกเป็นวัตถุแห่งหนี้ประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. กรณีที่วัตถุแห่งหนี้เป็นเงิน

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในกรณีของหนี้เงินนั้นเกิดขึ้นได้หลายกรณีและส่งผลทางกฎหมายในเรียกหรือริบเบียปรับที่แตกต่างกัน ดังนี้

1.1 การชำระหนี้เพียงบางส่วน

เมื่อมีหนี้ต่อกันลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหมดตามที่หนี้กันอยู่ ดังนั้นในกรณีที่วัตถุแห่งหนี้เป็นหนี้เงิน ลูกหนี้จึงจะต้องชำระหนี้เงินแก่เจ้าหนี้ตามจำนวนที่ตกลงกันได้ ในสัญญา ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้เงินนั้นเพียงบางส่วนและบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้บางส่วนนั้น เพื่อให้หนี้ที่มีต่อกันระงับสิ้นไปทั้งหมดได้ ยกเว้นว่าจะมีการตกลงกันในสัญญาให้ลูกหนี้ชำระหนี้เงิน

โดยแบ่งออกเป็นงวดๆได้ เช่นนี้ลูกหนี้ก็สามารถแบ่งชำระออกเป็นงวดๆได้ ฉะนั้น เมื่อลูกหนี้มาชำระหนี้เงินเพียงบางส่วนจึงเกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะรับชำระหนี้หรือปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องนั้น และย่อมส่งผลทางกฎหมายของการเรียกเบี้ยปรับที่แตกต่างกัน ดังนี้

ก. เจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ เนื่องจากลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ให้ตรงตามที่กำหนดเอาไว้ในสัญญาซึ่งในกรณีนี้ คือลูกหนี้จะต้องนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ในสัญญา ลูกหนี้ไม่อาจบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้้น้อยกว่าที่ตกลงกันไว้ได้ ดังนั้น เจ้าหนี้จึงมีสิทธิที่จะปฏิเสธและไม่รับการชำระหนี้ที่ไม่ตรงตามสัญญานั้นได้ตามมาตรา 320 และเมื่อเจ้าหนี้ได้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้แล้วลูกหนี้อย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ซึ่งเมื่อมีการตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามมาตรา 381 เจ้าหนี้ก็มีสิทธิที่จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ทันทีตามผลของมาตรา 379

ข. เจ้าหนี้รับชำระหนี้เอาไว้ เพราะแม้ว่าบทบัญญัติมาตรา 320 จะให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ที่แตกต่างจากที่กำหนดเอาไว้ในสัญญาก็ตาม แต่บทบัญญัติดังกล่าวก็ไม่ได้บังคับให้เจ้าหนี้จะต้องปฏิเสธ ดังนั้นหากการที่ลูกหนี้มาชำระเงินเพียงบางส่วนและเจ้าหนี้พอใจที่จะรับชำระเอาไว้ก็แสดงว่าเจ้าหนี้ต้องการหลีกเลี่ยงความเสียหายจากการไม่ได้รับชำระหนี้ของตนเองไว้ เพราะเมื่อลูกหนี้แสดงออกแล้วว่าตนไม่สามารถนำเงินมาชำระได้เต็มจำนวนที่มีหนี้ต่อกัน เจ้าหนี้จะรอให้ลูกหนี้นำเงินมาชำระทั้งหมดก็จะได้รับความเดือดร้อนเสียหายและเสียประโยชน์จากการที่จะได้นำเงินส่วนนั้นไปใช้ จึงเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะยอมรับชำระเงินจำนวนบางส่วนนั้นไว้ตาม มาตรา 320 เมื่อเจ้าหนี้รับชำระเงินบางส่วนนั้นไว้ หนี้เงินจำนวนดังกล่าวยอมรับไปตามส่วนและส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดในจำนวนเงินที่ไม่ได้ชำระตามมาตรา 204 ทำให้เจ้าหนี้สามารถริบหรือเรียกเบี้ยปรับได้แล้วตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

อย่างไรก็ตาม หากปรากฏว่าเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้บางส่วนโดยต้องการให้หนี้ในส่วนที่ยังไม่ได้รับชำระเป็นอันระงับไปซึ่งคือการที่เจ้าหนี้มีเจตนาปลดหนี้ในส่วนที่เหลือนั้นให้แก่ลูกหนี้อย่อมมีผลให้หนี้ในส่วนที่เหลือนั้นระงับสิ้นไป ดังนั้น ลูกหนี้อย่อมไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ในหนี้จำนวนนั้นได้อีก ทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้เพราะไม่เข้าเงื่อนไขที่ลูกหนี้ต้องผิดนัดตามมาตรา 379 นั้นเอง

กรณีหนี้ที่วัตถุแห่งหนี้เป็นเงินนี้อาจมีประเด็นเรื่องของกรณีที่มีการชำระเงินถูกแบ่งออกเป็นงวด ๆ เช่น ในเรื่องเช่าซื้อ ซึ่งมาตรา 572 บัญญัติลักษณะของการชำระค่าเช่าซื้อว่าเป็นการชำระเงินโดยแบ่งออกเป็นจำนวนเท่ากันเท่านี้คราว หรือก็คือการชำระเงินเป็นงวด ๆ นั้นเอง โดย

การชำระเงินเป็นงวด ๆ นี้ส่งผลให้หากลูกหนี้ไม่ชำระเงินในแต่ละงวดนั้นจะส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดในงวดที่ตนไม่ชำระเงินเท่านั้น เนื่องจากเมื่อลูกหนี้ชำระเงินในงวดใดไปแล้วย่อมไม่ใช่ว่าการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาอีกลูกหนี้จึงไม่อาจเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้ ส่วนกรณีงวดที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระหนี้ลูกหนี้อาจได้ประโยชน์จากเงื่อนไขเวลาอยู่นั่นเอง ดังนั้นเมื่อลูกหนี้ผิดนัดในงวดใดแล้วย่อมส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

สำหรับกรณีการตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับนี้ หากคู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 380 คู่สัญญาก็อาจตกลงกันกำหนดให้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ทุกงวด เจ้าหนี้จึงจะมีสิทธิเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ หรือหากคู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามมาตรา 381 คู่สัญญาก็อาจตกลงกันกำหนดให้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดแม้เพียงงวดเดียว เจ้าหนี้ก็มีสิทธิเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าสามารถตกลงกันได้เนื่องจากยังคงเป็นไปตามหลักของมาตรา 379 ที่กำหนดให้การผิดนัดของลูกหนี้เป็นเงื่อนไขในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ผู้นั้นเอง

1.2 การชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนเงิน

การที่วัตถุแห่งหนี้ของลูกหนี้ คือ การชำระหนี้เงินสด ลูกหนี้ก็มีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุแห่งหนี้ คือ ชำระหนี้ด้วยเงินสดเท่านั้น ลูกหนี้จะนำสิ่งอื่นมาชำระหนี้แทนเงินสดไม่ได้ เช่น การนำสร้อยคอทองคำมาชำระแทนเงินสด หรือการนำเชื้อมาชำระแทนเงินสด ฉะนั้นเมื่อลูกหนี้นำสิ่งอื่นมาชำระหนี้แทนเงินสดจึงเกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้และส่งผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน คือ

ก. เจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ กล่าวคือ การปฏิบัติชำระหนี้ของลูกหนี้ ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ให้ตรงตามที่กำหนดเอาไว้ในสัญญาซึ่งในกรณีนี้ คือลูกหนี้จะต้องนำเงินสดมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้นั่นเอง ลูกหนี้ไม่อาจบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้ที่แตกต่างออกไปจากที่ตกลงกันไว้ในสัญญาได้ ดังนั้น เจ้าหนี้จึงมีสิทธิที่จะปฏิเสธและไม่รับการชำระหนี้ที่ไม่ตรงตามสัญญานั้นได้ตามมาตรา 320 และเมื่อเจ้าหนี้ได้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้แล้วลูกหนี้ย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ซึ่งเมื่อมีการตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เจ้าหนี้ก็มีสิทธิที่จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ทันทีทั้งนี้ตามมาตรา 381

ข. เจ้าหนี้รับชำระหนี้เอาไว้ กล่าวคือ แม้ว่าบทบัญญัติมาตรา 320 จะให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ที่แตกต่างจากที่กำหนดเอาไว้ในสัญญาก็ตาม แต่บทบัญญัติ

ดังกล่าวก็ไม่ได้บังคับเจ้าหนี้ ดังนั้น หากลูกหนี้นำเอาทรัพย์สินอย่างอื่นหรือชำระหนี้โดยกระทำการบางอย่างแทนการชำระด้วยเงินสดซึ่งทำให้เจ้าหนี้อพอใจและเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ตัวเจ้าหนี้ เจ้าหนี้ก็ย่อมมีสิทธิที่จะรับชำระหนี้ที่นั้นไว้ได้และส่งผลให้หนี้ที่มีต่อกันนั้นระงับสิ้นไป เจ้าหนี้จึงไม่มีสิทธิเรียกหรือรีบเบี้ยปรับจากการที่ลูกหนี้มาชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องแตกต่างจากที่กำหนดเอาไว้ตามสัญญาได้

1.3 การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลา

จากที่ผู้เขียนอธิบายถึงการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาเอาไว้ในบทที่สอง หัวข้อที่ 2.2.3.2 ซึ่งมีทั้งกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าและลูกหนี้ผิดนัด สำหรับกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เสียเลยและต่อมาลูกหนี้ได้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ผู้เขียนได้อธิบายผลทางกฎหมายในการเรียกเบี้ยปรับไว้แล้วให้หัวข้อที่แล้ว ดังนั้นในกรณีนี้ผู้เขียนจึงจะอธิบายเฉพาะกรณีที่ลูกหนี้มาชำระหนี้ล่วงหน้าเลยกำหนดเวลาเท่านั้น โดยแบ่งออกเป็นสองประเด็นดังนี้

ก. กรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาโดยลูกหนี้ผิดนัด

การที่หนี้ถึงกำหนดชำระหนี้แล้วไม่ว่าจะถึงกำหนดเพราะถึงกำหนดชำระหนี้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเนื่องจากเจ้าหนี้ได้เตือนลูกหนี้ก็ตาม ผลจากการไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามกำหนดเวลานั้น คือลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดแล้ว แม้ต่อมาลูกหนี้จะได้มาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงผลที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดแล้วแต่อย่างใด ดังนั้นเจ้าหนี้จึงมีสิทธิเรียกหรือรีบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

ข. กรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาโดยลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า

จากที่ผู้เขียนได้อธิบายถึงการผิดนัดของลูกหนี้เอาไว้ในบทที่สอง หัวข้อที่ 2.2.3.2 ว่าการผิดนัดของลูกหนี้มีสองกรณี คือ กรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดเพราะหนี้ถึงกำหนดเวลาตามวันเวลาแห่งปฏิทิน กับกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดเนื่องเจ้าหนี้ได้เตือนสำหรับกรณีที่หนี้ไม่ได้มีกำหนดเวลาตามวันเวลาแห่งปฏิทิน ซึ่งในกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาโดยลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า นั้นเกิดขึ้นเมื่อหนี้เงินนั้นมีได้มีกำหนดเวลาที่กำหนดเอาไว้ตามวันเวลาแห่งปฏิทิน เช่น คู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันกำหนดเวลาชำระหนี้เอาไว้ซึ่งมาตรา 203 กำหนดว่าให้ถือว่าหนี้ถึงกำหนดชำระโดยพลัน ดังนั้น หากต่อมาลูกหนี้นำเงินมาชำระแก่เจ้าหนี้หลังจากนั้นก็จะเป็นเพียงการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้น เพราะการที่จะทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดในหนี้ที่ไม่ได้มีกำหนดเวลาหรือไม่ได้กำหนดเอาไว้ตามวันเวลาแห่งปฏิทิน เจ้าหนี้จะต้องเตือนลูกหนี้ให้ชำระหนี้เสียก่อน เมื่อเจ้าหนี้ยังไม่เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ลูกหนี้

จึงยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด ดังนั้นเจ้าหนี้จึง ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้เนื่องจากลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดอันเป็นเงื่อนไขในการเรียกหรือริบเบียปรับมาตรา 379 นั้นเอง

สรุป เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ตามมาตรา 379 ได้ต่อเมื่อเป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาในกรณีลูกหนี้ผิดนัดเท่านั้น ส่วนกรณีที่ลูกหนี้เพียงชำระหนี้ล่าช้าเจ้าหนี้ต้องรอให้ลูกหนี้ผิดนัดเสียก่อนโดยการเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้

1.4 การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสถานที่ที่ตกลงกัน

กรณีที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดสถานที่ในการชำระเงินเอาไว้ เช่น กำหนดให้ลูกหนี้จะต้องมาชำระเงินที่บ้านของเจ้าหนี้หรือตกลงให้ลูกหนี้มาชำระเงิน ณ สถานที่ทำการของเจ้าหนี้ เป็นต้น หรือหากคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันถึงสถานที่ในการชำระเงินเอาไว้ ตามมาตรา 324 ก็ได้บัญญัติเอาไว้ว่าสถานที่ในการชำระเงินคือสถานที่อันเป็นภูมิลำเนาของเจ้าหนี้ โดยผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในบทที่สอง หัวข้อที่ 2.2.3.2 ดังนั้น ลูกหนี้อย่อมต้องมาชำระเงินตามสถานที่ที่ได้ตกลงกันไว้หรือตามที่กฎหมายกำหนด ไม่เช่นนั้นเจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ได้ตามมาตรา 320 ส่งผลให้หนี้เงินที่มีต่อกันนั้นยังไม่ระงับสิ้นไปเนื่องจากถือว่าเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ลูกหนี้อย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381 แต่หากเจ้าหนี้อยอมรับชำระเงินเอาไว้ หนี้เงินจำนวนนั้นก็ย่อมระงับไปและเจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้เพราะลูกหนี้มิได้ผิดนัดตามมาตรา 204 ที่จะส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

1.5 การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวิธีการที่กำหนด

กรณีที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดวิธีการในการชำระเงินเอาไว้ เช่น ตกลงกันกำหนดให้ชำระหนี้ทั้งจำนวนมิให้แบ่งชำระเป็นงวดหรือกฎหมายได้กำหนดวิธีการในการชำระหนี้เอาไว้ เช่น กรณีหนี้หลายรายในมาตรา 328 หรือกรณีมาตรา 329 ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในบทที่สอง หัวข้อที่ 2.2.3.2 ลูกหนี้อย่อมต้องชำระหนี้ให้เป็นไปตามวิธีนั้น ดังนั้นเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวิธีที่กำหนด เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ได้ตามมาตรา 320 และเมื่อเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ย่อมส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 เจ้าหนี้จึงสามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381 แต่หากเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้ที่ผิดวิธีนั้นก็เป็นสิทธิของเจ้าหนี้และเจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้เพราะลูกหนี้มิได้ผิดนัดตามมาตรา 204 ที่จะส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

2. กรณีที่วัตถุแห่งหนึ่งเป็นการกระทำ

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในกรณีของหนี้กระทำการเกิดขึ้นได้หลายกรณีและส่งผลทางกฎหมายในการเรียกหรือริบเบียปรับที่แตกต่างกัน ดังนี้

2.1 การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามที่กำหนดไว้ในสัญญา

เช่นเดียวกับวัตถุแห่งหนึ่งประการอื่น เมื่อมีหนี้ที่จะต้องกระทำการอย่างใดลูกหนี้ก็ต้องกระทำการไปตามที่กำหนดไว้ต่อกัน เช่น สัญญาจ้างวาดรูป หนี้กระทำการของลูกหนี้คือการวาดรูป หรือสัญญาจ้างร้องเพลง หนี้ในการกระทำการของลูกหนี้คือการร้องเพลง ดังนั้นหากลูกหนี้ชำระหนี้ด้วยการถ่ายรูปมาแทนการวาดรูปหรือลูกหนี้มาชำระหนี้ด้วยการรำแทนการร้องเพลง ย่อมเป็นการชำระหนี้ไม่ถูกต้องและถือเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นตามมาตรา 320 ส่งผลให้เจ้าหนี้ปฏิเสธรับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องนั้นได้เท่ากับว่ายังไม่มีชำระหนี้ของลูกหนี้ ดังนั้นลูกหนี้จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

2.2 การชำระหนี้ไม่ถูกต้องโดยชำระหนี้เพียงบางส่วน

การชำระหนี้บางส่วนนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเป็นหนี้ที่สามารถแบ่งชำระหนี้ได้โดยสภาพแต่วัตถุแห่งหนึ่งที่เป็นการกระทำไม่อาจแบ่งแยกชำระหนี้ได้จึงไม่อาจมีการชำระหนี้บางส่วน³³⁶ ดังนั้นหากลูกหนี้มาชำระหนี้บางส่วน เช่น สัญญาจ้างวาดรูปสิงโต 1 ตัว ลูกหนี้ชำระหนี้ด้วยการวาดรูปสิงโต ครึ่งตัว เช่นนี้จะถือว่าเป็นการชำระหนี้บางส่วนแล้วให้หนี้บางส่วนนั้นระงับไปไม่ได้ แต่ถือเป็นการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ลูกหนี้ย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

1.3 การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลา

ก. กรณีลูกหนี้ผิดนัด เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้แล้วตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเมื่อเจ้าหนี้ได้เตือนให้ลูกหนี้มาชำระหนี้กระทำการนั้นแล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระ ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 แล้ว แม้อต่อมาในภายหลังลูกหนี้จะได้มาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ก็ตาม ดังนั้น เจ้าหนี้จึงเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

³³⁶ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, หน้า 469.

ข. กรณีลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า เป็นกรณีที่หนี้กระทำการนั้นไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้หรือไม่กำหนดเวลาชำระหนี้ที่แน่นอนตามวันเวลาแห่งปฏิทิน ดังนั้นการไม่ชำระหนี้กระทำการของลูกหนี้จึงเป็นเพียงการชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้น เช่น สัญญาจ้างตัดหญ้าที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ บทบัญญัติมาตรา 203 กำหนดให้ถึงกำหนดชำระหนี้โดยพลันซึ่งหมายถึงนับแต่เวลาที่มิสัญญาจ้างระหว่างกัน เมื่อลูกหนี้ยังไม่มาชำระหนี้โดยการตัดหญ้าอยู่ตราบใด ก็เท่ากับลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าอยู่ตราบนั้น แต่ลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดเพราะเจ้าหนี้ยังไม่ได้เตือนเพื่อให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดสำหรับกรณีผิดนัดประเภทเพราะเขาเตือนตามมาตรา 204 วรรคแรก ดังนั้นเจ้าหนี้จึงยังไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้

สรุป เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ตามมาตรา 379 ได้ต่อเมื่อเป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาในกรณีลูกหนี้ผิดนัดเท่านั้น ส่วนกรณีที่ลูกหนี้เพียงชำระหนี้ล่าช้าเจ้าหนี้ต้องรอให้ลูกหนี้ผิดนัดเสียก่อนโดยการเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้

2. กรณีที่วัตถุแห่งหนี้เป็นการส่งมอบ

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในกรณีที่วัตถุแห่งหนี้เป็นการส่งมอบนั้นเกิดขึ้นได้หลายกรณี และส่งผลทางกฎหมายในเรียกหรือริบเบียปรับที่แตกต่างกัน ดังนี้

3.1 กรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลา

ก. กรณีที่ลูกหนี้ผิดนัด

เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเมื่อเจ้าหนี้ได้เตือนให้ลูกหนี้มาชำระหนี้โดยการส่งมอบทรัพย์สินแล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 แล้วแม้ต่อมาในภายหลังลูกหนี้จะนำทรัพย์สินมาส่งมอบให้ในภายหลังก็ตาม ดังนั้นเจ้าหนี้จึงเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

ข. กรณีลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า

กรณีลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเป็นกรณีที่หนี้ในการส่งมอบนั้นอาจไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้หรือไม่กำหนดเวลาชำระหนี้ที่แน่นอนตามวันเวลาแห่งปฏิทิน ดังนั้นการที่ลูกหนี้ยังไม่ส่งมอบทรัพย์สินจึงเป็นเพียงการชำระหนี้ที่ล่าช้าเท่านั้น เช่น สัญญาซื้อขายแฉกกันโดยมีกำหนดเวลาชำระหนี้ภายใน 7 วัน แต่เมื่อครบกำหนด 7 วันแล้ว ต่อมาลูกหนี้ได้ส่งมอบแฉกกันให้กับเจ้าหนี้ในอีกสองวันหลังจากนั้นก็เป็นที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า เพราะเลยกำหนดเวลา 7 วันมาแล้ว แต่ลูกหนี้ก็ยังไม่

ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 เนื่องจากเป็นกรณีที่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ไม่แน่นอนตามวันเวลาแห่งปฏิทิน ดังนั้นเจ้าหนี้จะต้องเตือนให้ลูกหนี้ส่งมอบประกันเสียก่อน เพื่อให้เป็นกรณีลูกหนี้ผิดนัดเพราะเขาเตือนตามมาตรา 204 ฉะนั้นเมื่อลูกหนี้เพียงแต่ชำระหนี้ล่าช้าเจ้าหนี้จึงไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

สรุป เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ตามมาตรา 379 ได้ต่อเมื่อเป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามเวลาในกรณีลูกหนี้ผิดนัดเท่านั้น ส่วนกรณีที่ลูกหนี้เพียงชำระหนี้ล่าช้าเจ้าหนี้ต้องรอให้ลูกหนี้ผิดนัดเสียก่อนโดยการเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้

3.2 กรณีชำระหนี้ชำระครบพร้อม

ผู้เขียนได้อธิบายถึงการชำระหนี้ที่ชำระครบพร้อมเอาไว้แล้วในบทที่สอง ในหัวข้อที่ 2.2.3.2 แต่ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะได้อธิบายและวิเคราะห์ถึงกรณีของการส่งมอบทรัพย์สินชำระครบพร้อมว่ากรณีใดบ้างที่จะส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

ก. กรณีส่งมอบทรัพย์สินชำระครบพร้อมเห็นประจักษ์

เมื่อลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระครบพร้อมโดยเห็นประจักษ์ เป็นการชำระหนี้ที่ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งไม่ชอบด้วยบทบัญญัติในมาตรา 320 ถึง 323³³⁷ และด้วยบทบัญญัติมาตรา 208 ก็ได้กำหนดให้ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติชำระหนี้ให้ถูกต้องต่อเจ้าหนี้ด้วย ดังนั้นจึงเกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ดังนี้

1. เจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้

เมื่อลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระครบพร้อมถึงขนาดที่เจ้าหนี้หรือวิญญูชนทั่วไปสามารถพบเห็นได้โดยชัดแจ้ง เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้เอาไว้ ทั้งนี้ตามมาตรา 320 ดังนั้นเมื่อเจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้อย่อมส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือ ริบเบียปรับได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381 นอกจากนี้หากหนี้ในการส่งมอบทรัพย์สินนั้นเป็นมูลหนี้ตามสัญญาซื้อขาย เจ้าหนี้ยังสามารถเรียกให้ลูกหนี้รับผิดชอบชำระครบพร้อมนั้นได้ตามมาตรา 472

³³⁷ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 124, หน้า 78.

2. เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้

เมื่อลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องถึงขนาดที่เจ้าหนี้หรือวิญญูชนสามารถพบเห็นได้โดยชัดแจ้งซึ่งมาตรา 320 ก็ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ ซึ่งหากเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ที่ชำระคบกพร่องโดยเห็นประจักษ์นั้นไว้ก็ย่อมทำได้เนื่องจากมาตรา 320 ไม่ได้เป็นบทบัญญัติบังคับเจ้าหนี้ ดังนั้นการรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้จะส่งผลให้หนี้ในการส่งมอบทรัพย์สินนั้นเป็นอันระงับไปตามมาตรา 321 และทำให้ลูกหนี้ไม่อาจตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้เนื่องจากมีการชำระหนี้แล้ว จึงเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

นอกจากนี้ หากหนี้ในการส่งมอบทรัพย์สินนั้นเป็นมูลหนี้ตามสัญญาซื้อขาย มาตรา 473 ได้กำหนดยกเว้นความรับผิดของผู้ขายเอาไว้ในกรณีผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินที่มีความชำระคบกพร่องที่เห็นประจักษ์ในเวลาส่งมอบแต่ผู้ซื้อได้รับชำระเอาไว้โดยไม่อึดเอื้อจนถึงการชำระคบกพร่องและความรับผิดของผู้ขายในขณะที่ได้รับชำระหนี้ ดังนั้น หากขณะที่ส่งมอบทรัพย์สินเจ้าหนี้ไม่ได้อึดเอื้อและรับชำระหนี้ที่ชำระคบกพร่องนั้นเอาไว้ เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้ลูกหนี้รับผิดชอบได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายทั่วไปเรื่องผู้ซื้อต้องระวังนั่นเอง

ข. กรณีส่งมอบทรัพย์สินชำระคบกพร่องไม่เห็นประจักษ์

ตามหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดในมาตรา 204 ที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในบทที่สอง หัวข้อที่ 2.2.3.2 นั้น ลูกหนี้จะเป็นผู้ผิดนัดได้เมื่อนั้นถึงกำหนดชำระหนี้แล้วไม่ว่าจะเป็นกำหนดเวลาชำระหนี้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนก็ตามและเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้แล้วลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งเกิดจากความผิดของลูกหนี้เอง ลูกหนี้ก็จะตกเป็นผู้ผิดนัด ดังนั้นสำหรับกรณีที่หนี้ถึงกำหนดชำระหนี้และลูกหนี้มาชำระหนี้ที่ชำระคบกพร่องโดยไม่เห็นประจักษ์ซึ่งโดยสภาพของทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องไม่เห็นประจักษ์นั้น เจ้าหนี้ย่อมไม่อาจพบเห็นความชำระคบกพร่องของตัวทรัพย์สินนั้นได้ เมื่อเจ้าหนี้รับมอบทรัพย์สินนั้นเอาไว้ จึงเป็นการที่ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แล้ว ลูกหนี้จึงไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้ ส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

อย่างไรก็ตาม หากหนี้ในการส่งมอบทรัพย์สินนั้นเป็นมูลหนี้ตามสัญญาซื้อขาย มาตรา 472 ก็บัญญัติให้ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบต่อความชำระคบกพร่องอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อม-

ความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติหรือประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาต่อผู้ซื้อ ในเรื่องนี้ มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้อง เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 17002/2555³³⁸

สรุป การส่งมอบทรัพย์สินชำระคบกพร่องที่เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ตามมาตรา 381 คือ การส่งมอบทรัพย์สินที่ความชำระคบกพร่องนั้นเห็นประจักษ์และเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ เนื่องจากการไม่รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้จะทำให้ไม่มีการชำระหนี้จากลูกหนี้ตามเวลาซึ่งจะส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้องเอาไว้เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2009/2500 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2388/2525 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1548/2529 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4170/2532 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3258/2533 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1302/2533 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5327/2534

ส่วนการส่งมอบทรัพย์สินชำระคบกพร่องที่เห็นประจักษ์และเจ้าหนี้ชำระเอาไว้และการส่งมอบทรัพย์สินชำระคบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์ เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับได้เนื่องจากลูกหนี้ไม่ได้ผิดนัดตามมาตรา 204

3.3 กรณีชำระหนี้ที่มีการรอนสิทธิ

ผู้เขียนได้อธิบายถึงความหมายและประเภทของการรอนสิทธิเอาไว้แล้วในบทที่สอง ในส่วนนี้ผู้เขียนจะอธิบายและวิเคราะห์ถึงการรอนสิทธิที่ส่งผลต่อการเรียกหรือริบเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องของเจ้าหนี้ตามมาตรา 381 ดังนี้

ก. กรณีที่เจ้าหนี้ไม่อาจเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นได้เนื่องจากการรอนสิทธิ

เมื่อมีมูลหนี้เกิดขึ้นจากสัญญาซื้อขายทรัพย์สิน ผู้ขายหรือลูกหนี้ก็ต้องส่งมอบทรัพย์สิน ที่ซื้อขายนั้นให้แก่ผู้ซื้อหรือเจ้าหนี้ แต่เมื่อถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ลูกหนี้ไม่สามารถส่งมอบทรัพย์สินนั้นได้เนื่องจากทรัพย์สินนั้นได้หลุดไปเป็นสิทธิของบุคคลภายนอกหรือบุคคลภายนอกมีสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเหนือทรัพย์สินนั้น จึงเป็นการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และมีผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 380 นอกจากนี้เจ้าหนี้ยังสามารถเรียกให้ลูกหนี้รับผิดชอบได้ตามมาตรา 479

³³⁸ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 117, หน้า 75.

ตัวอย่าง นาย ก ซื้อรถยนต์มาจาก นาย ข ในวันที่ 1 มกราคม 2563 และมีกำหนดส่งมอบรถยนต์ในวันที่ 2 มกราคม 2563 แต่ก่อนมีการซื้อขายรถยนต์คันดังกล่าว นาย ข ได้นำรถไปซ่อมที่อู่ซ่อมรถของ นาย ค แต่เมื่อซ่อมแซมรถยนต์เรียบร้อยแล้ว นาย ข ไม่ได้ชำระเงินให้แก่ นาย ค ดังนั้นนาย ค จึงยึดหวงรถยนต์คันดังกล่าวเอาไว้ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2562 ดังนั้นนาย ข จึงไม่อาจนำรถยนต์คันดังกล่าวมาส่งมอบให้แก่ นาย ก ได้ นาย ข จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และเมื่อมีการตกลงกำหนดเบี้ยปรับเอาไว้ นาย ก จึงสามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจาก นาย ข ได้

สำหรับในกรณีที่มีการตกลงซื้อขายทรัพย์สินที่สามารถแบ่งชำระได้ อาจมีกรณีที่การรอนสิทธิเกิดขึ้นกับทรัพย์สินเพียงบางส่วน ซึ่งส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ซื้อขายในบางส่วนได้ ผู้เขียนจะแยกอธิบาย ดังนี้

1. ทรัพย์สินในส่วนที่ไม่มีการรอนสิทธิ การส่งมอบทรัพย์สินได้เพียงบางส่วนเพราะทรัพย์สินอีกส่วนหนึ่งนั้นถูกรอนสิทธิ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้เพียงบางส่วนซึ่งลูกหนี้ไม่อาจบังคับให้เจ้าหนี้ต้องรับชำระหนี้เพียงบางส่วนได้ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ในส่วนนั้น จึงส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และเจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381 อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหนี้ประสงค์ที่จะรับชำระหนี้ในส่วนนั้นไว้ก็ย่อมทำได้เนื่องจากมาตรา 320 มิได้บัญญัติห้ามเจ้าหนี้เอาไว้และส่งผลให้หนี้ส่วนนั้นระงับสิ้นไปตามมาตรา 321

2. ทรัพย์สินในส่วนที่มีการรอนสิทธิ เมื่อลูกหนี้ไม่สามารถส่งมอบทรัพย์สินในส่วนนั้นให้แก่เจ้าหนี้ได้ จึงเป็นการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา ดังนั้นลูกหนี้จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และทำให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

ข. กรณีที่การรอนสิทธิปรากฏแก่เจ้าหนี้ภายหลังจากที่เข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นแล้ว

ตามหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดในมาตรา 204 ที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในบทที่สอง หัวข้อที่ 2.2.3.2 นั้น ลูกหนี้จะเป็นผู้ผิดนัดได้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระหนี้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นกำหนดเวลาชำระหนี้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนก็ตามและเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้แล้วลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งเกิดจากความผิดของลูกหนี้เอง ลูกหนี้ก็จะตกเป็นผู้ผิดนัด ดังนั้นสำหรับกรณีที่หนี้ถึงกำหนดชำระหนี้และลูกหนี้มาชำระหนี้แม้ว่าทรัพย์สินที่ส่งมอบนั้นจะมีการรอนสิทธิโดยต่อมามีบุคคลภายนอกเข้ามารบกวนขัดสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินนั้นโดยปกติสุข แต่

เมื่อลูกหนี้ได้ชำระหนี้โดยการส่งมอบทรัพย์สินนั้นแล้ว ลูกหนี้อย่อมไม่อาจตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 อย่างไรก็ตาม แม้เจ้าหนี้จะเรียกเบียปรับไม่ได้แต่เจ้าหนี้ยังสามารถเรียกให้ลูกหนี้รับผิดชอบได้ตามมาตรา 475

สรุป กรณีที่เจ้าหนี้หรือผู้ซื้อสามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้นั้น คือกรณีที่ลูกหนี้ไม่อาจส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นได้ทั้งหมดหรือบางส่วนเพราะมีการรอนสิทธิ

3.4 กรณีชำระหนี้เพียงบางส่วน

ตามที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในบทที่สอง ในหัวข้อที่ 2.2.3.2 ว่าการชำระหนี้บางส่วนนั้นอาจมีได้ในกรณีที่วัตถุแห่งหนี้สามารถแบ่งชำระได้ ฉะนั้นหากวัตถุแห่งหนี้เป็นการส่งมอบทรัพย์สินที่ไม่สามารถแบ่งชำระหนี้ได้ โดยสภาพก็ไม่อาจมีการส่งมอบทรัพย์สินเพียงบางส่วนได้ ส่วนกรณีทรัพย์สินในการส่งมอบสามารถแบ่งชำระได้จึงเกิดกรณีที่ลูกหนี้มาชำระหนี้บางส่วน ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียกหรือริบเบียปรับอย่างไร ผู้เขียนได้แยกอธิบายและวิเคราะห์ ดังนี้

ก. เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน

เมื่อลูกหนี้มาชำระหนี้เพียงบางส่วน เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิปฏิเสธบอกปิดไม่รับชำระหนี้ได้ตามมาตรา 320 ดังนั้นจึงเท่ากับว่าไม่มีการชำระหนี้จากลูกหนี้ ส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ดังนั้นเจ้าหนี้จึงเรียกหรือริบเบียปรับได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

ข. เจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน

เมื่อมาตรา 320 กำหนดให้สิทธิแก่เจ้าหนี้สามารถบอกปิดไม่รับชำระหนี้บางส่วนได้แต่ก็มีขอบเขตบัญญัติที่บังคับเจ้าหนี้แต่อย่างใด ดังนั้นหากเจ้าหนี้เห็นว่าการรับชำระหนี้บางส่วนนั้นจะเป็นการทุเลาความเดือดร้อนของเจ้าหนี้หรือเป็นผลดีต่อเจ้าหนี้มากกว่าที่จะปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็มีสิทธิที่จะรับชำระหนี้ได้และเมื่อรับชำระหนี้บางส่วนไว้แล้วหนี้ในส่วนนั้นก็จะระงับสิ้นไป

ตัวอย่าง สัญญาจ้างสร้างบ้าน 3 หลัง ลูกหนี้สร้างเสร็จเพียง 1 หลัง ลูกหนี้ขอให้เจ้าหนี้รับมอบบ้านที่สร้างเสร็จแล้วไปก่อน เช่นนี้เมื่อเจ้าหนี้รับมอบบ้านที่สร้างเสร็จแล้วเพียง 1 หลัง หนี้ในการส่งมอบบ้านหลังนี้จึงระงับไป ลูกหนี้จึงเหลือหนี้ที่ต้องส่งมอบอีก 2 หลัง ดังนั้น ในหนี้ของการส่งมอบทรัพย์สินที่เหลืออยู่ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ลูกหนี้ก็ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ซึ่งส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

สรุป กรณีที่เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้องใน-
กรณีส่งมอบทรัพย์สินเพียงบางส่วน คือ กรณีที่เจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้และกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้-
ในหนี้ ส่วนที่ยังเหลืออยู่

3.5 กรณีชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสถานที่

กรณีที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดสถานที่ในการส่งมอบทรัพย์สินเอาไว้ เช่น กำหนดให้
ลูกหนี้จะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่บ้านเจ้าหนี้หรือตกลงให้ลูกหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สิน ณ สถานที่ทำการของ-
เจ้าหนี้ หรือหากคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันถึงสถานที่ในการส่งมอบทรัพย์สินเอาไว้ มาตรา 324 ก็ได้บัญญัติ
เอาไว้ถึงสถานที่ในการส่งมอบทรัพย์สินไว้โดยแยกออกเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งกับทรัพย์สินที่ยังไม่ใช่ทรัพย์สิน-
เฉพาะสิ่งซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในบทที่สอง หัวข้อที่ 2.2.3.2

ดังนั้น ลูกหนี้อย่อมต้องส่งมอบทรัพย์สินตามสถานที่ที่ได้ตกลงกันไว้หรือตามที่-
กฎหมายกำหนด ไม่เช่นนั้นเจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ได้ตามมาตรา 320 ส่งผลให้หนี้ที่มี-
ต่อกันยังไม่ระงับสิ้นไป เนื่องจากถือว่าเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ลูกหนี้อย่อมตกเป็นผู้ผิด
นัดตามมาตรา 204 และส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379
ประกอบมาตรา 381

อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้เอาไว้ หนี้นั้นก็ย่อมระงับไปและเจ้าหนี้
ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้เพราะลูกหนี้มิได้ผิดนัดตามมาตรา 204 อันจะเป็นเหตุให้
เจ้าหนี้เรียกหรือริบเบียปรับได้ตามมาตรา 379

3.6 กรณีชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวิธีการที่กำหนด

กรณีที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดวิธีในการส่งมอบทรัพย์สินเอาไว้ เช่น กำหนดให้
ลูกหนี้จะต้องส่งมอบทรัพย์สินด้วยตัวของลูกหนี้เอง หรือกำหนดให้ส่งมอบทรัพย์สินทางไปรษณีย์โดยใช้
บริการส่งด่วน (EMS) ลูกหนี้อย่อมต้องชำระหนี้ให้เป็นไปตามวิธีนั้น ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายถึงเรื่องการ-
ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวิธีการที่กำหนดเอาไว้แล้วในบทที่สอง หัวข้อที่ 2.2.3.2

ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวิธีที่กำหนด เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิไม่รับ
ชำระหนี้ได้ตามมาตรา 320 และเมื่อเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้อย่อมส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด
ตามมาตรา 204 เจ้าหนี้จึงสามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379 ประกอบ

มาตรา 381 แต่หากเจ้าหน้าที่ยอมรับชำระหนี้ที่ผิดวิธีนั้นก็เป็นสิทธิของเจ้าหน้าที่และลูกหนี้จะไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 เนื่องจากหนี้ในการส่งมอบทรัพย์สินนั้นได้ระงับไปแล้วตามมาตรา 321

สรุป จากที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ในส่วนในเรื่องเบี้ยปรับตามกฎหมายไทยพบว่ามาตรา 380 และมาตรา 381 เป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงผลของข้อกำหนดเบี้ยปรับในแต่ละประเภทว่าเมื่อมีเหตุที่ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับในกรณีนั้น ๆ ได้แล้ว เจ้าหน้าที่จะสามารถดำเนินการเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้อย่างไรและสามารถเรียกหรือริบไปพร้อมกับการเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้หรือไม่ ส่วนการพิจารณาว่าอย่างไรคือลักษณะของเบี้ยปรับ หรือเบี้ยปรับมีกรณีใดบ้าง หรือเหตุที่เป็นจุดเวลาให้เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้คือเมื่อใด จะต้องไปพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 379 ซึ่งได้บัญญัติถึงเรื่องเหล่านี้เอาไว้ ฉะนั้นมาตรา 380 และมาตรา 381 จึงเป็นเพียงบทบัญญัติที่บัญญัติถึงรายละเอียดเพิ่มเติมจากมาตรา 379 อันเป็นบทบัญญัติแม่บทของเบี้ยปรับเท่านั้น ดังนั้นการจะใช้บทบัญญัติมาตรา 380 และมาตรา 381 จึงต้องพิจารณาประกอบมาตรา 379 ด้วยเสมอ

กรณีของมาตรา 380 คือเรื่องของการตกลงเบี้ยปรับเพื่อการที่ลูกหนี้จะเลยไม่ชำระหนี้ โดยเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหน้าที่จะสามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ทันทีหรือไม่นั้นต้องไปพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 379 ซึ่งกำหนดว่าเจ้าหน้าที่สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัด ดังนั้น เพียงแต่ลูกหนี้ ไม่ชำระหนี้ยังไม่เกิดสิทธิให้เจ้าหน้าที่เรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ ต้องปรากฏว่าลูกหนี้ผิดนัดด้วย

สำหรับในกรณีของกำหนดเวลาชำระหนี้ตามวันเวลาแห่งปฏิทิน หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาดังกล่าว ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ส่งผลให้เจ้าหน้าที่เรียกหรือริบเบี้ยปรับได้นับแต่นั้น แต่ในกรณีของกำหนดเวลาชำระหนี้ที่ไม่ได้กำหนดไว้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้เสียเลย เจ้าหน้าที่จะต้องเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้เสียก่อนเพื่อทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 จึงจะเกิดสิทธิแก่เจ้าหน้าที่ในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ ดังนั้น การกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 380 นั้น สามารถใช้ประกอบกับมาตรา 379 โดยไม่มีปัญหาในการบังคับใช้แต่อย่างใด

กรณีมาตรา 381 คือเรื่องของการตกลงกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง โดยแม้มาตรา 381 ได้บัญญัติถึงการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามเวลาเอาไว้ ก็เป็นเพียงการยกตัวอย่างเท่านั้น ยังมีกรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องประการอื่น ๆ อีก เช่น การชำระหนี้บางส่วน การชำระหนี้เป็นอย่างอื่น การส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระครบพร้อม การส่งมอบทรัพย์สินที่มีการรอนสิทธิ

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสถานที่ หรือการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวิธีที่กำหนด ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาและอธิบายเอาไว้แล้วในบทที่ 2

อย่างไรก็ตาม การที่เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบียปรับรวมถึงใช้สิทธิตามมาตรา 381 เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้หรือไม่ นั้น ต้องพิจารณามาตรา 379 ประกอบด้วย ซึ่งก็คือการที่ลูกหนี้จะต้องตกเป็นผู้ผิดนัดนั่นเอง แต่การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมีทั้งกรณีที่ทับซ้อนหรือเกี่ยวข้องกับการผิดนัด และไม่ได้ทับซ้อนหรือเกี่ยวข้องกับการผิดนัด กล่าวคือ การชำระหนี้บางส่วน การชำระหนี้เป็นอย่างอื่น การส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระครบพร้อมเห็นประจักษ์ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสถานที่ หรือการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวิธีที่กำหนด หากเจ้าหนี้ต้องการเรียกหรือริบเบียปรับตามมาตรา 381 เจ้าหนี้จะต้องทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดโดยการปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องเหล่านั้น ซึ่งเท่ากับเป็นการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาแล้ว ลูกหนี้จึงตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 มีผลทำให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้

แต่สำหรับการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระครบพร้อมเห็นประจักษ์และการส่งมอบทรัพย์สินที่มีการรอนสิทธิแต่ปรากฏแก่เจ้าหนี้ในภายหลังที่เข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นแล้ว เป็นกรณีที่ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไปแล้วและหนี้ในการส่งมอบได้ระงับไปแล้ว ดังนั้นจึงไม่ใช่การที่ลูกหนี้สามารถตกเป็นผู้ผิดนัดได้อีกเพราะการผิดนัดตามมาตรา 204 เป็นเรื่องที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา ดังนั้นการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสองกรณีข้างต้น จึงไม่เข้าเงื่อนไขตามมาตรา 379 ที่จะทำให้เจ้าหนี้เรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 381 อย่างไรก็ตาม แม้ในกรณีนี้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ แต่เจ้าหนี้ก็อาจได้รับการเยียวยาตามบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะเรื่อง เช่น บทบัญญัติในเรื่องซื้อขายตามมาตรา 472 หรือมาตรา 475 แล้วแต่กรณี

สรุป จากที่ผู้เขียนได้ศึกษาถึงวัตถุประสงค์ของเบียปรับในระบบซีวิลลอว์ซึ่งเป็นระบบกฎหมายเดียวกับประเทศไทยโดยศึกษาผ่านกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมัน รวมถึงกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ซึ่งพบว่าวัตถุประสงค์ของเบียปรับคือเพื่อการลงโทษให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้นจากความรับผิดชอบสัญญาทั่วไป

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ศึกษาถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของหลักกฎหมายเบียปรับของไทยโดยแบ่งศึกษาเป็นช่วงก่อนมีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 ช่วงมีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 ช่วงมีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 จนกระทั่งยุคที่มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบัน ทั้งยังศึกษาผ่านกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

กฎหมายโรมัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นต้นแบบในการร่างบทบัญญัติเบี้ยปรับในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ซึ่งพบว่าเมื่อคู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้หรือเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัด

โดยเมื่อศึกษาถึงตัวบทบัญญัติมาตรา 339 ของกฎหมายแพ่งเยอรมัน ไม่พบว่ามีคำอธิบายถึงความหมายและลักษณะของการผิดนัดของลูกหนี้ตามความในมาตรานี้ว่าอย่างไร ดังนั้นเมื่อศึกษาย้อนไปถึงกฎหมายโรมันซึ่งเป็นที่มาของหลักเรื่องเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งเยอรมันรวมถึงไทย ก็พบว่า มีนักกฎหมายให้คำอธิบายว่าเหตุของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้คือการชำระหนี้ที่ล่าช้าของลูกหนี้ (Mora Solvendi) ซึ่งเมื่อพิจารณาตามคำศัพท์ที่ใช้แล้วนั้นก็มีความหมายมาจากคำว่าล่าช้า (In Mora) ส่วนสำหรับเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับตามกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น มีนักกฎหมายหลายท่านได้อธิบายไว้ว่าเป็นการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเช่นเดียวกัน โดยมีได้มีการอธิบายให้มีความหมายกว้างออกไปโดยชัดเจน ดังนั้น เพื่อให้การใช้กฎหมายในแต่ละมาตราสอดคล้องเชื่อมโยงกันเป็นระบบ เมื่อบทบัญญัติของกฎหมายใดมิได้กำหนดเอาไว้ชัดเจนว่าบทบัญญัติมาตรานั้นจะปรับใช้แตกต่างออกไปจากหลักกฎหมายในเรื่องเดียวกันซึ่งอยู่ในบททั่วไป จึงต้องนำเอาหลักกฎหมายที่อยู่ในบททั่วไปมาปรับใช้

ดังนั้น เหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับคือการผิดนัดของลูกหนี้ ผู้เขียนจึงได้ศึกษาถึงหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย โดยศึกษาวัตถุประสงค์ของหลักกฎหมายผิดนัด ลักษณะหรือองค์ประกอบของการผิดนัดของลูกหนี้ ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของหลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยทั้งยังศึกษาหลักกฎหมายดังกล่าวในกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์เช่นเดียวกับประเทศไทยด้วยนั่นก็คือ กฎหมายแพ่งฝรั่งเศส กฎหมายโรมัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นต้นแบบในการร่างบทบัญญัติผิดนัดของลูกหนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ซึ่งพบว่าหลักของการผิดนัดของลูกหนี้ในกฎหมายของประเทศข้างต้นรวมถึงประเทศไทยมีขึ้นเพื่อลงโทษลูกหนี้ให้ต้องมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นจากเดิม เช่น ดอกเบี้ยผิดนัด นอกจากนี้ยังพบว่า ลักษณะของการผิดนัดของลูกหนี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาซึ่งเป็นเพราะความผิดของลูกหนี้

นอกจากนี้ เมื่อได้ศึกษาถึงหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยก็พบว่าได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมัน โดยก่อนที่จะมีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 หลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยปรากฏอยู่ในมาตรา 296 ซึ่งคำว่า “ลูกหนี้ผิดนัด” ได้ถูกแปลมาจากร่างภาษาอังกฤษ

ที่ใช้คำว่า “in mora” อันเป็นคำในภาษาละตินที่ใช้อยู่ในกฎหมายโรมันแปลว่าการล่าช้า และเมื่อมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดก็ได้ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 204 โดยมีต้นร่างมาจากมาตรา 284 ของกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งได้รับอิทธิพลในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดมาจากกฎหมายโรมันเช่นกัน

จากการศึกษาหลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยและกฎหมายของประเทศที่อยู่ในระบบซีวิลลอว์ข้างต้น เห็นได้ว่า หลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยเป็นเรื่องที่ให้ความสำคัญกับเวลา กล่าวคือ ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ให้ตรงตามกำหนดเวลา หากลูกหนี้ไม่ชำระ ลูกหนี้ก็ตกเป็นผู้ผิดนัดนับแต่นั้นและจะส่งผลให้ลูกหนี้อาจมีความรับผิดชอบบางอย่างนับแต่เวลานั้น แต่หากลูกหนี้มาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แต่การชำระหนี้ไม่ถูกต้อง เช่น ททรัพย์ที่ส่งมอบมีความชำรุดบกพร่องโดยไม่อาจพบเห็นได้ในขณะที่ส่งมอบซึ่งเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้เอาไว้ก็เท่ากับว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้แล้ว จึงมิใช่เรื่องของลูกหนี้ผิดนัดอีก

ดังนั้น เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายเบี้ยปรับในกรณีของเงื่อนไขที่ทำให้เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ซึ่งปรากฏอยู่ในป.พ.พ. มาตรา 379 และพิจารณาประกอบกับกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นต้นแบบในการร่างบทบัญญัติดังกล่าว เห็นได้ว่า เหตุหรือเงื่อนไขที่เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้นั้นคือ เมื่อลูกหนี้ผิดนัด ซึ่งหลักกฎหมายของการผิดนัดของลูกหนี้ในกฎหมายโรมันและกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นต้นร่างของหลักกฎหมายเรื่องผิดนัดของไทย คือ เรื่องที่หนี้ถึงกำหนดชำระแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ซึ่งเป็นหลักที่ปรากฏอยู่ในป.พ.พ. มาตรา 204 ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั่นเอง ทั้งเมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับกับการผิดนัดของลูกหนี้ก็มีความสอดคล้องต้องกัน เนื่องจากต่างก็มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษลูกหนี้ให้ต้องมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ดังนั้นในป.พ.พ. มาตรา 379 ที่บัญญัติว่า “เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ริบเบี้ยปรับ” ผู้เขียนเห็นว่าจึงสมควรหมายถึงการผิดนัดตามหลักใน ป.พ.พ. มาตรา 204

เมื่อการผิดนัดของลูกหนี้ที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 379 นั้น คือ การผิดนัดตามหลักกฎหมายของมาตรา 204 ผู้เขียนจึงได้ศึกษาเชื่อมโยงถึงหลักกฎหมายในเรื่องหนี้ที่เกี่ยวเนื่องกับประเภทของเบี้ยปรับคือ การไม่ชำระหนี้และการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการต่าง ๆ เนื่องจากหลักกฎหมายสัญญาและหนี้ นั้น มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งผู้เขียนก็ได้วิเคราะห์และอธิบายถึงผลทางกฎหมายของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ผิดนัดไปในข้างต้นอย่างละเอียดแล้วว่า การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในทุก ๆ ประการมิใช่เรื่องของการผิดนัด กล่าวคือ มีเพียงการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางประการเท่านั้นที่เป็นเรื่องของการผิดนัดโดยตรง เช่น การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลาซึ่งมีกำหนดเวลาชำระหนี้ตามวันเวลาแห่ง

ปฏิทินหรือเจ้าหน้าที่ได้เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว และมีการไม่ชำระหนี้ในบางกรณีที่สามารถเชื่อมโยงกับหลักลูกหนี้ผิดนัดได้แต่ต้องอาศัยการกระทำบางอย่างของเจ้าหนี้ คือ การบอกปิดไม่รับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องนั้นเสียก่อน ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วอย่างละเอียด แต่การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางประการก็ไม่อาจเป็นเรื่องของลูกหนี้ผิดนัดได้ เช่น การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีที่ส่งมอบทรัพย์สินชำระคบกพร่องที่ไม่พบเห็นถึงความชำระคบกพร่องในขณะที่รับชำระหนี้ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีที่มีการรอนสิทธิปรากฏขึ้นภายหลังจากการที่มีการส่งมอบทรัพย์สินแล้ว

ดังนั้น แม้กรณีเหล่านี้จะเป็นการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องซึ่งมาตรา 381 เปิดกว้างให้คู่สัญญาสามารถกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องประการใด ๆ ก็ได้ แต่เมื่อต้องพิจารณาประกอบมาตรา 379 เนื่องด้วยเหตุผลทางนิติวิธีที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้ว ก็ไม่อาจส่งผลให้เจ้าหนี้เรียกหรือปรับเบี้ยปรับจากลูกหนี้ในกรณีนี้ได้ เช่นนี้จึงเป็นปัญหาผลทางกฎหมายที่ไม่อาจบังคับใช้ได้ในเรื่องนี้ผู้เขียนจึงจะได้เสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาให้มาตรา 381 มีผลใช้บังคับได้ครอบคลุมการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการเหล่านี้ในบทต่อไป

ในปัญหาของผลทางกฎหมายที่ไม่อาจบังคับใช้ในข้างต้น จึงเกิดประเด็นต่อมาว่า คู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดเหตุของการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับให้แตกต่างออกไปจากการผิดนัดของลูกหนี้ได้หรือไม่ ซึ่งผู้เขียนจะวิเคราะห์ต่อไปในหัวข้อถัดไป

4.3 การตกลงแตกต่างจากเหตุของการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับตามมาตรา 379

ตามที่คุณเขียนได้วิเคราะห์ถึงเหตุในการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับซึ่งคือการผิดนัดของลูกหนี้โดยแยกออกอธิบายตามกลุ่มความคิดเห็นของนักกฎหมายไทยในหัวข้อข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เหตุของการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับมีความเคร่งครัดตามบทบัญญัติมาตรา 204 ซึ่งผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้ในหัวข้อที่ 4.2 ข้างต้น ผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นทำให้การตกลงกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางกรณีเจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือปรับเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ ดังนั้นแล้วจึงมีประเด็นที่ควรพิจารณาและวิเคราะห์ต่อไปว่า คู่สัญญาจะสามารถตกลงกันกำหนดเหตุในการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับให้เป็นเหตุอื่นที่มีใช้การผิดนัดตามความในมาตรา 204 ได้หรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ คู่สัญญาจะสามารถตกลงกันกำหนดให้เมื่อมีการไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องอย่างไร ๆ หรือผิดสัญญาเจ้าหนี้สามารถเรียกหรือปรับเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ทันทีหรือไม่

การที่จะวิเคราะห์ว่าคู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดเหตุในการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับตามมาตรา 379 ให้มีความแตกต่างออกไปได้หรือไม่นั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณาคือ บทบัญญัติของ

กฎหมายเบี้ยปรับนั้นเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ เนื่องจากตามหลักเสรีภาพของการทำสัญญาแล้ว เอกชนสามารถตกลงกันทำสัญญาให้มีรายละเอียดประการใดหรือจะตกลงแตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมายก็ได้ตราบเท่าที่บทบัญญัติกฎหมายเรื่องนั้นมีใช้กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งนี้เป็นไปตามป.พ.พ. มาตรา 151 ฉะนั้นแล้วผู้เขียนจึงขอแยกอธิบายและวิเคราะห์ ออกเป็นกรณีดังนี้

1. กรณีคู่สัญญาสามารถตกลงกำหนดเหตุของการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับให้แตกต่างได้

เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติป.พ.พ. มาตรา 384 แล้วนั้น สะท้อนให้เห็นว่าเบี้ยปรับมีลักษณะเป็นสัญญาอุปกรณ์เนื่องจากความสมบูรณ์ของเบี้ยปรับนั้นผูกอยู่กับสัญญาประธาน กล่าวคือ หากหนี้ตามสัญญาประธานหรือสัญญาหลักไม่สมบูรณ์ ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับย่อมไม่สมบูรณ์ตามไปด้วย ฉะนั้นแล้วข้อตกลงเบี้ยปรับจึงเป็นเพียงการมีขึ้นเพื่อเสริมหรือสนับสนุนให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ในหนี้ตามสัญญาหลักหรือสัญญาประธาน ด้วยเหตุผลเช่นนี้จึงมองได้ว่า กฎหมายเบี้ยปรับเป็นกฎหมายที่ไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ส่งผลให้คู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดเหตุของการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับให้แตกต่างออกไปจากหลักกฎหมายในเรื่องเบี้ยปรับได้

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า แม้คู่สัญญาจะสามารถกำหนดเบี้ยปรับให้มีความแตกต่างออกไปจากบทบัญญัติในเรื่องเบี้ยปรับได้ แต่คู่สัญญาก็ไม่อาจตกลงกำหนดให้ลักษณะของเบี้ยปรับแตกต่างออกไปจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 379 ได้ กล่าวคือ คู่สัญญาไม่อาจตกลงกำหนดให้เบี้ยปรับมีลักษณะแตกต่างออกไปจากการที่ลูกหนี้สัญญาว่าจะให้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับแก่เจ้าหนี้ เมื่อตนไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เนื่องจากหากคู่สัญญาตกลงให้เบี้ยปรับมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากลักษณะนี้ ข้อตกลงดังกล่าวย่อมเป็นเพียงสัญญาที่ไม่มีชื่ออย่างหนึ่ง มิใช่เบี้ยปรับอีกต่อไปและเมื่อมิใช่เบี้ยปรับจึงไม่อาจใช้บทกฎหมายในเรื่องเบี้ยปรับได้ เช่น ศาลไม่อาจปรับลดจำนวนเงินที่ลูกหนี้จะต้องจ่ายให้แก่เจ้าหนี้ตามมาตรา 383 ได้

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเหตุในการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับนั้น เมื่อกฎหมายเบี้ยปรับเป็นบทบัญญัติที่สามารถตกลงแตกต่างได้แล้ว คู่สัญญาย่อมตกลงกันกำหนดให้เหตุในการเรียกหรือปรับเบี้ยปรับแตกต่างออกไปจากมาตรา 379 ได้ กล่าวคือ คู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดให้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องอย่างไร ๆ เจ้าหนี้ก็สามารถเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้โดยไม่ต้องอาศัยการผิดนัดของลูกหนี้ ผลก็คือ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องอันเกิดจากความผิดของลูกหนี้เอง เจ้าหนี้ก็สามารถเรียกเบี้ยปรับได้นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม อาจมีประเด็นปัญหาต่อไปว่า หากเป็นกรณีที่เห็นได้ชัดว่าลูกหนี้จะไม่ชำระหนี้ หรือลูกหนี้จะชำระหนี้ไม่ถูกต้องซึ่งเกิดจากความผิดของลูกหนี้ เช่นนี้เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบียปรับ จากลูกหนี้เลยได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า หากตามสัญญาได้มีกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ต่อกัน กำหนดเวลา ชำระหนี้ นั้นเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ ดังนั้นแล้วเจ้าหนี้จึงจะต้องรอให้หนี้ถึงกำหนดชำระหนี้เสียก่อน เว้นเสียแต่ว่าลูกหนี้ได้สละประโยชน์ของเงินเวลานั้น แต่การสละประโยชน์ของเงินเวลาของลูกหนี้ ก็จะต้องไม่กระทบต่อเจ้าหนี้ด้วย

ในเรื่องเกี่ยวกับการตกลงกำหนดเบียปรับให้มีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากหลักกฎหมายเรื่อง เบี้ยปรับนั้น ได้พบว่ามีคำพิพากษาศาลฎีกาบางส่วนที่วินิจฉัยตามกรณีนี้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 893/2492 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2352/2536

โดยสรุป หากมองจากลักษณะของเบียปรับที่เป็นสัญญาอุปกรณ์ ที่เป็นเพียงส่วนที่เสริมหรือ เพิ่มโอกาสให้สัญญาหลักหรือสัญญาประธานถูกปฏิบัติชำระหนี้มากขึ้น เบี้ยปรับจึงไม่ใช่บทกฎหมายที่ ต้องตีความหรือปรับใช้อย่างเคร่งครัดหรืออาจกล่าวได้ว่ากฎหมายเบียปรับมิใช่บทกฎหมายเกี่ยวกับ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น คู่สัญญาจึงตกลงแตกต่างได้ แต่ถึงกระนั้น คู่สัญญาก็ไม่อาจตกลงให้แตกต่างจากลักษณะของเบียปรับได้ ฉะนั้นเมื่อคู่สัญญาสามารถตกลงให้ ข้อกำหนดเบียปรับแตกต่างจากหลักกฎหมายเบียปรับได้ ในส่วนของเหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับ นั้น คู่สัญญาก็สามารถกำหนดให้เหตุตามมาตรา 379 เป็นเรื่องอื่นนอกจากการผิดนัดของลูกหนี้ ส่งผล ให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้โดยเฉพาอย่างยิ่งเบียปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ ถูกต้องในประการต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนก็เห็นว่าการกำหนดเหตุของการเรียกหรือริบเบียปรับที่ แตกต่างจากมาตรา 379 นั้นก็ยังคงจะต้องอาศัยความผิดของลูกหนี้ประกอบอยู่ด้วยตามหลักของ ความรับผิดทางสัญญา

2. กรณีคู่สัญญาไม่สามารถตกลงกำหนดเหตุของการเรียกหรือริบเบียปรับให้แตกต่างได้

ในประเด็นนี้ หากนำเปรียบเทียบกับเรื่องของมัดจำอันเป็นเรื่องที่อยู่ในหมวดเดียวกันกับเบีย-ปรับ ทั้งแนวคิดพื้นฐานของมัดจำก็มีความคล้ายคลึงกับเบียปรับ คือ นอกจากมัดจำจะมีขึ้นเพื่อเป็น พยานหลักฐานว่าสัญญานั้นได้ทำขึ้นแล้วซึ่งเป็นแนวคิดเฉพาะของการกำหนดมัดจำ แต่มัดจำก็มีขึ้น เพื่อเป็นการชูให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้เช่นเดียวกันกับเบียปรับ โดยผู้เขียนพบว่าเรื่องมัดจำ กฎหมาย เปิดโอกาสให้คู่สัญญาสามารถตกลงกำหนดผลทางกฎหมายของมัดจำได้และยอมรับให้เป็นไปตามนั้น ซึ่งหากคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกำหนดผลเอาไว้ กฎหมายจึงบัญญัติให้ผลทางกฎหมายเป็นไปตามมาตรา 378 อย่างไรก็ตาม กรณีนี้เป็นเรื่องของผลทางกฎหมายของมัดจำเท่านั้น กฎหมายมิได้เปิดโอกาสให้

คู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดลักษณะของมัดจำแตกต่างออกไปจากมาตรา 377 ได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติเรื่องเบี้ยปรับ กฎหมายมิได้บัญญัติในทำนองเดียวกับเรื่องมัดจำคือ ไม่ได้เปิดโอกาสให้คู่สัญญากำหนดผลทางกฎหมายแตกต่างออกไปจากมาตรา 380 381 ได้

อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีกฎหมายบัญญัติให้คู่สัญญาสามารถกำหนดผลทางกฎหมายของเบี้ยปรับให้แตกต่างออกไปอย่างบทบัญญัติเรื่องมัดจำได้แต่ก็ไม่ได้มีบทบัญญัติกฎหมายใดกำหนดห้ามเอาไว้ ทั้งมาตรา 151 ก็เปิดโอกาสให้มีการตกลงแตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมายได้หากมิใช่บทบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

แต่เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดพื้นฐานของเบี้ยปรับที่มีขึ้นเพื่อลงโทษลูกหนี้ กล่าวคือกฎหมายได้เปิดโอกาสให้เอกชนสามารถตกลงกันเปลี่ยนแปลงผลบังคับตามหนี้ให้หนักขึ้นแก่ลูกหนี้ เพราะถือว่าลูกหนี้ไม่ได้ปฏิบัติตามหนี้ ลูกหนี้ก็ถูกบังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเท่าจำนวนเบี้ยปรับที่กำหนดไว้ ทั้งกฎหมายยังเปิดโอกาสให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ทันทีโดยไม่ต้องดำเนินคดีต่อลูกหนี้ทางศาล โดยถึงแม้จะมีบทบัญญัติมาตรา 383 เข้ามาช่วยคุ้มครองลูกหนี้ไม่ให้อาจจ่ายเบี้ยปรับที่มีจำนวนที่มากเกินไปแต่ก็เป็นกรณีที่จะต้องไปเรียกร้องดำเนินคดีทางศาล ซึ่งลูกหนี้ส่วนใหญ่แล้วก็มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่าเจ้าหนี้ จึงทำให้บางครั้งลูกหนี้ไม่อาจเข้าถึงการดำเนินการคดีทางศาลนั้นได้หรือถึงแม้ว่าลูกหนี้จะสามารถเข้าถึงสิทธิในการดำเนินคดีทางศาลได้แต่ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายและใช้เวลาในการดำเนินคดีที่ยาวนาน

นอกจากนี้ ด้วยเหตุผลที่เมื่อจะนำมาตรา 380 และ 381 ไปใช้นั้นจะต้องพิจารณาประกอบกับมาตรา 379 เนื่องจากเป็นบทบัญญัติแม่บทของเบี้ยปรับซึ่งได้บัญญัติชัดเจนถึงเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ว่าเป็นการผิดนัด โดยมีได้มีการอธิบายถึงความหมายหรือหลักเกณฑ์ของการผิดนัดในมาตรานี้ว่ามีความแตกต่างอย่างไรจากหลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดที่อยู่ในบททั่วไปเรื่องนี้

ฉะนั้นบทบัญญัติเบี้ยปรับควรที่จะต้องตีความและบังคับใช้อย่างเคร่งครัด ดังนั้น คู่สัญญาจึงไม่อาจตกลงกันกำหนดให้เมื่อมีการไม่ชำระหนี้หรือเมื่อมีการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เจ้าหนี้สามารถเรียกเบี้ยปรับได้ทันทีโดยที่ลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 ได้ ซึ่งหากมีการกำหนดให้เรียกหรือริบเบี้ยปรับจากกันได้โดยมิได้อาศัยการผิดนัดของลูกหนี้ตามมาตรา 204 ผู้เขียนเห็นว่าในกรณีนี้อาจมีลักษณะเป็นสัญญาที่ไม่มีชื่ออย่างหนึ่งแต่ไม่เข้าลักษณะของสัญญาเบี้ยปรับอันจะสามารถใช้ผลทางกฎหมายของเบี้ยปรับโดยตรงได้

จากแนวความคิดพื้นฐานต่อเบี้ยปรับของทั้งสองระบบกฎหมาย ความหมายลักษณะของเบี้ยปรับและเหตุในการเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมัน กฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และศึกษาเปรียบเทียบกับลักษณะของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้า (liquidated damages) และเหตุในการเรียกค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวในระบบคอมมอนลอว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งของอังกฤษ ซึ่งผู้เขียนได้นำมาวิเคราะห์และอธิบายไว้แล้วในข้างต้น ในส่วนนี้ผู้เขียนจึงขอสรุปความคิดเห็นส่วนตัวตามประเด็นที่อธิบายและวิเคราะห์ในข้างต้น ดังนี้

1. การผิดนัดของลูกหนี้ที่เป็นเหตุของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับตามมาตรา 379 นั้นมีความหมายที่เคร่งครัดหรือไม่

ผู้เขียนเห็นว่า ตามเหตุผลทางนิติวิธีในการใช้กฎหมาย เพื่อให้การใช้กฎหมายแต่ละมาตราสอดคล้องเชื่อมโยงกันเป็นระบบ เนื่องจากมาตรา 379 ไม่ได้อธิบายถึงการผิดนัดของลูกหนี้เพิ่มเติมว่ามีความหมายที่แตกต่างออกไปจากหลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 อย่างชัดเจน ดังนั้นด้วยเหตุผลทางนิติวิธีในการใช้บทกฎหมายแล้ว หลักกฎหมายที่อยู่ในบททั่วไปจะต้องถูกนำมาปรับใช้ หากในบทบัญญัติเฉพาะใดมิได้มีการอธิบายหรือตีความขยายหลักกฎหมายในเรื่องเดียวกันนั้นให้แตกต่างออกไป ทั้งเมื่อศึกษาถึงความคิดเห็นของนักกฎหมายที่มีต่อเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของกฎหมายโรมันและกฎหมายแพ่งเยอรมัน คือเรื่องของการผิดนัดของลูกหนี้อันเป็นเรื่องของเวลา ทั้งยังไม่พบถึงการอธิบายถึงประเด็นที่การผิดนัดมีความหมายที่แตกต่างออกไปอย่างชัดเจน ฉะนั้นเมื่อหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับของไทยได้รับอิทธิพลต่อมาก็ย่อมตีความและบังคับใช้ในทำนองเดียวกัน

นอกจากนี้ จากการศึกษาย้อนกลับไปถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหลักกฎหมายดังกล่าว พบว่า แนวคิดพื้นฐานของการเบี้ยปรับคือการลงโทษลูกหนี้ ดังนั้นเมื่อการกำหนดเบี้ยปรับคือการลงโทษลูกหนี้จึงต้องอาศัยหลักเกณฑ์ที่มีความชัดเจนของจุดเวลาในการลงโทษลูกหนี้ ซึ่งหลักของการผิดนัดของลูกหนี้อันเป็นเรื่องของเวลาจึงเป็นหลักเกณฑ์ที่มีความชัดเจนเพียงพอ ให้คู่สัญญา โดยเฉพาะเจ้าหนี้สามารถเข้าใจและรู้ได้โดยง่าย นอกจากนี้แนวความคิดพื้นฐานของการผิดนัดก็มีความสอดคล้องกับเรื่องเบี้ยปรับเนื่องจากการลงโทษลูกหนี้เช่นกัน

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า เหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับตามมาตรา 379 คือการผิดนัดของลูกหนี้ตามความในมาตรา 204

2. คู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดให้เหตุของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับแตกต่างออกไปจากมาตรา 379 ได้หรือไม่

ผู้เขียนเห็นว่า เนื่องจากเบี้ยปรับเป็นสัญญาอุปกรณ์ เป็นเพียงส่วนประกอบหรือส่วนที่เสริมให้
 นี้ตามสัญญาหลักได้มีโอกาสถูกปฏิบัติชำระหนี้มากขึ้น ทั้งเมื่อเบี้ยปรับมีลักษณะเป็นโทษในทางแพ่ง
 ที่กฎหมายเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถตกลงกันกำหนดได้ ฉะนั้นหากกฎหมายเห็นว่าในเรื่องใดที่
 เอกชนไม่สามารถตกลงแตกต่างออกไปได้ก็ควรจะบัญญัติเอาไว้ให้ชัดเจน ดังเช่นกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส
 นอกจากนี้ จากการศึกษาที่พบถึงคำพิพากษาศาลฎีกาและความคิดเห็นของนักกฎหมายที่เห็นว่าเบี้ย-
 ปรับมิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ในบทบัญญัติมาตรา 383 ที่มีคำพิพากษาศาลฎีกาและนักกฎหมายส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่า
 คู่สัญญาสามารถตกลงกันยกเว้นบทบัญญัติในมาตรานี้ได้ ฉะนั้นผู้เขียนเห็นว่าไม่อาจมองว่ามีเพียงแต่
 บทบัญญัติมาตรานี้ที่มีใช้กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
 เท่านั้น แต่สมควรที่จะต้องตีความให้สอดคล้องกันทุกมาตราในเรื่องเบี้ยปรับ

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า เบี้ยปรับมิใช่กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี
 ของประชาชน ดังนั้น คู่สัญญาจึงตกลงแตกต่างได้ แต่การตกลงแตกต่างของคู่สัญญานั้น มิใช่ว่าจะ
 สามารถตกลงแตกต่างจากบทบัญญัติเรื่องเบี้ยปรับอย่างอิสระได้ ผู้เขียนเห็นว่าคู่สัญญายังคงต้องมี
 กรอบของการตกลงที่แตกต่าง ดังนี้

ก. คู่สัญญาก็ไม่อาจตกลงให้แตกต่างจากลักษณะของเบี้ยปรับได้

คู่สัญญาจะต้องกำหนดเบี้ยปรับให้มีลักษณะตามบทบัญญัติมาตรา 379 อยู่ กล่าวคือ ลูกหนี้
 สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง
 สมควรก็ดี เนื่องจากหากมิใช่การตกลงในลักษณะนี้ การตกลงกันดังกล่าวจะไม่มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ
 และไม่อาจปรับใช้ผลทางกฎหมายของเบี้ยปรับได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 383

ข. ลูกหนี้ยังจะต้องมีความผิด

การกำหนดเบี้ยปรับเป็นสัญญาอย่างหนึ่ง ดังนั้นการที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบสัญญา จะต้อง
 ปรากฏว่าลูกหนี้มีความผิดด้วย ฉะนั้นคู่สัญญาไม่อาจกำหนดให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับ
 โดยไม่อาศัยเหตุที่ลูกหนี้มีความผิดจากการไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้

สรุป ผู้เขียนเห็นว่า เหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับตามมาตรา 379 นั้นจะต้องตีความโดย
 เคร่งครัดตามมาตรา 204 ซึ่งเมื่อกรณีของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีใดไม่อาจทับซ้อนกับการผิด-
 นัดของลูกหนี้ตามมาตรา 204 ได้ ก็เป็นกรณีที่คู่สัญญาสามารถตกลงกันให้เหตุของการเรียกหรือริบ
 เบี้ยปรับแตกต่างออกไปจากมาตรา 379 ได้ตามหลักเกณฑ์ที่ผู้เขียนได้อธิบายและวิเคราะห์ได้ข้างต้น

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตของการปรับใช้ผลทางกฎหมายของเบี้ยปรับในกรณีที่คู่สัญญา กำหนดให้เหตุของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับแตกต่างออกไปจากมาตรา 379 โดยมีนักกฎหมายท่าน หนึ่ง ให้ความคิดเห็นไว้ว่า³³⁹ “...เบี้ยปรับจะริบเรียกหรือริบได้ตามกฎหมายต้องอยู่ในเงื่อนไขที่ลูกหนี้ ต้องผิดนัด แต่ตามสัญญาอาจตกลงให้เจ้าหนี้มีสิทธิริบหรือเรียกเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้ให้ถูกต้อง อย่างอื่นได้ตามหลักเสรีภาพ แต่หากคิดเห็นนั้น การปรับใช้ผลของมาตรา 381 ไม่อาจปรับใช้ได้ โดยตรง แต่ต้องปรับในลักษณะของการเทียบเคียงของกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งตามมาตรา 4 วรรค สอง”

ดังนั้น จากความคิดเห็นของผู้เขียนในข้างต้น จึงก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหนี้ที่สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ในกรณีของเบี้ยปรับเพื่อการไม่-ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้อย่างครอบคลุมกว่าเดิม เช่น การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีที่ลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระคบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์และเจ้าหนี้ได้รับไว้โดยทราบถึงความชำระคบกพร่องใน ภายหลัง

อย่างไรก็ตาม เมื่อคู่สัญญาสามารถตกลงให้เหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับแตกต่างจากมาตรา 379 ได้ จึงมีกรณีที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับประเด็นนี้ ดังนี้

1. กรณีที่คู่สัญญาตกลงให้หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องแม้ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระ-หนี้ เจ้าหนี้สามารถเรียกเบี้ยปรับได้

โดยหลักแล้ว เมื่อมีการกำหนดเวลาในการชำระหนี้เอาไว้ ลูกหนี้อยู่ภายใต้ประโยชน์จากเงื่อนไข เวลานั้น แม้ลูกหนี้จะได้อำนาจชำระหนี้แต่เป็นการชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องให้แก่เจ้าหนี้ก่อนถึงกำหนดเวลา ลูกหนี้ก็ยังคงได้รับประโยชน์จากเงื่อนไขดังกล่าว ลูกหนี้จึงมีโอกาสในการแก้ไขโดยการมาชำระหนี้ให้ ถูกต้องแก่เจ้าหนี้ ฉะนั้นเมื่อลูกหนี้ยังได้รับประโยชน์จากเงื่อนไข ลูกหนี้จึงยังไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดตาม มาตรา 204 ที่เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับตามมาตรา 379 ได้

แต่เมื่อใดก็ตามที่ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้แล้วลูกหนี้ยังคงชำระหนี้ไม่ถูกต้อง เจ้าหนี้ก็มีสิทธิ ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ อันจะส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 และสามารถเรียกหรือริบ เบี้ยปรับได้

³³⁹ ศนันทกรธร โสคติพันธ์, คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา, หน้า 478.

ส่วนในกรณีที่มีการตกลงกันให้เมื่อใดที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องโดยเกิดจากความผิดของลูกหนี้ เมื่อนั้นเจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ ผู้เขียนว่าเป็นกรณีที่คู่สัญญาตกลงกำหนดให้เหตุในการเรียกหรือริบเบียปรับแตกต่างออกไปจากมาตรา 379 โดยอาศัยการผิดสัญญาของลูกหนี้

เช่น ก. ให้ ข. ยืมโทรศัพท์มือถือไปใช้ 1 สัปดาห์ โดยมีข้อตกลงในสัญญาว่า เมื่อใดที่ ข. ก่อให้เกิดความเสียหายต่อโทรศัพท์มือถือ เมื่อนั้น ก. จะเลิกสัญญาและขอเรียกโทรศัพท์มือถือเครื่องดังกล่าวกลับคืน ทั้งยังสามารถเรียกเบียปรับจาก ข. ได้อีกด้วย ต่อมา ข. ได้ทำโทรศัพท์มือถือเครื่องดังกล่าวตกพื้นจึงทำให้หน้าจอเครื่องมีรอยแตกกร้าว

จากกรณีตัวข้างต้น เป็นกรณีที่ ข. ได้ผิดสัญญาต่อ ก. แล้ว และเมื่อคู่สัญญาได้ตกลงกันกำหนดให้เหตุในการเรียกเบียปรับนั้นคือการผิดสัญญา ซึ่งเป็นการกำหนดที่แตกต่างจากบทบัญญัติมาตรา 379 ทั้งการผิดสัญญานั้นก็เกิดขึ้นจากความผิดของ ข. ด้วย ดังนั้นแล้ว ก. จึงเรียกเบียปรับจาก ข. ได้

2. กรณีที่เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องเอาไว้แล้ว แต่เจ้าหนี้ก็ได้กำหนดให้ตนสามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ในกรณีนี้ได้

ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อลูกหนี้มาชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องให้แก่เจ้าหนี้โดยการส่งมอบทรัพย์สินที่เป็นอย่างอื่น แต่เจ้าหนี้ก็ยอมรับชำระหนี้เอาไว้ ย่อมส่งผลให้หนี้ในการส่งมอบทรัพย์สินนั้นระงับสิ้นไปแล้ว ทั้งนี้ตามมาตรา 321 ฉะนั้น เมื่อหนี้ในสัญญาประธานได้ระงับไปแล้วเบียปรับซึ่งเป็นสัญญาอุปกรณ์ย่อมระงับตามไปด้วย

ส่วนสำหรับกรณีที่ลูกหนี้มาชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องแต่เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ไว้โดยเจ้าหนี้ได้กำหนดล่วงหน้าให้ตนสามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องได้นั้น ผู้เขียนเห็นว่า เป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ตรงตามกำหนดเวลาแล้วจึงมิใช่การผิดนัดตามความในมาตรา 204 ซึ่งจะส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับได้ตามมาตรา 379 แต่การตกลงเช่นนี้เป็นข้อตกลงเหตุให้การเรียกเบียปรับที่แตกต่างออกไปจากมาตรา 379 ซึ่งเมื่อบทบัญญัติเรื่องเบียปรับมิใช่กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงตกลงให้แตกต่างได้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่เจ้าหนี้รับชำระหนี้ไปโดยที่มิได้มีการสงวนสิทธิในการเรียกเบียปรับยอมทำให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้ในภายหลังอีก ทั้งนี้ตามมาตรา 379 ประกอบมาตรา 381

3. กรณีที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดให้หากการชำระหนี้ของลูกหนี้ตกเป็นพันวิสัยอันเกิดมาจากความผิดของลูกหนี้ เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ได้

ผู้เขียนเห็นว่า แม้ว่าการชำระหนี้ที่ตกเป็นพันวิสัยอันเกิดมาจากความผิดของลูกหนี้ ตามมาตรา 218 จะเป็นหนึ่งในเรื่องของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์แท้จริงแห่งมูลหนี้ซึ่งประเทศไทยได้นำหลักในเรื่องดังกล่าวนี้มาจากกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น แต่สำหรับในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการผิ-นัดแล้วนั้น ประเทศไทยได้จัดโครงสร้างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องการไม่ชำระหนี้ตามแบบอย่างกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งจัดแบ่งการผิ-นัดกับการชำระหนี้ที่เป็นพันวิสัยออกจากกัน นอกจากนี้ เมื่อได้ศึกษาย้อนไปถึงหลักในเรื่องผิ-นัดของกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมัน รวมถึงความเห็นของนักกฎหมายไทย ก็พบว่ากรณีที่ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิ-นัดได้ หนี้ที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้นั้น จะต้องยังอยู่ในวิสัยที่จะชำระหนี้ได้ด้วย ฉะนั้น เมื่อการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยไม่ว่าจะเกิดจากความผิดของลูกหนี้หรือไม่ ผลทางกฎหมายก็ต้องไปใช้ตามบทบัญญัติในเรื่องพันวิสัยตามมาตรา 218 และมาตรา 219

ดังนั้น ถึงแม้ว่าการผิ-นัดกับการชำระหนี้เป็นพันวิสัยนั้นจะเป็นเรื่องของการไม่ชำระหนี้ที่ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งหนี้เหมือนกัน แต่ก็มีใช่เรื่องเดียวกัน ส่งผลให้สำหรับในเรื่องของการเรียกเบียปรับ เจ้าหนี้จึงไม่สามารถเรียกหรือริบเบียปรับจากลูกหนี้ในกรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยได้ ในเรื่องนี้ก็มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยสอดคล้องเอาไว้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 545/2532

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนก็พบคำพิพากษาศาลฎีกาบางเรื่องที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัย ให้ถึงแม้ว่าการชำระหนี้ที่ตกเป็นพันวิสัยจะมีได้เกิดจากความผิดของลูกหนี้ เจ้าหนี้ก็สามารถกำหนดเบียปรับและเรียกเบียปรับจากกรณีดังกล่าวได้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 893/2493 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 948/2535 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2352/2536

จากการวินิจฉัยของศาลฎีกาในคำพิพากษาศาลฎีกาในข้างต้น จึงเป็นการที่ศาลฎีกาได้ขยายให้การผิ-นัดในมาตรา 379 นั้น กว้างออกไปจากการผิ-นัดตามมาตรา 204 ทั้งยังขยายให้แม้ลูกหนี้ไม่มีความผิดจากการไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง เจ้าหนี้ก็สามารถเรียกหรือริบเบียปรับได้ จาก การวินิจฉัยตรงนี้จะทำให้เห็นได้ว่า การชำระหนี้ที่พันวิสัยอันเกิดจากความผิดของลูกหนี้ เจ้าหนี้ก็ย่อมสามารถที่จะเรียกหรือริบเบียปรับได้

สำหรับประเด็นของการชำระหนี้ที่เป็นพันธวิสัยอันเกิดจากความผิดของลูกหนี้นั้น ผู้เขียนเห็นว่า คู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดให้ลูกหนี้จะต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่เจ้าหนี้เมื่อเกิดเหตุดังกล่าวขึ้นได้ แต่การกำหนดดังกล่าวนี้จะไม่มีความเป็นสัญญาเบี่ยงปรับ เนื่องจากมิใช่กรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องอันจะเข้าลักษณะของเบี่ยงปรับตามมาตรา 379 แต่เป็นสัญญาที่ไม่มีชื่ออย่างหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าคู่สัญญาสามารถตกลงกำหนดต่อกันได้ตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญา

สำหรับประเด็นของการชำระหนี้ที่เป็นพันธวิสัยอันมิได้เกิดจากความผิดของลูกหนี้นั้น ผู้เขียนเห็นว่าการกำหนดดังกล่าวนี้ไม่มีลักษณะเป็นเบี่ยงปรับตามมาตรา 379 ตามเหตุผลเช่นเดียวกรณีของการชำระหนี้ที่เป็นพันธวิสัยอันเกิดจากความผิดของลูกหนี้ในข้างต้น ดังนั้นการกำหนดดังกล่าวจึงเป็นเพียงสัญญาไม่มีชื่ออย่างหนึ่ง แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ผู้เขียนก็เห็นว่าความรับผิดทางสัญญาอย่างคงจะต้องมีความผิดของลูกหนี้เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ฉะนั้นด้วยความเคารพอย่างสูงผู้เขียนจึงไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาศาลฎีกาในข้างต้น

สรุป เมื่อผู้เขียนเห็นว่าเหตุในการเรียกหรือรับเบี่ยงปรับตามมาตรา 379 นั้นจะต้องตีความโดยเคร่งครัด ทำให้การไม่ชำระหนี้ให้ไม่ถูกต้องบางกรณีซึ่งไม่มีความทับซ้อนกับการผิดนัด เจ้าหนี้จึงไม่อาจเรียกหรือรับเบี่ยงปรับได้ ดังนั้นแล้วผู้เขียนจึงจะได้เสนอวิธีที่ทำให้กรณีดังกล่าวมีความทับซ้อนกับการผิดนัดและจะส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือรับเบี่ยงปรับจากลูกหนี้ได้ โดยจะได้เสนอแนะเอาไว้ในบทต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ผู้เขียนได้ศึกษาถึงหลักกฎหมายเบี้ยปรับในประเด็นของผลทางกฎหมายของการเรียกเบี้ยปรับเมื่อผิดนัด โดยศึกษาถึงหลักเบี้ยปรับในกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมัน กฎหมายแพ่งฝรั่งเศส รวมไปถึงหลักการค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้าในคอมมอนลอว์ของอังกฤษ และได้นำมาเปรียบเทียบกับหลักเบี้ยปรับในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย โดยในบทนี้เป็นการสรุปถึงสิ่งที่ค้นพบจากการศึกษาและปัญหาที่พบจากการศึกษาโดยจะนำไปสู่การเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวในหัวข้อที่ 5.2

ตามที่ได้ศึกษากฎหมายเบี้ยปรับของไทยและกฎหมายต่างประเทศโดยแยกออกเป็นระบบ-ซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์ พบว่า แนวความคิดพื้นฐานที่มีต่อเบี้ยปรับเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้หลักเบี้ยปรับของสองระบบมีความแตกต่างกัน โดยระบบซีวิลลอว์ เห็นว่าเบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อการลงโทษลูกหนี้ คือทำให้ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้นจากความรับผิดชอบในการไม่ชำระหนี้หรือการไม่ชำระหนี้ให้ลูกต้อง ขณะที่ในระบบคอมมอนลอว์มองว่าเบี้ยปรับเป็นการลงโทษเช่นเดียวกัน แต่เห็นว่าการลงโทษดังกล่าวจะกระทำระหว่างเอกชนกันเองไม่ได้ จึงไม่ยอมรับหลักกฎหมายเบี้ยปรับ ดังนั้นในระบบคอมมอนลอว์ จึงใช้หลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้าหรือที่เรียกว่า liquidated damages ตามแนวความคิดของการชดเชยเยียวยา

จากแนวความคิดพื้นฐานที่มีต่อเบี้ยปรับแตกต่างกันส่งผลให้ลักษณะและการบังคับใช้เบี้ยปรับกับค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดล่วงหน้ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เบี้ยปรับคือการที่ลูกหนี้สัญญาว่าตนจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งในกรณีที่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องซึ่งเจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับได้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัด ขณะที่การกำหนดค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้านั้น คือการที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดค่าสินไหมทดแทนจำนวนหนึ่งไว้ล่วงหน้าเพื่อการที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือล้มเหลวในการปฏิบัติตามสัญญาซึ่งเจ้าหนี้จะบังคับได้ก็ต้องไปเป็นตามหลักค่าสินไหมทดแทนทั่วไป

กฎหมายเบี้ยปรับของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายเดียวกันย่อมมีลักษณะ การบังคับใช้และผลทางกฎหมายของเบี้ยปรับที่คล้ายคลึงกันเพราะมีแนวความคิดพื้นฐานต่อเบี้ยปรับที่เหมือนกัน แต่ใน-

รายละเอียดเกี่ยวกับกฎหมายเบี้ยปรับนั้นอาจมีความแตกต่างกัน ผู้เขียนจึงสรุปหลักกฎหมายเบี้ยปรับในประเทศที่ได้ศึกษาถึง ดังนี้

กฎหมายเบี้ยปรับของกฎหมายโรมัน เป็นข้อตกลงที่กำหนดโดยคู่สัญญาโดยใช้วิธีการเปล่งถ้อยคำทางวาจาต่อกันหรือที่เรียกว่า Stipulatio poena ซึ่งลูกหนี้ผูกพันตนว่าจะชำระเงินจำนวนหนึ่งในกรณีที่ตนผิดนัด โดยวัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับก็เพื่อลงโทษลูกหนี้และเป็นการข่มขู่ให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามสัญญา สำหรับในส่วนของเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับนั้น เริ่มแรกเนื่องจากเห็นว่าเบี้ยปรับมีขึ้นเพื่อเป็นการลงโทษลูกหนี้ การเรียกเบี้ยปรับจึงไม่ได้พิจารณาว่าลูกหนี้จะต้องมีความผิด อย่างไรก็ตาม การเรียกเบี้ยปรับก็ได้ถูกพัฒนาให้จะต้องคำนึงถึงความผิดของลูกหนี้ด้วย กล่าวคือ ลูกหนี้จะต้องผิดนัด

กฎหมายเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งเยอรมัน เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่คู่สัญญากำหนดขึ้นว่าลูกหนี้จะยอมจ่ายเงินจำนวนหนึ่งเมื่อตนไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง โดยเจ้าหนี้จะสามารถเรียกเบี้ยปรับได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดซึ่งคล้ายกับหลักกฎหมายโรมัน นอกจากนี้ เบี้ยปรับยังสามารถกำหนดเป็นอย่างอื่นนอกจากตัวเงินได้

กฎหมายเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่ลูกหนี้สัญญาว่าจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่เจ้าหนี้หากตนล้มเหลวในการปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งเห็นได้ว่ามิได้เป็นการแบ่งแยกประเภทของเบี้ยปรับออกเป็นกรณีที่ชัดเจนอย่างกฎหมายแพ่งเยอรมันก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตราข้างเคียงในหมวดเดียวกันแล้วพบว่า ประเภทของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสถูกแบ่งออกเป็นเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้และเบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ไม่ถูกต้อง เหมือนกับประเภทของเบี้ยปรับในกฎหมายแพ่งเยอรมัน อย่างไรก็ตาม สำหรับประเด็นในการเรียกเบี้ยปรับนั้นในตัวบทบัญญัติเบี้ยปรับปัจจุบัน มาตรา 1231-5 มิได้กล่าวถึงว่าเงื่อนไขในการเรียกเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ว่าเหตุใดแต่ได้มีนักกฎหมายอธิบายว่าหลักเกณฑ์ในการเรียกเบี้ยปรับของกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสใช้หลักเกณฑ์เดียวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทน กล่าวคือ ต้องปรากฏว่าลูกหนี้มีความล้มเหลวในการปฏิบัติตามสัญญาซึ่งเกิดมาจากความผิดของลูกหนี้

การกำหนดค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้าของอังกฤษ เป็นข้อตกลงที่คู่สัญญากำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายจากการล้มเหลวในการปฏิบัติชำระหนี้ของคู่สัญญาหรือผิดสัญญานั้นเอง โดยจะสามารถบังคับต่อกันได้เมื่อมีการผิดสัญญาเกิดขึ้น และหากศาลพบว่าคู่สัญญาตกลง

กำหนดค่าสินไหมทดแทนจำนวนมากเกินกว่าค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ศาลคอมมอนลอร์จะมองว่าเป็น เบี้ยปรับและไม่มีผลบังคับ

กฎหมายเบี้ยปรับของไทย เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่ลูกหนี้สัญญาว่าจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่เจ้าหนี้หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง โดยเจ้าหนี้จะสามารถเรียกเบี้ยปรับได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดซึ่งคล้ายกับหลักกฎหมายแพ่งเยอรมัน เนื่องจากถูกร่างขึ้นโดยอาศัยกฎหมายแพ่งเยอรมันเป็นต้นร่างนั่นเอง นอกจากนี้ เบี้ยปรับยังสามารถกำหนดสำหรับกรณีการงดเว้นการอันใดอันหนึ่ง โดยเจ้าหนี้เรียกเบี้ยปรับได้เมื่อมีการฝ่าฝืนการงดเว้นการอันนั้น

ตามที่คุณเขียนได้กล่าวไปแล้วว่า เนื่องจากแนวความคิดที่มีต่อเบี้ยปรับของระบบซีวิลลอว์และคอมมอนลอร์นั้นแตกต่างกัน จึงทำให้หลักกฎหมายเบี้ยปรับและเหตุในการเรียกหรือรับเบี้ยปรับนั้นแตกต่างกันไปด้วย โดยในกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ซึ่งมองว่าเบี้ยปรับเป็นการลงโทษลูกหนี้ได้กำหนดให้เหตุที่เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือรับเบี้ยปรับได้ คือ การผิดนัดของลูกหนี้ เช่น กฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมัน ในขณะที่ระบบคอมมอนลอร์เห็นว่าการกำหนดค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้ามีขึ้นเพื่อชดเชยเยียวยา ดังนั้น เหตุในการเรียกให้ชดเชยก็คือ การผิดสัญญา

เมื่อพิจารณาถึงหลักเบี้ยปรับของกฎหมายไทยพบว่า เหตุในการเรียกเบี้ยปรับตามมาตรา 379 คือการผิดนัดของลูกหนี้เช่นเดียวกับกฎหมายแพ่งเยอรมัน เนื่องจากได้ถูกร่างขึ้นโดยมีกฎหมายแพ่งเยอรมันเป็นต้นแบบ ซึ่งบทบัญญัติในมาตราดังกล่าวนั้นมิได้มีการอธิบายเพิ่มเติมว่าการผิดนัดในมาตรานี้มีความหมายที่แตกต่างหรือกว้างกว่าการผิดนัดที่อยู่บททั่วไปอย่างไร ฉะนั้นแล้วตามนิติวิธีของการปรับใช้กฎหมายจึงต้องนำเอาบทกฎหมายในบททั่วไปมาปรับใช้

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะเป็นใช้ระบบซีวิลลอว์ก็ตาม แต่ก็มีการนำเอาเรื่องผิดสัญญาเข้ามาใช้ทั้งในทางตำรานักกฎหมายหลายท่านก็ใช้คำว่าผิดสัญญากับผิดนัดทดแทนกัน เนื่องจากนักกฎหมายไทยได้รับอิทธิพลถึงแนวความคิดเรื่องผิดสัญญา (Breach of contract) มาจากระบบคอมมอนลอร์ โดยประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอร์มีความคิดในเรื่องการผิดสัญญาที่เป็นเอกภาพเดียวกัน กล่าวคือ ไม่มีการแยกการผิดนัดออกเป็นหลาย ๆ ประเภท เพราะมองว่าการล้มเหลวในการปฏิบัติตามสัญญาทุกกรณีจะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นการผิดสัญญา (Breach of contract) แล้วจึงพิจารณาต่อไปถึงเรื่องชดเชยเยียวยา ค่าเสียหาย เช่นนี้เมื่อเทียบหลักเรื่องการไม่ชำระหนี้ของไทย (Non-performance) ที่มีความหมายรวมไปถึงการผิดนัด การชำระหนี้เป็นพันวิสัย และการไม่ชำระ

หนี้ให้ถูกต้อง ก็อาจจะเทียบได้ว่ามีความหมายที่กว้างครอบคลุมการไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องประการต่าง ๆ คล้ายกับความหมายของการผิดสัญญา

อย่างไรก็ตาม แม้หลักเรื่องการไม่ชำระหนี้ (Non-performance) ของทางระบบซีวิลลอว์ซึ่งไทยได้นำบัญญัติเป็นหัวข้อใน ส่วนที่ 1 หมวดที่ 2 บรรพ 2 เรื่องหนี้ จะมีความหมายที่กว้างคล้ายคลึงกับการผิดสัญญา (Breach of contract) ของทางระบบคอนมอนลอว์ก็ตาม แต่หลักในเรื่องผิดนัดกับหลักในเรื่องผิดสัญญานั้นมิใช่เรื่องเดียวกัน เนื่องจากการผิดนัด คือการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาหรือเจ้าหนี้ได้เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระสำหรับกรณีที่กำหนดเวลาชำระหนี้มิได้กำหนดไว้ต่อกันหรือกำหนดไว้แต่ไม่แน่นอนตามวันเวลาแห่งปฏิทิน ขณะที่การผิดสัญญา (Breach of Contract) คือ การที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งล้มเหลวในการปฏิบัติตามข้อผูกพันตามสัญญาโดยการละเลยไม่ปฏิบัติหรือเข้าไปแทรกแซงการปฏิบัติตามสัญญาของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

เรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมัน โดยก่อนที่จะมีร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 หลักในเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยปรากฏอยู่ในมาตรา 296 ซึ่งคำว่า “ลูกหนี้ผิดนัด” ได้ถูกแปลมาจากภาษาอังกฤษที่ใช้คำว่า “in mora” อันเป็นคำในภาษาละตินที่ใช้อยู่ในกฎหมายโรมันแปลว่าการล่าช้า

ปัจจุบันหลักเรื่องลูกหนี้ผิดนัดของไทยนั้นปรากฏอยู่ในมาตรา 204 และมาตรา 206 แต่สำหรับในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเบี้ยปรับอันเป็นเรื่องความรับผิดทางสัญญาไม่อาจนำมาตรา 206 มาใช้ด้วยได้ เนื่องจากเป็นเรื่องของลูกหนี้ผิดนัดในมูลละเมิด สำหรับมาตรา 204 นั้น แบ่งการผิดนัดของลูกหนี้ ออกเป็นสองประการคือ การผิดนัดเพราะลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามวันเวลาแห่งปฏิทิน กับ การผิดนัดเพราะลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ที่เจ้าหนี้ได้เตือนแล้ว ดังนั้น หลักกฎหมายเรื่องลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 จึงเป็นเรื่องของเวลาเป็นสำคัญ

ฉะนั้น การผิดนัดของลูกหนี้อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับเวลาได้ถูกกำหนดให้เป็นเงื่อนไขของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับตามมาตรา 379 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เป็นหลักทั่วไปของเรื่องเบี้ยปรับ จึงจะต้องนำไปใช้ประกอบมาตราอื่น ๆ ในเรื่องเบี้ยปรับด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 380 และมาตรา 381

สำหรับในมาตรา 380 ซึ่งเป็นการบัญญัติถึงกรณีเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ เมื่อต้องนำมาปรับใช้กับมาตรา 379 ซึ่งเป็นบทบัญญัติกำหนดเงื่อนไขของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ซึ่งก็คือการผิดนัดของลูกหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ก็ต่อเมื่อ การไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ นั้นส่งผล

ให้ลูกหนี้เป็นผู้ผิคนัดตามมาตรา 204 แล้ว กล่าวคือ ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาที่แน่นอนตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนแล้ว

สำหรับในมาตรา 381 ซึ่งเป็นการบัญญัติถึงกรณีเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องซึ่งมีหลากหลายกรณี แต่เมื่อจะต้องนำไปปรับใช้กับมาตรา 379 ที่เป็นบทบัญญัติกำหนดเงื่อนไขของการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ซึ่งก็คือ การผิคนัดของลูกหนี้ ทำให้มีปัญหาในเรื่องของการบังคับใช้ให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าว เนื่องจากลักษณะของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมีบางกรณีที่ทับซ้อนหรือเชื่อมโยงกับการผิคนัดตามมาตรา 204 แต่บางกรณีก็ไม่อาจซ้อนทับหรือเชื่อมโยงกับการผิคนัดตามมาตรา 204 จึงส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้ โดยแยกออกเป็นกรณีดังนี้

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องที่มีความทับซ้อนกับหลักเรื่องการผิคนัดตามมาตรา 204 คือ

1. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลากรณีที่ลูกหนี้ผิคนัด
2. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลากรณีชำระหนี้ล่าช้า
3. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีส่งมอบทรัพย์สินที่มีการรอนสิทธิกรณีที่เจ้าหนี้ไม่อาจเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นได้เนื่องจากมีการรอนสิทธิ

การกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการข้างต้นนั้น เป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา จึงเป็นการผิคนัดตามมาตรา 204 ดังนั้นจึงเข้าเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับของเจ้าหนี้ตามมาตรา 379 เจ้าหนี้จึงริบหรือเรียกเบี้ยปรับจากลูกหนี้ในการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการข้างต้นได้ แต่สำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามเวลากรณีชำระหนี้ล่าช้า นั้น ต้องอาศัยการกระทำของทางฝั่งเจ้าหนี้ กล่าวคือ เจ้าหนี้จะต้องเตือนให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิคนัดตามมาตรา 204 เสียก่อน

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องที่ไม่มีความทับซ้อนกับหลักเรื่องการผิคนัดตามมาตรา 204 คือ

1. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีชำระหนี้เพียงบางส่วนซึ่งมีใช้กรณีที่เจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระ
2. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนี้หรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่น
3. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องที่เห็นประจักษ์
4. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์
5. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีส่งมอบทรัพย์สินที่มีการรอนสิทธิกรณีที่การรอนสิทธิปรากฏแก่เจ้าหนี้ภายหลังจากที่เข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นแล้ว

6. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสถานที่
7. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวิธีที่กำหนด

การกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการข้างต้นนั้น ไม่ใช่กรณีที่ถูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา จึงไม่เป็นการผิดนัดตามมาตรา 204 ดังนั้น เมื่อไม่เข้าเหตุในการเรียกหรือริบเบี้ยปรับตามมาตรา 379 เจ้าหนี้จึงไม่อาจเรียกหรือริบเบี้ยปรับในกรณีของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการข้างต้นเหล่านี้ได้ เมื่อเกิดผลทางกฎหมายสำหรับการเรียกเบี้ยปรับกรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องออกเป็นสองทาง นักกฎหมายไทยจึงได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มความคิดเห็น กล่าวคือ

ความคิดเห็นของนักกฎหมายกลุ่มแรกเห็นว่า การผิดนัดในมาตรา 379 ไม่ได้หมายถึงเฉพาะกรณีของมาตรา 204 เท่านั้น

ความคิดเห็นของนักกฎหมายกลุ่มที่สองเห็นว่า การผิดนัดในมาตรา 379 หมายถึงเฉพาะกรณีของมาตรา 204 เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายเบี้ยปรับในกรณีของเงื่อนไขที่ทำให้เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 379 และพิจารณาประกอบกับกฎหมายโรมัน กฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นต้นแบบในการร่างบทบัญญัติดังกล่าว เห็นได้ว่า เหตุหรือเงื่อนไขที่เจ้าหนี้จะเรียกหรือริบเบี้ยปรับได้นั้นคือ เมื่อลูกหนี้ผิดนัด ซึ่งบทบัญญัติในมาตราดังกล่าวนั้นมิได้มีการอธิบายเพิ่มเติมว่าการผิดนัดในมาตรานี้มีความหมายที่แตกต่างหรือกว้างกว่าการผิดนัดที่อยู่บททั่วไปอย่างไร ฉะนั้นแล้วตามนิติวิธีของการปรับใช้กฎหมายจึงต้องนำเอาหลักกฎหมายในบททั่วไปมาปรับใช้ โดยหลักกฎหมายของการผิดนัดของลูกหนี้ในกฎหมายโรมันและกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่งเป็นต้นร่างของหลักกฎหมายผิดนัดของไทย คือ เรื่องที่หนี้ถึงกำหนดชำระแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ซึ่งเป็นหลักที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 204 ในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ของไทยนั่นเอง และเมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของเบี้ยปรับกับการผิดนัดของลูกหนี้ก็มีความสอดคล้องกันเนื่องจากต่างก็มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษลูกหนี้ให้ต้องมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ดังนั้นในมาตรา 379 ที่บัญญัติว่า “เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ริบเบี้ยปรับ” จึงหมายถึงการผิดนัดตามหลักกฎหมายมาตรา 204 นั่นเอง

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงส่งผลกระทบต่อผลทางกฎหมายในการเรียกเบี้ยปรับกรณีของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางประการ เนื่องจากการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในทุก ๆ ประการไม่ใช่เรื่องของการผิดนัด กล่าวคือมีเพียงการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางประการเท่านั้นที่เป็นเรื่องของการผิดนัดโดยตรง เช่น

การไม่ชำระหนี้ให้ถูกตามเวลาซึ่งมีกำหนดเวลาชำระหนี้ตามวันเวลาแห่งปฏิทินหรือเจ้าหนี้ได้เตือนให้ ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว และมีการไม่ชำระหนี้ในบางกรณีที่สามารถเชื่อมโยงกับหลักลูกหนี้ผิดนัดได้ เช่น การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีชำระหนี้เพียงบางส่วน การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์ แห่งหนี้หรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่น และก็มีกรณีการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องบางประการที่ไม่อาจเป็นเรื่องของ ลูกหนี้ผิดนัดได้เลย เช่น การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีที่ส่งมอบทรัพย์สินชำระคบกพร่องที่ไม่พบเห็นถึงความชำระคบกพร่องในขณะที่รับชำระหนี้ การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีที่มีการรอนสิทธิปรากฏขึ้น ภายหลังจากที่มีการส่งมอบทรัพย์สินแล้ว

ดังนั้นแม้กรณีเหล่านี้จะเป็นการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องซึ่งมาตรา 381 เปิดกว้างให้คู่สัญญา สามารถกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องประการใด ๆ ก็ได้ แต่เมื่อต้องพิจารณา ประกอบมาตรา 379 เนื่องด้วยเหตุผลทางนิติวิธีที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้ว ก็ไม่อาจส่งผลให้เจ้าหนี้ เรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ในกรณีนี้ได้ เช่นนี้จึงเป็นปัญหาผลทางกฎหมายที่ไม่อาจบังคับใช้ได้ ในเรื่องนี้ผู้เขียนจึงจะได้เสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาให้มาตรา 381 มีผลใช้บังคับได้ครอบคลุมการกำหนด เบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการเหล่านี้ในหัวข้อถัดไป

5.2 เสนอแนะ

ตามที่มาตรา 381 บัญญัติถึงกรณีเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องเอาไว้ ทำให้คู่สัญญาสามารถกำหนดเบี้ยปรับเพื่อกรณีของการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในประการต่าง ๆ ได้ แต่เมื่อเจ้าหนี้จะบังคับเอาเบี้ยปรับจากลูกหนี้ เจ้าหนี้จะสามารถบังคับเอาเบี้ยปรับได้เมื่อนั้น เจ้าหนี้จะต้องพิจารณา มาตรา 379 ประกอบด้วย เนื่องจากเป็นบทบัญญัติแม่บทของเบี้ยปรับและกำหนดถึงเหตุหรือเงื่อนไขที่เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ ซึ่งก็คือ การผิดนัดของลูกหนี้ ตามมาตรา 204

อย่างไรก็ตาม การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในบางกรณีก็ไม่ได้มีความทับซ้อนหรือเชื่อมโยงกับการผิดนัดของลูกหนี้ในมาตรา 204 เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา เนื่องจากการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องนั้นมีกรณีที่กว้างกว่าการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา ดังนั้น เจ้าหนี้จึงไม่อาจเรียกหรือริบเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องในบางกรณีได้ ฉะนั้นในหัวข้อนี้ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะ นิติวิธีที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายในเรื่องหนี้และสัญญาของระบบกฎหมายไทยซึ่งจะทำให้ การกำหนดเบี้ยปรับสามารถใช้กับเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตาม มาตรา 381 ได้อย่างครอบคลุมโดยไม่ต้องแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายอันเป็นเรื่องที่ยุ่ยากและ เสียเวลา ดังนี้

สำหรับเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ประเภทดังต่อไปนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ขณะที่ลูกหนี้มาชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องนั้น เจ้าหนี้จะต้องปฏิเสธบอกปิดไม่รับชำระหนี้ในขณะนั้น เพื่อทำให้ไม่มีการชำระหนี้ของลูกหนี้และส่งผลให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด ตามมาตรา 204 อันจะส่งผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกหรือริบเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 379

1. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีชำระหนี้เพียงบางส่วน
2. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนี้หรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่น
3. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องกรณีส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องที่เห็นประจักษ์
4. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสถานที่
5. การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวิธีที่กำหนด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- A barrister of the inner temple. The Code Napoleon or the French Civil Code. 52 Fleet street, London: Law bookseller, 1827.
- Barry, N. The French Law of Contract. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- Benjamin, P. "Penalties, Liquidated Damages and Penal Clauses in Commercial Contracts: A Comparative Study of English and Continental Law." International and Comparative Law Quarterly 9, 600,627 (1960).
- Buckland, W.W. A Textbook of Roman Law from Augustus to Justinian. Cambridge: At The University Press, 1932.
- Chung Hui Wang. The German Civil Code : Translated and Annotated with an Historical Introduction and Appendices. London: Stevens and Sons, Ltd, 1907.
- Dannemann, G., and R. Schulze. German Civil Code = Bürgerliches Gesetzbuch (Bgb) : Article-by-Article Commentary. Volume 1, Books 1-3: 1-1296. Munich, Germany : Baden Baden, Germany C.H.Beck ; Nomos, 2020.
- David Nitek, and Maura McIntosh. Supreme Court Rewrites English Law Rule on Penalties. [Online]. Available from: <https://hsfnotes.com/litigation/2015/11/04/supreme-court-rewrites-english-law-rule-on-penalties/>. [2015]
- De Becker, J. E. Annotated Civil Code of Japan. London: Butterworth, 1909.
- "Draft Book on Obligation: Xxi Revision Book lii."
- "Draft Civil and Commercial Code for the Kingdom of Siam: Obligation October 1910."
- "Draft Civil and Commercial Code: Obligation October 1910."
- Florin, L. "Considerations on Penalty Clause in Environmental Contracts." Analele Universității din Oradea, Fascicula Protecția Mediului 18 (2012): 352.
- Garner, B. A. Black's Law Dictionary. 11th ed. Eagan: Aspatore Books, 2019.
- Helmut Rüßmann. Positive Vertragsverletzung (PvV). [Online]. Available from: <http://www.ruessmann.jura.uni-sb.de>. [2012]
- Horn, N., Kotz,H, and H.G Leser. German Private and Commercial Law : An Introduction. Translated by Tony Weir. Oxford Clarendon Press, 1982.

- Hubner, R. . A History of Germanic Private Law. Translated by Francis S. Philbrick. South Hackensack, N.J.: Rothman Reprints inc., 1968.
- Lee, R. W. An Introduction to Roman-Dutch Law. Oxford: Clarendon Press, 1915.
- Markesinis, B. S, Lorenz W., and Dannemann G. The German Law of Obligations. Vol 1: The Law of Contracts and Restitution: A Comparative Introduction. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- Markesinis, B., H Unberath, and A Johnston. The German Law of Contract: A Comparative Treatise. Oxford; Portland: Hart Publishing, 2006.
- Marsh, N. S. "Penal Clauses in Contracts: A Comparative Study." Journal of Comparative Legislation and International Law 32, 3-4 (1950): 66
- Medicus, D., and S. Lorenz. Schuldrecht I. C.H. Beck, 2015.
- Neil Mussett, Samson Übersetzungen GmbH, and Dr. Ing. Carmen v. Schoening. German Civil Code. [Online]. Available from: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p1233. [2013]
- Neuerburg, C. Die Gesetzliche Regelung Der Positive Vertragsverletzung. [Online]. Available from: <https://www.grin.com/document/12453>. [2002]
- Pieck, M. "A Study of the Significant Aspects of German Contract Law." Annual Survey of International and Comparative Law 11 (Fall, 1996): 6.
- Pressman, M. "The Two-Contract Approach to Liquidated Damages: A New Framework for Exploring the Penalty Clause Debate." Virginia Law & Business Review 7, 651 (2013).
- Rgz 78,293. [Online]. Available from: <http://www.dejure.org>. [September 2013]
- Robbers, G. An Introduction to German Law. 5th ed. Baden-Baden: Nomos, 2012.
- Rowan, S. . "The New French Law of Contract." International & Comparative Law Quarterly 66, 4 (May 2017).
- Ryan, K. W. An Introduction to the Civil Law. Brisbane: Law Book Co. of Australia, 1962.
- Schuster, E.J. The Principles of German Civil Law. London and New York: Clarendon Press, 1907.
- Sohm, R., and B. E. Grüber. The Institutes: A Textbook of the History and System of Roman Private Law. Clarendon Press, 1926.
- Supreme Court Considers That There Is No Requirement of Direct Damage in England

- for Permission to Serve Tort Claim Outside the Jurisdiction at Common Law
[Online]. Available from: <https://hsfnotes.com/litigation/2018/01/17/supreme-court-considers-that-there-is-no-requirement-of-direct-damage-in-england-for-permission-to-serve-tort-claim-outside-the-jurisdiction-at-common-law>. [2018]
- Treitel, G.H. Remedies for Breach of Contract : A Comparative Account. Oxford Clarendon Press, 1988.
- Zimmermann, R. The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition. Great Britain: Oxford University Press, 1996.
- Zimmermann, R. The New German Law of Obligations: Historical and Comparative Perspectives. New York: Oxford University Press, 2010.
- Zweigert, K., and H. Kötz. An Introduction to Comparative Law. Translated by Tony Weir. Amsterdam: North-Holland Pub Co, 1977.
- "การตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ1-บรรพ 2 พ.ศ. 2468." กรุงเทพฯ. กำชัย จงจักรพันธ์. "ผิดนัด กับ ผิดสัญญา เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไรร." วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์ ปีที่ 8, ฉบับที่ 2 (ธันวาคม 2562): 12-13.
- กำธร พันธูลภ. คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.
- กิตติศักดิ์ ปกติ. "ปัญหาการวิเคราะห์โครงสร้าง ความรับผิดชอบหนี้และสิทธิบอกเลิกสัญญา." 60 ปี อาจารย์เงาะ, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2558
- "คำแปลร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพว่าด้วยพันธะธรรม กันยายน 2464 ". กรุงเทพฯ. จิต เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.
- . หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้. แก้ไขเพิ่มเติมโดย จิตติ ดิงศรัทีย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.
- . หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. แก้ไขเพิ่มเติมโดย ดาราพร ธีระวัฒน์. พิมพ์ครั้งที่ 21 แก้ไขเพิ่มเติม กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- จุฑา กุลบุศย์. คำแปลประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น บรรพ 2 หนี้. กรุงเทพฯ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- ชลฎา ลีนะเปลนนท์, "ผลบังคับตามกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับ," ปริญญามหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531,
 ชาญชัย แสวงศักดิ์. อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม.
 กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2558.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. กฎหมายว่าด้วยสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 4 ปรับปรุงและแก้ไข. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
 แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- ดารารพร ธีระวัฒน์. กฎหมายหนี้ : หลักทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษาแห่งเนติ
 บัณฑิตยสภา, 2563.
- เดือน บุนนาค. คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2476.
- ประชุม โฉมฉาย. "หนี้ในกฎหมายโรมัน V: ผลและหนี้อันเกิดจากสัญญา Emptio Venditio." วารสาร
 นิติศาสตร์ 28 (มีนาคม 2541): 49.
- "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระพุทธศักราช 2466 บรรพ 1 และ 2 กับอุทธรณ์ ฉบับ ตุลาคม
 2467." กรุงเทพฯ.
- ปราโมช, เสนีย์. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2). ปรับปรุง
 แก้ไขโดย มุนินทร์ พงศาปาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2561.
- ปรีชา สุมาวงศ์. คำบรรยายลักษณะวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้. พิมพ์
 ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2527.
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิจิตรวราณปรีชา. "ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าลักษณะฉ้อ สำหรับ
 พระราชอาณาจักรสยามมาตรา1-1395." กรุงเทพฯ, พ.ศ. 2457.
- พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1-2 มาตรา 1-
 240. กรุงเทพฯ: ไทยพิทยา, 2509.
- เพ็ง เพ็งนิตติ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมัดจำและเบี้ยปรับ และพระราชบัญญัติ
 ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ.
 2541 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ [ม.ป.ท.], 2555.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 12 กรุงเทพฯ
 สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2561.
- ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. หลักกฎหมายหนี้ : Principle of Law Obligation. พิมพ์ครั้งที่ 11 แก้ไขเพิ่มเติม.
 กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2554.
- มานอช จรมาศ. "เบี้ยปรับ." ตุลพาห 13 (มกราคม 2509): 27.
- ร. แลงการ์ด. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

- "ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 ปี 2468 ฉบับราชเลขาธิการ."
- "ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพว่าด้วยพันธะ ฉบับ วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ถึงวันที่ 3 พฤษภาคม 2463."
- "รายงานการประชุมคณะกรรมการตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2466."
- "รายงานการประชุมคณะกรรมการตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2465."
- "รายงานการประชุมคณะกรรมการตรวจร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2468." กรุงเทพฯ, 2468.
- เรอเน่ กียอง. การร่างประมวลกฎหมายในประเทศสยาม. แปลโดย สุรพล ไตรเวทย์. กรุงเทพฯ วิทยุชน, 2550.
- วารีนานาสกุล. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- วิชญ์ เครื่องงาม. คำอธิบายกฎหมายว่าด้วย ชื่อชาย แลกเปลี่ยน ให้. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2549.
- ศันท์กรณ โสทธิพันธ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้). พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2563.
- . คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 23 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิทยุชน, 2563.
- ศักดิ์ สอนงชาติ. คำอธิบายประมวลแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา (พร้อมทั้งระยะเวลาและอายุความ) ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540) และธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์) พ.ศ.2544. 2557.
- สุขุม ศุภนิติย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2555.
- เสนีย์ ปราโมช. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ.2505. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสวงสุทธินิการพิมพ์, 2506-2520.
- . ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคบริบูรณ์). ปรับปรุงแก้ไขโดย มุรินทร์ พงศาปาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2562.
- เสริม วินิจฉัยกุล. คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมสรรพาสาไมต์, 2515.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 19 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2555.

โสภณ รัตนการ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่

11. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2556.

หยุด แสงอุทัย. กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง เล่ม 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2516.

อนุมิตี ใจสมุทร. ประมวลคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีแพ่ง ป.พ.พ. บรรพ 2 มาตรา 194 ถึง มาตรา 353.

พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2514.

อรพรรณ พันสพัฒนา. คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 9 ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562.

อรรษา สิงห์สงบ. กฎหมายว่าด้วยสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ 2550.

อัศววิทย์ สุมาวงศ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม สัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 8.

กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวสุทธิดา พันธุ์ผึ้ง
วัน เดือน ปี เกิด	2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2557: นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 67

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY